

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n data-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta sekä muutettaviksi sakon täytäntöönpanosta annettua lakia, sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia ja kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettua lakia.

Esityksen tavoitteena on toimeenpanna joulukuussa 2023 annettu EU:n data-asetus, joka on merkittävä osa Euroopan komission datastrategian toimenpiteitä. Asetuksen toimeenpano edellyttää täydentävien säännösten antamista asetuksen valvonnasta ja seuraamuksista.

EU:n data-asetuksen mukaan yrityksillä ja kuluttajilla on oikeus päästä käsiksi dataan, jonka he itse ovat tuottaneet käyttäessään erilaisia laitteita. Laitteiden käyttäjät voivat halutessaan jakaa dataa kolmansien osapuolten, kuten korjaus- ja huoltopalvelujen, kanssa data-asetuksen mukaisin menettelyin.

Datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annettavassa laissa nimettäisiin kansallisesti toimivaltaiset viranomaiset. Näitä olisivat Liikenne- ja viestintävirasto, joka pääasiallisesti valvoisi data-asetuksen noudattamista, ja lisäksi kuluttaja-asiamies sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Liikenne- ja viestintävirasto velvoitettaisiin toimimaan myös datakoordinaattorina eli keskitettynä yhteyspisteenä asetuksen soveltamiseen liittyvissä asioissa Suomessa. Ehdotetussa laissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston valvontaan liittyvistä toimivaltuuksista ja oikeudesta määrätä seuraamuksia tiettyjen laissa yksilöityjen asetuksen säännösten rikkomisesta.

Kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain muutoksilla säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston asemasta kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanosta vastaavien kansallisten viranomaisten yhteistyötä koskevan yhteistyöasetuksen mukaisena toimivaltaisena viranomaisena data-asetuksen valvonnassa ja mahdollistettaisiin seuraamusmaksun määrääminen kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi säädettyjen data-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta.

Esityksellä olisi vaikutuksia erityisesti toimivaltaisiksi viranomaisiksi nimettäviin viranomaisiin sekä niiden yritysten toimintaympäristöön, jotka asettavat markkinoille tai ottavat käyttöön data-asetuksen sääntelyn piiriin kuuluvia tuotteita ja palveluita.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muutoksella kumottaisiin sen sisältämät EU:n datanhallinta-asetusta täydentävät säännökset, jotka ehdotetaan jatkossa sisällytettäväksi datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annettavaan lakiin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	6
1 Asian tausta ja valmistelu	6
1.1 Tausta	6
1.2 Valmistelu	6
1.2.1 EU-säädöksen valmistelu (data-asetus)	6
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu	7
1.2.3 Ahvenanmaan asema	8
2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	8
2.1 Data-asetuksen tavoitteet	8
2.2 Data-asetuksen sisältö	9
2.2.1 Data-asetuksen soveltamisala (I luku)	9
2.2.2 Yritysten ja kuluttajien välinen sekä yritysten välinen datan jakaminen (II luku)	9
2.2.3 Velvoitteet datan saataville asettamisesta (III luku)	11
2.2.4 Datan saatavuutta ja käyttöä yritysten välillä koskevat kohtuuttomat sopimusehdot (IV luku)	11
2.2.5 Datan asettaminen julkisen sektorin elinten, komission, Euroopan keskuspankin ja unionin elinten saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella (V luku)	11
2.2.6 Datankäsittelypalvelujen vaihtaminen (VI luku)	12
2.2.7 Laiton kolmannen maan viranomaisten pääsy muuhun dataan kuin henkilötietoihin ja tällaisen datan kansainvälinen siirto (VII luku)	12
2.2.8 Yhteentoimivuus (VIII luku)	12
2.2.9 Täytäntöönpano ja täytäntöönpanon valvonta (IX luku)	13
2.2.10 Tietokantadirektiivin mukainen <i>sui generis</i> -oikeus (X luku)	13
3 Nykytila ja sen arviointi	13
3.1 Horisontaalinen sääntely	13
3.1.1 Johdanto	13
3.1.2 Datanhallinta-asetus	13
3.1.3 Yleinen tietosuoja-asetus	14
3.1.4 Data-asetuksen ja sähköisen viestinnän tietosuojan suhde	15
3.1.5 Digimarkkina-asetus	15
3.1.6 Data-asetuksen suhde julkisuuslainsäädäntöön	16
3.2 Viranomaisten tehtävät ja toimivalta	18
3.2.1 Liikenne- ja viestintäviraston tehtävät	18
3.2.2 Tietosuojavaltuutetun tehtävät	19
3.2.3 Kuluttajansuojaviranomaisten tehtävät	19
3.2.4 Huomioita tietyistä data-asetukseen liittyvistä viranomaistehtävistä	21
3.2.4.1 Datalukutaidon edistäminen	21
3.2.4.2 Pimeisiin kaavoihin liittyvä valvonta	21
3.3 Viranomaisten toimivaltuudet	22
3.3.1 Liikenne- ja viestintäviraston toimivaltuudet	22
3.3.2 Tietosuojavaltuutetun toimivaltuudet	23
3.3.3 Kuluttaja-asiamiehen toimivaltuudet	24
3.4 Seuraamusmaksusääntely muussa digi- ja datalainsäädännössä	25

3.4.1 Digipalveluasetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut	25
3.4.2 Datanhallinta-asetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut	26
3.4.3 Tietosuoja-asetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut	26
3.4.4 Kuluttajansuojasäädöksiin liittyvät seuraamusmaksut	26
3.5 Aineettomat oikeudet ja niiden suhde data-asetukseen	26
3.5.1 Riidanratkaisu aineettomia oikeuksia koskevissa asioissa	26
3.5.2 Erityinen lausuntomenettely	27
3.6 Viranomaisten välinen yhteistyö	27
3.7 Data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen toimeenpanon ja valvonnan edellyttämä kansallinen lainsäädäntö	28
3.7.1 Toimivaltaisten viranomaisten nimeäminen ja tehtävät	28
3.7.1.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely toimivaltaisten viranomaisten nimeämisestä	28
3.7.1.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaistehtävistä	30
3.7.2 Viranomaisten toimivaltuudet	31
3.7.2.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontamenettelyistä	31
3.7.2.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontamenettelyistä	32
3.7.3 Hallinnolliset seuraamukset	34
3.7.3.1 Data-asetuksen edellyttämä seuraamussääntely	34
3.7.3.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä seuraamussääntely	35
3.7.4 Viranomaisyhteistyö	36
3.7.4.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisyhteistyöstä	36
3.7.4.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisyhteistyöstä	40
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	41
4.1 Keskeiset ehdotukset	41
4.2 Pääasialliset vaikutukset	43
4.2.1 Johdanto	43
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset	46
4.2.2.1 EU:n data-asetuksen vaikutukset datatalouteen	46
4.2.2.2 Yritykset	47
4.2.2.3 Kuluttajat	50
4.2.2.4 Julkinen talous - valtionhallinto	51
4.2.2.5 Kunnat	56
4.2.2.6 Kansantalous	57
4.2.3 Ympäristövaikutukset	58
4.2.4 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset	58
4.2.4.1 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset	58
4.2.4.2 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	59
4.2.4.3 Vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen	60
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	62
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	62
5.1.1 Voimassa olevien lakien muuttaminen vs. uuden lain säätäminen	62
5.1.2 Toimivaltaiset viranomaiset	62

5.1.3 Riita-asiassa toimivaltainen tuomioistuin.....	62
5.1.4 Muutoksenhaku ja siinä toimivaltainen tuomioistuin.....	63
5.1.4.1 Johdanto.....	63
5.1.4.2 Hallinto-oikeudet toimivaltaisista.....	63
5.1.4.3 Markkinaoikeus toimivaltainen.....	64
5.1.5 Oikeussuojakeinot.....	64
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot.....	67
5.2.1 Ruotsi.....	67
5.2.2 Ranska.....	67
5.2.3 Saksa.....	68
5.2.4 Alankomaat.....	68
6 Lausuntopalaute.....	69
6.1 Esityksen lausuntopalaute.....	69
6.1.1 Toimivaltaisten viranomaisten nimeäminen ja niille osoitetut tehtävät.....	69
6.1.2 Toimivaltaisten viranomaisten tutkintavaltuudet ja valvontamenettelyt.....	69
6.1.3 Hallinnolliset seuraamukset.....	72
6.1.3.1 Johdanto.....	72
6.1.3.2 Seuraamuslaji ja sanktioitavat velvoitteet.....	72
6.1.3.3 Seuraamusmaksun suuruus.....	72
6.1.3.4 Seuraamusmaksun määrääminen.....	73
6.1.3.5 Seuraamusmaksun määrääminen viranomaiselle.....	74
6.1.3.6 Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegio.....	74
6.1.3.7 Data-asetuksen rikkomisesta määrättävä seuraamusmaksu kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa.....	74
6.1.4 Viranomaisyhteistyö.....	75
6.1.5 Muut asiat.....	75
6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto.....	78
6.3 Oikeuskanslerin ennakkotarkastus.....	79
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	80
7.1 Laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta.....	80
7.2 Laki sakon täytäntöönpanosta.....	121
7.3 Laki sähköisen viestinnän palveluista.....	121
7.4 Laki kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista.....	121
8 Lakia alemman asteinen sääntely.....	123
9 Voimaantulo.....	123
10 Toimeenpano ja seuranta.....	123
11 Suhde muihin esityksiin.....	123
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	124
12.1 Johdanto.....	124
12.2 Toimivaltaiset viranomaiset.....	126
12.2.1 Kansallinen liikkumavara.....	126
12.2.2 Viranomaistoiminnan lakisidonnaisuus ja hyvä hallinto.....	126
12.3 Toimivaltaisten viranomaisten tutkinta- ja valvontaoikeudet.....	127
12.3.1 Toimivaltaisten viranomaisten tiedonsaantioikeus.....	127
12.3.1.1 Kansallinen liikkumavara.....	127
12.3.1.2 Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja.....	129

12.3.2 Toimivaltaisten viranomaisten tarkastusoikeus	131
12.3.2.1 Kansallinen liikkumavara	131
12.3.2.2 Yksityiselämän suoja ja kotirauha	132
12.3.2.3 Oikeusturva	134
12.4 Hallinnolliset seuraamusmaksut	136
12.4.1 Kansallinen liikkumavara	136
12.4.2 Perustuslakivaliokunnan käytäntö	137
12.4.3 Oikeudellinen arvio	139
12.4.3.1 Johdanto	139
12.4.3.2 Hyväksyttävyyys ja viimesijaisuus	139
12.4.3.3 Täsmällisyys	140
12.4.3.4 Oikeasuhtaisuus	140
12.4.3.5 Kaksoisrangaistavuuden kieltö, syyttömyysolettama ja itsekriminointisuoja ..	143
12.4.3.6 Seuraamusmaksu viranomaiselle	145
12.4.3.7 Oikeusturva	146
12.5 Eduskunnan ja ylimpien laillisuusvalvojien asema	146
12.5.1 Kansallinen liikkumavara	146
12.5.2 Eduskunnan asema ja ylimpien laillisuusvalvojien riippumattomuus	148
LAKIEHDOTUKSET	151
1. Laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta	151
2. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	161
3. Laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta	162
4. Laki kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain muuttamisesta	163
LIITE	166
RINNAKKAISTEKSTIT	166
2. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	166
3. Laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta	167
4. Laki kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain muuttamisesta	170

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Esityksen valmisteluun on johtanut täydentävää sääntelyä edellyttävä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus ([EU](#)) 2023/2854 datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta (datasäädös), jäljempänä *data-asetus* tai *asetus*. Se tuli voimaan 11.1.2024. Sitä sovelletaan pääosin 12.9.2025 alkaen.

Data-asetus on uutta EU-sääntelyä. Se on osa Euroopan komission datastrategian (COM (2020) 66 final, E 24/2020 vp) mukaista digi- ja datasääntelyn kokonaisuutta, johon kuuluu useita eri säädöksiä. Datastrategian tavoitteena on luoda yhtenäinen ja kilpailukykyinen datalähtöinen sisämarkkina. Viime vuosina verkkoon liitettyjen tuotteiden saatavuus Euroopan markkinoilla on kasvanut nopeasti. Nämä esineiden internetin muodostavat tuotteet ovat lisänneet uudelleenkäytettävissä olevan datan määrää merkittävästi. Datastrategia korostaakin datan merkitystä talouskasvulle ja innovaatioille. Strategian mukaan datan tulisi virrata EU:n sisällä ja eri alojen välillä datan saatavuutta ja uudelleenkäyttöä koskevien selkeiden ja oikeudenmukaisten sääntöjen mukaisesti. Data-asetus pyrkii vastaamaan näihin tavoitteisiin parantamalla datan saatavuutta ja käyttöä ja näin kannustamaan datapohjaiseen innovointiin.

Lisäksi esityksen valmisteluun on johtanut Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus ([EU](#)) 2022/868, eurooppalaisen datan hallinnoinnista ja asetuksen (EU) 2018/1724 muuttamisesta (*datanhallinta-asetus*). Datanhallinta-asetuksen edellyttämä kansallinen täydentävä lainsäädäntö on jo saatettu voimaan ja on nykyisin sijoitettu pääasiassa sähköisen viestinnän palveluista annettuun lakiin (917/2014). Sääntelykokonaisuuden selkeyden vuoksi laintasoinen datanhallinta-asetusta täydentävä sääntely ehdotetaan koottavaksi yhteen nyt ehdotettavan data-asetusta täydentävän sääntelyn kanssa (ks. tarkemmin jakso 3.1.2).

Vuonna 2023 voimaan tullut datanhallinta-asetus keskittyy julkisen sektorin hallussa olevan datan jakamiseen ja uudelleenkäytön mahdollistamiseen. Lisäksi se asettaa menettelysäännöt datan välityspalveluille, jotka toimivat neutraaleina kolmansina osapuolina yhdistäen datan omistajat ja käyttäjät. Asetus edistää myös data-altruismia eli datan luovuttamista yleisen edun mukaiseen tarkoitukseen. Datanhallinta-asetus jakaa osan tavoitteistaan data-asetuksen kanssa, sillä myös siinä pyritään lisäämään datan liikkuvuutta toimijoiden välillä. Datanhallinta-asetuksen tulokulma on kuitenkin vahvemmin menettelyllinen, eikä siinä säädetä oikeudesta saada dataa tai velvollisuudesta luovuttaa dataa.

1.2 Valmistelu

1.2.1 EU-säädöksen valmistelu (data-asetus)

Komissio julkaisi 23.2.2022 data-asetusta koskevan [ehdotuksen](#). Tätä edelsi julkinen kuuleminen asetusehdotuksen taustalla olevista tavoitteista vuonna 2021.

Ehdotuksesta annettiin eduskunnalle valtioneuvoston U-kirjelmä 7.4.2022 (U 29/2022 vp). Valtioneuvosto piti ehdotusta datan jakamisen ja datatalouden edistämisen näkökulmasta tavoitteiltaan erittäin kannatettavana. EU:n laajuinen horisontaali datasääntely nähtiin

tarpeelliseksi erityisesti selkiyttämään ja yhdenmukaistamaan vaatimuksia datan käyttöoikeuksista eri jäsenmaissa ja eri sektoreilla. Huomiota haluttiin kiinnittää muun muassa sääntelyn selkeyteen suhteessa olemassa olevaan sääntelyyn. Eduskunnassa asetusehdotusta käsittelivät suuri valiokunta, liikenne- ja viestintävaliokunta sekä perustuslakivaliokunta. Eduskunnan valiokuntien antamat lausunnot on julkaistu eduskunnan verkkosivustolla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Sivut/U_29+2022.aspx.

Asetusehdotuksen käsittely eteni nopeasti neuvoston televiestintä- ja tietoyhteiskuntatyöryhmässä. Neuvosto ja Euroopan parlamentti saavuttivat tekstistä (tilapäisen) poliittisen yhteisymmärryksen 27.6.2023 ja vahvistivat säädöksen hyväksymisen marraskuussa 2023. Säädös julkaistiin EU:n virallisessa lehdessä 22.12.2023.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu liikenne- ja viestintäministeriössä.

Valmistelua on tukenut liikenne- ja viestintäministeriön 27.9.2023 asettama poikkihallinnollinen työryhmä. Työryhmässä ovat olleet edustettuina valtiovarainministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Digi- ja väestötietovirasto, Liikenne- ja viestintävirasto, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Tietosuojavaltuutetun toimisto sekä Tilastokeskus. Työryhmän yhtenä tehtävänä on ollut selvittää tarkoituksenmukainen tapa järjestää asetuksen mukaiset viranomaistehtävät mukaan lukien seuraamussääntely. Työryhmän työn tämä osuus koottiin arviomuistioksi. Arviomuistioluonnos oli lausuntopalvelu.fi-sivustolla avoimessa lausuntomenettelyssä 3.5.–31.5.2024.

Valmistelun aikana on lisäksi käyty taustoittavia keskusteluja työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sisäministeriön, oikeusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, ympäristöministeriön, Liikenne- ja viestintäviraston, tietosuojavaltuutetun toimiston, Kilpailu- ja kuluttajaviraston, Tullin, Turvallisuus- ja kemikaaliviraston ja Huoltovarmuuskeskuksen kanssa. Lisäksi järjestettiin erillinen kuulemistilaisuus liikesalaisuuksista.

Suomenkielinen luonnos hallituksen esityksestä on ollut lausuntokierroksella 19.12.2024–31.1.2025. Lausuntoja saatiin yhteensä 52 kappaletta ja niistä on laadittu lausuntoyhteenveto. Lisäksi ruotsiksi käännetty osuus lausuntomateriaalista oli täydentävällä lausuntokierroksella 14.3.–25.4.2025. Ensimmäisellä lausuntokierroksella saadun lausuntopalautteen johdosta täydentävällä lausuntokierroksella kuultiin lisäksi tuomioistuimia. Täydentävällä lausuntokierroksella annettiin yhteensä 15 lausuntoa, ja niistä on laadittu lausuntoyhteenveto.

Hallituksen esitys on ollut arvioitavana lainsäädännön arviointineuvostossa. Arviointineuvosto antoi esityksestä lausunnon 27.6.2025. Arviointineuvoston asiassa antama lausunto on luettavissa osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/arviointineuvosto/lausunnot>.

Hallituksen esityksestä on käyty kuntalain (410/2015) 11 §:n mukainen neuvottelu ja asia on käsitelty kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa 13.6.2025.

Oikeuskansleri on tarkastanut ennakkoon hallituksen esitysluonnoksen ja antanut siitä kommenttinsa 18.8.2025.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavissa suomeksi julkisessa palvelussa osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet> tunnuksilla LVM050:00/2023 (Hallituksen esitys

EU:n datasäädöksen toimeenpanosta) ja LVM042:00/2023 (EU:n datasäädöksen täytäntöönpanoa tukeva työryhmä).

1.2.3 Ahvenanmaan asema

Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991) ei säädetä nimenomaisesti siitä, miten lainsäädäntövalta jakautuu valtakunnan ja maakunnan välillä datatalouteen liittyvissä asioissa, kuten dataan pääsyä ja datan jakamista sekä niihin liittyvää viranomaisvalvontaa koskevissa asioissa. Näin ollen toimivallan jakoa voidaan pitää osittain tulkinnanvaraisena. Lainsäädäntövallan jakautumista on mahdollista arvioida selkeimmin niiden alojen osalta, jotka itsehallintolaissa säädetään nimenomaisesti valtakunnan tai maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaksi. Useiden data-asetuksen sisältämien säännösten voidaan katsoa koskevan asioita, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan, kuten yritysten väliset velvollisuudet ja oikeudet sekä yritysten datalukutaito, immateriaalioikeudet, kuluttajansuojaan liittyvät asiat ja kuluttajien datalukutaito (itsehallintolain 27 §:n 8 ja 10 kohta). Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asetuksen valvonnasta ja sen rikkomiseen liittyvistä seuraamuksista, joten toimivallan voidaan näiden viranomaistehtävien osalta lähtökohtaisesti katsoa kuuluvan valtakunnalle. Valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat valtion viranomaisten toimintaa (itsehallintolain 27 §:n 3 kohta).

Ahvenanmaan maakuntahallitus on alustavasti katsonut data-asetuksen osalta, että asetuksen mukainen valvontavastuu kohdistuu pääosin yksityisen sektorin toimintaan, mikä kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan (mm. itsehallintolain 27 §:n 8 kohta). Ahvenanmaan maakuntahallitus katsoo myös, että toimivallan jakoon data-asioissa liittyy kuitenkin epäselvyyksiä.

Datanhallinta-asetuksen ja sen kansallisen täytäntöönpanon valmistelussa on katsottu, että datan välityspalveluihin ja tunnustettuihin data-altruismiorganisaatioihin liittyvät viranomaistehtävät kuuluvat valtakunnan toimivaltaan (HE 50/2023 vp, s. 4).

2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

2.1 Data-asetuksen tavoitteet

Data-asetuksen tavoitteena on tehostaa EU:n datataloutta ja edistää kilpailukykyisiä datamarkkinoita parantamalla datan saatavuutta ja käytettävyyttä sekä kannustamalla datavetoiseen innovointiin. Tavoitteena on edistää uusien, innovatiivisten verkkoon liitettyjen tuotteiden (*IoT-laite*) ja niihin liittyvien palvelujen kehittämistä ja edistää näiden tuotteiden ja palvelujen tuottamaa dataa hyödyntävien kokonaan uusien palvelujen kehittämistä, mukaan lukien monista erilaisista IoT-laitteista tai niihin liittyvistä palveluista saatavaan dataan perustuvat palvelut. Tavoitteena on luoda yhteinen eurooppalainen data-avaruus ja yhteentoimivat datan sisämarkkinat. Data-avaruudella tarkoitetaan yhteisten standardien ja käytäntöjen yhteentoimivia puitteita datan jakamiseksi tai yhdessä käsittelemiseksi. Niitä voidaan perustaa muun muassa uusien tuotteiden ja palvelujen, tieteellisen tutkimuksen tai kansalaisyhteiskunnan aloitteiden kehittämistä varten. (Ks. data-avaruuksista data-asetuksen johdanto-osan 103 perustelukappale ja 33 artikla.)

Tavoitteiden saavuttamiseksi data-asetus luo yhteiset pelisäännöt dataan pääsyyn ja käyttöön, ja pyrkii varmistamaan datasta saatavan arvon oikeudenmukaista jakautumista datatalouden toimijoiden kesken. Asetuksessa selvennetään, kuka voi käyttää mitään dataa ja millä edellytyksillä.

Data-asetuksessa määritellään kaikille talouden aloille perussäännöt siitä, miten voi saada ja käyttää EU:ssa tuotettua dataa. Asetus asettaa uusia velvoitteita datan jakamiseen ja antaa oikeuksia datan käyttöön asetuksessa määritellyille käyttäjille. Asetus koskee laajasti dataa, jota syntyy IoT-laitteiden, kuten älykellojen, sensoreiden, paperikoneiden, autojen ja lentokoneiden, käytöstä. Jatkossa IoT-laitteet on suunniteltava niin, että käyttäjä voi helposti ja turvallisesti saada, käyttää ja jakaa niiden tuottamaa dataa.

Asetuksella pyritään myös lisäämään oikeudenmukaisuutta ja kilpailua Euroopan pilvipalvelumarkkinoilla. Tavoitteena on helpottaa datanjakamispalveluiden, kuten pilvipalveluiden, vaihtamista asettamalla datanjakamispalveluille yhteentoimivuusvelvoitteita. Luomalla puitteet sille, että asiakkaat voisivat tosiasiallisesti vaihtaa datankäsittelypalvelun tarjoajaa, pyritään avaamaan EU:n pilvipalvelumarkkinoita.

Asetuksen tavoitteena on myös suojella yrityksiä data hyödyntämiseen ja jakamiseen liittyviltä kohtuuttomilta sopimusehdoilta, joita vahvemmat toimijat yleensä asettavat. Asetuksessa muun muassa annetaan arviointikriteerejä sopimusehtojen hyväksyttävyyden arvioimiseksi sekä asetetaan minimivaatimuksia älysopimuksille. Yhtenäisillä pelisäännöillä pyritään varmistumaan siitä, että datan hyödyntämisestä syntyvä lisäarvo jakaantuisi oikeudenmukaisesti markkinaosapuolten välillä niin, että samalla huolehditaan dataa tuottavaan teknologiaan investoivien toimijoiden intresseistä sekä käyttäjien perusoikeuksien toteutumisesta.

Lisäksi data-asetuksen tavoitteena on tukea viranomaisten mahdollisuuksia hoitaa lakisääteisiä tehtäviään. Asetus antaa viranomaisille tietyissä poikkeuksellisten tarpeiden tilanteissa, esimerkiksi yleisissä hätätilanteissa, pyynnöstä pääsyn ja käyttöoikeuden yksityisen yrityksen hallussa olevaan dataan. Asetuksessa annetaan selkeät säännöt siitä, miten tällaiset pyynnöt olisi esitettävä.

Lisäksi ei-henkilötietojen kansainvälisiin siirtoihin asetetaan uusi velvoite datankäsittelypalveluntarjoajille. Tämän suojatoimen tavoitteena on välttää se, että kolmansien maiden viranomaiset voivat saada muita kuin henkilötietoja, jos tämä olisi EU:n tai kansallisen lainsäädännön vastaista.

2.2 Data-asetuksen sisältö

2.2.1 Data-asetuksen soveltamisala (I luku)

Data-asetus koskee unionin markkinoille saatettujen verkkoon liitettyjen tuotteiden valmistajia ja niihin liittyvien palveluiden tarjoajia, datan haltijoita, datan vastaanottajia ja datankäsittelypalvelujen tarjoajia niiden sijoittautumispaikasta riippumatta sekä osin julkisen sektorin toimijoita. Soveltamisala kattaa sekä henkilötiedot että muut kuin henkilötiedot. Asetuksessa datalla tarkoitetaan kaikkea toimenpiteiden, tosiseikkojen tai tietojen digitaalista esittämistä sekä kaikkia tällaisten toimenpiteiden, tosiseikkojen tai tietojen koosteita, myös ääni- tai kuvatallenteena tai audiovisuaalisena tallenteena. Asetus täydentää sellaista EU- ja kansallista lainsäädäntöä, joka koskee muun muassa henkilötietojen suojaa, yksityisyyden suojaa, viestinnän luottamuksellisuutta, kuluttajansuojaa ja teollis- ja tekijänoikeuksia, mutta ei rajoita niiden soveltamista.

2.2.2 Yritysten ja kuluttajien välinen sekä yritysten välinen datan jakaminen (II luku)

Data-asetuksen II luku koskee yritysten ja kuluttajien välistä sekä yritysten välistä datan jakamista. Asetuksen 3 artiklan mukaan verkkoon liitettyjen tuotteiden valmistajien ja niihin

liittyvien palveluiden tarjoajien on asetettava tuotteiden ja palveluiden data, mukaan lukien relevantti metadata, käyttäjien saataville helposti, turvallisesti ja maksutta. Jos verkkoon liitetyn tuotteen käyttäjä ei voi saada dataa suoraan tuotteesta tai siihen liittyvästä palvelusta, asetuksen 4 artiklan mukaan datan haltijan on asetettava helposti saatavilla oleva data ja siihen liittyvä metadata käyttäjän saataville. Datan haltijalla tarkoitetaan asetuksessa oikeushenkilöä tai luonnollista henkilöä, jolla on asetuksen, unionin oikeuden tai unionin oikeuden mukaisen kansallisen lainsäädännön perusteella oikeus tai velvollisuus käyttää ja asettaa saataville dataa, myös tuotteen tai siihen liittyvän palvelun dataa, kun siitä on sovittu sopimuksella. Valmistajien ja tuotteeseen liittyvän palvelun tarjoajan lisäksi datan haltija voi olla esimerkiksi toimija, jolle datan haltijan rooli on ulkoistettu sopimuksella. Datan haltija on toimija, joka kontrolloi pääsyä helposti saatavilla olevaan dataan, ja jonka tulee ilmetä käyttäjän tuotteesta tai palvelusta tekemässä sopimuksessa.

Verkkoon liitettyllä tuotteella tarkoitetaan asetuksessa esinettä, joka saa, tuottaa tai kerää käyttöstään ja ympäristöstään dataa ja pystyy välittämään sitä sähköisen viestintäpalvelun, fyysisen yhteyden tai laiteyhteyden kautta. Näitä voivat olla esimerkiksi älykkäät kodinkoneet, teollisuuden ja maatalouden koneet, lääketieteelliset laitteet, kännykät, älytelevisiot ja ajoneuvot. Tuotteeseen liittyvällä palvelulla tarkoitetaan asetuksessa puolestaan muuta digitaalista palvelua kuin sähköistä viestintäpalvelua, mukaan lukien tuotteeseen liitetyt ohjelmistot, joita tarvitaan verkkoon liitettyjen tuotteiden toimintojen suorittamiseksi tai toimintojen lisäämiseksi, päivittämiseksi tai mukauttamiseksi. Tällainen on esimerkiksi sovellus, jolla voidaan säätää valojen kirkkautta tai jääkaapin lämpötilaa.

Tuotteen datalla tarkoitetaan asetuksessa verkkoon liitetyn tuotteen käytön tuloksena tuotettua dataa, jonka valmistaja on suunnitellut olevan käyttäjän, datan haltijan, kolmannen osapuolen tai valmistajan itsensä saatavilla sähköisen viestintäpalvelun, fyysisen yhteyden tai laiteyhteyden kautta. Tuotteeseen liittyvän palvelun datalla tarkoitetaan puolestaan käyttäjän tarkoituksella tallentamisen tai käyttäjän toiminnan sivutuotteena tallentuneiden toimien tai tapahtumien digitoinnista syntynyttä dataa, joka tuotetaan tuotteeseen liittyvää palvelua tarjottaessa.

Käyttäjällä, jonka saataville tiedot on asetettava, tarkoitetaan data-asetuksessa unionin alueelle sijoittunutta oikeushenkilöä tai luonnollista henkilöä, joka omistaa verkkoon liitetyn tuotteen tai jolle on sopimuksella siirretty sen tilapäinen käyttöoikeus tai joka vastaanottaa tuotteeseen liittyviä palveluja. Sopimusjärjestelyjen kautta samalla tuotteella voi olla myös useita käyttäjiä. Esimerkiksi ajoneuvojen vuokrauksessa sekä ajoneuvot omistava vuokrausyritys että yksittäiset vuokraajat voivat olla ajoneuvon käyttäjiä. Verkkoon liitettyjen tuotteiden käyttäjien on yleensä perustettava käyttäjätili, jota datanhaltija voi käyttää muun muassa käyttäjän tunnistamisessa.

Tuotteet ja palvelut on suunniteltava ja valmistettava mahdollistamaan datan jakaminen myös kolmansille osapuolille. Mikroyritykset ja pienet yritykset on rajattu näiden velvoitteiden ulkopuolelle, jottei sääntelystä muodostuisi näille liiallista rasitetta. Pienellä yrityksellä tarkoitetaan asetuksessa komission mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä antaman suosituksen (2003/361/EY) mukaisesti yritystä, jonka palveluksessa on alle 50 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa ja mikroyrityksellä yritystä, jonka palveluksessa on alle 10 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa.

Datan on oltava saatavilla yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa. Ennen sopimuksen tekemistä verkkoon liitetyn tuotteen ja siihen liittyvien palveluiden ostamisesta, vuokraamisesta tai liisaamisesta, myyjien tai palvelun tarjoajien on annettava käyttäjille asetuksessa määritellyt tiedot selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla (asetuksen 3 ja 4 artikla).

Käyttäjällä on data-asetuksen 5 artiklan mukaan oikeus jakaa dataa kolmansille osapuolille, ellei kyse ole markkinoille saattamattoman tuotteen testaamisesta. Asetuksessa tarkoitettu kolmas osapuoli voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, kuten kuluttaja, yritys, tutkimusorganisaatio, järjestö tai yhdistys. Dataa pyytävän käyttäjän tai kolmannen osapuolen asianmukainen tunnistaminen on tietoturvan kannalta keskeistä, mutta asetus ei tarkkaan määrittele, miten tunnistaminen on toteutettava. Tiedon pyytäjältä ei saa kuitenkaan vaatia enempää tietoja kuin tämän tunnistamiseksi on tarpeen.

Kolmannet osapuolet eivät saa käyttää data-asetuksen nojalla saamaansa dataa kilpailevien tuotteiden kehittämiseen tai kilpailun rajoittamiseen, eivätkä jakaa dataa muille tahoille tätä tarkoitusta varten. Yritykset, jotka on nimetty portinvartijoiksi kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalialalla ja direktiivien (EU) 2019/1937 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2022/1925 (digimarkkinasäädös), jäljempänä *digimarkkina-asetus*, mukaisesti, eivät voi olla data-asetuksessa tarkoitettuja datan vastaanottajia. Ennen liikesalaisuuksia sisältävän datan jakamista datan haltijan ja käyttäjän on sovittava tarvittavista toimenpiteistä liikesalaisuuksien suojaamiseksi. Jos näistä toimenpiteistä huolimatta datan jakamisesta kieltäydytään liikesalaisuussuojaan vedoten, päätös on perusteltava asianmukaisesti ja siitä on ilmoitettava kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle.

2.2.3 Velvoitteet datan saataville asettamisesta (III luku)

Data-asetuksen III luvussa säädetään edellytyksistä, joiden mukaisesti data on asetettava sen vastaanottajien saataville, sekä datan saataville asettamisesta maksettavasta korvauksesta. Lukua sovelletaan, jos datan haltijalla on asetuksen 5 artiklan, sovellettavan unionin oikeuden tai sen mukaisesti annetun kansallisen oikeuden mukaan velvollisuus asettaa dataa saataville yritysten välisissä suhteissa. Luvun nojalla datan haltijoiden on sovittava vastaanottajan kanssa datan saataville asettamisesta noudattaen oikeudenmukaisia, kohtuullisia ja syrjimättömiä ehtoja sekä toimittava avoimesti. Asetuksen 9 artiklan mukaan datan haltijat eivät saa syrjiä keskenään vertailukelpoisia datan vastaanottajaryhmiä, ja korvauksen datan saataville asettamisesta on oltava kohtuullinen. Asetuksen 11 artiklassa säädetään myös datan luvattomasta käytöstä ja jakamisesta sekä teknisistä suojaustoimenpiteistä. Lisäksi 10 artiklassa säädetään sertifioiduista riidanratkaisuelimistä, joiden ratkaistavaksi käyttäjällä on oikeus saattaa datan saataville asettamisen ehtoja koskeva asia.

2.2.4 Datan saatavuutta ja käyttöä yritysten välillä koskevat kohtuuttomat sopimusehdot (IV luku)

Data-asetuksen IV luku käsittelee kohtuuttomia datan käyttöä ja saatavuutta koskevia sopimusehtoja yritysten välillä. Asetuksen mukaan yrityksen yksipuolisesti asettama kohtuuton sopimusehto ei sido sen sopimuskumppania. Asetus sisältää luonnehdintoja siitä, millaiset ehdot on katsottava kohtuuttomiksi tai oletettavasti kohtuuttomiksi. Sen 13 artiklan mukaan sopimusehdot katsotaan lähtökohtaisesti kohtuuttomiksi, jos ne poikkeavat selvästi hyvästä kauppatastavasta ja vilpittömän menettelyn vaatimuksista. Asetuksen 41 artiklan mukaan komissio kehittää ei-sitovia mallisopimusehtoja datan jakamiseen.

2.2.5 Datan asettaminen julkisen sektorin elinten, komission, Euroopan keskuspankin ja unionin elinten saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella (V luku)

Data-asetuksen V luku käsittelee julkisen sektorin elinten oikeutta saada pääsy yksityisen sektorin hallussa olevaan dataan yleisessä hätätilanteessa tai muissa poikkeustilanteissa. Luvussa määritellään, millä ehdoilla ja perusteilla tällaisia datapyyntöjä voidaan tehdä. Dataa

ei saa käyttää tavalla, joka ei sovi yhteen sen tarkoituksen kanssa, johon sitä pyydetään. Julkisen sektorin toimijoiden tulee osoittaa poikkeuksellinen tarve datan saamiseksi, ja pyynnön on oltava ajallisesti ja sisällöltään rajattu. Pyyntöjä voidaan 15 artiklan mukaan esittää vain, jos dataa ei voida hankkia muilla keinoilla oikea-aikaisesti ja tehokkaasti. Datan haltijan on 18 artiklan mukaan asetettava data saataville ilman aiheutonta viivytystä, mutta sillä on tietyn edellytyksin oikeus evätä pyyntö tai pyytää sen muuttamista. Julkisen sektorin elinten on 19 artiklan mukaan varmistettava pyydettyjen tietojen luottamuksellisuus ja eheys sekä poistettava tiedot heti, kun niitä ei enää tarvita ilmoitettuun tarkoitukseen, paitsi jos datan arkistointia vaaditaan yleisön oikeudesta tutustua asiakirjoihin avoimuusvelvoitteiden yhteydessä annetun unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Liikesalaisuuksien ilmaisemista voidaan vaatia vain siltä osin kuin se on ehdottoman välttämätöntä. Ennen niiden julkistamista julkisen sektorin elimen on toteutettava asianmukaiset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet datan tai liikesalaisuuden haltijan yksilöimien liikesalaisuuksien luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava erityisiä suojatoimenpiteitä.

2.2.6 Datankäsittelypalvelujen vaihtaminen (VI luku)

Asetuksella tavoitellaan datankäsittelypalvelujen vaihtamisen ja useamman palveluntarjoajan samanaikaisen käyttämisen sujuvoittamista. Sen 23 artikla asettaa palveluntarjoajille muun muassa kiellon olla asettamatta ja velvoitteen poistaa esikaupallisia, kaupallisia, teknisiä, sopimusperusteisia ja organisatorisia esteitä tähän liittyen. Lisäksi 25 ja 26 artiklassa asetetaan tiedonantovelvollisuus sopimuksiin, 28 artiklassa avoimuusvelvoite ja 27 artiklassa velvoite toimia vilpittömässä mielessä. Asetuksen 29 artiklassa asetetaan myös kolmen vuoden aikataulu vaihtomaksujen asteittaiselle poistamiselle.

2.2.7 Laiton kolmannen maan viranomaisten pääsy muuhun dataan kuin henkilötietoihin ja tällaisen datan kansainvälinen siirto (VII luku)

Data-asetuksen VII luku asettaa datankäsittelypalvelujen tarjoajille velvoitteen toteuttaa riittävät tekniset, organisatoriset ja oikeudelliset suojatoimenpiteet estääkseen unionissa olevan muun datan kuin henkilötietojen laittoman siirron kolmansiin maihin tai kolmansien maiden viranomaisten pääsyn siihen. Lisäksi siinä säädetään kaksiasteisesta lausuntomenettelystä näihin pyyntöihin liittyen.

Datankäsittelypalvelujen tarjoajan on ilmoitettava datan luovuttamisesta asiakkaalle ennen luovuttamista, jos se on mahdollista ja jos pyyntö ei koske lainvalvontaa. Kolmannen maan viranomaisen pyyntö siirtää dataa tai päästä siihen hyväksytään lähtökohtaisesti vain, jos se perustuu kansainväliseen sopimukseen unionin tai jäsenvaltion kanssa. Muussa tapauksessa kolmannen maan viranomainen voi siirtää dataa tai saada pääsyn siihen vain, jos kolmannen maan järjestelmä, tuomioistuin ja lainsäädäntö täyttävät data-asetuksen 32 artiklan 3 kohdassa säädetyt edellytykset.

2.2.8 Yhteentoimivuus (VIII luku)

Data-asetuksen VIII luku käsittelee yhteentoimivuusvaatimuksia, jotka koskevat dataa, datan jakamismekanismeja, datapalveluita ja eurooppalaisia data-avaruuksia. Toimijoiden on kuvattava tekemiään ratkaisuja johdonmukaisesti ja riittävällä laajuudella. Komissio voi laatia yhteentoimivuutta koskevia eritelmiä ja pyytää eurooppalaisia standardointiorganisaatioita laatimaan data-asetuksen vaatimusten mukaisia standardeja. Asetus asettaa tiettyjä vaatimuksia myös datan jakamista koskevien älysopimusten täytäntöönpanoon. Älysopimusten on oltava varmatoimisia ja sisällettävä pääsynvalvontamekanismit. Niiden automaattinen toteuttaminen pitää voida keskeyttää turvallisesti ja niihin liittyvää transaktiodataa pitää voida arkistoida.

2.2.9 Täytäntöönpano ja täytäntöönpanon valvonta (IX luku)

Jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi toimivaltainen viranomainen valvomaan asetuksen täytäntöönpanoa ja vastaamaan asetuksen mukaisista viranomaistehtävistä. Jos jäsenvaltio nimeää useamman kuin yhden viranomaisen, sen on nimettävä myös kansallisen tason yhteyspisteenä toimiva datakoordinaattori. Euroopan datainnovaatiolautakunta tukee viranomaisia asetuksen johdonmukaisessa soveltamisessa.

Jäsenvaltioiden tulee myös varmistaa, että toimivaltaisten viranomaisten tehtävät ja valtuudet määritellään selkeästi, ja että toimivaltaiset viranomaiset muun muassa suorittavat tutkimuksia asetuksen soveltamista koskevista asioista, myös muilta viranomaisilta saatujen tietojen perusteella. Eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten edellytetään tekevän yhteistyötä asetuksen mukaisesti. Jäsenvaltioiden on säädettävä asetuksen rikkomiseen sovellettavista tehokkaista, oikeasuhtaisista ja varoittavista seuraamuksista. Asetus edellyttää taloudellisista seuraamuksista säättämistä, mutta jättää seuraamukset pääosin muutoin, kuten seuraamusmaksujen suuruuden osalta, jäsenvaltioiden harkintavaltaan. Lisäksi luvussa säädetään valitusoikeudesta sekä oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

2.2.10 Tietokantadirektiivin mukainen *sui generis* -oikeus (X luku)

Data-asetuksen 43 artiklassa säädetään, että tietokantadirektiivin 96/9/EY mukainen *sui generis* -oikeus ei koske dataa, joka saadaan data-asetuksen nojalla. Tämä varmistaa, että tällainen data on vapaasti käytettävissä ilman, että tietokantasuojan haltijat voivat estää sen käyttöä tai jakamista data-asetuksen tavoitteiden vastaisesti.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Horisontaalinen sääntely

3.1.1 Johdanto

Vuonna 2020 annettuun Euroopan datastrategiaan perustuva data-asetus on uutta horisontaalista EU:n datasääntelyä. Ensimmäinen strategian alla annettu lainsäädäntöinstrumentti oli datanhallinta-asetus. Lisäksi on olemassa erinäistä sektorikohtaista lainsäädäntöä muun muassa sijaintitietojen, maksupalvelutietojen ja liikennetietojen osalta.

3.1.2 Datanhallinta-asetus

Syksyllä 2023 voimaan tulleen datanhallinta-asetuksen tavoitteena on lisätä datan saatavuutta vahvistamalla luottamusta datan välittäjiin ja yhtenäistämällä datan jakamisen menettelyitä koko EU:n alueella. Datanhallinta-asetuksessa säädetään neljästä jokseenkin erillisestä kokonaisuudesta: edellytyksistä julkisen sektorin hallussa olevan datan uudelleenkäytölle (2 luku), ilmoitus- ja valvontapuitteista datan välityspalveluille, vapaaehtoisen rekisteröitymisen puitteista yhteisöille, jotka keräävät ja käsittelevät altruistisiin tarkoituksiin saataville annettua dataa (3 ja 4 luku) sekä Euroopan datainnovaatiolautakunnasta (6 luku). Datan välityspalvelut toimivat neutraaleina kolmansina osapuolina yhdistäen datan omistajat ja käyttäjät. Data-altruismi tarkoittaa datan luovuttamista yleisen edun mukaiseen tarkoitukseen.

Datanhallinta-asetuksen 2, 3 ja 4 luku jakavat osan tavoitteistaan data-asetuksen kanssa, sillä myös niissä pyritään lisäämään datan saatavuutta ja liikkuvuutta. Datanhallinta-asetuksen tulokulma on kuitenkin vahvemmin menettelyllinen, eikä siinä säädetä oikeudesta saada dataa tai velvollisuudesta luovuttaa dataa.

Datanhallinta-asetuksen 3 ja 4 lukujen edellyttämä viranomaistehtäviin ja seuraamuksiin liittyvä kansallinen lainsäädäntö on nykyisin sijoitettu sähköisen viestinnän palveluista annettuun lakiin (HE 50/2023 vp; laki 1182/2023) sekä asetuksen 2 luvun osalta valtiovarainministeriön asetukseen eräiden hallinnon yhteisten sähköisen asioinnin tukipalveluiden tuottamisesta (900/2023). Tähän vasta hiljattain annettuun sääntelyyn ei ole tunnistettu asiallisia muutostarpeita, mutta sääntelykokonaisuuden selkeyden vuoksi laintasoinen datanhallinta-asetusta täydentävä sääntely 3 ja 4 lukuun liittyvien viranomaistehtävien osalta ehdotetaan koottavaksi yhteen nyt ehdotettavan data-asetusta täydentävän sääntelyn kanssa. Asiallisen erillisyyden vuoksi edellä mainittuun valtiovarainministeriön asetukseen, joka koskee datanhallinta-asetuksen 7 ja 8 artiklan mukaisten viranomaisten nimeämistä, ei ehdotettaisi tässä yhteydessä muutosta.

3.1.3 Yleinen tietosuoja-asetus

Data-asetus viittaa useassa kohdin luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), jäljempänä *tietosuoja-asetus*. Data-asetuksen 1 artiklan 5 kohdassa todetaan, että data-asetus ei rajoita henkilötietojen suojaa, yksityisyyden suojaa ja viestinnän luottamuksellisuutta sekä päätelaitteiden eheyttä koskevaa unionin oikeutta ja kansallista lainsäädäntöä, jota sovelletaan data-asetuksessa säädettyjen oikeuksien ja velvoitteiden yhteydessä käsiteltäviin henkilötietoihin täysimääräisesti data-asetuksen rinnalla. Kyseisessä 1 artiklan kohdassa todetaan lisäksi, että jos data-asetuksen säännökset ovat ristiriidassa henkilötietojen tai yksityisyyden suojaa koskevan unionin oikeuden tai unionin oikeuden mukaisesti hyväksytyn kansallisen lainsäädännön kanssa, on sovellettava asiaan kuuluvaa henkilötietojen tai yksityisyyden suojaa koskevaa unionin oikeutta tai kansallista lainsäädäntöä. Data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvaan dataan lukeutuvia henkilötietoja on siis käsiteltävä sekä data-asetuksen että tietosuojasääntelyn mukaisesti. Data-asetuksen 1 artiklan 8 kohdan mukaan data-asetuksella ei rajoiteta sellaisten unionin tai kansallisten säädösten soveltamista, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta.

Data-asetuksen johdanto-osan 7 kohdan mukaan data-asetuksen nojalla tapahtuvassa henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava muun muassa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaista vaatimusta käsittelyn pätevästä oikeusperustasta ja tarvittaessa kyseisen asetuksen 9 artiklan ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2002/58/EY (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi) jäljempänä *ePrivacy-direktiivi*, 5 artiklan 3 kohdan edellytyksiä. Data-asetus ei muodosta datan haltijalle oikeusperustaa henkilötietojen käsittelyä tai tuottamista varten.

Tietosuoja-asetuksessa asetetaan yrityksille ja organisaatioille henkilötietojen käsittelyä koskevat tarkat vaatimukset. Tietosuoja-asetuksen soveltamisala rajoittuu henkilötietoihin, kun taas data-asetusta sovelletaan sekä henkilötietoihin että muuhun dataan kuin henkilötietoihin. Data-asetus muun muassa laajentaa tietosuoja-asetukseen sisältyvää oikeutta siirtää tiedot toiseen järjestelmään.

Tietosuoja-asetuksen sääntelyä on täydennetty kansallisesti tietosuojalaille (1050/2018). Tietosuojaviranomaisilla tulee olemaan data-asetuksen 37 artiklan 3 kohdan perusteella merkittävä rooli data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvan toiminnan valvonnassa henkilötietojen suojan osalta. Tietosuojavaltuutettu valvoo henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain perusteella ja niiden mukaisten toimivaltuuksiensa puitteissa. Esityksen valmistelussa ei ole kuitenkaan tunnistettu, että data-

asetus sisältäisi sellaista henkilötietojen käsittelyyn liittyvää sääntelyä, joka edellyttäisi uusia toimivaltuuksia tietosuojaviranomaiselle.

3.1.4 Data-asetuksen ja sähköisen viestinnän tietosuojan suhde

Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin sääntely sähköisen viestinnän luottamuksellisuudesta ja päätelaitteiden yksityisyydestä vaikuttaa myös data-asetuksen velvoitteiden soveltamiseen. Data-asetuksen johdanto-osan 36 kappaleessa on nimenomaisesti todettu, että ePrivacy-direktiiviä sovelletaan päätelaitteelle tallennettuun ja sieltä saatavaan dataan pääsyyn. Pääsy edellyttää mainitussa direktiivissä tarkoitettua tilaajan tai käyttäjän suostumusta, paitsi jos se on ehdottoman välttämätöntä sellaisen tietoyhteiskuntapalvelun tarjoamiseksi, jota tilaaja tai käyttäjä on erityisesti pyytänyt, tai jos ainoana tarkoituksena on toteuttaa viestinnän välittäminen. Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivillä suojataan käyttäjän päätelaitteen eheyttä käsittely- ja tallennustoimintojen käytön ja tiedonkeruun osalta. Esineiden internetiin liittyvät laitteet katsotaan päätelaitteiksi, jos ne on liitetty suoraan tai välillisesti yleiseen viestintäverkkoon.

Data-asetuksen ja sähköisen viestinnän tietosuojasääntelyn suhdetta selvennetään data-asetuksen 1 artiklan 5 kohdassa. Siinä todetaan, että data-asetus ei rajoita henkilötietojen suojaa, yksityisyyden suojaa ja viestinnän luottamuksellisuutta sekä päätelaitteiden eheyttä koskevaa unionin oikeutta ja kansallista lainsäädäntöä, jota sovelletaan asetuksessa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien yhteydessä käsiteltäviin henkilötietoihin, mukaan lukien tietosuojasetus ja sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi, eikä myöskään valvontaviranomaisten valtuuksia ja toimivaltaa tai rekisteröityjen oikeuksia. Samassa kohdassa mainitaan, että mikäli data-asetuksen säännökset ovat ristiriidassa henkilötietojen tai yksityisyyden suojaa koskevan unionin oikeuden tai unionin oikeuden mukaisesti hyväksytyn kansallisen lainsäädännön kanssa, on sovellettava asiaan kuuluvaa henkilötietojen tai yksityisyyden suojaa koskevaa unionin oikeutta tai kansallista lainsäädäntöä. Tämä koskee myös sähköisen viestinnän palveluista annetun lain säännöksiä siltä osin, kun niillä täytäntöönpannaan sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi, erityisesti sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 205 §:ää (palvelun käyttöä kuvaavien tietojen tallentaminen käyttäjän päätelaitteelle ja näiden tietojen käyttö) ja lain 17 luvun säännöksiä (sähköisen viestin, välitystietojen ja rikoksia koskevien tietojen käsittely). Data-asetuksen 1 artiklan 8 kohdan mukaan asetuksella ei rajoiteta sellaisten unionin tai kansallisten säädösten soveltamista, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta, mukaan lukien ns. Infosoc-direktiivi 2001/29/EY¹, IPRED-direktiivi 2004/48/EY² ja DSM-direktiivi (EU) 2019/790³.

3.1.5 Digimarkkina-asetus

Data-asetuksessa viitataan myös [digimarkkina-asetukseen](#). Digimarkkina-asetuksen tavoitteena on puuttua yhtenäisen sääntelyn avulla EU:n sisämarkkinoilla ”portinvartijoina” toimivien suurimpien alustayritysten epäoikeudenmukaisiin kaupan käytänteisiin, joita yritykset ja kuluttajat kohtaavat asioidessaan näillä verkkoalustoilla. Digimarkkina-asetuksen kiellot ja

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen näkökohtien yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta.

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla.

velvoitteet koskevat vain suurimpia yrityksiä, jotka tarjoavat EU:n alueella kyseisessä asetuksessa mainittuja ydinalustapalveluita ja jotka on erikseen nimetty portinvartijoiksi. Ydinalustapalveluiksi digimarkkina-asetuksessa luetaan hakukoneet, käyttöjärjestelmät, verkkoyhteisöpalvelut, videonjakoalustapalvelut, numeroista riippumattomat henkilöiden väliset viestintäpalvelut, verkkoselaimet, virtuaaliavustajat, pilvipalvelut, mainontapalvelut ja erilaiset verkossa toimivat välityspalvelut, kuten markkinapaikat. Digimarkkina-asetuksen valvonnasta vastaa ensisijaisesti Euroopan komissio.

3.1.6 Data-asetuksen suhde julkisuuslainsäädäntöön

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Perustuslain julkisuusperiaatteen toteuttamista sääntelee käytännössä kansallisen yleislain tasolla viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki), joka mahdollistaa oikeuden tietoon, mutta sisältää samalla myös rajoituksia tiedonsaantioikeudelle. Viranomaisten tehtävä on julkisuuslakia ja omaa toimintaansa koskevia erillislakeja tulkiten ratkaista esimerkiksi saamansa tietopyynnöt.

Data-asetus ja sen täytäntöönpanemiseksi tehty hallituksen esitys koskevat lähtökohtaisesti myös julkisuuslain piiriin kuuluvia, julkisuuslaissa tarkoitettuja viranomaisia. Data-asetus rakentuu erilaisten roolien ympärille, ja viranomaisten velvollisuudet ja oikeudet päästä dataan tai käyttää ja jakaa dataa data-asetuksen nojalla riippuvat siitä, toimiiko viranomainen jossakin data-asetuksen mukaisessa roolissa suhteessa verkkoon liitettyihin tuotteisiin ja niihin liittyviin palveluihin sekä niiden käytön tuloksena tuotettuun dataan. Data-asetuksen V luvun perusteella julkisilla elimillä on lisäksi poikkeuksellisen tarpeen tilanteissa oikeus data-asetuksen mukaisesta perustellusta pyynnöstä saada tietoja yksityiseltä toimijalta lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi. Jäsenvaltioiden nimeämällä toimivaltaisilla viranomaisilla on data-asetuksen perusteella oikeus pyytää niiden toimivaltaan kuuluvilta käyttäjiltä, datan haltijoilta, datan vastaanottajilta ja niiden laillisilta edustajilta asetuksen noudattamisen valvonnan kannalta tarpeellisia tietoja samantyyppisesti kuin muillakin lainsäädäntöä valvovilla viranomaisilla.

Hallituksen esitystä edeltänyttä arviomuistiota valmistellut työryhmä on arvioinut, että julkisen sektorin elinten data-asetuksen V luvun nojalla (poikkeuksellinen tarve) yksityisiltä toimijoilta saamat asiakirjat olisivat Suomessa julkisuuslain 5 §:ssä tarkoitettuja viranomaisen asiakirjoja ja kuuluisivat julkisuuslain soveltamisalaan. Tällöin myös julkisuuslain soveltamisalaan kytkettyä, julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (609/2019, jäljempänä tiedonhallintalaki) sovellettaisiin V luvun nojalla saatuihin tietoaisteistoihin ja asiakirjoihin. Data-asetuksella ei sen johdanto-osan kohdan 73 mukaan muuteta asiakirjojen julkisuutta koskevaa kansallista lainsäädäntöä avoimuusvelvoitteiden yhteydessä. Data olisi poistettava, kun sitä ei enää tarvita tällaisten avoimuusvelvoitteiden täyttämiseen.

Data-asetuksen V luvun nojalla viranomaiselle luovutettua viranomaisen asiakirjaa koskevat tietyt, data-asetuksesta tulevat rajoitukset ja velvoitteet, joita ei muutoin sellaisenaan sovelleta julkisuuslaissa tarkoitettuun viranomaisen asiakirjaan. Näistä rajoituksista ja velvollisuuksista säädetään data-asetuksen 19 artiklassa. Asetuksen 19 artiklan 1 kohdassa on ajateltu olevan kyse ennen kaikkea asiakirjan tai tiedon käyttämisestä julkisen sektorin elimen toiminnassa, eikä niiden luovuttamisesta osana asiakirjajulkisuuden toteuttamista. Asetuksella pyritään yhtäältä varmistamaan pyydettyjen henkilötietojen asianmukainen ja laillinen käsittely, ja toisaalta varmistamaan, että julkisen sektorin elin ei käytä hätätilan ja poikkeuksellisen tarpeen nojalla saatua tietoa jonkin muun tehtävänsä hoitamiseen.

Asiakirjojen luovuttamiseen kolmannelle osapuolelle sovellettaisiin julkisuuslain lisäksi data-asetusta, ja ennen kaikkea asetuksen 19 artiklan 2 kohdan b alakohtaa. Jos kolmas osapuoli pyytää viranomaiselta sille data-asetuksen V luvun nojalla luovutettua asiakirjaa, on viranomaisen arvioitava tilannetta tapauskohtaisesti asetuksen ja julkisuuslain säännösten valossa.

Asiakirja voisi olla salassa pidettävä, jolloin sitä ei luovutettaisi julkisuuslain 24 §:n perusteella. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentti sisältää useita yksityiselämän ja henkilötietojen suojaamiseksi säädettyjä salassapitoperusteita. Viranomaisen hallussa olevien henkilötietojen, joita ei ole säädetty salassa pidettäväksi, luovuttaminen julkisuuslain perusteella on sovitettu yhteen tietosuojasääntelyn kanssa erityisesti julkisuuslain 16 §:n 3 momentissa. Julkisuuslain 24 §:n 20 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja yksityisestä liikesalaisuudesta. Samoin salassa pidettäviä ovat sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja muusta vastaavasta yksityisen elinkeinotoimintaa koskevasta seikasta, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi elinkeinonharjoittajalle taloudellista vahinkoa. Salassa pidettäviä eivät kuitenkaan ole asiakirjat, jotka sisältävät tietoja muusta vastaavasta elinkeinotoimintaa koskevasta seikasta, jos kysymys on kuluttajien terveyden tai ympäristön terveellisyyden suojaamiseksi tai toiminnasta haittaa kärsivien oikeuksien valvomiseksi merkityksellisistä tiedoista, tai elinkeinonharjoittajan velvollisuuksia ja niiden hoitamista koskevista tiedoista.

Data-asetuksen 16 artiklan mukaan julkisen sektorin elin, komissio, Euroopan keskuspankki tai unionin elin ei saa asettaa data-asetuksen V luvun nojalla saatua dataa saataville datanhallinta-asetuksen 2 artiklan 2 alakohdassa tai direktiivin (EU) 2019/1024 (*avoimen datan direktiivi*) 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitettua uudelleenkäyttöä varten. Edellä mainittuja säädöksiä ei sovelleta V luvun nojalla saatua julkisen sektorin elinten hallussa olevaan dataan. Data-asetuksen johdanto-osan kohdassa 70 todetaan, että saatu data voi olla kaupallisesti arkaluonteista, eikä sitä pitäisi katsoa kolmansien osapuolten uudelleenkäyttöä varten saatavilla olevaksi avoimeksi dataksi.

Julkisuuslain lisäksi data-asetuksen nojalla pyydettyyn dataan sovellettaisiin tiedonhallintalakia. Viranomaisten tulisi hyvän tiedonhallintatavan noudattamiseksi huomioida tarve merkitä data-asetuksen V luvun nojalla saadut tiedot ja asiakirjat niin, että niiden erityinen luonne suhteessa asetuksen säännöksiin tulee jatkossa huomioiduksi.

Data-asetuksen 19 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan julkisen sektorin elinten, komission, Euroopan keskuspankin ja unionin elinten, jotka vastaanottavat dataa 14 artiklan nojalla esitetyn pyynnön perusteella, on poistettava data heti, kun sitä ei enää tarvita ilmoitettuun tarkoitukseen, ja ilmoitettava ilman aiheutonta viivytystä datan haltijalle ja 21 artiklan 1 kohdan mukaisesti dataa saaneille henkilöille tai organisaatioille, että data on poistettu, paitsi jos datan arkistointia vaaditaan yleisön oikeudesta tutustua asiakirjoihin avoimuusvelvoitteiden yhteydessä annetun unionin tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Suomessa asiakirjojen säilyttämisen perusteista alkuperäiseen käyttötarkoitukseen säädetään tiedonhallintalaissa ja arkistoinnin perusteista arkistolaissa (831/1994), jonka tarkoituksena on osaltaan myös asiakirjajulkisuuden toteuttaminen. Arkistolain voidaan siis katsoa olevan data-asetuksen 21 artiklassa tarkoitettua, avoimuusvelvoitetta koskevaa kansallista lainsäädäntöä.

Asiakirjat tulee arkistolain 13 §:n mukaan hävittää niille määrätyn säilytysajan jälkeen, ellei asiakirjoja ole määrätty pysyvästi säilytettäväksi. Kansallisarkisto määrää arkistolain 8 §:n 3 momentin nojalla, mitkä asiakirjat tai asiakirjoihin sisältyvät tiedot säilytetään pysyvästi.

Tiedonhallintalain 21 §:ssä säädetään tietoaaineistojen ja asiakirjojen säilytystarpeen määrittämisestä ja siinä huomioon otettavista seikoista silloin, kun niiden säilytysajasta ei ole säädetty laissa. Tiedonhallintalain näkökulmasta data-asetuksen ja arkistolain säännöksiä tietojen ja asiakirjojen poistamisesta sovelletaan sellaisenaan.

Julkisuuslakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Julkisuuslain ajantasaistamistyö aloitettiin vuonna 2021. Uudistamista koskeva työryhmämietintö lähetettiin lausuntokierrokselle joulukuussa 2023. Työryhmän ehdotuksessa julkisuuslain soveltamisalaa ehdotettiin laajennettavaksi niin, että lakia sovellettaisiin jatkossa kattavammin julkisen hallintotehtävän hoitamiseen eikä pelkästään julkisen vallan käyttöön. Lisäksi lakia sovellettaisiin muun muassa julkisyhteisön tai valtion liikelaitoksen määräysvallassa olevaan yhteisöön tai tytäryhteisöön, siltä osin kuin ne harjoittavat muuta kuin kilpailutilanteessa markkinoilla tapahtuvaa taloudellista toimintaa. Työryhmä ehdotti myös selkeyttäviä säännöksiä tietopyyntöjen käsittelystä ja viranomaisen asiakirjan määritelmän täsmentämisestä. Esitykseen sisältyi myös ehdotus henkilötietojen suojan ja julkisuusperiaatteen yhteensovittamiseen liittyen ja salassa pidettävän tiedon luovuttamista koskevien säännösten muuttamisesta ääntelyn joustavoittamiseksi. Työryhmän tavoitteena oli yhteiskunnan avoimuuden edistäminen ja nyky-yhteiskunnan vaatimuksiin vastaaminen.

Mietinnöstä järjestetyn lausuntokierroksen jälkeen oikeusministeriö tiedotti alkuvuodesta 2025, että turvallisuusympäristön muutosten vuoksi lain salassapitoperusteiden muutostarpeet on päätetty kartoittaa ennen kuin lakiin ehdotetaan muutoksia. Oikeusministeriö on ilmoittanut keräävänsä kevään 2025 aikana lausuntopalautetta uudistamistarpeista. Tämän jälkeen on tarkoitus arvioida, tarvitaanko lisäksi ulkopuolisia selvityksiä. Kun uudistamistarpeista on riittävästi tietoa, siirrytään työryhmätyöskentelyyn. Tavoitteena on oikeusministeriön tiedotteen mukaan valmistella viranomaistoiminnan avoimuutta ja salassapidon tarpeita tasapainottava hallituksen esitys, jossa julkisuuslain ajantasaistamistarpeet on arvioitu kattavasti. Kokonaisuuden valmistelussa pyritään arvioimaan ja yhteensovittamaan aiemman mietinnön ehdotukset salassapitoperusteiden muutostarpeiden kanssa, Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden muuttuneet tarpeet huomioon ottaen. Hallituksen esitys kokonaisuudessaan on arvioitu saatavan valmiiksi vasta seuraavan hallituskauden aikana.

3.2 Viranomaisten tehtävät ja toimivalta

3.2.1 Liikenne- ja viestintäviraston tehtävät

Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain (935/2018) mukaan viraston tehtävänä on edistää tietoyhteiskunnan ja liikennejärjestelmän kehittymistä sekä toimivia ja turvallisia liikenne- ja viestintäyhteyksiä sekä -palveluita. Virasto muun muassa edistää liikenteen ja viestinnän turvallisuutta sekä alan teknistä kehitystä ja häiriöttömyyttä, huolehtii liikenteen ja sähköisen viestinnän sääntely-, lupa-, hyväksyntä-, rekisteri- ja valvontatehtävistä, kehittää ja edistää liikenteen ja viestinnän palveluita ja niiden tarjontaa sekä liikenteen ja viestinnän markkinoiden toimivuutta, huolehtii käyttäjien ja matkustajien oikeuksiin liittyvistä tehtävistä sekä edistää liikenteen ja viestinnän sekä niiden markkinoiden digitalisaatiota ja automatisaatiota.

Liikenne- ja viestintävirasto on nimetty sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa datanhallinta-asetuksen 13 ja 23 artikloissa tarkoitetuksi toimivaltaiseksi viranomaiseksi, joka valvoo datan välityspalveluita ja data-altruismipohjaisia organisaatioita sekä osallistuu Euroopan datainnovaatiolautakunnan työhön. Liikenne- ja viestintävirasto on lisäksi nimetty verkon välityspalvelujen valvonnasta annetussa laissa (18/2024) toimimaan digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2022/2065 (digipalvelusäädös), jäljempänä

digipalveluasetus, mukaisena kansallisena koordinaativiranomaisena (digitaalisten palveluiden koordinaattorina), joka vastaa koordinaattoriviranomaiselle säädetystä tehtävistä Suomessa ja osallistuu muiden jäsenvaltioiden vastaavien viranomaisten yhteistyöverkoston. Liikenne- ja viestintävirasto toimii yhteyspisteenä kaikissa digipalveluasetuksen soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä. Virasto on myös digipalveluasetuksen pääasiallinen valvoja Suomessa.

Liikenne- ja viestintävirasto valvoo viestintäpalvelusopimusten sopimusehtojen yleistä kohtuullisuutta ja viraston velvollisuutena on varmistaa, että kuluttajien kanssa tehtyihin sopimuksiin ei sisälly kohtuuttomia ehtoja. Viraston toimivalta on tältä osin rinnakkainen kuluttaja-asiamiehen kanssa. Liikenne- ja viestintäviraston ratkaisultaan eivät kuulu yrityksen ja tilaajan välistä sopimussuhdetta tai korvausvastuuta taikka teleyrityksen takautumisoikeutta tai palautusvelvollisuutta koskevat asiat. Liikenne- ja viestintäviraston tehtävänä on edellä mainitun lisäksi muun ohella valvoa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain sekä sen nojalla annettujen säännösten ja päätösten noudattamista, jollei muuta säädetä. Liikenne- ja viestintäviraston tehtävistä on tarkemmin säädetty tältä osin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 303 §:ssä (yleiset tehtävät) sekä 304 §:ssä (erityiset tehtävät).

Tällä hetkellä Liikenne- ja viestintävirasto vastaa merkittävältä osin tietoyhteiskunnan sääntelyyn sekä digi- ja datasääntelyyn liittyvistä viranomaistehtävistä Suomessa. Virastolla on kokemusta esimerkiksi datankäsittelypalveluiden valvonnasta ja sähköisten viestintäpalveluiden valvonnasta, minkä lisäksi sillä on sen nykyisten tehtävien kautta kokemusta omalla erityis sektorillaan sähköisissä viestintäpalveluissa esimerkiksi sopimusehtojen kohtuullisuuden ja kilpailun valvonnasta. Liikenne- ja viestintävirasto on myös mukana Euroopan datainnovaatiolautakunnan työssä.

3.2.2 Tietosuojavaltautetun tehtävät

Tietosuojavaltautettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka valvoo tietosuojalainsäädännön ja muiden henkilötietojen käsittelyä koskevien säädösten noudattamista. Tietosuojavaltautettu edistää tietoisuutta henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista. Tietosuojalain 14 §:n mukaan tietosuojavaltautetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään yleisen tietosuoja-asetuksen 55–59 artiklassa. Tietosuojalain 14 §:n mukaan tietosuojavaltautetulla on myös muita laissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia. Tietosuojavaltautettu tekee yhteistyötä erityisesti muiden ETA-valtioiden tietosuojaviranomaisten kanssa ja edustaa Suomea Euroopan tietosuojaneuvostossa.

Tietosuojavaltautetulle on verkon välityspalvelujen valvonnasta annetussa laissa osoitettu valvontavastuita tiettyjen digipalveluasetuksen artiklojen tietyistä velvoitteista, jotka liittyvät mainontaan verkkoalustoilla, suosittelujärjestelmien avoimuuteen ja alaikäisten suojelu verkossa.

3.2.3 Kuluttajansuojaviranomaisten tehtävät

Suomessa Kilpailu- ja kuluttajaviraston (jäljempänä *KKV*) tehtävät on määritelty Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain (661/2012) 2 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan KKV tekee esityksiä, aloitteita ja huomautuksia kilpailun edistämiseksi ja kilpailua rajoittavien säännösten ja määräysten purkamiseksi, julkisten hankintojen avoimuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi sekä kuluttajapolitiikan ja kuluttajansuojan kehittämiseksi, huolehtii sille kilpailulaissa säädettyistä tehtävistä ja valvoo kilpailulain nojalla tehtyjen päätösten noudattamista, huolehtii sille hankintalaissa sekä erityisalojen hankintalaissa säädettyistä

tehtävistä, edistää ja toteuttaa kuluttajavalistusta ja -kasvatusta, tekee toimialaansa liittyviä tutkimuksia, selvityksiä ja vertailuja, huolehtii kuluttajaneuvonnan järjestämisestä, sekä huolehtii muista sille säädetyistä tai määrätyistä tehtävistä. Pykälän 2 momentin mukaan kuluttaja-asiamiehelle kuuluvista lainsäädännön valvontatehtävistä säädetään erikseen.

Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n mukaan viraston yhtenä tehtävänä on edistää ja toteuttaa kuluttajavalistusta ja -kasvatusta. Näiden sisältöä ei ole määritelty tyhjentävästi. Käytännössä kuluttajavalistusta tehdään etenkin viraston kuluttajaneuvonnassa, jossa kuluttajia ohjeistetaan erilaisissa kuluttajaoikeudellisissa kysymyksissä. Lisäksi viraston eri toimista kuten virastossa toimivan kuluttaja-asiamiehen valvonta-asioista tiedottaminen on keskeinen osa kuluttajien tietoisuuden edistämistä. Tiedotteiden lisäksi viraston kuluttaja-asioista kerrotaan sosiaalisen median kanavissa sekä viraston verkkosivuilla. Virastolla on myös oma verkko-oppimisympäristö KKV Kampus, jossa on julkisesti saatavilla itseopiskelukursseja, etenkin erilaisista kuluttajaoikeudellisista kokonaisuuksista.

KKV:ssa toimiva kuluttaja-asiamies valvoo kuluttajansuojalainsäädännön noudattamista. Kuluttaja-asiamiehen toimivaltuudet perustuvat kuluttajansuojalakiin (38/1978), kilpailu- ja kuluttajavirastosta annettuun lakiin sekä kuluttajaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettuun lakiin (566/2020). Kuluttaja-asiamiehellä on laaja yleistoimivalta kuluttajansuojan osalta, joka kattaa käytännössä kaikki elinkeinonharjoittajien kuluttajiin kohdistamat kaupalliset menettelyt. Kuluttaja-asiamies valvoo yleistoimivaltansa puitteissa myös suoraan sovellettavaa Euroopan unionin kuluttajansuojaa koskevaa sääntelyä.

Kuluttaja-asiamiehenä toimii KKV:n kuluttaja-asioiden vastuualueen ylijohtaja. Kuluttaja-asiamiehen tehtävänä on turvata kuluttajien asemaa ja valvoa kuluttajansuojalain ja useiden muiden kuluttajan suojaksi säädettyjen lakien noudattamista. Keskeisiä tehtäviä ovat elinkeinonharjoittajien markkinoinnin, sopimusehtojen ja perinnän lainmukaisuuden valvominen, kun kyse on kuluttajille suunnatusta toiminnasta. Yritysten väliset kysymykset eivät ole kuluttaja-asiamiehen toimivallan piirissä milteenkään osin. Kuluttaja-asiamiehen valvonta on kollektiivista valvontaa, eli kuluttaja-asiamies ei lähtökohtaisesti käsittele yksittäisiä riita-asioita, joissa kuluttaja hakee hyvitystä tavarain tai palvelun virheestä.

Kuluttaja-asiamiehelle on osoitettu tiettyjä valvontavastuita verkon välityspalvelujen valvonnasta annetussa laissa kuluttajille suunnattujen palvelujen osalta liittyen verkkorajapintojen suunnitteluun ja järjestämiseen, elinkeinonharjoittajien jäljitettävyyteen, elinkeinonharjoittajan antamiin tietoihin verkon markkinapaikalla, kuluttajien tiedonsaantioikeuteen ja mainontaan verkkoalustoilla.

Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 7 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asioissa ja kuluttaja-asiamiehen on erityisesti toimittava aloilla, joilla on kuluttajien kannalta huomattavaa merkitystä tai joilla voidaan olettaa yleisimmin esiintyvän ongelmia kuluttajan asemassa (nk. kuluttaja-asiamiehen priorisointivelvoite).

Yksittäisissä riitatapauksissa kuluttajan apuna ovat kuluttajaneuvonta, Euroopan kuluttajakeskus (jäljempänä EKK) ja kuluttajariitalautakunta. Kuluttajaneuvonta ja EKK ovat osa Kilpailu- ja kuluttajavirastoa. Näistä kummallakaan ei ole oikeutta antaa yksittäisissä asioissa varsinaista ratkaisua tai päätöstä, vaan niiden toiminta perustuu neuvontaan ja mahdollisuuksien mukaan sovitteluvuon antamiseen, jos kuluttaja sellaista pyytää. Yrityksen aloitteesta sovittelua ei voida tehdä, vaan tällöin apu rajoittuu yleisluontoiseen neuvontaan kuluttajansuojakysymyksissä.

KKV:n kuluttajaneuvonta rajautuu käytännössä kuluttajansuojalain soveltamisalan mukaisesti kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väliseen suhteeseen, jossa on lähtökohtaisesti kyse yksityiseen kulutukseen hankittuun kuluttajansuojalaissa tarkoitettuun kulutushyödykkeeseen liittyvään riitatilanteeseen. Kuluttajaneuvonta toimii myös vaihtoehtoisen riidanratkaisun esiaisteena, sillä kuluttajariitalautakunnasta annetun lain (8/2007) 14 §:n mukaan lautakunta voi jättää asian käsittelemättä, jos kuluttaja ei ole ensin ollut yhteydessä kuluttajaneuvontaan selvittääkseen asiaa.

Kuluttajariitalautakunta on KKV:sta erillinen ja itsenäinen oikeusministeriön alainen toimija. Toisin kuin kuluttaja-asiamies ja KKV:n kuluttajaneuvonta, lautakunta antaa ratkaisusuosituksia kuluttajien ja yritysten välisiin yksittäistapauksellisiin oikeudellisiin riitoihin. Jos yritys ei noudata lautakunnan ratkaisusuositusta, kuluttajan on käytännössä vietävä asia käräjäoikeuden ratkaistavaksi saadakseen asiassa täytäntöönpano- ja valituskelpoisen päätöksen.

3.2.4 Huomioita tietyistä data-asetukseen liittyvistä viranomaistehtävistä

3.2.4.1 Datalukutaidon edistäminen

Oikeusministeriön hallinnonalalla on tehty työtä talouslukutaidon edistämiseksi, ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla medialukutaidon edistämiseksi. Datalukutaito voidaan nähdä yhtenä uusista, digitaalisista lukutaidoista. Datalukutaidon edistäminen vaatii yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan viranomaisten kanssa, joiden tehtäviin kuuluu edistää kokonaisvaltaisemmin digitaalisia lukutaitoja ja niiden osana myös datalukutaitoa.

Uusien lukutaitojen opettamisen sisällyttämistä koulutukseen on edistetty opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla yhteistyössä Opetushallituksen ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (jäljempänä KAVI) kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla kyse on taloudellista kontekstia yleisemmän datalukutaidon edistämisestä, josta ei ole lain tasolla tarkkoja säännöksiä. Opetushallituksesta annetun lain (564/2016) 2 §:n mukaan Opetushallituksen tehtäviin kuuluu muun muassa kehittää koulutusta, varhaiskasvatusta ja elinikäistä oppimista, hoitaa näihin liittyvät palvelu- ja hallintotehtävät sekä ennakoida osaamis- ja koulutustarpeita. Opetushallituksen tehtävänä on myös valmistella ja toteuttaa toimialansa ohjelmia ja sopimuksia, tiedottaa ja antaa toimialaansa koskevaa neuvontaa ja ohjausta sekä hoitaa opetus- ja kulttuuriministeriön määräämät tehtävät. KAVIn toimialasta ja tehtävistä säädetään Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista annetussa laissa (1434/2007). Lain 1 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön alainen KAVI on muun muassa mediakasvatuksen edistämistä varten. Lain 2 §:ssä säädetään, että instituutin tehtävänä on muun muassa edistää mediakasvatusta, lasten mediataitoja ja lapsille turvallista mediaympäristöä sekä tiedottaa lapsia ja mediaa koskevista asioista.

3.2.4.2 Pimeisiin kaavoihin liittyvä valvonta

Datasäädöksessä kuvataan ns. pimeitä kaavoja tai käytänteitä (engl. *dark patterns*) suunnittelutekniikkoina, joilla painostetaan tai harhautetaan kuluttajia tekemään päätöksiä, joilla on heille kielteisiä seurauksia. Ne saavat toimimaan oman edun tai aikomusten vastaisesti. Kyseisiä manipulointitekniikkoja saatetaan käyttää taivuttelemaan käyttäjiä, etenkin heikossa asemassa olevia kuluttajia, haitallisiin käyttäytymismalleihin, harhauttamaan käyttäjiä ohjaamalla heitä tekemään datan luovutusta koskevia päätöksiä tai vaikuttamaan kohtuuttomasti palvelun käyttäjien päätöksentekoon tavalla, joka horjuttaa tai heikentää heidän itsenäisyyttään, päätöksentekoaan ja valinnan mahdollisuuksiaan.

Pimeiden kaavojen tai käytänteiden valvonnassa on toimivaltaa tällä hetkellä useammalla viranomaisella.

Pimeät käytännöt voivat ensinnäkin tulla kuluttajansuojaviranomaisten arvioitaviksi kuluttajansuojalain 2 lukuun sisältyvien Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2005/29/EY (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi) perustuvien säännösten nojalla (mm. menettelyn sopimattomuus, harhaanjohtavuuskielto, aggressiiviset menettelyt). Myös digipalveluasetuksen 25 artiklassa tarkoitettuihin pimeisiin käytänteisiin liittyvä valvonta kuuluu välityspalvelujen valvonnasta annetun lain mukaan kuluttaja-asiamiehelle silloin, kun verkkoalusta tarjoaa palvelua kuluttajalle, muissa tilanteissa valvontaviranomainen on Liikenne- ja viestintävirasto (HE 70/2023 s. 46).

Tietosuojavaltuutetun toimivallassa on pimeiden käytänteiden valvonta tietosuoja-asetuksen tarkoittaman sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan (25 artikla), läpinäkyvyyden (5(1)(a) artikla), tietojen minimoinnin (5(1)(c) artikla) ja osoitusvelvollisuuden (5(2) artikla) osalta. Euroopan tietosuojaviranomaiset ovat julkaisseet asiasta ohjeistusta.

3.3 Viranomaisten toimivaltuudet

3.3.1 Liikenne- ja viestintäviraston toimivaltuudet

Liikenne- ja viestintävirasto valvoo edellä kerrotusti datanhallinta-asetuksessa tarkoitettuja välityspalveluita ja data-altruismipohjaisia organisaatioita. Datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanoa koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 50/2023 vp) todetaan, että datanhallinta-asetuksen 14 ja 24 artiklassa on säädetty tiettyjä viranomaisen toimivaltuuksia koskevia menettelysääntöjä tiedonsaantioikeudesta, kuulemisesta ja asetettavista määräajoista. Muutoin menettelyssä noudatetaan kansallista sääntelyä, kuten hallintolakia. Erityisiä menettelysääntöjä on myös sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 312 §:ssä (sähköinen tiedoksianto), 313 §:ssä (valvonta-asioiden käsittely), 315 §:ssä (viranomaisen yleinen tiedonsaantioikeus) ja 318 §:ssä (tietojen luovuttaminen viranomaisesta).

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 315 §:n perusteella Liikenne- ja viestintävirastolla on kyseisen lain mukaisia tehtäviä suorittaessaan oikeus saada tehtäviensä suorittamiseksi tarvittavat tiedot niiltä, joiden oikeuksista ja velvollisuuksista tässä laissa säädetään tai jotka toimivat näiden lukuun. Edellä mainitut toimijat ovat pyynnöstä velvollisia keräämään, ja salassapitosäännösten tai muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä, pyynnöstä luovuttamaan tarvittavat tiedot toimivaltaiselle viranomaiselle sen tehtävien hoitamiseksi. Tiedot on luovutettava viipymättä, viranomaisen pyytämässä muodossa ja maksutta. Datanhallinta-asetuksen valvontaa varten ei ole säädetty viranomaisen tarkastusoikeudesta.

Datanhallinta-asetuksen 14 artiklan 4 kohdan perusteella Liikenne- ja viestintävirastolla on toimivaltaisena viranomaisena toimivalta tarvittaessa määrätä datan välityspalvelun tarjoajalle hallinnollisin menettelyin varoittavia taloudellisia seuraamuksia, joihin voi sisältyä uhkasakkoja ja takautuvia uhkasakkoja, tai panna vireille oikeudellisia menettelyjä sakkojen määräämiseksi, tai molempia. Lisäksi toimivaltaisella viranomaisella on tarvittaessa toimivalta vaatia lykkäystä datan välityspalvelun tarjoamisen aloittamiselle tai keskeyttämiselle, kunnes palvelun ehtoja on muutettu datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisen viranomaisen pyytämällä tavalla tai vaatia datan välityspalvelun tarjoamisen lopettamista, jos vakavia tai toistuvia rikkomisia ei ole korjattu ennakoilmoituksesta huolimatta. Tunnustettujen data-altruismipohjaisten organisaatioiden suhteen toimivaltuudet ovat osin samat kuin datan välityspalveluiden suhteen.

Datanhallinta-asetuksen 24 artiklan 4 kohdan mukaan toimivaltaisella viranomaisella on valtuudet vaatia laiminlyönnin lopettamista joko välittömästi tai kohtuullisen määräajan kuluessa, ja sen on toteutettava aiheelliset ja oikeasuhteiset toimenpiteet vaatimusten noudattamisen varmistamiseksi. Jos puutteita ei korjata, saman artiklan 5 kohdan mukaan tunnustettu data-altruismipohjainen organisaatio menettää oikeutensa käyttää itsestään nimitystä "unionissa tunnustettu data-altruismipohjainen organisaatio" kaikessa kirjallisessa ja suullisessa viestinnässään, ja se poistetaan tunnustettujen data-altruismipohjaisten organisaatioiden asianomaisesta julkisesta kansallisesta rekisteristä ja unionin rekisteristä.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 330 §:n mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voi antaa huomautuksen sille, joka rikkoo datanhallinta-asetuksen 11 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoajan ilmoitusvelvollisuutta, 12 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoamisen edellytyksiä, 18 tai 20–22 artiklassa säädettyä tunnustetuksi data-altruismipohjaiseksi organisaatioksi rekisteröintiä koskevia edellytyksiä taikka 31 artiklassa säädettyä muiden tietojen kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä, sekä velvoittaa tämän korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä kohtuullisessa määräajassa. Velvoitteen tehosteeksi voidaan saman lain 332 §:n mukaan asettaa uhkasakko tai uhka siitä, että toiminta keskeytetään taikka että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (334 a §) säädetään, että Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä datanhallinta-asetuksen mukaisista rikkomuksista seuraamusmaksun datan välityspalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvoitettaan.

Liikenne- ja viestintävirastossa käsitellään monenlaisia seuraamusasioita hallintomenettelyssä, minkä lisäksi virastolla on tiettyjen sähköisen viestinnän palveluista annetun lain rikkomusten perusteella oikeus esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksun määräämistä. Kun virasto määrää seuraamuksen, se perustuu viraston asiassa tekemään hallintopäätökseen. Päätöksenteko perustuu hallintolakiin sekä asiakohdaiseen erityissääntelyyn. Liikenne- ja viestintäviraston työjärjestyksessä määrätään ratkaisuvallasta muun muassa uhkasakko-, keskeyttämisuhka-, teettämisuhka- ja seuraamusmaksuasiassa. asiat ratkaisee yksi henkilö. Työjärjestyksen mukaan viraston päätökset tehdään pääsääntöisesti esittelystä.

Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 7 a §:ssä säädetään Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegiosta, jonka tehtävänä on määrätä viraston toimivaltaan kuuluva seuraamusmaksu silloin, kun se on suuruudeltaan yli 100 000 euroa. Seuraamuskollegio tekee päätöksensä esittelystä. Seuraamuskollegio on perustettu seuraamusmaksun kohteen oikeusturvan vahvistamiseksi. Liikenne- ja viestintävirasto nimeää seuraamuskollegioon puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja kolme jäsentä. Heidän tulee olla kollegion tehtävissä sovellettavaan sääntelyyn hyvin perehtyneitä viraston virkamiehiä. Seuraamuskollegion puheenjohtajalla ja varapuheenjohtajalla tulee lisäksi olla tehtävän edellyttämä riittävä oikeudellinen asiantuntemus. Seuraamuskollegion toimikausi on kolme vuotta. Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsenet toimivat tehtävässään riippumattomasti ja puolueettomasti. Liikenne- ja viestintäviraston seuraamusmaksujen määräämistä ja seuraamuskollegion perustamista on käsitelty tarkemmin tuoreessa verkon välityspalveluita koskevassa hallituksen esityksessä (HE 70/2023 vp).

3.3.2 Tietosuojavaltuutetun toimivaltuudet

Tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja tutkintatoimivaltuuksista säädetään EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa ja asetusta täsmentävässä ja täydentävässä kansallisessa tietosuojalaissa.

Tietosuoja-asetuksen mukaisiin tietosuojavaltuutetun tutkintavaltuuksiin kuuluvat muun muassa oikeus saada rekisterinpitäjältä tai henkilötietojen käsittelijältä salassapitosäännösten estämättä ja maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeelliset tiedot, toimivalta toteuttaa tarkastuksia, oikeus saada pääsy kaikkiin rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän tiloihin, tietojenkäsittelylaitteet ja -keinot mukaan lukien. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyssä tilassa tehtäviä tarkastuksia koskevat tiukemmat edellytykset. Korjaavien toimivaltuuksien osalta tietosuojavaltuutetulla on muun muassa toimivalta antaa varoitus ja huomautus, antaa rekisterinpitäjälle tai henkilötietojen käsittelijälle määräys saattaa käsittely tietosuoja-asetuksen mukaiseksi, toimivalta määrätä rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä noudattamaan rekisteröidyn pyyntöjä, oikeus asettaa väliaikainen tai pysyvä kiello käsittelylle, mukaan lukien käsittelykielto sekä oikeus määrätä hallinnollinen seuraamusmaksu. Tietosuojalain 14 §:n mukaan tietosuojavaltuutetulla on myös muissa laeissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia. Tietosuojavaltuutetun toimivaltuuksia täydentävät myös tietosuojalain 22 §:ssä säädetty oikeus asettaa uhkasakko ja lain 18 §:ssä säädetty oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeelliset tiedot.

Tietosuojalain 24 §:ssä säädetään tietosuojavaltuutetun toimiston seuraamuskollegion toimivallasta määrätä tietosuoja-asetuksen 83 artiklan mukainen hallinnollinen seuraamusmaksu tietosuoja-asetuksen rikkomisesta. Seuraamuskollegion muodostavat tietosuojavaltuutettu ja apulaistietosuojavaltuutetut. Tietosuojavaltuutettu toimii kollegion puheenjohtajana. Kollegio on päätösvaltainen kolmijäsenisenä. Hallinnollinen seuraamusmaksu määrätään esittelystä. Hallinnollista seuraamusmaksua ei voida määrätä valtion viranomaisille, valtion liikelaitoksille, kunnallisille viranomaisille, itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, eduskunnan virastoille, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle tai Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille tai muille elimille.

Tietosuojavaltuutetulla on edellä mainitut toimivaltuudet oman jäsenvaltionsa alueella. Tietosuojavaltuutettu tekee yhteistyötä muiden EU:n tietosuojaviranomaisten kanssa yhden luukun periaatteen puitteissa ja osallistuu tietosuojaviranomaisten väliseen yhdenmukaisuusmenettelyyn (yleinen tietosuoja-asetus 60 artikla). Tietosuojavaltuutetun on tehtävä yhteistyötä, tietojen vaihtaminen mukaan luettuna, ja tarjottava keskinäistä apua muille valvontaviranomaisille yleisen tietosuoja-asetuksen yhdenmukaisen soveltamisen ja täytäntöönpanon varmistamiseksi (yleinen tietosuoja-asetus 57 artikla 1 kohta g alakohhta). Tietosuojavaltuutettu voi myös tarvittaessa toteuttaa yhteisiä operaatioita muiden valvontaviranomaisten kanssa (yleinen tietosuoja-asetus 62 artikla). Siltä osin kuin yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä ei ole sijoittautunut EU/ETA-alueelle, tietosuojavaltuutettu on toimivaltainen käsittelemään sille vireille tulleen kyseistä rekisterinpitäjää tai henkilötietojen käsittelijää koskevan asian.

3.3.3 Kuluttaja-asiamiehen toimivaltuudet

Kuluttaja-asiamiehen toimivallasta säädetään laissa Kilpailu- ja kuluttajavirastosta, kuluttajansuojalaissa ja laissa kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista. Kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain nojalla kuluttaja-asiamiehellä on muun muassa oikeus saada salassapitosäännösten estämättä ja maksutta tarpeelliset tiedot valvontatoimen kohteena olevalta elinkeinonharjoittajalta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/2394 kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanosta vastaavien kansallisten viranomaisten yhteistyöstä ja asetuksen (EY) N:o 2006/2004 kumoamisesta, jäljempänä *yhteistyöasetus*, soveltamisalaan kuuluvan asian selvittämiseksi. Erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia tai näihin yksityiselämän suojan näkökulmasta rinnastuvia tietoja toimivaltaisella viranomaisella on kuitenkin oikeus saada vain,

jos tiedot ovat yhteistyöasetuksen soveltamisalaan kuuluvan asian selvittämiseksi välttämättömiä ja kyse on laissa luetelluista tiedoista. Kuluttaja-asiamies voi asettaa tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon. Toimivaltaisella viranomaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta tiettyjä rikkomuksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja myös muulta yksityiseltä taholta, viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta taholta. Kyseisen lain mukaisin edellytyksin kuluttaja-asiamiehellä on oikeus tehdä myös tarkastus elinkeinonharjoittajan hallinnassa olevissa tiloissa, jos se on tarpeen valvonta-asian hoitamiseksi. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyssä tilassa tehtäviä tarkastuksia koskevat tiukemmat edellytykset.

Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 9 §:n mukaan kuluttaja-asiamiehellä on neuvotteluvelvollisuus. Havaitessaan elinkeinonharjoittajan ryhtyneen lainvastaiseen toimenpiteeseen kuluttaja-asiamiehen on pyrittävä saamaan elinkeinonharjoittaja vapaaehtoisesti luopumaan siitä. Jos neuvottelut elinkeinonharjoittajan kanssa eivät tuota tulosta, kuluttaja-asiamiehen keskeinen puuttumiskeino on lainvastaisen menettelyn kieltäminen ja kiellon tehosteeksi asetettava uhkasakko. Kiellon määrää pääsääntöisesti markkinaoikeus (kuluttajansuojalain 2 luvun 16 ja 17 § sekä 3 luvun 2 ja 3 §) sekä tietyissä tapauksissa kuluttaja-asiamies itse (Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 10 §).

Elinkeinonharjoittajalle voidaan määrätä seuraamusmaksu eräiden kuluttajansuojasäännösten rikkomisesta. Seuraamusmaksun määräämisestä säädetään kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa. Ne säännökset, joiden rikkomisesta seuraamusmaksu voidaan määrätä, on lueteltu mainitun lain 13–16 ja 16 a §:ssä. Seuraamusmaksun määrää markkinaoikeus kuluttaja-asiamiehen esityksestä.

3.4 Seuraamusmaksusääntely muussa digi- ja datalainsäädännössä

3.4.1 Digipalveluasetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut

Verkon välityspalveluiden valvonnasta annetussa laissa, jolla pantiin kansallisesti täytäntöön digipalveluasetus, säädetään digipalveluasetuksen edellyttämällä tavalla muun muassa toimivaltaiten viranomaisten oikeudesta määrätä seuraamusmaksu digipalveluasetuksen velvoitteiden rikkomistilanteissa ja viranomaisten tutkintaa koskevien määräysten rikkomistilanteissa. Digipalveluasetus jätti kansallisen liikkumavaran piiriin sen, määrääkö toimivaltainen viranomainen seuraamusmaksun itse vai tulee sen pyytää oikeusviranomaista määräämään seuraamusmaksu. Verkon välityspalvelujen valvonnasta annetussa laissa asia ratkaistiin viranomaiskohtaisesti siten, että toimivaltainen viranomainen voi noudattaa kyseisen viranomaisen tavanomaista ja muuhun digipalveluasetuksen valvonnan yhteydessä sovellettavaan lainsäädäntöön istuvaa seuraamusmaksujen määräämisen hallinnollista mallia. Laissa yksilöidään myös, minkä digipalveluasetuksen velvoitteiden rikkomuksista voidaan määrätä seuraamusmaksu. Kansallisen liikkumavaran nojalla seuraamusmaksutoimivaltaa ei liitetty sellaisiin velvoitteisiin, joita ei asetuksessa ollut ilmaistu riittävän tarkasti.

Digipalveluasetus ei jättänyt kansallista liikkumavaraa seuraamusmaksun enimmäismäärän suhteen. Tästä syystä enimmäismäärä digipalveluasetuksessa säädetyn velvoitteen noudattamatta jättämisestä on verkon välityspalvelujen valvonnasta annetun lain mukaan kuusi prosenttia edellisen tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta liikevaihdosta ja enimmäismäärä viranomaisten tutkintaa koskevien määräysten rikkomisesta yksi prosentti edellisen tilikauden vuotuisesta tulosta tai maailmanlaajuisesta liikevaihdosta. Yksittäistapauksessa seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin, jossa huomioitavat tekijät on laissa lueteltu. Koska kyseessä on uudenlainen sääntely, ja sääntelyn kohteena viime vuosina ja edelleen voimakkaasti kehittyvät tuotteet ja palvelut, viranomaisten

valvonnan katsottiin hallituksen esityksessä olevan syytä keskittyä asetuksen täytäntöönpanon alkuvaiheessa välityspalvelun tarjoajien ohjeistukseen ja neuvontaan (HE 70/2023 vp, s. 40).

3.4.2 Datanhallinta-asetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut

Tällä hetkellä voimassa olevan sääntelyn mukaan Liikenne- ja viestintäviraston datanhallinta-asetuksen rikkomuksista kokonaisarvioinnin perusteella määräämä seuraamusmaksu on suuruudeltaan vähintään 1000 ja enintään 100 000 euroa. Seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos on kulunut yli viisi vuotta siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on tapahtunut. Jos rikkomus tai laiminlyönti on ollut luonteeltaan jatkuvaa, viiden vuoden määräaika lasketaan siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt. Seuraamusmaksu toimeenpannaan siten kuin sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa on säädetty.

3.4.3 Tietosuoja-asetuksen rikkomiseen liittyvät seuraamusmaksut

Tietosuojavaltuutetun tietosuoja-asetuksen 83 artiklan nojalla määräämät hallinnolliset seuraamusmaksut voivat olla enimmillään 20 000 000 euroa, tai jos kyseessä on yritys, 4 % rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta. Eräiden säännösten rikkomisesta määrättävä seuraamusmaksu voi kuitenkin olla enimmillään 10 000 000 euroa, tai jos kyseessä on yritys, kaksi prosenttia rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta. Tietosuojalain mukaan hallinnollista seuraamusmaksua ei voida määrätä valtion viranomaisille, valtion liikelaitoksille, kunnallisille viranomaisille, itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, eduskunnan virastoille, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle tai Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille tai muille elimille.

3.4.4 Kuluttajansuojasäädöksiin liittyvät seuraamusmaksut

Kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain mukaan elinkeinonharjoittajalle kuluttajansuojasäädösten rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä on 4 prosenttia kyseisen rikkomuksen päättymistä edeltäneen vuoden liikevaihdosta (lain 18 ja 21 §).

3.5 Aineettomat oikeudet ja niiden suhde data-asetukseen

3.5.1 Riidanratkaisu aineettomia oikeuksia koskevissa asioissa

Datasäädöksen 1 artiklan 8 kohdan mukaan asetuksella ei rajoiteta sellaisten unionin tai kansallisten säädösten soveltamista, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta.

Aineettomien oikeuksien (teollis- ja tekijänoikeudet) toteutumisen valvonta Suomessa on oikeudenhaltijoiden omissa käsissä. Nämä voivat saattaa asiansa tuomioistuimeen tai riidanratkaisuun. Elinkeinonharjoittajien välisten sopimusten kohtuullisuudesta säädetään elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä annetun lain (1062/1993, ns. yrittäjansuojalaki) 1 §:ssä. Kyseinen laki koskee sekä vakioehtoja että yksilöllisiä ehtoja. Tässä mahdollinen seuraus on hallinnollinen eli markkinaoikeuden määräämä kielto.

Liikesalaisuuksien ja data-asetuksen kannalta merkityksellistä kotimaista lainsäädäntöä on etenkin liikesalaisuuslaki (595/2018), jolla on pantu täytäntöön EU:n liikesalaisuusdirektiivi, minkä lisäksi liikesalaisuuksista on sääntelyä myös rikoslaissa (39/1889) sekä työsopimuslaissa (55/2001). Suomessa Patentti- ja rekisterihallitus on rekisteriviranomainen silloin, kun kyseessä

on rekisteröitävät aineettomat oikeudet, kuten patentit ja tavaramerkit. Liikesalaisuudet eivät kuitenkaan ole rekisteröitäviä aineettomia oikeuksia, vaan tiedon pysyminen salassa on yksi liikesalaisuussuojan saamisen edellytyksistä. Suomessa ei ole viranomaista, joka valvoisi aineettomien oikeuksien, kuten liikesalaisuussuojan, toteutumista. Kyseessä on yksityisoikeudellinen suoja, jonka toteutumisen valvonta kuuluu lähtökohtaisesti oikeudenhaltijalle itselleen. Suojan valvontaan ei lähtökohtaisesti ole katsottu liittyvän ”yleistä intressiä” (poikkeuksena jotkin vakavat teollisoikeusrikkokset, kuten laajamittainen tuotevääreennöspiratismi tms.).

Koska liikesalaisuudet ovat yksityisoikeudellisia oikeuksia, oikeudenhaltijat voivat väitetyn oikeuden loukkaamisen tilanteessa saattaa asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Mikäli kyse on puhtaasti liikesalaisuuden rikkomisesta, asia ratkaistaan markkinaoikeudessa. Mikäli asiaan liittyy myös rikosoikeudellisia kysymyksiä, asia käsitellään yleisessä tuomioistuimessa. Liikesalaisuuslaissa on rinnakkainen oikeuspaikkasäännös.

Koska liikesalaisuudet ovat määritelmän mukaisesti salaista tietoa, viranomaisilla ei ole tietoa siitä, minkälaisia liikesalaisuuksia yrityksillä on. Jos oikeudenhaltija vie liikesalaisuuden suojaa koskevan asian käsiteltäväksi tuomioistuimeen, tuomioistuin ottaa kantaa myös siihen, onko kyseessä ylipäätään liikesalaisuus.

Edellä mainitun perusteella liikesalaisuuslakia ei olisi tarpeen muuttaa data-asetuksen takia.

3.5.2 Erityinen lausuntomenettely

Data-asetuksen 32 artiklan (kolmannen maan viranomaisten pääsy dataan ja datan kansainvälinen siirto) mukaan datankäsittelypalvelujen tarjoajien on toteutettava kaikki riittävät tekniset, organisatoriset ja oikeudelliset toimenpiteet, mukaan lukien sopimukset, estääkseen unionissa olevan muun datan kuin henkilötietojen kansainvälisen siirron tai kolmansien maiden viranomaisten pääsyn kyseiseen dataan, jos tällainen siirto tai pääsy olisi ristiriidassa unionin oikeuden tai asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön kanssa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 2 tai 3 kohdan soveltamista. Päätöksen tai tuomion vastaanottaja voi pyytää asianomaisen kansallisen elimen tai kansainvälisen oikeusavun alalla toimivaltaisen viranomaisen lausuntoa asiasta. Tämä mahdollisuus koskee myös teollis- ja tekijänoikeuksien kunnioittamista data-asetuksen toimeenpanossa. Asianomainen kansallinen elin tai viranomainen voi kuulla asiaa käsitellessään komissiota. Käyttäjän on käyttäessään 4 ja 5 artiklojen mukaan saatua dataa itse tai luovuttaessaan sitä kolmannelle osapuolelle kunnioitettava datan käsittelyssä teollis- ja tekijänoikeuksia. Aineettomien oikeuksien tavoitteena on turvata kannustimet investoida datan käyttöön perustuviin innovaatioihin. On siten tekijänoikeuksien toteutumisen kannalta tärkeää, että käyttäjää tuetaan tekijänoikeuksien kunnioittamisessa. Data-asetuksen soveltamiseen liittyy myös sen arvioiminen, voiko joku rajoittaa datan jakamista tekijänoikeuslain mukaiseen *sui generis* -tietokantasuojaan vedoten.

3.6 Viranomaisten välinen yhteistyö

Data-asetus edellyttää, että asiaankuuluvat alakohtaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä, vaihtavat niiden tehtävien hoitamisen kannalta tarpeelliset tiedot sekä varmistavat data-asetuksen mukaan tehtyjen päätösten johdonmukaisuuden. Vaikka suuri osa data-asetuksen mukaisista viranomaistehtävistä keskitettäisiin Liikenne- ja viestintävirastolle, jäisi data-asetuksen nojalla sektori- ja alakohtaisille viranomaisille toimivaltaa dataan pääsyyn liittyvissä kysymyksissä sektorikohtaisen sääntelyn kautta. Sektoriviranomaisten osaamista olisi hyvä hyödyntää muun muassa data-asetuksen mukaisten valitusten käsittelyssä.

Datanhallinta-asetus säättää viranomaisten valtuuksista suhteessa muihin viranomaisiin sekä edellyttää viranomaisten yhteistyötä. Uudet viranomaistehtävät eivät vaikuttaisi muiden viranomaisten tehtäviin ja toimivaltuuksiin. Vaikka kukin viranomainen valvoo omaa sääntelyänsä, eri lainsäädännön velvoitteet voivat olla sillä tavoin osittain päällekkäisiä, että toimijan toiminta tai laiminlyönti voi tarkoittaa usean säädöksen rikkomista. Datanhallinta-asetuksen yhteistyövelvoite koskee Suomessa ainakin tietosuojavaltuutettua, Liikenne- ja viestintävirastoa, Kilpailu- ja kuluttajavirastoa sekä kuluttaja-asiamiestä. Kansallisen liikkumavaran piiriin kuitenkin jää, miten yhteistyö järjestetään. Yhteistyön voisi ajatella tarkoittavan pitkälti samaa kuin hallintolain 10 §:n viranomaisten yhteistyön. Datanhallinta-asetuksen osalta viranomaisten välisen yhteistyön nykytilaa on avattu kattavammin esityksessä HE 50/2023 vp. jaksossa 3.

Hallintolain 10 §:n mukaan viranomaisen on, toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa, avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä.

Hallintolain yleisen yhteistyövaatimuksen lisäksi viranomaisten välisestä yhteistyöstä säädetään muun muassa sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa, jonka 308 §:n mukaan liikenne- ja viestintäministeriön, Liikenne- ja viestintäviraston, tietosuojavaltuutetun, kilpailuviranomaisten, kuluttajaviranomaisten, markkinavalvonta- ja tuoteturvallisuusviranomaisten, Kansallisen audiovisuaalisen instituutin sekä Etelä-Suomen aluehallintoviraston on kyseisen lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan oltava tarkoituksenmukaisessa yhteistyössä.

Toimiva ja sujuva yhteistyö edellyttää, että viranomaisilla on mahdollisuus saada tehtävänsä suorittamiseksi myös salassa pidettäviä tietoja. Julkisuuslain 29 §:n mukaan viranomainen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta muun ohella silloin, kun tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty.

Käytännössä edellä mainittuja yhteistyövelvoitteita on toteutettu viranomaisten välisillä yhteistyökokouksilla ja tietojenvaihdolla sekä yhteisellä viestinnällä.

3.7 Data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen toimeenpanon ja valvonnan edellyttämä kansallinen lainsäädäntö

3.7.1 Toimivaltaisten viranomaisten nimeäminen ja tehtävät

3.7.1.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely toimivaltaisten viranomaisten nimeämisestä

Data-asetuksen 37 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion tulee perustaa tai nimetä yksi tai useampi kansallinen toimivaltainen viranomainen, joka on vastuussa asetuksen soveltamisesta ja sen täytäntöönpanon valvonnasta. Jäsenvaltiot voivat perustaa yhden tai useamman uuden viranomaisen tai käyttää olemassa olevia viranomaisia. Jos jäsenvaltio nimeää useamman kuin yhden toimivaltaisen viranomaisen, sen on nimettävä niiden joukosta datakoordinaattori helpottamaan toimivaltaisten viranomaisten yhteistyötä ja avustamaan asetuksen soveltamisalaan kuuluvia yhteisöjä kaikissa sen soveltamiseen ja täytäntöönpanon valvontaan liittyvissä asioissa. Toimivaltaisten viranomaisten on asetuksen mukaan niille annettuja tehtäviä ja valtuuksia käyttäessään tehtävä yhteistyötä keskenään.

Data-asetuksessa toimivaltaiselle viranomaiselle asetetaan joitain yleisiä vaatimuksia ja muutamia artiklakohtaisia vaatimuksia, mutta kaikkiaan jäsenvaltioilla on harkintavaltaa nimeämisessä. Toimivaltaisten viranomaisten toimintaan on asetuksessa kohdistettu yleisiä

vaatimuksina tehtävähoidon puolueettomuus, läpinäkyvyys ja riittävien teknisten taloudellisten ja henkilöresurssien turvaaminen (37 artiklan 8 ja 9 kohta). Lisäksi alakohtaisten viranomaisten toimivalta on otettava huomioon asetuksen soveltamiseen liittyvissä alakohtaiseen dataan pääsyä ja sen käyttöä koskevissa erityiskysymyksissä (37 artiklan 4 kohdan a alakohta). Artiklakohtaisia vaatimuksia asetuksessa on 23–31 artiklan, 34 artiklan ja 35 artiklan osalta, joiden soveltamisesta ja täytäntöönpanon valvonnasta vastaavalla toimivaltaisella viranomaisella on oltava kokemusta datapalvelujen ja sähköisten viestintäpalvelujen alalta.

Data-asetuksen 37 artiklan 3 kohdan mukaan tietosuoja-asetuksen soveltamisen valvonnasta vastaavat viranomaiset ovat vastuussa data-asetuksen soveltamisen valvonnasta henkilötietojen suojan osalta. Suomessa valvontaviranomaisena toimii tietosuojalain 8 §:ssä säädetysti tietosuojavaltuutettu. Näin ollen tietosuojavaltuutettu vastaisi data-asetuksen soveltamisen yhteydessä tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä valvontatehtävistä Suomessa.

Data-asetuksen 37 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi toimivaltainen viranomainen, joka on vastuussa asetuksen soveltamisesta ja sen täytäntöönpanon valvonnasta. Viranomaistehtävät on lueteltu ei-tyhjentävästi 37 artiklan 5 kohdassa.

Data-asetuksen mukaisesti arvioituna viranomaistehtävät tulisivat olemaan II ja III lukujen osalta etenkin valitusten vastaanottamista, tutkimista ja erityisesti sen selvittämistä, onko tiedot annettu vaatimusten mukaisesti sekä ovatko datan suojausjärjestelyjen tai luovuttamisesta kieltäytymisen edellytykset toteutuneet riitatilanteissa. Tehtäviin voi liittyä kysymyksiä liikesalaisuuksista. Asetuksen IV luvun nojalla valvottavaa tulisi sopimusehtoihin, korvausten kohtuullisuuteen sekä datan luvattomaan käyttöön liittyen. Lisäksi arvioitavaksi voi tulla henkilötietojen käsittelyyn liittyvää arviointia. Data-asetuksen V luvun viranomaistehtäviä tulisivat olemaan etenkin viranomaisten esittämien pyyntöjen julkaiseminen ja sen yhteydessä yleisen turvallisuuden vaarantumisen arviointi, ilmoitusten vastaanotto, henkilötietoja koskevien kysymysten arviointi osana pyyntöjä, valitusten ja riitautusten käsittely, korvauksen tason käsittely sekä toiseen jäsenvaltioon sijoittautunutta datan haltijaa koskevien pyyntöjen käsittely. Asetuksen VI luvun viranomaistehtäviä tulisivat olemaan etenkin sen varmistaminen, että esteet palveluntarjoajan vaihtamiselta poistetaan palveluntarjoajan tehokkaan vaihtamisen varmistamiseksi, vaihtamista koskevien sopimusehtojen valvonta sekä vaihtomaksujen asteittaisen poistamisen valvonta. Luvun VII viranomaistehtävät käsittäisivät valvontaa sen osalta, että datankäsittelypalveluntarjoajat toteuttavat niille asetetut vaatimukset riittävän tehokkaasti estääkseen laittomat datan siirrot tai pääsyn kolmannen maan viranomaisten toimesta.

Lisäksi mikäli jäsenvaltioon nimetään useampia toimivaltaisia viranomaisia, on kansallisesti nimettävä myös yksi datakoordinaattorina toimiva viranomainen, jonka olisi toimittava keskitettynä yhteyspisteenä kaikissa asetuksen täytäntöönpanoon liittyvissä kysymyksissä. Datakoordinaattori vastaisi viranomaisten välisestä yhteistyöstä sekä avustaisi asetuksen soveltamisalaan kuuluvia toimijoita siihen liittyvissä kysymyksissä.

Koska Suomessa tulisi toimimaan useampi kuin yksi toimivaltainen viranomainen, niiden joukosta on asetuksen mukaan nimettävä data-asetuksen 37 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu datakoordinaattori eli keskitetty yhteyspiste.

Datalukutaidon edistäminen on data-asetuksen sisältämä uusi viranomaistehtävä. Datalukutaidolla tarkoitetaan asetuksen mukaan taitoja, tietämystä ja ymmärtämystä, joiden avulla käyttäjät, kuluttajat ja yritykset voivat tulla tietoisiksi sellaisen datan mahdollisesta

arvosta, jota ne tuottavat ja jakavat ja johon niillä on halua tarjota pääsy asiaankuuluvien oikeudellisten sääntöjen mukaisesti.

Valitusoikeudesta viranomaisten päätöksiin ja valitusmenettelyistä on kansallisesti säädetty yleisesti oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019, jäljempänä HOL). Viranomaisten toimintaa säätelee puolestaan yleisesti hallintolaki. Kun data-asetuksen perusteella säädetään kansallinen voimaannpanolaki, tässä laissa on tarpeen ottaa huomioon muutoksenhakusääntely eli säätää muutoksenhausta nimenomaisesti.

Data-asetuksen mukaisissa toimivaltaisen viranomaisen tehtävissä on kyse uusista viranomaistehtävistä. Suurin osa data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan mukaisista tehtävistä ei sisälly minkään viranomaisen nykyisiin lakisääteisiin tehtäviin. Koska viranomaisten tehtävien on perustuttava lakiin, tehtävät on säädettävä jollekin viranomaiselle.

3.7.1.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaistehtävistä

Datanhallinta-asetuksen 13 artikla 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi viranomainen, jolla on toimivalta toteuttaa datan välityspalvelujen ilmoitusmenettelyyn liittyvät tehtävät.

Datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisen viranomaisten valtuudet eivät vaikuta tietosuojaviranomaisten, kansallisten kilpailuviranomaisten, kyberturvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja muiden asiaankuuluvien alakohtaisten viranomaisten valtuuksiin. Näiden viranomaisten on unionin oikeudessa ja jäsenvaltioiden lainsäädännössä vahvistettujen valtuuksiensa mukaisesti kehitettävä vahvaa yhteistyötä ja vaihdettava tietoja, jotka ovat tarpeen niiden tehtävien hoitamiseksi, joita niillä on datan välityspalvelujen tarjoajiin liittyen, sekä varmistettava datanhallinta-asetuksen mukaan tehtyjen päätösten johdonmukaisuus.

Datanhallinta-asetuksen 23 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi toimivaltainen viranomainen, joka vastaa tunnustettujen data-altruismipohjaisten organisaatioiden julkisesta kansallisesta rekisteristä.

Sekä datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisen viranomaisten että data-altruismipohjaisten organisaatioiden suhteen toimivaltaisen viranomaisten on täytettävä asetuksen 26 artiklan vaatimukset.

Liikenne- ja viestintävirasto on nimetty sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa datanhallinta-asetuksen 13 ja 23 artikloissa tarkoitetuksi toimivaltaiseksi viranomaiseksi, joka valvoo datan välityspalveluita ja data-altruismipohjaisia organisaatioita sekä osallistuu Euroopan datainnovaatiolautakunnan työhön. Liikenne- ja viestintäviraston tarkoituksenmukaisuutta tehtävän hoitamiseen on arvioitu hallituksen esityksessä 50/2023 vp. Tässä esityksessä tulisi siirtää Liikenne- ja viestintävirastolle jo aiemmin säädetyt toimivaltaisen viranomaisen tehtävät sähköisen viestinnän palveluista annetusta laista ehdotettavaan uuteen lakiin.

3.7.2 Viranomaisten toimivaltuudet

3.7.2.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontamenettelyistä

Data-asetuksen 37 artiklan 5 alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten tehtävät ja valtuudet määritellään selkeästi ja että niiden mukaan viranomaiset muun muassa:

- suorittavat tutkimuksia data-asetuksen soveltamista koskevista asioista, myös toiselta toimivaltaiselta tai muulta viranomaiselta saatujen tietojen perusteella,
- käsittelevät valituksia, jotka koskevat data-asetuksen väitettyä rikkomista – myös liikesalaisuuksiin liittyviltä osin – ja tutkivat siinä määrin, kuin se on asianmukaista, valitusten kohdetta.
- ilmoittavat säännöllisesti, ja tarvittaessa kansallisen lainsäädännön mukaisesti, valituksen tekijöille tutkinnan etenemisestä sekä tutkinnan tuloksista kohtuullisen ajan kuluessa, erityisesti jos asia edellyttää lisätutkimuksia tai koordinoitua toisen toimivaltaisen viranomaisen kanssa.

Artiklan 37 alakohdan 14 mukaan toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää käyttäjiltä, datan haltijoilta tai datan vastaanottajilta tai niiden laillisilta edustajilta, jotka kuuluvat niiden jäsenvaltion toimivaltaan, kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen data-asetuksen noudattamisen todentamiseksi. Tietopyynnön on oltava oikeassa suhteessa lähtökohtaisten tehtävien suorittamiseen nähden, ja se on perusteltava.

Asetuksen johdanto-osassa (kohta 107) todetaan lisäksi, että kun toimivaltaisten viranomaiset käyttävät tutkintavaltuuksiaan sovellettavien kansallisten menettelyjen mukaisesti, niiden olisi voitava etsiä ja hankkia tietoja, erityisesti yhteisöjen sellaisen toiminnan osalta, joka liittyy niiden toimivaltaan, sekä myös yhteisten tutkimusten yhteydessä. Toisen jäsenvaltion toimivallan alaista yhteisöä koskeva valvonta ja lainvalvontatoimet edellyttävät kohdan mukaan kyseisen toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntää tarvittaessa rajat ylittävään yhteistyöhön liittyvien menettelyjen mukaisesti. Kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi avustettava toisiaan oikea-aikaisesti erityisesti silloin, kun jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on hallussaan merkityksellisiä tietoja sellaista tutkimusta varten, jonka suorittavat muiden jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset, tai se pystyy keräämään sellaisia tietoja, joihin yhteisön sijoittautumisjäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla ei ole pääsyä.

Toimivaltaisilla viranomaisilla on suoraan data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdan perusteella laaja oikeus saada tietoja data-asetuksen noudattamisen todentamiseksi. Hallituksen esityksen valmistelussa on kuitenkin tunnistettu, että asetuksen mukaisten viranomaistehtävien tehokas hoitaminen ja oikeusvarmuus edellyttävät, että toimivaltaisten viranomaisten tutkinta- ja valvontatoimivaltuuksiin liittyvää sääntelyä täydennetään ja täsmennetään kansallisessa laissa. Valvottavien velvoitteiden luonteen vuoksi viranomaisen ei välttämättä ole mahdollista todentaa data-asetuksen noudattamista pelkästään kirjallisten tietopyyntöjen kautta annettavien tietojen kautta, vaan viranomaisten olisi voitava yllä asetuksen johdanto-osan kohdassa 107 kuvatun mukaisesti myös aktiivisesti etsiä tutkinnan kannalta relevantteja tietoja. Kansallista sääntelytarvetta on tunnistettu liittyvän salassa pidettävien tietojen huomioimiseen sekä tutkinta- ja valvontavaltuuksien käyttöön liittyviin menettelyihin. Viranomaisten toimintaa säätelee yleisesti hallintolaki, joten sääntelytarve liittyy erityisesti data-asetuksen

täytäntöönpanon edellyttämään sektorikohtaiseen erityissääntelyyn Liikenne- ja viestintäviraston toimivaltuuksista.

Henkilötietojen suojan osalta data-asetuksen puitteissa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan yleistä tietosuoja-asetusta, eikä data-asetuksella 1 artiklan 5 kohdan mukaan rajoiteta tietosuoja-asetuksen nojalla toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuuksia. Data-asetuksen 37 artiklan 3 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyssä on nimenomaan käytettävä tietosuoja-asetusta valvovien toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuuksia. Tietosuojavaltuutetulle on myös tietosuojalaissa säädetty tehtävän hoitamisen edellyttämiä toimivaltuuksia. Tietosuojaviranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontatoimista ei siten ole data-asetuksen täytäntöönpanemiseksi ja valvonnan järjestämiseksi tarvetta antaa kansallista täydentävää sääntelyä.

Kuluttajansuojasääntelyn valvontaan liittyvistä toimivaltuuksista säädetään muun muassa kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa. Sen mukaan yhteistyöasetuksen mukaisena toimivaltaisena viranomaisena toimii kuluttaja-asiamies, jollei erikseen ole muuta säädetty. Saman lain perusteella kuluttaja-asiamiehellä kyseisessä laissa säädetty toimivaltuudet sekä kansallisissa valvonta-asioissa että yhteistyöasetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Koska data-asetus kuuluu yhteistyöasetuksen soveltamisalaan, kuluttaja-asiamiehellä on jo toimivaltuudet data-asetuksen valvontaan siltä osin, kuin data-asetuksen valvonta on säädetty kuluttaja-asiamiehelle. Data-asetuksen täytäntöönpano ei edellytä täydentävää sääntelyä kuluttaja-asiamiehen toimivaltuuksista. Selvyyden vuoksi täytäntöönpanolakiin on kuitenkin perusteltua sisällyttää informatiivinen viittaus kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettuun lakiin.

Data-asetuksen 38 artiklassa säädetään luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeudesta tehdä valitus, jos he katsovat, että heidän asetukseen perustuvia oikeuksiaan on loukattu. Valitus on oikeus tehdä sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jossa henkilöiden asuin- tai työpaikka taikka sijoittautumispaikka sijaitsee. Valituksenteko oikeus ei rajoita muita hallinnollisia muutoksenhakukeinoja tai oikeussuojakeinoja. Datakoordinaattorin on pyynnöstä annettava kaikki tarvittavat tiedot, jotta valituksen tekemiseen oikeutetut henkilöt voivat tehdä valituksensa asianomaiselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Data-asetuksen 38 artiklassa säädetään myös siitä, että toimivaltaisen viranomaisen, jolle valitus on jätetty, on ilmoitettava kansallisen lainsäädännön mukaisesti valituksen tekijälle valituksen käsittelyn etenemisestä ja siitä tehdystä päätöksestä. Valituksenteko-oikeutta koskevat asetuksen säännökset ovat suoraan sovellettavia eivätkä edellytä kansallista täytäntöönpanosääntelyä. Asetuksessa tarkoitettujen valitusten tekemiseen ja käsittelyyn sovelletaan Suomessa data-asetuksen lisäksi hallintolakia, jossa säädetään hallintomenettelyn vireilletulosta. Hallintoasia pannaan vireille kirjallisesti ilmoittamalla vaatimukset perusteineen, eli esimerkiksi tekemällä tutkintapyyntö tai esitys toimenpiteisiin ryhtymisestä. Hallintolain mukaan asianosaisella, eli sillä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada sisällöllinen asiaratkaisu esittämiinsä vaatimuksiin. Muukin kuin asianosainen voi tehdä viranomaiselle ilmoituksen lainvastaisesta menettelystä tai laiminlyönnistä, mutta viranomaisella on enemmän harkintavaltaa ottaako se asian tarkempaan asialliseen käsittelyyn.

3.7.2.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontamenettelyistä

Datan välityspalveluiden suhteen seuraamustoimivaltaa tulee jo suoraan asetuksesta (14 artiklan 4 kohta). Myös data-altruismiorganisaatioiden suhteen toimivaltuudet ovat osin samat kuin datan välityspalveluiden suhteen (24 artiklan 4 kohta). Näiden toimivaltuuksien käyttämiseen on 14 ja 24 artiklassa säädetty tiettyjä menettelysääntöjä tiedonsaantioikeudesta, kuulemisesta

ja asetettavista määräajoista. 14 artiklan 2 kohdan mukaan datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisella viranomaisella on valtuudet vaatia datan välityspalvelujen tarjoajilta tai niiden laillisilta edustajilta kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen tämän luvun vaatimusten noudattamisen todentamiseksi. Data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää tunnustetuilta data-altruismipohjaisilta organisaatioilta tietoja, jotka ovat tarpeen tämän luvun vaatimusten noudattamisen todentamiseksi. Artiklojen tietopyyntöjen on oltava oikeassa suhteessa tehtävien suorittamiseen nähden ja ne on perusteltava.

Muutoin menettelyssä noudatetaan kansallista sääntelyä, kuten hallintolakia (datanhallinta-asetus on suoraan sovellettavaa sääntelyä ja menettelyllisesti erityissääntelyä, ks. myös hallintolain 5 § ja uhkasakkolain 3 §).

Datan välityspalvelujen ja data-altruismiorganisaatioiden suhteen toimivaltaisen viranomaisen tehtävät eivät vaikuta muiden viranomaisten tehtäviin ja toimivaltuuksiin. Datanhallinta-asetuksessa on nimenomaisesti säädetty, ettei se rajoita tietosuojaviranomaisten toimivaltuuksia (1 artiklan 3 kohta ja 13 artiklan 3 kohta). Tietosuojaalain 8 §:n mukaan tietosuoja-asetuksessa tarkoitettuna kansallisena valvontaviranomaisena on tietosuojavaltuutettu. Tietosuojavaltuutetun tehtävät ja toimivalta perustuvat yleisen tietosuoja-asetukseen. Tämän lisäksi tietosuojavaltuutetulle on kansallisesti säädetty eräitä muita tehtäviä tietosuojaalassa. Datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisen viranomaisen tehtävä ei myöskään vaikuta kansallisten kilpailuviranomaisten, kyberturvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja muiden asiaankuuluvien alakohtaisten viranomaisten valtuuksiin (13 artiklan 3 kohta). Muu asiaankuuluva alakohtainen viranomainen voisi Suomessa olla esimerkiksi kuluttaja-asiamies. Datanhallinta-asetus kuitenkin velvoittaa näiden viranomaisten tekemään yhteistyötä (ks. jakso 3.7.4.2). Tietosuojavaltuutetun, kilpailuviranomaisten tai kyberturvallisuudesta vastaavien viranomaisten tutkintavaltuuksista ja valvontatoimista ei siten ole datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanemiseksi ja valvonnan järjestämiseksi tarvetta antaa kansallista täydentävää sääntelyä.

Viranomaisten yhteistyölle perustuvaa datanhallinta-asetuksen pääsääntöä on kuitenkin katsottu tarpeen nyansoida tietosuojaviranomaisen osalta. Datanhallinta-asetuksen johdanto-osan 4 perustelukappaleessa on selvennetty, että jos asetuksen mukaisina toimivaltaisina viranomaisina toimii muita viranomaisia kuin tietosuojaviranomainen, ne eivät saisi toimiessaan näin rajoittaa yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisten tietosuojaviranomaisten valvontavaltuuksia. Edelleen johdanto-osan 35 perustelukappaleen mukaan datanhallinta-asetus ei saisi vaikuttaa datan välityspalvelujen tarjoajien veloitteeseen noudattaa yleistä tietosuoja-asetusta eikä valvontaviranomaisten velvollisuuteen varmistaa kyseisen asetuksen noudattaminen. Näin ollen datanhallinta-asetuksen mukaisen toimivaltaisen viranomaisen ei tulisi toiminnallaan rajoittaa tietosuojaviranomaisen toimivaltaa. Kaikki henkilötietojen käsittelyyn liittyvät kysymykset tulisi saattaa tietosuojavaltuutetun toimiston arvioitaviksi. Ks. lisää hallituksen esityksestä HE 50/2023 vp s. 17-19.

Datanhallinta-asetusta täydentäviä viranomaisten tutkintavaltuuksia ja valvontamenettelyjä koskevia säännöksiä on tällä hetkellä sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa. Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 330 §:n mukainen Liikenne- ja viestintäviraston oikeus antaa huomautus datanhallinta-asetuksen rikkomisesta, sekä velvoittaa rikkoja korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä kohtuullisessa määräajassa, sekä 332 §:n mukainen oikeus tehostaa velvoitetta hallinnollisilla seuraamuksilla, kuten uhkasakolla, on huomioitava ehdotettavassa laissa.

Hallintolain mukainen yhteistyövelvoite ei vaikuta asioiden salassapitoon. Eri viranomaisille on kuitenkin jo säädetty tietojensaantioikeudet tehtäviensä hoitamiseksi. Tässä yhteydessä keskeinen sääntely olisi sähköisen viestinnän palvelulain 318 § (ks. myös tietosuojalain 18 §, kilpailulain (948/2011) 39 § sekä kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain 7 §). Mainitun sähköisen viestinnän palvelulain pykälän nojalla liikenne- ja viestintäministeriöllä, Liikenne- ja viestintävirastolla, tietosuojavaltuutetulla, Kilpailu- ja kuluttajavirastolla, markkinavalvonta- ja tuoteturvallisuusviranomaisilla sekä Kansallisella audiovisuaalisella instituutilla on salassapitosäännösten tai muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä oikeus luovuttaa laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamansa tai laatimansa asiakirja sekä ilmaista salassa pidettävä tieto toisilleen, jos se on näille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämätöntä.

Sähköisen viestinnän palvelulain 313 §:n säännös viranomaisen valvonta-asioiden käsittelystä, 315 §:n säännös viranomaisen tiedonsaantioikeudesta ja 318:n §:n säännös tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä on tarvittavin osin huomioitava ehdotettavassa laissa. Jatkovalmistelussa on lisäksi pohdittu tarvetta huomioida erikseen sähköisen viestinnän palvelulain 312 §:n säännös sähköisestä tiedoksiannosta datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanemiseksi ehdotettavassa laissa. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ole tunnistettu tarvetta uudelle erityislain säännökselle. Sähköisestä tiedoksiannosta on säädetty yleislain tasolla laissa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003), jota sovelletaan, jos muuta ei ole säädetty. Yleislaki on sähköisen tiedoksiannon osalta vanhentunut, ja sitä ehdotetaan uudistettavaksi hallituksen esityksellä sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi. Kyseinen hallituksen esitysluonnos on ollut lausunnoilla keväällä 2025, se olisi tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2025 ja muutosten olisi tarkoitus tulla voimaan vuoden 2026. Sähköistä tiedoksiannosta koskevan erityislain säännöksen tarvetta voidaan arvioida uudelleen, kun yleislain muutosten lopullinen sisältö on selvillä.

3.7.3 Hallinnolliset seuraamukset

3.7.3.1 Data-asetuksen edellyttämä seuraamussääntely

Data-asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä asetuksen rikkomiseen sovellettavista seuraamuksista ja toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet niiden täytäntöönpanon varmistamiseksi. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Seuraamuksia voisivat olla muun muassa taloudelliset seuraamukset, varoitukset, huomautukset tai määräykset liiketoimintakäytäntöjen saattamiseksi asetuksen velvoitteiden mukaisiksi. Seuraamuksissa olisi otettava huomioon Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset sekä säädöksessä luetellut ei-tyhjentävät perusteet seuraamusten määrittämisestä. Näiden pyrkimyksenä on edistää mahdollisimman suurta johdonmukaisuutta seuraamusten vahvistamisessa ja soveltamisessa. Toimivaltaisten viranomaisten olisi tarvittaessa sovellettava väliaikaisia toimenpiteitä väitetyn rikkomisen vaikutusten rajoittamiseksi, kun kyseisen rikkomisen tutkinta on käynnissä. Taloudellisiin seuraamuksiin voi sisältyä uhkasakkoja ja takautuvia uhkasakkoja.

Lisäksi jos asetuksen II, III ja V luvussa säädettyjä velvoitteita rikotaan, tietosuoja-asetuksen soveltamisen valvonnasta vastuussa olevat valvontaviranomaiset voivat määrätä toimivaltansa puitteissa hallinnollisia seuraamusmaksuja asetuksen 83 artiklan mukaisesti sen 5 kohdassa tarkoitettuun määrään asti.

Data-asetuksen seuraamuksia koskevat kirjaukset ovat tulkittavissa lähinnä yleislausekkeiksi, jotka jättävät seuraamuksen määrittelyn kansalliselle tasolle. Mikäli EU-säädös ei edellytä

nimenomaan rahamääräisiä seuraamuksia, kansallisesti on mahdollista säätää myös muusta hallinnollisesta seuraamuksesta, kuten huomautus, velvoittaminen toiminnan korjaamiseen, toiminnan kieltäminen, rekisteristä poisto tai uhkasakko, jos sitä pidetään kansallisesti riittävänä seuraamuksena. EU-säädöksen vaatimus tehokkaasta, oikeasuhtaisesta ja varoittavasta seuraamuksesta ei välttämättä edellytä seuraamukselta rangaistusluontoisuutta. Seuraamusmaksun tulee lähtökohtaisesti olla viimesijainen hallinnollinen keino eikä lainsäädännössä tulisi säännellä voimakkaammista keinoista kuin rikkomuksen vakavuus ja muut asiaan vaikuttavat seikat välttämättä edellyttävät. Data-asetuksen tehokkaan valvonnan takaamiseksi asetukset edellyttävät kuitenkin, että valvovalla viranomaisella on käytössään myös taloudellisia seuraamuksia. Seuraamusmaksun kohteet saattavat vaihdella pienestä kotimaisesta yrityksestä globaalisti toimiviin erittäin suuriin yrityksiin, joten olennaista on säätää sellaisesta seuraamusmaksun tasosta, joka on oikeudenmukainen kaikille yrityksille. Kiinteästi määräytyvä summa saattaisi olla kohtuuton pienelle yritykselle ja toisaalta samoin kiinteä enimmäissumma ei toimisi varoittavana tai ennaltaehkäisevänä seuraamuksena globaalille jättiyritykselle. Liikevaihtoon pohjautuva enimmäissumma kohdistuisi oikeudenmukaisimmin erikokoisiin yrityksiin.

Toimivalta määrätä seuraamuksia data-asetuksen rikkomisesta on perusteltua osoittaa sille lainsäädännön noudattamista valvovalle viranomaiselle, jolla on parhaat edellytykset ja asiantuntemus arvioida määräämisen perusteena olevia seikkoja. Näin ollen on tarkoituksenmukaista, että Liikenne- ja viestintävirasto vastaa sille osoitettavien valvontatehtävien osalta seuraamusten määräämisestä. Toimivaltuuksista määrätä seuraamuksia olisi säädettävä nimenomaisesti laissa. Digipalveluasetusta täydentävässä lainsäädännössä omaksutun ratkaisun mukaisesti myös data-asetuksen mukaisten Liikenne- ja viestintäviraston määräämien yli 100 000 euron suuristen seuraamusmaksujen määräämisestä päättäisi viraston seuraamuskollegio. Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegiosta ja sen ratkaisuvallasta on jo säädetty Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 7 a §:ssä eikä sääntelyyn ole tarvetta esittää muutosta.

Kuluttaja-asiamiehen eräistä toimivaltuuksista säädetään jo nykyisin kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa, jota olisi tarkoitus soveltaa myös silloin, kun kuluttaja-asiamies valvoo data-asetuksen noudattamista ja esittää markkinaoikeudelle siihen liittyvien seuraamusmaksujen määräämistä. Tietosuojavaltuutettu voi toimivaltansa puitteissa (henkilötietojen suoja) käyttää tietosuojasetuksen mukaisia korjaavia toimivaltuuksia, kuten määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja data-asetuksen II, III ja V lukujen rikkomisesta (40(4) art.). Tietosuojavaltuutettu valvoo ainoastaan henkilötietojen suojaa ja määrää tietosuojasetuksen mukaisia hallinnollisia seuraamusmaksuja ainoastaan tietosuojasetuksen rikkomisesta.

3.7.3.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä seuraamussääntely

Datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion on vahvistettava säännöt 5 artiklan 14 kohdan (asetuksen 2 luvussa) ja 31 artiklan mukaisten muiden kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevien, datan välityspalvelujen tarjoajan 11 artiklan mukaista ilmoitusvelvollisuutta koskevien, 12 artiklan mukaisten datan välityspalvelujen tarjoamisen edellytyksiä koskevien sekä 18, 20, 21 ja 22 artiklan mukaisten tunnustetuksi data-altruismipohjaiseksi organisaatioksi rekisteröintiä koskevien edellytysten rikkomiseen sovellettavista seuraamuksista ja toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet niiden täytäntöönpanon varmistamiseksi. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Jäsenvaltioiden on seuraamuksia koskevissa säännöissään otettava huomioon Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:ssä säädetään, että Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä datanhallinta-asetuksen mukaisista rikkomuksista seuraamusmaksun datan välityspalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö tiettyjä datanhallinta-asetuksen mukaisia velvoitteitaan, ja näiden seuraamusten enimmäis- ja vähimmäismääristä. Säännös on huomioitava ehdotettavassa laissa.

3.7.4 Viranomaisyhteistyö

3.7.4.1 Data-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisyhteistyöstä

Yhteistyö julkisen sektorin poikkeuksellisen datan tarpeen yhteydessä

Data-asetuksen V luvussa säädetään datan asettamisesta julkisten sektorin elinten saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella. Kyseisen luvun 22 artiklassa on säädetty erikseen kyseistä lukua koskevasta keskinäisestä avunannosta ja rajat ylittävästä yhteistyöstä. Artiklan 22 mukaan julkisen sektorin elinten – komissio, Euroopan keskuspankki ja unionin toimielimet mukaan lukien – on tehtävä yhteistyötä ja avustettava toisiaan V luvun johdonmukaisessa täytäntöönpanossa. Dataa, joka yllä tarkoitettun yhteistyön yhteydessä vaihdetaan, ei saa käyttää tavalla, joka on ristiriidassa sen tarkoituksen kanssa, jota varten kyseistä dataa on pyydetty. Julkisen sektorin elimen, joka aikoo pyytää dataa toiseen jäsenvaltioon sijoittuneelta datan haltijalta, on ensin ilmoitettava aikomuksesta kyseisessä jäsenvaltiossa nimetylle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka on nimetty asetuksen 37 artiklan mukaisesti. Datan haltijan sijoittautumisvaltion toimivaltaisen viranomaisen on tutkittava pyyntö. Kun toimivaltainen viranomainen on tutkinut pyynnön data-asetuksen 17 artiklassa säädettyjen vaatimusten perusteella, sen tulee joko a) toimittaa pyyntö datan haltijalle ja tarvittaessa ilmoittaa pyynnön esittäneelle julkisen sektorin elimelle tarpeesta tehdä yhteistyötä datan haltijan sijoittautumisvaltion julkisen sektorin elinten kanssa datan haltijan hallinnollisen rasitteen vähentämiseksi tai b) hylättävä julkisen sektorin elimen pyyntö asianmukaisesti perustelluista syistä. Data-asetuksen lukuun V liittyvä yhteistyöprosessi on kuvattu suoraan sovellettavissa 22 artiklan säännöksissä yksityiskohtaisesti, eikä valmistelussa ole tunnistettu tarvetta kansalliselle tämentävälle sääntelylle.

Erityinen lausuntomenettely

Data-asetuksen 32 artiklassa asetetaan edellytykset sille, missä tapauksissa tunnustetaan tai pannaan täytäntöön kolmannen maan tuomioistuimen päätös tai tuomio taikka kolmannen maan hallintoviranomaisen päätös, jossa vaaditaan datankäsittelypalvelujen tarjoajaa siirtämään unionissa olevaa data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa muuta dataa kuin henkilötietoja tai antamaan pääsy tällaiseen dataan. Mainitun artiklan 2 kohdan mukaan tällaisen tuomion tai päätöksen tunnustaminen edellyttää kolmannen maan ja unionin tai jäsenvaltion välistä kansainvälistä sopimusta. Artiklan 3 kohdassa säädetään, millä edellytyksin kolmannen maan viranomainen saa siirtää tällaista dataa tai saada siihen pääsyn, jos edellä tarkoitettua sopimusta ei ole. Tämä on sallittua ainoastaan, jos a) kolmannen maan järjestelmä edellyttää, että tällaisen päätöksen tai tuomion perustelut ja oikeasuhteisuus esitetään ja että tällainen päätös tai tuomio on luonteeltaan yksilöity, esimerkiksi siten, että siitä käy riittävällä tavalla ilmi yhteys tiettyihin epäiltyihin henkilöihin tai rikkomuksiin; b) toimivaltainen kolmannen maan tuomioistuin tutkii vastaanottajan perustellun vastalauseen; sekä c) toimivaltaisella kolmannen maan tuomioistuimella, joka antaa päätöksen tai tuomion tai joka tarkastelee uudelleen hallintoviranomaisen päätöstä, on kyseisen kolmannen maan lainsäädännön nojalla toimivalta ottaa asianmukaisesti huomioon unionin oikeuden tai asianosaisen jäsenvaltion kansallisen oikeuden mukaisesti suojatun datan toimittajan asiaankuuluvat oikeudelliset edut. Artiklan 3 kohdan toisen alakohdan mukaan, jos tuomion tai päätöksen vastaanottaja katsoo, että päätös

tai tuomio voi vaikuttaa unionin tai sen jäsenvaltioiden kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyviin etuihin, sen on pyydettävä lausunto asianomaiselta kansalliselta tai viranomaiselta sen selvittämiseksi, koskeeko pyydetty data unionin tai sen jäsenvaltioiden kansallista turvallisuutta tai puolustukseen liittyviä etuja. Data-asetuksessa siis säädetään ainoastaan velvollisuus pyytää lausunto, mutta se jättää kansalliseen liikkumavaraan sen suhteen, miltä nimenomaisilta viranomaisilta tämä lausunto pyydetään. Siitä on siksi tarpeen säätää kansallisesti.

Yhteistyö data-asetuksen valvonnassa

Data-asetuksen laajan horisontaalisen luonteen vuoksi viranomaisten välisen yhteistyön merkitys korostuu myös velvoitteiden noudattamisen valvonnassa. Uudessa data- ja digisääntelyn täytäntöönpanossa kokonaisuudessaan korostuu tarve eri alojen ja eri viranomaisten väliseen tiiviiseen yhteistyöhön, sillä säänneltävät asiat ovat yhä useammin vuorovaikutuksessa muun lainsäädännön kanssa.

Data-asetuksen 37 artiklan 10 kohdassa säädetään jäsenvaltioiden välisestä toimivallasta asetuksen soveltamisessa ja täytäntöönpanossa. Kyseisen kohdan mukaan asetuksen soveltamisalaan kuuluvat yhteisöt kuuluvat sen jäsenvaltion viranomaisten toimivaltaan, johon yhteisö on sijoittunut. Jos yhteisö on sijoittunut useampaan jäsenvaltioon, se kuuluu sen jäsenvaltion toimivaltaan, jossa sen päätoimipaikka sijaitsee. Jos asetuksen soveltamisalaan kuuluva yhteisö ei ole sijoittautunut unioniin, sen on nimettävä laillinen edustaja johonkin jäsenvaltioon, jolloin yhteisö kuuluu kyseisen jäsenvaltion toimivaltaan. Ellei unioniin sijoittautumaton yhteisö ole nimennyt laillista edustajaa, yhteisö kuuluu kaikkien jäsenvaltioiden toimivaltaan ja mikä tahansa jäsenvaltio voi käyttää toimivaltaansa esimerkiksi määräämällä seuraamuksia.

Data-asetuksen 38 artiklan 1 kohdan mukaan luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka katsoo data-asetuksen mukaisia oikeuksiaan rikotun, voi jättää valituksen vakituiseen asuin- tai työpaikkansa tai sijoittautumisvaltionsa toimivaltaiselle viranomaiselle. Saman artiklan 3 kohdassa säädetään, että toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä yhteistyötä valitusten käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi tehokkaasti ja oikea-aikaisesti, myös vaihtamalla kaikki asiaankuuluvat tiedot sähköisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Toimivaltaisten viranomaisten yhteistyövelvoite valitusten käsittelyssä on tarkoitettu kattamaan sekä kansalliset toimivaltaiset viranomaiset että muissa jäsenvaltioissa nimetyt kansalliset toimivaltaiset viranomaiset. Data-asetuksessa todetaan erikseen, että 38 artiklan mukainen yhteistyö ei vaikuta erityisiin yhteistyömekanismeihin, joista on säädetty tietosuojasääntelyn tai kuluttajansuojasääntelyn valvontaa koskevista asetuksista.

Data-asetuksen 37 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion nimeämien toimivaltaisten viranomaisten on niille saman artiklan 5 kohdan nojalla annettuja tehtäviä ja valtuuksia käyttäessään tehtävä yhteistyötä keskenään. Toimivaltaisten viranomaisten välinen yleinen yhteistyövelvoite tulee suoraan asetuksesta ja siihen sovelletaan myös hallintolain säännöksiä, eikä se edellytä kansallista täydentävää sääntelyä.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan f alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on kuitenkin varmistettava, että nimetyt toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä niille määriteltujen tehtävien ja toimivaltuuksien mukaisesti muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten ja tarvittaessa komission tai Euroopan datainnovaatiolautakunnan kanssa, asetuksen johdonmukaisen ja tehokkaan soveltamisen varmistamiseksi, mukaan lukien kaikkien asiaankuuluvien tietojen vaihtaminen sähköisesti ja ilman aiheetonta viivytystä, myös 37 artiklan 10 kohdan osalta (jäsenvaltioiden välinen toimivallan jako).

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan g alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä niille määriteltyjen tehtävien ja toimivaltuuksien mukaisesti muiden unionin tai kansallisten säädösten täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten, tietosuoja-asetuksen soveltamisesta vastaavan viranomaisen tai alakohtaisten viranomaisten kanssa sen varmistamiseksi, että asetus pannaan täytäntöön johdonmukaisesti muun unionin lainsäädännön ja kansallisen oikeuden kanssa.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan h alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä kaikkien asiaankuuluvien viranomaisten kanssa, jotta varmistetaan, että asetuksen 23–31 artiklan (datankäsittelypalvelujen vaihtaminen) sekä 34 ja 35 artiklan (datankäsittelypalvelujen yhteentoimivuus) täytäntöönpanoa valvotaan johdonmukaisesti muun unionin lainsäädännön ja datankäsittelypalvelujen tarjoajiin sovellettavan itsesääntelyn kanssa.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan mukaan kansallisesti nimetyn datakoordinaattorin on helpotettava yllä tarkoitettua kansallisten viranomaisten keskinäistä ja eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä ja avustettava toimivaltaisia viranomaisia näiden pyynnöstä. Tämä asetuksen säännös ei edellytä kansallista täydentävää sääntelyä.

Data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaan yhden jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi pyytää apua tai täytäntöönpanotoimia toisen jäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta esittämällä perustellun pyynnön. Toimivaltaisen viranomaisen on annettava ilman aiheutonta viivytystä vastaus, jossa esitetään yksityiskohtaisesti toteutetut ja suunnitellut toimet. Data-asetuksen 37 artiklan 16 kohdassa säädetään lisäksi, että toimivaltaisten viranomaisten on kunnioitettava luottamuksellisuutta, liike- ja ammattisalaisuuksien sekä henkilötietojen suojaa. Avunantopyynnön yhteydessä vaihdettuja ja asetuksen 37 nojalla toimitettuja tietoja saa käyttää ainoastaan siihen tarkoitukseen, jota varten ne on pyydetty.

Yllä kerrotusti asetuksen 37 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset tekevät tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa puitteissa yhteistyötä muiden kansallisten viranomaisten kanssa, jotta varmistetaan asetuksen tehokas ja johdonmukainen täytäntöönpano. Vaikka yleinen kansallinen viranomaisyhteistyö ei hallintolakiin jo sisältyvän yhteistyövelvoitteen vuoksi kerrotusti välttämättä edellytä täydentävää sääntelyä, kansallista täydentävää sääntelyä tarvitaan, kun yhteistyö edellyttää syvällisempää yhteistyötä kuten salassa pidettävän tiedon vaihtoa. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 29 §:n mukaan viranomainen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta muun ohella silloin, kun tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty.

Toimivaltaisten viranomaisten kansainvälisen yhteistyön pääperiaatteista asetuksen valvonnassa on säädetty data-asetuksessa. Yllä kuvatusti asetuksen 37 artiklassa kuitenkin edellytetään, että jäsenvaltiot varmistavat, että nimetyt toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä niille määriteltyjen tehtävien ja toimivaltuuksien mukaisesti muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten ja, tarvittaessa, komission tai Euroopan datainnovaatiolautakunnan kanssa asetuksen johdonmukaisen ja tehokkaan soveltamisen varmistamiseksi. Julkisuulain 30 §:n mukaan sen lisäksi, mitä laissa erikseen säädetään, viranomainen voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon ulkomaan viranomaiselle tai kansainväliselle toimielimelle, jos ulkomaan ja Suomen viranomaisen välisestä yhteistyöstä määrätään Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa tai säädetään Suomea velvoittavassa säädöksessä ja tieto asiakirjasta voitaisiin tämän lain mukaan antaa yhteistyötä Suomessa hoitavalle viranomaiselle. Asetuksen sääntelyä tulisi kansallisesti täydentää sen varmistamiseksi, että toimivaltaisilla viranomaisilla on kansainvälisessä asetuksen valvontaan

liittyvässä yhteistyössä oikeus vaihtaa myös salassa pidettävää tietoa ja käyttää kansallisesti säädettyjä toimivaltaisten viranomaisten tutkintavaltuuksia. Kansallinen sääntelytarve liittyy pääasiassa Liikenne- ja viestintäviraston tehtäviin.

Data-asetuksen 38 artiklan 3 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä yhteistyötä toimivaltaisille viranomaisille tehtyjen valitusten käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi tehokkaasti ja oikea-aikaisesti, myös vaihtamalla kaikki asiaankuuluvat tiedot sähköisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Asetuksen yhteistyövelvoite on suoraan sovellettava eikä edellytä kansallista täydentävää sääntelyä. Kyseisessä artiklassa säädetty yhteistyö ei vaikuta tietosuoja-asetuksen tai kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanosta vastaavien kansallisten viranomaisten yhteistyöstä säädettyihin yhteistyömekanismeihin.

Kuluttajaviranomaisten välinen kansainvälinen yhteistyö on huomioitu data-asetuksessa. Data-asetuksen 47 artiklassa säädetään yhteistyöasetuksen muuttamisesta siten, että data-asetus on yhteistyöasetuksessa tarkoitettua kuluttajien etua suojaavaa unionin lainsäädäntöä. Yhteistyöasetuksen säännöksiä voidaan silloin soveltaa myös data-asetuksen rikkomistilanteissa.

Yhteistyöasetuksen 1 artiklan mukaan asetuksessa vahvistetaan edellytykset, joiden mukaisesti jäsenvaltioiden kuluttajien etuja suojaavan unionin lainsäädännön täytäntöönpanosta vastaamaan nimeämät toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä ja sovittavat toimensa yhteen keskenään ja komission kanssa, jotta voidaan varmistaa kyseisen lainsäädännön noudattaminen ja sisämarkkinoiden toimivuus sekä tehostaa kuluttajien taloudellisten etujen suojaa. Tämän yhteistyöasetuksen edellyttämä kansallinen toimeenpano Suomessa on toteutettu kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetulla lailla.

Yhteistyöasetuksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan kyseistä asetusta sovelletaan unionin sisäisiin rikkomuksiin, laajalle levinneisiin rikkomuksiin ja laajalle levinneisiin rikkomuksiin, joilla on unioninlaajuinen ulottuvuus, vaikka mainitut rikkomukset olisivat loppuneet ennen täytäntöönpanon aloittamista tai saattamista päätökseen. Yhteistyöasetuksen III luku sisältää säännökset keskinäisen avunannon mekanismista, joka käsittää tietopyynnot ja täytäntöönpanotoimia koskevat pyynnot. Keskinäisen avunannon mekanismia sovelletaan unionin sisäisiin rikkomuksiin. Asetuksen IV luvussa säädetään laajalle levinneitä rikkomuksia ja sellaisia laajalle levinneitä rikkomuksia, joilla on unioninlaajuinen ulottuvuus, koskevista koordinoituista tutkinta- ja täytäntöönpanomekanismeista.

Yhteistyöasetuksella luotua yhteistyömekanismia sovelletaan eri EU-jäsenmaiden kansallisten viranomaisten välisten yhteistyöhön tilanteissa, joissa kuluttajansuojarikkomus on levinnyt useisiin eri jäsen maihin. Kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain 2 §:ssä on lueteltu sanotun yhteistyöasetuksen mukaiset kansalliset viranomaiset Suomessa. Näitä ovat kuluttaja-asiamiehen lisäksi pykälässä yksilöidyltä osin tietosuojavaikuttettu, Finanssivalvonta, Liikenne- ja viestintävirasto, lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, aluehallintovirastot, sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira ja Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Kilpailu- ja kuluttajavirasto toimii asetuksessa tarkoitettuna yhteysvirastona. Koska data-asetuksen soveltamisesta ja täytäntöönpanosta on pääasiassa vastuussa Liikenne- ja viestintävirasto, ja 3 artiklan 2 ja 3 kohdan osalta tietyiltä osin kuluttaja-asiamies, on asianmukaiset kirjaukset toimivaltaisista viranomaisista lisättävä kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettuun lakiin.

Datainnovaatiolautakunta

Data-asetuksessa täsmennetään Euroopan datainnovaatiolautakunnan roolia. Datainnovaatiolautakunta perustettiin datanhallinta-asetuksen nojalla. Kyseessä on komission perustama asiantuntijaryhmä, joka on kaikkien jäsenvaltioiden datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisista viranomaisista ja data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisista viranomaisista, Euroopan tietosuojaneuvoston, Euroopan tietosuojavaltuutetun, ENISA:n ja komission edustajista, EU:n pk-yritysedustajasta tai pk-yritysedustajien verkoston nimittämästä edustajasta sekä tiettyjen erikoisalojen asiaankuuluvien elinten ja erityistä asiantuntemusta edustavien elinten muista edustajista koostuva asiantuntijaryhmä. Suomesta Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu datan välityspalvelujen ja data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisena viranomaisena lautakunnan työhön.

Data-asetuksen 42 artiklan mukaan nimetyt toimivaltaiset viranomaiset ovat edustettuina Euroopan datainnovaatiolautakunnassa, jonka tehtävä on asetuksen mukaan tukea asetuksen johdonmukaista soveltamista. Toimivaltaisten viranomaisten asema Euroopan datainnovaatiolautakunnassa ja oikeus osallistua datainnovaatiolautakunnan työhön perustuu siten suoraan asetukseen, eikä sinänsä edellytä kansallista täydentävää sääntelyä. Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan f kohdan täytäntöönpanemiseksi lakiin ehdotetaan täsmennettäväksi Liikenne- ja viestintäviraston tehtävä toimia yhteistyössä lautakunnan kanssa.

3.7.4.2 Datanhallinta-asetuksen edellyttämä sääntely viranomaisyhteistyöstä

Yhteistyövelvoite tulee suoraan datanhallinta-asetuksesta. Ensinnäkin datanhallinta-asetus ei siirrä tietosuojasääntelyn eikä kilpailu- ja kuluttajasääntelyn valvontaa uudelle viranomaiselle. Asetuksessa on nimenomaisesti säädetty, ettei se rajoita tietosuojaviranomaisten toimivaltaa. Datanhallinta-asetuksen 13 artiklan 3 kohdan mukaan datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisten viranomaisten valtuudet eivät vaikuta tietosuojaviranomaisten, kansallisten kilpailuviranomaisten, kyberturvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja muiden asiaankuuluvien alakohtaisten viranomaisten valtuuksiin. Näiden viranomaisten on unionin oikeudessa ja jäsenvaltioiden lainsäädännössä vahvistettujen valtuuksiensa mukaisesti kehitettävä vahvaa yhteistyötä ja vaihdettava tietoja, jotka ovat tarpeen niiden tehtävien hoitamiseksi, joita niillä on datan välityspalvelujen tarjoajiin liittyen, sekä varmistettava datanhallinta-asetuksen mukaan tehtyjen päätösten johdonmukaisuus. Datanhallinta-asetuksen 23 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltion data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisen viranomaisen on suoritettava tehtävänsä yhteistyössä asiaankuuluvan tietosuojaviranomaisen kanssa, jos tällaiset tehtävät liittyvät henkilötietojen käsittelyyn, ja kyseisen jäsenvaltion asiaankuuluvien alakohtaisten viranomaisten kanssa. Datanhallinta-asetuksen yhteistyövelvoite koskee Suomessa ainakin tietosuojavaltuutettua, Liikenne- ja viestintävirastoa, Kilpailu- ja kuluttajavirastoa sekä kuluttaja-asiamiestä.

Kansallisen liikkumavaran piiriin kuitenkin jää, miten yhteistyö järjestetään (ks. myös asia C-5/22 Green Network SpA, 26 kohta). Yhteistyön voisi ajatella tarkoittaa pitkälti samaa kuin hallintolain 10 §:n viranomaisten yhteistyön. Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan sillä tarkoitetaan muun muassa hallintoasian selvittämisen ja ratkaisemisen kannalta tarpeellisten lausuntojen ja selvitysten antamista, viranomaisten välisiä neuvotteluja ja toisten viranomaisten käytäntöjen seuraamista (HE 72/2002 vp, s. 60 ja 61). Datanhallinta-asetuksessa ei ole tarkkaa sääntelyä, miten menetellä tilanteessa, jossa samalla toimenpiteellä tai laiminlyönnillä on rikottu useaa säädöstä. Tilannetta on arvioitava datanhallinta-asetuksen sääntelyn, sen johdanto-osassa kuvatun tarkoituksen sekä kansallisten menettelysääntöjen valossa. Yhteistyö voi käytännössä ilmetä eri tavoin. Tätä on avattu datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä HE 50/2023 vp s. 16–17.

Viranomaisten välinen yhteistyö on järjestetty tähän asti ilman säädösmuutoksia, eikä yhteistyön tarkemmasta sisällöstä ole siten katsottu tarvittavan edelleenkaan säätää erikseen. Datanhallinta-asetusta täydentävä säännös viranomaisten yhteistyöstä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on kuitenkin tällä hetkellä sisällytynyt mainitun lain 308 §:ään. Tämä on tarvittavin osin huomioitava ehdotettavassa laissa. Lisäksi viranomaisten yhteistyölle perustuvaa datanhallinta-asetuksen pääsääntöä on katsottu tarpeen nansoida tietosuojaviranomaisen osalta. Tätä on avattu hallituksen esityksessä HE 50/2023 vp s. 17–19.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta, jossa säädettäisiin data-asetuksen edellyttämällä tavalla toimivaltaisista viranomaisista ja niiden tehtävistä sekä Liikenne- ja viestintäviraston toimivaltuuksista. Uudella lailla täydennettäisiin kansallisesti suoraan sovellettavan data-asetuksen säännöksiä.

Data-asetuksessa toimivaltaiselle viranomaiselle asetetaan joitain yleisiä vaatimuksia ja muutamia artiklakohtaisia vaatimuksia, mutta jäsenvaltioilla on muutoin harkintavaltaa siinä, miten asetuksen edellyttämät viranomaistehtävät järjestetään. Uuden lain mukaan data-asetuksessa tarkoitettu datakoordinaattori ja asetuksen pääasiallinen valvontaviranomainen olisi Liikenne- ja viestintävirasto, jonka tehtäviin kuuluisi myös yritysten ja yhteisöjen datalukutaidon edistäminen sekä tuomioistuinten ulkopuolisten riidanratkaisuelinten sertifiointi. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tehtäväksi säädettäisiin kuluttajien datalukutaidon edistäminen, ja Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivan kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi tulisi eräitä data-asetuksen elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisiin sopimuksiin liittyviä tiedonantovelvoitteita.

Uudessa laissa säädettäisiin lisäksi Liikenne- ja viestintäviraston valvontakeinoista ja oikeudesta määrätä seuraamusmaksuja. Data-asetuksessa säädetään toimivaltaisten viranomaisten laajasta tiedonsaantioikeudesta asetuksen noudattamisen todentamiseksi eikä asetusta tältä osin sisällä nimenomaista liikkumavaraa. Asetuksen edellyttämiin tutkimuksiin liittyvän tutkintatoimivallan selkeyttämiseksi kansallisessa laissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeudesta epäillyssä velvoitteiden rikkomistilanteessa. Data-asetus edellyttää seuraamuksista, myös taloudellisista seuraamuksista, säätämistä, mutta jättää kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa määritettäväksi, mihin asetuksen velvoitteisiin liitetään seuraamus sekä millaisia ja minkä suuruisia seuraamukset ovat. Kansallista harkintavaltaa on katsottu jäävän myös sen suhteen, voidaanko viranomaisille ja muille julkisille elimille määrätä seuraamusmaksuja. Kansallista liikkumavaraa on käytetty siten, että oikeus määrätä seuraamusmaksuja ehdotetaan liitettäväksi vain sellaisiin asetuksen velvoitteisiin, joista asetuksessa on säädetty sanktioinnin näkökulmasta riittävän tarkasti. Seuraamusmaksua ei olisi liitetty lisäksi sellaisiin asetuksen rikkomuksiin, jotka liittyvät osapuolten sopimuksenvaraisiin asioihin ja joiden on katsottu sopivan paremmin yksityisoikeudellisina riita-asioina käsiteltäväksi. Seuraamusmaksujen valmistelussa on huomioitu myös Euroopan dataainnovaatiolautakunnan suositukset. Seuraamusmaksun enimmäismäärät on suhteutettu data-asetukseen liittyvässä muussa kansallisessa lainsäädännössä määriteltuihin seuraamusmaksujen enimmäismääriin ja ne on porrastettu siten, että asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomisesta voitaisiin määrätä enimmäismäärältään suurempi seuraamusmaksu. Koska liikkumavaraa on käytettävä perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti, esityksen jatkovalmistelussa on nimenomaisesti suljettu pois

mahdollisuus määrätä seuraamusmaksuja viranomaiselle tai muulle laissa tarkemmin määritellylle julkiselle taholle.

Uudessa laissa täydennettäisiin data-asetuksen sääntelyä viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja erityisestä lausuntomenettelystä liittyen tietojen luovuttamiseen kolmannen maan tuomioistuimen päätöksen tai tuomion tai kolmannen maan hallintoviranomaisen päätöksen perusteella. Laissa myös säädettäisiin kansallisesta menettelystä silloin, kun datan haltija ja julkisen sektorin elin ovat erimielisiä korvauksesta datan asettamisesta saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella.

Sähköisen viestinnän palveluista annetusta laista kumottaisiin hiljattain siihen säädetty datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanoa koskevat pykälät, jotka siirrettäisiin asiallisesti pääasiassa muuttumattomana ehdotettavaan uuteen lakiin. Näissä on kyse Liikenne- ja viestintävirastolle säädetystä rekisterinpito- ja valvontatehtävistä, jotka koskevat datan välityspalveluita ja tunnustettuja data-altruismipohjaisia organisaatioita. Tehtäviin sisältyy mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu datan välityspalveluille. Velvoite nimetä toimivaltainen viranomainen tulee suoraan datanhallinta-asetuksesta. Nimettävä viranomainen perustuu kansalliseen harkintaan. Muilla ehdotuksilla annetaan toimivaltuuksia Liikenne- ja viestintäviraston valvontaan. Ne perustuvat kansalliseen autonomiaan sekä datanhallinta-asetuksen yleiseen vaatimukseen säätää seuraamuksista asetuksen rikkomisesta. Liikenne- ja viestintävirastolla on jo voimassa olleiden kansallisten säännösten perusteella ollut mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu datan välityspalveluille tietyistä datanhallinta-asetuksen velvoitteiden rikkomisista. Lisäksi virasto on voinut antaa huomautuksen, uhkasakon tai keskeyttämishuonon. Viranomaisten toimivaltuuksiin on asetuksessa säädetty tietyt menettelysääntöjä tiedonsaantioikeudesta, kuulemisesta ja asetettavista määräaajoista. Muutoin menettelyssä on noudatettu kansallista sääntelyä, kuten sähköisen viestinnän palveluista annetun lain säännöksiä, jotka eivät jatkossa enää soveltuisi datanhallinta-asetukseen. Uudessa laissa tiedonsaannista ja tiedonvaihdosta olisi säädetty myös datanhallinta-asetusta täydentävästi. Toisin kuin data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa yhteistyövelvoite toimivaltaisten viranomaisten ja muiden kansallisten viranomaisten välillä on suoraan sovellettava, eikä siitä ehdoteta täydentävää sääntelyä.

Seuraamusmaksujen täytäntöönpanosta säätämiseksi esityksessä ehdotetaan muutosta sakan täytäntöönpanosta annetun lain soveltamisalaan.

Kuluttajasuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä huomioidaan kuluttaja-asiamiehen ja Liikenne- ja viestintäviraston uusi rooli data-asetusta valvovana viranomaisena ja että siinä säädetään kuluttaja-asiamiehen valvontatehtäviin liittyvästä oikeudesta esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksun määräämistä myös tiettyjen data-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta. Seuraamusmaksun määrän suhteen kansallista liikkumavaraa on käytetty siten, että seuraamusmaksun enimmäismäärä vastaisi muista data-asetuksen rikkomuksista määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärää.

Esitys ei sisällä yksinomaan kansallisten syiden vuoksi ehdotettua sääntelyä.

Data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen toimeenpanon ja valvonnan edellyttämää kansallista sääntelytarvetta on kuvattu laajemmin esityksen jaksossa 3.7.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Johdanto

Esityksessä ehdotettava uusi laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta täydentäisi EU:n data-asetusta. Lisäksi uusi laki täydentäisi EU:n datanhallinta-asetusta. Sen osalta vaikutukset eivät kuitenkaan olisi yhtä merkittäviä kuin data-asetuksen osalta, koska datanhallinta-asetusta täydentävä kansallinen sääntely on tullut jo aiemmin voimaan. Lisäksi data-asetus on soveltamisalaltaan datanhallinta-asetusta huomattavasti laajempi. Tämän takia jaksossa kuvataan etupäässä sekä esitettävän data-asetusta täydentävän kansallisen lain vaikutuksia että jo voimaan tulleen data-asetuksen vaikutuksia siltä osin, kuin ne ovat olennaisia ehdotettavan kansallisen lain kannalta tai kun EU-asetuksen vaikutusten kuvaamisen on arvioitu helpottavan suoraan velvoittavan asetuksen ja täydentävän lainsäädännön yhteisvaikutusten hahmottamista.

Datataloudella tarkoitetaan sitä talouden osa-aluetta, jossa datan kerääminen ja hyödyntäminen on keskeinen osa toimintaa. (Lähde: Sitran tulevaisuussanasto). Datataloudessa liiketoiminnan ydinideana on tiedon hyödyntäminen ja datan erilaiset käyttötavat. Datapohjaisen liiketoiminnan arvoketjuja ja eri toimijoiden roolia datatalouden arvoketjussa kuvataan muun muassa datatalouden mittaamista ja vaikuttavuuden arviointia koskevassa valtioneuvoston selvityksessä⁴. Selvityksestä käy ilmi, että esimerkiksi laitteiden keräämää raakadataa on jatkojalostettava, jotta siitä saadaan kaupallisesti hyödynnettävää informaatiota. Raakadata, kuten yksittäiset havainnot esimerkiksi teollisen prosessin antureista, tallennetaan usein lokitiedostoon. Sen jälkeen mittausaineistoon saatetaan esimerkiksi liittää tietoa siitä, missä ja milloin mittaus on tehty. Kootulle datalle tehdään laadunvalvontaa, minkä yhteydessä siihen voidaan liittää metadataa, virheitä korjataan ja dataan lisätään taustainformaatiota. Data tallennetaan hyödynnettävään muotoon esimerkiksi tietokantaan tai verkkosivulle, josta sitä voidaan hakea rajapinta- tai verkkotyökalujen kautta. Data muuttuu tyypillisesti kaupallisesti hyödynnettäväksi informaatioksi vasta arvoketjun lopussa. Toimijasta riippuen arvoketjun kaikki vaiheet voivat tapahtua saman yrityksen sisällä, mikä on tyypillistä suurille yrityksille, tai eri vaiheissa voi olla mukana suuri joukko yrityksiä.

EU:n data-asetuksen odotetaan vaikuttavan merkittävästi datatalouden kasvuun ja kehittymiseen, alan yrityksiin ja kuluttajiin. Sillä ennakoidaan olevan merkittäviä oikeusvaikutuksia yksilön ja yritysten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.⁵ Data-asetuksen käytännön vaikutuksia on vaikea täsmällisesti arvioida, sillä datamarkkinat kehittyvät nopeasti, ja data-asetus kattaa laajan kirjon eri sektoreiden toimijoita ja erityyppisiä tuotteita ja palveluita paperikoneista älykelloihin. Määrällisten arvioiden tekemisen haasteena on myös aihepiiriin liittyvän tutkimustiedon vähäisyys.⁶

Esityksellä olisi vaikutuksia etenkin viranomaisiin. Lain vaikutukset yrityksiin ja kotitalouksiin ilmenisivät lähinnä sen kautta, miten hyvin viranomaistehtävät on järjestetty ja resursoitu.

⁴ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:44, Datatalouden mittaaminen ja vaikuttavuuden arviointi, s. 22-31.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165989/VNTEAS_2024_44.pdf

⁵ PeVL 31/2022 vp, s. 7.

⁶ ETLA Raportti No 148: Datasäädös – tietopohja markkinoista Suomessa

<https://www.eta.fi/julkaisut/raportit/datasaadot-tietopohja-markkinoista-suomessa/>

Oheisessa taulukossa on esitetty koonti data-asetukseen liittyvien kansallisten lakimuutosten pääasiallisista vaikutuksista

Taloudelliset vaikutukset	
- Yritykset	Viranomaistehtävät osoitettaisiin pääosin yhdelle viranomaiselle, mikä tukee osaamisen keskittymistä ja helpottaa yritysten ja viranomaisten yhteistyötä. Säädöstasolla on varmistettu Liikenne- ja viestintäviraston mahdollisuudet osallistua kansainväliseen viranomaisyhteistyöhön, mikä tukee asetuksen johdonmukaista soveltamista. Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus asettaa valvontapäätöstensä tehosteeksi uhkasakkoja ja määrätä data-asetuksen rikkomisesta huomattaviakin seuraamusmaksuja. Koska asetusta sovelletaan hyvin eri kokoisiin yrityksiin, liikevaihtoon perustuva seuraamusmaksun enimmäismäärä mahdollistaa seuraamusmaksun suhteuttamisen yrityksen kokoon. Seuraamusmaksu ei kuitenkaan perustu pelkästään liikevaihtoon. Muusta lainsäädännöstä saadun kokemuksen perusteella toteutuneet seuraamusmaksut ovat useimmiten selvästi enimmäismääriä alhaisempia. Neuvontaa ja ohjausta painotetaan alkuvaiheen ensisijaisena puuttumiskeinona seuraamusten sijaan. Data-asetuksen perusteella määrättävien seuraamusmaksujen määrä tulee ainakin lähivuosina olemaan hyvin maltillinen. Liikenne- ja viestintävirastolle osoitettaisiin uusi tehtävä edistää yritysten ja yhteisöjen datalukutaitoa, millä pyritään edistämään yritysten ja yhteisöjen tietoisuutta tuottamansa ja jakamansa datan arvosta ja antamaan niille kyky hyötyä datamarkkinoista. Yritysten osaamiseen kasvuun liittyvät käytännön vaikutukset näkyvät kuitenkin vasta pidemmällä aikavälillä ja siihen vaikuttavat muutkin toimijat. Datalukutaidon edistämisen vaikutuksia ei välttämättä ole myöskään mahdollista kokonaan erottaa Liikenne- ja viestintäviraston lainsäädännön soveltamiseen liittyvän neuvonta- ja ohjaustoiminnan vaikutuksista.
- Kuluttajat	Luonnollisille henkilöille, jotka eivät harjoita elinkeinotoimintaa, voitaisiin tietyissä tilanteissa määrätä seuraamusmaksu data-asetuksen rikkomisesta. Käytännössä tämä olisi oletettavasti hyvin harvinaista. Seuraamusmaksu määräytyisi prosenttiosuutena henkilön veronlaisista vuosituloista, minkä lisäksi seuraamusmaksulle olisi euromääräinen rikkomuksen luonteesta riippuva enimmäisraja.
- Valtionhallinto	Lakimuutoksilla osoitettaisiin uusia tehtäviä Liikenne- ja viestintävirastolle, Kilpailu- ja kuluttajavirastolle sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivalle kuluttaja-asiamiehelle. Liikenne- ja viestintävirasto olisi pääasiallinen valvontaviranomainen ja datakoordinaattori, jolle esitettäviä uusia neuvonta- ja valvontatehtäviä ei ole viraston mukaan mahdollista asianmukaisesti hoitaa viraston

	olemassa olevilla resursseilla. Uudet tehtävät saattavat vaatia muutoksia viraston tietojärjestelmiin ja palvelukanaviin. Kilpailu- ja kuluttajavirastolle osoitettu datalukutaidon edistämistehtävä edellyttäisi viraston mukaan muun muassa uusien verkkopalvelujen kehittämistä. Kuluttaja-asiamiehen valvontatehtävien lisääntyminen edellyttäisi pysyvää lisäresurssia. Uusien valvontatehtävien yhteydessä tehdyistä valvonta- ja seuraamusmaksupäätöksistä olisi mahdollista valittaa viranomaisesta riippuen markkinaoikeuteen tai hallintotuomioistuimiin, mikä voi pidemmällä aikavälillä lisätä niiden työmäärää ja vaatia uudenlaista osaamista. Hallinnollisten seuraamusmaksujen täytäntöönpanosta vastaisi Oikeusrekisterikeskus, mutta ehdotettujen lakimuutosten ei odoteta olennaisesti vaikuttavan sen työmäärään. Ehdotettujen uusien viranomaistehtävien hoitaminen riittävällä tasolla edellyttäisi virastojen mukaan yhteensä arviolta 11 henkilötövuoden lisäresursseja viranomaisissa. Valtion viranomaisille ja vastaaville julkisille laissa tarkemmin määritellyille toimijoille ei voisi määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja data-asetuksen rikkomisesta.
- Kunnat	Lakimuutoksilla ei esitetä kunnille uusia tehtäviä. Kunnalliselle viranomaiselle tai kuntayhtymälle ei voisi määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja data-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta. Seuraamusmaksuja voitaisiin kuitenkin määrätä kuntien omistamille yhtiöille.
- Kansantalous	Lakimuutoksilla ei itsessään arvioida olevan merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia, mutta siihen perustuvalla viranomaisneuvonnalla ja valvontatoimilla voidaan tukea datasääntelyllä tavoiteltujen kansantaloudellisten vaikutusten toteutumista.
Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset	
- Perusoikeudet ja ihmisoikeudet	Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuksilla olisi vaikutuksia esimerkiksi perustuslain turvaaman henkilötietojen suojan, viestintäsalaisuuden ja kotirauhan suojan kannalta. Tutkintavaltuuksia käytettäisiin lähinnä asetuksen rikkomisesta epäiltyjä yrityksiä kohtaan. Yksityinen kirjeenvaihto sekä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat on rajattu tutkintavaltuuksien ulkopuolelle. Tutkinnan kohteena olevien oikeusturvasta ja oikeudenmukaisen oikeuden käynnin turvaamisesta huolehdittaisiin hallinnon yleislakien lisäksi turvaamalla oikeus hakea muutosta viranomaispäätöksiin sekä tutkintavaltuuksien käyttöön liittyvällä asianajosalaisuuspoikkeuksella.

	Kansallisen seuraamusmaksusääntelyn voidaan arvioida edistävän oikeusturvan toteutumista, koska seuraamusten määräämisestä olisi säädetty täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegio määräisi yli 100 000 euron seuraamusmaksut ja kuluttaja-asiamiehen esittämät seuraamusmaksut määräisi riippumaton tuomioistuin. Seuraamusmaksupäätöksistä voisi valittaa. Perusoikeusvaikutusten on arvioitu olevan luonteeltaan tavanomaisia vastaaviin viranomaisten toimivaltuuksiin liittyviä vaikutuksia. Niiden ei ole tunnistettu kohdistuvan erityisen heikossa asemassa olevaan ihmisryhmiin. Tutkintavaltuuksien kautta pyritään muun muassa tukemaan data-asetuksen tavoitetta parantaa käyttäjien mahdollisuuksia kontrolloida heidän käyttämistään laitteista kertyvän datan hyödyntämistä.
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	Lakimuutosten vaikutukset kuluttajiin olisivat välillisiä. Kilpailu- ja kuluttajavirastolle osoitettaisiin uusi tehtävä edistää kuluttajien datalukutaitoa, millä pyritään edistämään kuluttajien ymmärrystä tuottamansa datan mahdollisesta arvosta ja edistämään kuluttajien kiinnostusta ja kykyä hyödyntää sitä valinnoissaan. Datalukutaidon edistämisen ja sitä kautta data-asetuksen vaikutukset eri ihmisryhmiin riippuvat myös työhön käytettävissä olevista resursseista ja eri viranomaisten yhteistyön toimivuudesta, Datalukutaidon kehittyminen vaatii aikaa ja sen tukemiseksi tehdyn työn vaikutukset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä.
- Kansallinen turvallisuus	Data-asetuksen mukaan datankäsittelypalvelujen tarjoajan on pyydettävä lausunto kansalliselta elimeltä tai viranomaiselta, jos se saa kolmannen maan tuomioistuimen päätöksen hallintoviranomaisen päätöksen, jossa vaaditaan siirtämään tai antamaan pääsy unionissa olevaa dataan, jos se katsoo, päätös tai tuomio voi vaikuttaa unionin tai sen jäsenvaltioiden kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyviin etuihin. Määrittelemällä viranomaiset selkeästi kansallisessa laissa varmistetaan, että lausuntoja antavat nämä aihepiirit parhaiten tuntevat tahot ja että nämä tahot saavat tiedon kolmannen maan elinten tekemästä tietoon pääsyä koskevasta päätöksestä ilman aiheetonta viivytystä.

Data-asetuksen vaikutuksia on jäljempänä käsitelty kunkin alaluvun alkupuolella ja kansallisen lain vaikutukset alalukujen loppupuolella.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

4.2.2.1 EU:n data-asetuksen vaikutukset datatalouteen

EU:n data-asetus asettaa uusia velvoitteita datan jakamiseen ja oikeuksia datan käyttöön monille aloille ja toimijoille, kuten yrityksille, kansalaisille ja julkishallinnolle. Sääntelyn tavoitteena on parantaa datan saatavuutta ja mahdollistaa sen tehokkaampi hyödyntäminen.

Data-asetus asettaa velvollisuuksia etenkin laitteita valmistaville yrityksille, joiden tulee jatkossa suunnitella ja valmistaa verkkoon liitetyt tuotteet ja tarjota niihin liittyvät palvelut siten, että niiden data on verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käyttäjän saatavilla. Datan haltijoiden ja pilvipalveluntarjoajien tulee jatkossa avata ja jakaa dataa nykyistä enemmän.

Asetuksella vahvistetaan käyttäjän asemaa ja oikeuksia datan saatavuuden, käytön ja yhteensopivuuden osalta. Verkkoon liitetyn dataa keräävän laitteen tai palvelun käyttäjällä, joka voi tilanteesta riippuen olla niin kuluttaja, yritys kuin julkishallinnon edustaja, on jatkossa oikeus saada itselleen laitteiden ja palveluiden käytöstä syntynyt data ja metadata ja käyttää sitä laillisiin tarkoituksiin. Käyttäjille avautuu uusia mahdollisuuksia ja oikeuksia myös pilvipalvelujen käyttäjinä, koska heidän mahdollisuutensa vaihtaa palvelun tarjoajaa ja siirtää tietonsa järjestelmästä paranevat. Käyttäjät voivat asetuksen myötä jakaa tuotteiden, ja niihin liittyvien palveluiden, käytön yhteydessä kerättyä dataa kolmannelle osapuolelle, kuten huoltoa tai lisäpalveluita tarjoavalle kilpailevalle yritykselle. Tämä lisää käyttäjälle tarjolla olevien palvelujentarjoajien määrää ja voi parantaa tarjolla olevien palvelujen laatua tai alentaa niiden hintaa. Tiedon saamisen vastapainoksi käyttäjän on toiminnassaan kunnioitettava esimerkiksi datanhaltijan liikesalaisuuksia ja asetuksella säädellyäkin myös käyttäjän oikeuksia jakaa tietoja edelleen datanhaltijan eduista huolehtimiseksi.

Verkkoon liitetyt tuotteet tuottavat yhä enemmän hyödynnettävää dataa ja data-asetuksen tiedonjakamiseen liittyvät velvoitteet todennäköisesti osaltaan tukevat datatalouden kehittymistä Euroopassa. Datan jakamisen edistäminen voi tuoda uusia innovaatioita ja siten talouskasvua sektorirajat ylittäen eri aloille Euroopan laajuisesti. Dataa käyttävät yritykset pääsevät hyödyntämään liiketoiminnassaan dataa, jonka kokoamisen ja jakamisen kustannuksista ensikädessä vastaavat datan haltijat. Datan haltijat voivat kuitenkin data-asetuksen nojalla periä jakamastaan datasta kohtuullisen korvauksen. Mikäli korvaustaso asettuu sellaiseksi, että se tekee datan jakamisesta kannattamatonta, se jarruttaa datatalouden kehitystä. Datatalouden eri toimijoiden ei pitäisi saada taloudellista hyötyä toisten toimijoiden investoinneista tai pystyä siirtämään liiketoimintansa kustannuksia datan tuottajalle. Välillisesti datan jakamisesta aiheutuvien kulujen voi olettaa siirtyvän kuluttaja- ja muihin vähittäishintoihin.

4.2.2.2 Yritykset

Datasäädöksen soveltamisala on laaja ja koskee lähtökohtaisesti kaikkia EU:n alueella toimivia yrityksiä, jotka tarjoavat tietoverkkoihin yhdistettyjä tuotteita tai niiden liitännäispalveluita. Sekä EU:n data-asetus että esitettävä kansallinen laki vaikuttaisivat siten hyvin laajaan yritysjoukon toimintaympäristöön. Data-asetuksen soveltamisalan kannalta merkittävimpiä toimialoja ovat koneiden ja laitteiden valmistus, ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta sekä sähkölaitteiden valmistus. Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat verkkoon liitettyjen laitteiden valmistajat, SaaS-palveluntarjoajat (engl. *Software as a Service*) ja pilvipalvelut. Lisäksi asetus koskee yrityksiä, jotka osallistuvat data-avaruuksiin tai tarjoavat älysopimuksiin liittyviä palveluita. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla on arvioinut vuonna 2024 julkaistussa raportissaan, että data-asetuksen piiriin pääasiallisesti kuuluvien suurten ja keskisuurten yritysten liikevaihto oli vuonna 2021 yli 44 miljardia euroa ja kun tarkasteluun otetaan mukaan myös pienet ja mikroyritykset, joita koskee esimerkiksi datasäädöksen velvoite luovuttaa niiden hallussa olevaa dataa viranomaisen käyttöön poikkeustilanteissa, nousee yritysten yhteenlaskettu liikevaihto 51 miljardiin euroon. Näihin arvioihin liittyy kuitenkin

epävarmuutta erityisesti datasäädökseen liittyvä tulkinnanvaraisuus ja tilastointikäytäntöihin liittyvät seikat.⁷

EU:n data-asetus voi vaikuttaa tuotteiden suunnitteluun ja valmistukseen. Asetuksen velvoitteet on huomioitava jo tuotteiden ja palveluiden suunnitteluvaiheessa, jotta datan avaaminen ja palveluntarjoajan vaihtaminen on myöhemmin mahdollista laitteen tai palvelun käytön ajan. Data-asetuksen datan jakamisvelvoitteet eivät koske mikro- ja pienyrityksiä, joilla on velvollisuus luovuttaa dataa vain viranomaisille yleiseen hätätilaan reagoimiseksi. Dataa asetuksen mukaisesti pyytäviltä pien- ja mikroyrityksiltä ei myöskään saa periä datan saataville asettamisesta muuta korvausta kuin välittömästi sen saataville asettamisesta aiheutuvat kulut.

Suuremmille datan haltijoille⁸ ja pilvipalveluntarjoajille asetetut velvoitteet vaikuttavat myös sopimusehtoihin sekä liikesalaisuuksien suojaan liittyviin menettelyihin. Data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden ja palvelun tarjoajien on tarkastettava ja päivitettävä sopimuksiaan ja datan jakamiseen liittyviä menettelyjään. Jaettavaksi määritelty data voi sisältää suojeltavia liikesalaisuuksia. Jotta liikesalaisuudet eivät päädy kilpailijoille, liikesalaisuudet on poistettava laitteen tuottamasta datasta tai liikesalaisuuden haltijan yksilöitävä se osa tiedosta, joka muodostaa liikesalaisuuden ja suojattava se teknisin ja sopimuksellisin keinoin ennen datan jakamista. Uusi sääntely voi vaatia muutoksia myös myynti- jakelu- ja sopimusprosesseihin. Data-asetuksen myötä osasta datan käyttöön liittyviä asioita, jotka tähän saakka ovat kuuluneet sopimusvapauden piiriin, ei voida enää sopia vapaasti. Asetus rajoittaa kohtuuttomien sopimusehtojen käyttöä, millä pyritään tarjoamaan suojaa etenkin pienille ja keskisuurille yrityksille. Lisäksi vaatimustenmukaisuuden (engl. *compliance*) varmistaminen edellyttää yrityksiltä investointeja esimerkiksi datan hallinnan ja jakamisen edellyttämään infrastruktuuriin.

Data-asetuksen sääntelyn odotetaan luovan uusia liiketoimintamahdollisuuksia erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille. Data-asetuksen sääntelyn ennakoidaan lisäävän kilpailua dataa keräävien tuotteiden ja niihin liittyvien palveluiden jälkimarkkinoilla. Asetus pyrkii varmistamaan tasapuoliset dataan pääsyn ehdot, mikä tasapainottaa datan arvon jakautumista markkinatoimijoiden kesken. Tällä tavoin sen odotetaan hyödyttävän erityisesti pk-yrityksiä, jotka voivat päästä osaksi aiemmin niiden tavoittamattomissa olleita arvoketjuja ja datavarantoja. Suomalaiset pk-yritykset voivat esimerkiksi räätälöidä palveluitaan ja tarjota huoltopalveluita kansainvälisten toimijoiden tuottamien tuotteiden ja palveluiden kerryttämän datan pohjalta. Yritykset toimivat myös merkittävässä määrin dataa keräävien tuotteiden ja palveluiden käyttäjinä. Komissio on arvioinut, että pelkästään kahdensuuntaisten sopimussuhteiden epätasapainon korjaaminen lisäisi Euroopan laajuisesti pk-yritysten voittoja noin 5,2 miljardilla eurolla vuodessa⁹.

Koska data-asetuksen velvoitteet pien- ja mikroyrityksille ovat selvästi kevyempiä kuin suuremmille yritykselle, sääntelyyn liittyvien velvoitteiden ei odoteta rasittavan merkittävästi niiden kannattavuutta. Data-asetuksen aiheuttamat kustannukset voivat kuitenkin vaikuttaa negatiivisesti etenkin sellaisiin yrityksiin, jotka ovat suhteellisen pieniä, mutta eivät enää täytä pien- ja mikroyrityksen määritelmää. Näiltä yrityksiltä sääntelyyn vastaaminen vaatii suhteellisesti enemmän resursseja kuin suuremmilta yrityksiltä. Tarvittavat resurssit riippuvat

⁷ ETLA Raportti No 148.

⁸ Ks. datan haltijan määritelmästä data-asetuksen 2 artiklan 13 kohta.

⁹ Komission valmisteluasiakirja, vaikutustenarviointiraportti, SWD(2022) 34 final: [Impact Assessment report and support studies accompanying the Proposal for a Data Act | Shaping Europe's digital future](#)

siitä, minkälaista toimintaa yritys harjoittaa (eli mitkä asetuksen velvoitteet tulevat sovellettavaksi) ja minkälaiset tekniset ja organisatoriset valmiudet yrityksellä on entuudestaan. Valmistelijoilla ei ole ollut käytettävissään tarkempia kustannusarvioita.

Data-asetuksen vaatimuksiin sopeutuminen aiheuttaa siis edellä kuvatusti kustannuksia yrityksille. Yllä kuvatut kustannukset eivät kuitenkaan aiheudu tässä esityksessä ehdotetuista kansallisista täytäntöönpanotoimista, vaan syntyvät EU-asetuksen velvoitteiden noudattamisesta.

Data-asetukseen sisältyy erilaisia ilmoitusmenettelyjä ja asetus edellyttää valvontatoimia, joista voi syntyä data-asetuksen sääntelyn piiriin kuuluville yrityksille kustannuksia ja hallinnollista taakkaa. Yritysten hallinnollisen taakan suuruuteen voidaan tietystä määrin vaikuttaa huolehtimalla kansallisesti mahdollisimman sujuvista viranomaismenettelyistä.

Ehdotetuissa kansallisissa säännöksissä varmistetaan säädösten Liikenne- ja viestintäviraston edellytykset osallistua täysimääräisesti EU:n valvontaviranomaisten yhteistyöhön, mikä tukee asetuksen johdonmukaista soveltamista. Data-asetuksen pääasialliset viranomaistehtävät on ehdotettu osoitettavaksi yhdelle viranomaiselle, mikä tukee osaltaan osaamisen keskittymistä ja osaltaan sujuvoittaa viranomaisyhteisyyttä.

Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus määrätä valvontapäätöksensä tehosteeksi uhkasakkoja sekä oikeus määrätä seuraamusmaksuja. Vaikka ehdotettavien seuraamusmaksujen enimmäismäärän, joka on sidottu liikevaihtoon, on katsottu olevan linjassa muun digi- ja datasääntelyn kanssa, sanktioiden enimmäismäärää voidaan pitää huomattavana. Elinkeinoelämä onkin valmistelun aikana korostanut viranomaisneuvonnan merkitystä, kun kyse on uudesta ja osin myös melko vaikeasti tulkittavasta sääntelystä.

Seuraamusmaksujen pääasiallinen tavoite on rikkomusten ennalta estäminen. Data-asetusta sovelletaan monen kokoisiin yrityksiin, isoista konserneista ns. toiminimiyrittäjiin, jotka ovat elinkeinotoimintaa harjoittavia luonnollisia henkilöitä. Liikevaihtokriteerin kautta varmistetaan, että seuraamusmaksun enimmäismäärä suhteutuu yrityksen kokoon, jolloin suuremmille yrityksille voidaan määrätä suurempia seuraamusmaksuja kuin pienemmille yrityksille. Seuraamusmaksun määrä ei kuitenkaan ole suoraan johdettavissa yrityksen liikevaihdosta. Seuraamusmaksujen määräämisessä huomioidaan liikevaihdon ohella useita muitakin data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdassa säädettyjä kriteerejä, kuten rikkomisen vakavuus, laajuus ja kesto, rikkojan mahdolliset toimet rikkomisen aiheuttaman vahingon lieventämiseksi, aiemmat rikkomukset, rikkomisella mahdollisesti saatu taloudellinen hyöty, rikkomistapauksen olosuhteet ja liikevaihdon määrä unionin alueella. Seuraamusmaksun määräämisessä on huomioitava lisäksi Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset.

Esimerkiksi tietosuoja- tai kilpailulainsäädännön soveltamisesta saadun kokemuksen perusteella seuraamusmaksun määrä nousee vain hyvin harvoin säädettyyn enimmäismäärään. Vaikka pienemmille yrityksille määrättävät seuraamusmaksut ovat tyypillisesti euromäärältään pienempiä, ne ovat kuitenkin voineet olla suurempia suhteessa yrityksen liikevaihtoon kuin suuremmilla yrityksillä. Seuraamusmaksun ennalta estävän vaikutuksen säilyttämiseksi seuraamusmaksun euromäärän ei etenkään vakavammissa rikkomuksissa ole katsottu voivat jäädä kovin alhaiseksi. Data-asetuksen 7 artiklassa pienille yrityksille ja mikroyrityksille on kuitenkin säädetty tiettyjä helpotuksia asetuksen velvoitteiden noudattamisesta, mikä vähentää niiden riskiä saada huomattavia seuraamusmaksuja asetuksen rikkomisesta.

Esityksessä painotetaan, että etenkin alkuvaiheessa valvovien viranomaisten neuvonnan ja ohjauksen tulisi olla ensisijainen puuttumiskeino. Tämä korostuu pienempien yritysten

kohdalla, joiden juridinen osaamistaso ja resurssit ovat tyypillisesti suurempia yrityksiä rajallisempia. Seuraamusmaksujen yleisyyden hahmottamiseksi voidaan myös todeta, että Liikenne- ja viestintävirasto ja sen edeltäjävirastot ovat määränneet valvontatoiminnassaan vain yksittäisiä seuraamusmaksuja eikä niitä ole määrätty digi- tai datasääntelyn perusteella vielä lainkaan. Tietosuojavaltuutetun toimiston seuraamuskollegio on määrännyt hyvin laajasti sovellettavan tietosuoja-asetuksen perusteella kevään 2018 ja vuoden 2025 elokuun alun välisen aikana yhteensä 24 seuraamusmaksua tietosuoja-asetuksen rikkomisesta. Koska erityisesti data-asetuksen tietojenluovutusvelvoitteiden piiriin kuuluu selvästi rajallisempi joukko Suomeen sijoittautuneita yrityksiä, on oletettavaa, että suomalaisille yrityksille data-asetuksen perusteella määrättävien seuraamusmaksujen määrä tulee ainakin lähivuosina olemaan hyvin maltillinen. Vaativien seuraamusmaksupäätösten huolellinen valmistelu vaatii merkittävästi viranomaisresursseja, mikä myös osaltaan tosiasiallisesti rajoittaa seuraamusmaksupäätösten määrää.

Seuraamusmaksun määrääminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa maatalouskoneen käyttäjä haluaa, että datanhaltijana toimiva valmistaja luovuttaa koneen keräämän datan huoltoyhtiölle, joka tarjoaa koneen kunnon seurantaan liittyvää lisäpalvelua, ja koneen valmistaja kieltäytyy luovuttamasta dataa vedoten siihen, että data sisältää liikesalaisuuksia, eikä esitä ratkaisuja liikesalaisuuksien suojelemiseksi. Datanhaltijana toimivalle valmistajalle voitaisiin määrätä seuraamusmaksu myös tilanteessa, jossa se ei suostu luovuttamaan käyttäjän laitteen keräämää dataa ilman, että käyttäjä maksaa siitä. Datanhaltija voi sopia asetuksen mukaisesta kohtuullisesta korvauksesta datan vastaanottajana toimivan huoltoyhtiön kanssa. Jos kolmantena osapuolena toimiva huoltoyhtiö saisi käyttäjän suostumuksella kaiken asetuksen edellyttämän laitteen käytöstä kertyneen datan ja sen jälkeen liittyisi yhteen toisen laitevalmistajan kanssa ja kehittäisi yhteistyössä käyttäjän suostumuksella saamia tietoja hyödyntäen alkuperäisen tuotteen kanssa kilpailevan tuotteen, huoltoyhtiö rikkoi asetusta ja sille voitaisiin määrätä seuraamusmaksu.

4.2.2.3 Kuluttajat

Data-asetuksen myötä verkkoon liitettyjen tuotteiden ja niihin liittyvien palvelujen käyttäjillä, jotka voivat olla niin yrityksiä, julkishallinnon toimijoita kuin kuluttajia, on mahdollisuus päästä käsiksi dataan, jota on syntynyt, kun he ovat käyttäneet verkkoon liitettyjä tuotteita ja palveluja. Valtaosa kuluttajista käyttää data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvia verkkoon liitettyjä tuotteita tai niihin liittyviä palveluita, kuten älykelloja tai älykkäitä kodinkoneita. Kuluttajat voivat hyödyntää tätä dataa monin tavoin, esimerkiksi ostopäätöksissä, sillä käyttäjä saa jakamisveloitteen piirissä olevan datan käyttöön maksutta. Data-asetus mahdollistaa datan siirtämisen kolmannelle osapuolelle, mikä lisää kuluttajien mahdollisuuksia kilpailuttaa palveluntarjoajia. Tämä saattaa lisätä hintakilpailua, parantaa palveluiden laatua ja räätälöintiä sekä monipuolistaa lisä- ja huoltopalveluiden tarjontaa. Data-asetuksen myötä voi syntyä kysyntää niin sanotuille datan välityspalveluille, mikä lisäisi entisestään kuluttajien tosiasiallista valinnanvaraa tuotteissa ja niihin liittyvissä palveluissa. Kuluttajille kohdentuvia hyötyjä on kuitenkin hyvin haastavaa arvioida määrällisesti, sillä valmistelussa ei ole tunnistettu asiaan liittyvää tutkimustietoa. Datan saataville asettamisesta syntyvät kulut siirtynevät myös joiltain osin kuluttajien maksettavaksi.

Lakiehdotuksen mukaan myös luonnollisille henkilöille, jotka eivät ole elinkeinonharjoittajia, voitaisiin määrätä seuraamusmaksu. Käytännössä tämän voidaan kuitenkin olettaa olevan hyvin harvinaista. Seuraamusmaksu määräytyisi prosenttiosuutena henkilön veronlaisista vuosituloista, minkä lisäksi seuraamusmaksulle on ehdotettu säädettäväksi euromääräinen rikkomuksen luonteesta riippuva 2000 tai 4000 euron enimmäisraja.

Seuraamusmaksu voitaisiin määrätä muulle käyttäjälle kuin elinkeinonharjoittajalle esimerkiksi tilanteessa, jossa tämä paljastaa hänelle luovutettuihin tietoihin sisältyviä liikesalaisuuksia. Käyttäjä voi esimerkiksi pyytää saada älykellonsa tallentaman asetuksessa tarkoitetun datan itselleen. Älykellon valmistaja tai muu datan haltija luovuttaa datan, mutta yksilöi osapuolten välisessä sopimuksessa osan datasta liikesalaisuudeksi, jota ei saa paljastaa ulkopuolisille, ja määrittelee sopimuksessa, miten liikesalaisuuksia on suojattava. Jos käyttäjä tästä huolimatta luovuttaa myös liikesalaisuudeksi määritellyn datan kolmannelle osapuolelle, kuten lisäpalvelujen tarjoajalle, noudattamatta sovittuja liikesalaisuuksien suojaamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, hän on voinut toimia asetuksen vastaisesti ja hänelle voitaisiin määrätä seuraamusmaksu.

4.2.2.4 Julkinen talous - valtionhallinto

Johdanto

Data-asetuksessa on määritelty useita viranomaistehtäviä, joihin liittyvien velvoitteiden hoitamisesta on annettava kansallista täydentävää sääntelyä. Valtaosa tässä esityksessä ehdotettavista säännöksistä ja niiden vaikutuksista liittyy viranomaistehtävien järjestämiseen kansallisesti sekä näiden viranomaisten toimivaltuuksien ja kansallisten menettelyjen täsmentämiseen. Esitettävässä kansallisessa laissa on pyritty viranomaistehtävien ja prosessien mahdollisimman tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ja yhteensovittamiseen kansallisesti. Esityksellä olisi vaikutuksia erityisesti Liikenne- ja viestintävirastoon ja Kilpailu- ja kuluttajavirastoon sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivaan kuluttaja-asiamieheen, jotka nimettäisiin lakiehdotuksissa toimivaltaisiksi viranomaisiksi. Lisäksi tietosuojavaltuutetun valvottavaksi tulee suoraan data-asetuksen velvoitteisiin liittyviä henkilötietojen suojaan liittyviä kysymyksiä.

Data-asetuksesta johtuvien viranomaisiin kohdistuvien yhteydenottojen ja valitusten määrää on esitystä laadittaessa vaikea arvioida, koska kyseessä on uudentyyppinen sääntely, josta ei ole soveltamiskokemusta. Viranomaisvalvonnan toteutus ja painopisteet ovat riippuvaisia virastojen käytettävissä olevista resursseista, sääntelyn piiriin kuuluvien tuotteiden ja palveluiden käyttäjien aktiivisuudesta sekä yhteydenottojen määrästä ja niiden työllistävyydestä.

Tietosuojavaltuutettu

Tietosuojavaltuutetulle ei säädettäisi kansallisissa lakiehdotuksissa uusia tehtäviä tai toimivaltuuksia. Data-asetuksessa luodun yhteistyömallin mukaan tietosuoja-asetusta valvovat viranomaiset valvovat myös data-asetuksen velvoitteisiin liittyviä henkilötietojen käsittelyyn liittyviä kysymyksiä tietosuoja-sääntelyn nojalla ja sen mukaisin toimivaltuuksin. Tietosuojavaltuutetulle voi tulla lisätehtäviä myös sitä kautta, että esimerkiksi julkisen sektorin toimijoiden, komission, Euroopan keskuspankin ja unionin elinten tekemistä data-asetuksen mukaisista henkilötietoja koskevasta datan saataville asettamista koskevasta pyynnöstä olisi asetuksen mukaisesti ilmoitettava tietosuojavaltuutetun toimistolle.

Datan käsittelyyn sovelletaan yleisessä tietosuoja-asetuksessa vahvistettuja sääntöjä myös silloin, kun tietojoukossa ovat henkilötiedot ja muu data kuin henkilötiedot liittyvät erottamattomasti toisiinsa. Tietosuojavaltuutetulla on toimivalta valvoa henkilötietojen käsittelyä, ja sen käsiteltäväksi voisi tulla asioita myös data-asetuksen alaan kuuluvien asioiden yhteydessä. Vasta asetuksen ja ehdotettujen lakien soveltamisen myötä saadaan tarkempaa tietoa siitä, kuinka paljon lisätyötä tietosuojavaltuutetulle aiheutuu data-asetuksen edellyttämän

tietojen käsittelyn valvonnasta ja kuinka suuri osa valvonta-asioista on Liikenne- ja viestintäviraston ratkaistavissa muuna kuin henkilötietojen käsittelyyn liittyvänä kysymyksenä.

Vaikka tietosuojavaltuutetulle voi tulla lisätehtäviä data-asetuksen tultua voimaan, ei tämän esityksen yhteydessä esitetä lisämäärärahoja tietosuojavaltuutetulle, vaan niitä tarkastellaan muissa yhteyksissä. Tietosuojavaltuutettu on arvioinut, että uuden sääntelyn edellyttämä lisäresurssi on neljä henkilötyövuotta. Tietosuojavaltuutetun arvion mukaan tehtävien asianmukainen hoitaminen ei ole mahdollista olemassa olevilla resursseilla. Lisäresurssien puuttuminen voisi vaikuttaa tietosuojavaltuutetun toimintaan muuan muassa lisäämällä ruuhkia ja pidentämällä käsittelyjonoja.

Liikenne- ja viestintävirasto

Esityksessä ehdotetaan Liikenne- ja viestintävirastoa data-asetuksen pääasialliseksi valvontaviranomaiseksi ja datakoordinaattoriksi. Virasto on itse lausunnossaan todennut, että data-asetuksen sääntelyn myötä viraston toimivallan kohteena tulevat olemaan kaikki yritykset, jotka valmistavat tai käyttävät dataa luovuttavia laitteita. Tällaisia yrityksiä on viraston alustavien arvioiden mukaan Suomessa kymmeniä tuhansia. Lisäksi viraston valvottavaksi tulevat tilanteet, joissa kuluttajat käyttävät dataa luovuttavia laitteita. Tämä koskettanee lähes kaikkia suomalaisia kuluttajia. On siten odotettavissa, että virastolle tulevien yhteydenottojen määrä tulee lisääntymään huomattavasti. Valvottavaksi tulee viraston aiempaan tehtäväkenttään nähden uudenlaisia yrityksiä ja viraston ratkaistavaksi tulee täysin uudenlaisia tulkinta- ja valvontakysymyksiä.

Esitettäviä uusia neuvonta- ja valvontatehtäviä ei ole Liikenne- ja viestintäviraston mukaan mahdollista asianmukaisesti hoitaa viraston olemassa olevilla resursseilla. Uudet tehtävät laajentaisivat viraston tehtäväkenttää huomattavasti ja edellyttäisivät uutta osaamista ja lisäresursseja. Data-asetukseen perehtymisen myötä virastolta vaaditaan uutta osaamista viraston arvion mukaan ainakin juridiikan, talouden ja tekniikan aloilta. Tehtävät edellyttäisivät uudenlaisen viranomaisyhteistyön järjestämistä niin kansallisesti kuin jäsenmaiden ja komission kanssa ja tähän yhteistyöhön osallistumista. Jäsenvaltioiden rajat ylittävien valvontatapausten hoitamiseen voi virkamiesten työpanoksen lisäksi liittyä myös esimerkiksi käännöskustannuksia. Sääntelyn ollessa luonteeltaan uudenlaista ja monimutkaista on oletettavaa, että viraston asiakkailta voisi tulla aluksi tavanomaista enemmän kysymyksiä tai neuvontapyyntöjä. Viraston arvio tarvittavista lisäresursseista on kymmenen henkilötyövuotta, mikä euromääräisesti tarkoittaisi noin yhden miljoonan euron pysyvää vuosittaista määrärahatarvetta. Tämä pitäisi sisällään myös tuomioistuinten ulkopuolisten riidanratkaisuelinten sertifiointiin liittyvien tehtävien vaatimat resurssitarpeet. Ehdotetut uudet seuraamusmaksutoimivaltuudet voisivat lisätä myös Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion ratkaistavaksi päätyvien seuraamusmaksuasioden luonteeseen ja määrää. Kollegion jäseninä olevien viraston virkamiesten työaika sitoutuisi tällöin kollegiaaliseen päätöksentekoon ja vastaava resurssi olisi poissa virkamiesten muiden tehtävien hoitamisesta.

Uusien tehtävien hoitaminen nykyisillä resursseilla voisi Liikenne- ja viestintäviraston mukaan vaikuttaa viraston toimintaan yleisesti neuvonnan ja ohjauksen vähenemisellä ja käsittelyaikojen pidentymisellä, mikä aiheuttaisi myös riskin sille, että yritysten ja muiden viranomaisten on haastavaa soveltaa sääntelyä tasapuolisesti ja ennakoivasti. Virasto on myös todennut, että oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden kärsiminen voisi osaltaan vaikuttaa myös toiminnan tehostamisen mahdollisuuksiin sekä innovaatiokyvykkyyteen ja datatalouden kasvumahdollisuuksien hyödyntämiseen myös yksityisellä sektorilla.

Liikenne- ja viestintävirasto on noin kahden vuoden aikana ottanut haltuun uusia tehtäväkokonaisuuksia yhteensä 50,5 htv:n edestä ilman lisämäärärahaa talousarviossa. Tämä on toteutettu laajentamalla olemassa olevan henkilöstön tehtävänkuvia sekä kohdentamalla mahdollisuuksien mukaan henkilöstön luonnollisen poistuman puitteissa tehtäviä rekrytointeja. Jos Liikenne- ja viestintävirasto ei saa lisäresursseja sille laissa osoitettujen data-asetuksen mukaisten tehtävien hoitoon, se on arvioinut ainakin alkuvaiheessa joutuvansa voimakkaasti priorisoimaan asetuksen valvonnan tehtäviä suhteessa muihin viraston lakisäätöisiin tehtäviin. Myös data-asetuksen valvonnassa virasto pystyisi arvionsa mukaan todennäköisesti hoitamaan vain välttämättömimmät tehtävät, joten esimerkiksi vain sille tehtyjen valitusten käynnistämät valvontatehtävät toteutettaisiin. Tästä huolimatta valvontatapausten käsittelyn laatu voisi kärsiä ja ainakin käsittelyajat pitenisivät huomattavasti. Muut tehtävät, kuten neuvonta ja tiedottaminen, ennakoiva asetuksen noudattamisen valvonta, datalukutaidon edistäminen sekä kansallisen ja EU-tason koordinoitutehtävät jäisivät pitkälti toteuttamatta. Tästä seuraisi viraston arvion mukaan oikeusvarmuuden heikkenemistä valvontatapauksissa. Yritysten tavoiteltua heikompi tietämys asetuksen tuomista oikeuksista ja velvollisuuksista johtaisi siihen, että kuluttajien ja suomalaisten yritysten oikeudet toteutuisivat heikommin erityisesti suhteessa monikansallisiin suuryrityksiin, joita datan haltijat usein ovat. Oikeusvarmuuden ja osaamisen puutteet heikentäisivät viraston mukaan samalla yritysten kilpailukykyä, kun tuotteiden ja palveluiden suunnittelu asetuksen mukaiseksi olisi epävarmempaa ja hitaampaa. Tämä hidastaisi merkittävästi data-asetuksen tavoitteiden edistymistä. Jos virastolla ei olisi mahdollisuutta osallistua aktiivisesti EU-yhteistyöhön, sillä ei olisi mahdollisuutta vaikuttaa EU:n jäsenmaiden yhteisiin tulkintakäytäntöihin eikä Euroopan datainnovaatiolautakunnan antamaan neuvontaan suomalaisten yritysten kilpailukykyä tukevalla tavalla.

Kun virasto joutuisi kohdistamaan resursseja myös muista tehtävistä data-asetuksen vaatimiin uusiin viranomaistehtäviin, tämä voisi heikentää Liikenne- ja viestintäviraston mukaan esimerkiksi viraston mahdollisuuksia huolehtia kyberturvallisuuden liittyvistä tehtävistään tai viestintäverkkojen turvallisen toiminnan varmistamisesta siltä vaadittavalla tasolla. Uudet tehtävät saattavat vaatia muutoksia viraston olemassa oleviin tietojärjestelmiin ja palvelukanaviin, mutta ne eivät suoraan edellytä uutta rekisterisääntelyä tai kokonaan uusia tietojärjestelmiä. Valmistelun yhteydessä on arvioitu, että jos Liikenne- ja viestintävirasto myöhemmin tekisi data-asetukseen liittyviä muutoksia palvelukanaviinsa, olisi niiden kustannus noin kymmenen henkilötyöpäivää.

Lisäksi datanhallinta-asetuksen osalta vaikutuksia virastoon on arvioitu aiemmin täytäntöönpanon yhteydessä hallituksen esityksen HE 50/2023 vp jaksossa 4.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ehdotetaan esityksessä velvollisuutta edistää kuluttajien datalukutaitoa. Vaikka KKV:n tehtäviin kuuluu edistää ja toteuttaa kuluttajavalistusta ja -kasvatusta, ei tälle uudelle tehtävälle ole viraston mukaan olemassa olevia resursseja. Käytännössä valistustehtävää toteutetaan osana virastossa toimivan kuluttaja-asiamiehen valvontaa sekä viraston kuluttajaneuvonnan yksittäisten riitojen selvittelytyössä. KKV:lla ei ole tällä hetkellä käytettävissään nimenomaisia kanavia tai tapoja toteuttaa kuluttajat laajasti tavoitettavia valistuskampanjoita, joita kuluttajien datalukutaidon edistäminen edellyttäisi, vaikka KKV:ssa tehdäänkin kuluttajaviestintää. Datalukutaidon edistäminen edellyttäisi KKV:n mukaan esimerkiksi verkkopalveluiden kehittämistä. Datalukutaidon edistäminen vaatisi myös yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan viranomaisten kanssa, joiden tehtäviin kuuluu edistää kokonaisvaltaisemmin digitaalisia lukutaitoja ja niiden osana myös

datalukutaitoa. Data-asetuksen määrittelemässä datalukutaidossa painottuu taloudellinen näkökulma.

Esitettävän kansallisen lain nojalla Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivan kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi tulisi eräitä data-asetuksen mukaisia tiedonantovelvoitteita silloin, kun on kyse elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä tilanteista. Käytännössä kyseiset tiedonantovelvoitteet kattavat ainakin kaikki verkkoon liitetyt laitteet (*IoT-laitteet*), joita tarjotaan kuluttajille. Tehtävä olisi uusi ja sen toteuttaminen edellyttäisi uutta osaamista. Koska kuluttaja-asiamiehelle tulisi pysyvästi lisää valvontatehtäviä, edellyttäisi näiden hoitaminen viraston mukaan pysyvää lisäresurssia. Jos Kilpailu- ja kuluttajaviraston uusiin tehtäviin ei osoiteta lisäresursseja, on viraston mukaan todennäköistä, että virasto joutuu priorisoimaan data-asetuksen tiedonantovelvoitteiden valvontaa. Muihin tehtäviin, kuten datalukutaidon edistämiseen, voitaisiin panostaa vain hyvin rajallisesti yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Data-asetuksen tavoitteet kuluttajien datan hyödyntämiseen liittyvän osaamisen kasvattamiseksi eivät todennäköisesti olennaisesti edistyisi.

Tuomioistuimet

Data-asetuksen vaikutuksia tuomioistuinlaitoksen toimintaan ei ole pystytty tarkasti arvioimaan esitystä laadittaessa. Kokonaan uudenlaisen sääntelyn tilanteessa on etukäteen vaikea arvioida, minkälaisia erimielisyyksiä päätyy tuomioistuinten ratkaistavaksi ja kuinka paljon riitoja ratkotaan Suomessa. Data-asetukseen liittyviä asioita voi Suomessa päätyä ratkaistavaksi sekä hallintotuomioistuihin että yleisiin tuomioistuihin Kansallisilla tuomioistuimilla tulee oletettavasti olemaan merkittävä rooli data-asetuksesta johtuvien riita-asioden ratkaisussa. Myös liikesalaisuuksiin liittyvien tuomioistuinasioiden määrä voi sääntelyn johdosta nousta. Kyseessä olisi hallinto-oikeuksille uusi asiaryhmä, joka edellyttäisi myös muutoksenhakuinstanssilta uudenlaista laajaa osaamista. Helsingin hallinto-oikeus on myös lausunnossaan arvioinut, että mahdolliset valitusasiat tulisivat todennäköisesti olemaan tulkinnanvaraisia ja aikaa vieviä sekä mahdollisesti prosessuaalisilta kysymyksiltään mutkikkaista, mikäli asianosaisina olisi muitakin kuin kansallisia toimijoita.

Data-asetuksen nojalla käyttäjä voi datan haltijan kanssa syntyvissä riidoissa, jotka koskevat sopimusperusteisia rajoituksia tai kieltoja, tehdä valituksen toimivaltaiselle viranomaiselle tai sopia datan haltijan kanssa asian saattamisesta riidanratkaisuelimen käsiteltäväksi. Data-asetus antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden perustaa tuomioistuinten ulkopuolinen riidanratkaisuelin. Riidanratkaisuelimen ratkaisu sitoisi osapuolia vain, jos ne ovat näin nimenomaisesti etukäteen sopineet. Tässä esityksessä ei ehdoteta, että valtio perustaisi edellä kuvatun tuomioistuimen ulkopuolisen riidanratkaisuelimen. Näin ollen kaikki asiat, jotka voitaisiin data-asetuksen 4 artiklan 3 ja 9 kohdan tai 5 artiklan 12 kohdan nojalla käsitellä riidanratkaisuelimissä, ohjautuvat Suomessa lähtökohtaisesti joko tuomioistuihin tai Liikenne- ja viestintävirastoon. Koska riidanratkaisuelintä voitaisiin ylipäänsä käyttää vain rajatuissa tapauksissa, ratkaisulla ei ole katsottu olevan merkittävää vaikutusta tuomioistuinten työmäärään. Yksityiset tahot voisivat myös myöhemmin perustaa tällaisen elimen ja ainakin yritysten välisiä riitaisuuksia saatettaisiin ratkoa myös muualle kuin Suomeen perustetuissa riidanratkaisuelimissä, jos osapuolet näin päättävät.¹⁰

¹⁰ Ratkaisua voidaan myös verrata EU:n digipalvelussäädöksessä tehtyyn lainsäädännölliseen ratkaisuun. HE 70/2023 vp, s. 52.

Oikeusrekisterikeskus

Hallinnollisten seuraamusmaksujen täytäntöönpanosta vastaisi Oikeusrekisterikeskus. Toisin kuin muille keskeisille viranomaisille, täytäntöönpanotehtävän luonteen vuoksi Oikeusrekisterikeskukselta tehtävän hoitaminen ei edellyttäisi uudenlaista asiantuntemusta, vaan kyse on ainoastaan mahdollisesta täytäntöönpanotehtävien määrällisestä lisääntymisestä.

Data-asetuksen valvonnassa olisi ainakin alkuvaiheessa lähtökohtana ohjaus ja neuvonta. Datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain nojalla ei odoteta määrättävän merkittävässä määrin hallinnollisia seuraamusmaksuja. Oikeusrekisterikeskus panee jo nykyisellään täytäntöön lukuisia muitakin rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamusmaksuja, joissa vuosittaiset asiamäärät vaihtelevat yksittäisistä asioista joihinkin satoihin asioihin (HE 5/2025 vp, s. 13). Nyt ehdotettava lainsäädäntö ei olennaisesti vaikuttaisi Oikeusrekisterikeskuksen työmäärään ja sitä koskevien resurssivaikutusten odotetaan siksi jäävän vähäisiksi. Kuitenkin koska esitetyt arviot seuraamusmaksujen määrästä perustuvat arvioihin ja seuraamusmaksuja voi syntyä vuosittain eri hallinnonaloilla useita, yhteisvaikutus Oikeusrekisterikeskuksen kokonaistyömäärään näkyy viiveellä ja mahdollinen lisäresursoinnin tarve tulee täsmentymään vasta myöhemmin. Eri hallinnonalojen seuraamusmaksujen täytäntöönpanossa on kyse pysyväisluonteisesta tehtävästä ja Oikeusrekisterikeskukselle mahdollisesti syntyvät lisämäärärahatarpeet käsitellään julkisen talouden suunnitelmia ja valtiontalouden arvioita koskevissa menettelyissä.

Tiedonhallintavaikutukset

Data-asetuksella ja sitä täydentävällä esitettävällä kansallisella lailla ei yleisesti arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia julkisen hallinnon tiedonhallintaan. Esimerkiksi Liikenne- ja viestintävirasto ei joutuisi tekemään suuria tietojärjestelmämuutoksia. Liikenne- ja viestintäviraston asianhallinnan ja tiedonohjauksen muutosten kustannuksiksi virasto arvioi kaksi henkilötyöpäivää.

Keskeisimmät vaikutukset liittyisivät uusiin viranomaistehtäviin ja niihin liittyviin toimintoihin, jotka voivat edellyttää olemassa olevien tietojärjestelmien tai tietoaisteistojen muuttamista tai kokonaan uusien perustamista viranomaistehtävien hoitamiseksi. Esimerkiksi olemassa olevia asiankäsitelyjärjestelmiä olisi muutettava niin, että niissä voidaan toteuttaa data-asetuksen myötä syntyviä uusia toimintaprosesseja, kuten käsitellä 38 artiklassa tarkoitettuja valituksia tai määrätä 40 artiklassa tarkoitettuja seuraamuksia. Viranomaisten, joille uudet tehtävät osoitetaan, olisi omalta osaltaan tehtävä tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi, minkä lisäksi uudet tietoaisteistot olisi kuvattava hallinnonalakohtaisissa tiedonhallintamalleissa.

Viranomaisten, jotka pyytävät dataa käyttöönsä data-asetuksen 15 artiklan 1 kohdan nojalla, olisi huolehdittava, että tällä tavoin saatua dataa käsitellään niiden tietojärjestelmissä niin, että data-asetuksen 19 artiklassa säädetyt velvollisuudet voidaan täyttää. Tämä tarkoittaa, että tällainen data voi olla esimerkiksi tarpeen merkitä järjestelmien metatiedoissa data-asetuksen 15 artiklan nojalla saaduksi tai sen nojalla saatuja tietoja sisältäväksi, jotta tämä voidaan ottaa huomioon, kun dataa, asiakirjoja tai tietoja käsitellään viranomaisen toiminnassa tai jos näitä tietoja pyydetään julkisuuslain nojalla. Tähän liittyy jonkin verran työpanosta tietoja pyytävissä viranomaisissa.

Valtion talousarvio

Edellä tehdyn arvion perusteella esitettävässä laissa ehdotettujen uusien tehtävien hoitaminen riittävällä tasolla edellyttää arviolta yhteensä 11 henkilötyövuoden lisäresursointia tai tehtävien uudelleen kohdentamista viranomaisissa.

Liikenne- ja viestintävirastolle arvioitu pysyvä lisäresurssi- tai tehtävien kohdentamistarve olisi 10 henkilötyövuotta, mikä tarkoittaisi yhteensä yhden miljoonan euron vuotuista pysyvää määrärahatarvetta (100 000 euroa/htv). Tarve jakautuu seuraavasti:

- datan jakamiseen ja saataville asettamiseen liittyvät tehtävät 4 htv (valitusten vastaanottaminen, tutkiminen, selvittäminen, sopimusehtojen, korvausten kohtuullisuuden ja tietojen poistamisen ja luvattoman käytön valvonta sekä yleinen neuvonta ja ohjaus näihin liittyen sekä tuomioistuinten ulkopuolisten riidanratkaisuelinten sertifiointi)
- tehtävät datan käsittelypalvelujen vaihtamisen ja yhteentoimivuuden osalta 2 htv (neuvonta, ohjaus ja valvonta)
- datakoordinaattorin työ 3 htv (yleinen ohjaus ja neuvonta asetuksen osalta, asioiden siirrot, kansallinen viranomaisyhteistyö ja Euroopan datainnovaatiolautakunnan sekä Euroopan sähköisen viestinnän sääntelyviranomaisten yhteistyöelimen työ)
- muut tehtävät 1 htv (tutkimusten suorittaminen, seuraamusten määrittäminen, kehityksen seuraaminen, yhteistyö ja tiedonvaihto, tietosuojayhteistyö, yhteistyö datankäsittelypalveluihin liittyen).

Tehtävät edellyttävät juridista, teknistä ja taloudellista osaamista. Data-asetuksen toimeenpano ei edellyttäisi suuria tietojärjestelmämuutoksia Liikenne- ja viestintävirastolle.

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ja sen yhteydessä toimivalle kuluttaja-asiamiehelle arvio lisäresurssitarpeesta on vähintään yksi henkilötyövuosi. Arvioon liittyy kuitenkin epävarmuutta, koska viranomaisten neuvonta- ja valvontatehtävien määrää on haastavaa ennakoida sääntelyn ollessa täysin uuden tyyppistä ja kohdistuessa laajasti eri sektoreihin. Selvää on, että varsinaisten valvontatehtävien lisäksi viranomaisilla olisi oltava riittävät resurssit myös neuvontaan ja ohjaukseen, jotta data-asetuksen tavoitteet on mahdollista saavuttaa.

Hallitus ei esitä määrärahaa data-asetuksen toimeenpanoon valtion vuoden 2026 talousarviossa. Tämän vuoksi asetuksen toimeenpano rahoitettaisiin viranomaisten olemassa olevia resursseja uudelleen kohdentamalla.

4.2.2.5 Kunnat

Kunnat ja niiden omistamat yritykset voivat hyödyntää toiminnassaan erilaisia IoT-ratkaisuja. Kyse voi olla esimerkiksi erilaisten koneiden toiminnanohjauksesta, älykkäästä liikenteestä, kiinteistöjen sisäilman mittauksesta, älykkäämmästä kameravalvonnasta tai ulkoilupaikkojen valaistuksen ohjauksesta. Suoraan data-asetuksessa määriteltujen oikeuksien ja velvoitteiden kautta tulevat vaikutukset riippuvat siitä, missä roolissa kunta toimii. Kunta voi tilanteesta

riippuen olla asetuksen tarkoittama datan haltija, käyttäjä tai datan vastaanottaja. EU:n data-asetus voi vaikuttaa tuotteiden suunnitteluun ja valmistukseen. Lisäksi se voi vaikuttaa sopimusehtoihin sekä liikesalaisuuksien suojaan liittyviin sopimuksellisiin ja teknisiin menettelyihin. Data-asetuksen vaatimuksiin sopeutuminen voi aiheuttaa kunnille samanlaisia vaikutuksia kuin yrityksillekin, jos ne toimivat data-asetuksen mukaisissa rooleissa (ks. ylempi jakso vaikutuksista yrityksille). Esityksen valmistelijoilla ei ole ollut käytettävissään tietoja, joiden perusteella olisi mahdollista esittää euromääräisiä arvioita EU-asetuksen velvoitteiden noudattamisen kustannuksista tai asetuksen kautta kunnille pidemmällä tähtäimellä syntyvistä hyödyistä.

Oikeus saada maksutta pääsy ja käyttöoikeus omistamansa, vuokraamansa tai liisaamansa IoT-laitteen tai siihen liittyvän palvelun dataan sekä mahdollisuus helpommin vaihtaa pilvipalveluiden tarjoajaa voivat tuoda kunnille hyötyjä datan käyttäjänä. Kun dataa saa jatkossa helpommin ja sitä voi jakaa kolmannelle osapuolelle, kuntien mahdollisuudet kilpailuttaa ja vaihtaa palveluita, esimerkiksi pilvipalvelun tarjoajaa, todennäköisesti paranevat. Lisäksi asetus mahdollistaa julkisen sektorille, kuten kunnille, tietyissä poikkeuksellisissa tarpeissa oikeuden päästä yksityisten toimijoiden hallussa olevaan dataan tietyissä lakisääteisten yleistä etua koskevien tehtävien suorittamiseksi. Tämän asetuksesta tulevan täydentävän tiedonsaantioikeuden johdosta kuntien mahdollisuudet tehdä perustellumpia päätöksiä ja toimia tehokkaammin erilaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa paranevat. Asetuksessa tarkoitettu poikkeuksellinen tarve saada tietoja voisi tulla kyseeseen hätätilanteessa, vakavassa kyberturvallisuushetkessä tai esimerkiksi pandemiaan reagoimiseksi tai virallisten tilastojen tuottamiseen, jos tarvittavaa dataa ei ole muuta kautta saatavilla. Data-asetus edellyttää tietojen pyytämisessä kuitenkin tiettyjen menettelyllisten sääntöjen noudattamista, minkä lisäksi kunta voisi olla velvollinen korvaamaan tietojen toimittamisesta aiheutuvia kustannuksia, mikä todennäköisesti vähentää poikkeukselliseen tarpeeseen perustuvan tiedonsaantioikeuden tosiasiallista merkitystä erityisesti pienempien kuntien osalta.

Tässä esityksessä ehdotetuissa kansallisissa säännöksissä ei esitetä kunnille uusia velvoitteita. Vaikutukset kunnille johtuvat pääasiassa suoraan data-asetuksesta, eivät tästä esityksestä. Ehdotettujen säännösten mukaan viranomaisille – kunnat ja kuntayhtymät mukaan lukien – ei voisi määrätä seuraamusmaksuja. Poikkeus ei koske kuntien omistamia yhtiöitä, koska ne eivät ole viranomaisia. Data-asetukseen sisältyy erilaisia ilmoitusmenettelyjä, ja asetus edellyttää valvontatoimia, joista voi syntyä myös kunnille kustannuksia ja hallinnollista taakkaa. Hallinnollisen taakan suuruuteen voidaan tietyssä määrin vaikuttaa huolehtimalla kansallisesti mahdollisimman sujuvista viranomaismenettelyistä. Ehdotetuissa kansallisissa säännöksissä muun muassa painotetaan valvovien viranomaisten neuvontaa ja ohjausta, ja varmistetaan säädösten Liikenne- ja viestintäviraston edellytykset osallistua täysimääräisesti EU:n valvontaviranomaisten yhteistyöhön. Data-asetuksen pääasialliset viranomaistehtävät on ehdotettu osoitettavaksi yhdelle viranomaiselle, mikä tukee osaamisen keskittymistä ja osaltaan sujuvoittaa viranomaisyhteistyötä.

4.2.2.6 Kansantalous

Dataa tuottavien ja sitä käyttävien yritysten lukumäärän sekä yhteenlasketun liikevaihdon ennakoitaan tulevaisuudessa kasvavan merkittävästi. Euroopan komissio on ennustanut, että uusien datasääntöjen käyttöön ottaminen kasvattaa EU-27:n BKT:ta 270 miljardia euroa vuoteen 2028 mennessä.¹¹ Tähän arvioon liittyy kuitenkin epävarmuuksia, eikä Suomen osuutta

¹¹ Komission Datasäädös Fact Sheet 23.3.2022.

ennakoidusta kasvusta ole mahdollista erottaa. Suomen osuus EU:n datamarkkinasta oli noin 2,1 prosenttia vuonna 2023, mikä oli 11. suurin osuus.¹² Suomessa toimii useita merkittäviä alan yrityksiä ja lukuisia ns. start-up- ja scale-up-vaiheen datayrityksiä. Datatalouden osuus Suomen bruttokansantuotteesta on tällä hetkellä yli 5 prosenttia.^{13 14}

Esitetyillä kansallisilla lakiehdotuksilla ei itsessään arvioida olevan merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia, mutta viranomaisten neuvonnalla ja sääntelyn valvonnalla tuetaan datasääntelyllä tavoiteltujen kansantaloudellisten vaikutusten toteutumista.

4.2.3 Ympäristövaikutukset

EU:n data-asetuksella on todennäköisesti ympäristövaikutuksia, sillä se edistää datan määrän ja datatalouden kasvua, mikä kasvattaa energiankulutusta. Toisaalta data-asetus lisää verkkoon liitettyjen tuotteiden huoltopalveluiden tarjoajien määrää, mikä saattaa pidentää tuotteiden käyttöikää ja siten vähentää ympäristöön kohdistuvaa kuormitusta. Dataan pääsyn parantuminen voi myös tehostaa huoltotoimenpiteitä tai prosessien ja toimitusketjujen optimointia.

Esitetyillä kansallisilla lakiehdotuksilla ei ennakoita olevan merkittäviä ympäristövaikutuksia.

4.2.4 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.4.1 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Suoraan sovellettavasta data-asetuksesta itsestään aiheutuvia perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia ei ole hallituksen esityksen laatimisen yhteydessä tarkemmin arvioitu. Data-asetuksen neuvotteluvaiheessa on arvioitu, että sen joillakin osa-alueilla on vaikutuksia esimerkiksi henkilötietoihin ja yksityisyyden suojaan, ja asetuksessa on huomioitu EU:n voimassa olevaa tietosuojasääntelyä. Siltä osin kuin data-asetuksen soveltamisalalla käsitellään henkilötietoja, niiden käsittelyssä tulee noudattaa EU:n tietosuojasääntelyä. Data-asetuksella olisi merkitystä myös elinkeinovapauden kannalta. Velvoite suunnitella tuotteet ja palvelut niin, että pääsy dataan toteutuu, vaikuttaisi tuotteiden suunnitteluun ja aiheuttaisi myös kustannuksia, mikä rajoittaa elinkeinovapautta. Data-asetus rajoittaa myös sopimusvapautta. Asetuksella olisi vaikutuksia omaisuuden suojan kannalta, sillä velvollisuudet luovuttaa tietoja, ja säädetyin tietyin reunaehdoin myös liikesalaisuuksia, rajoittavat oikeutta päättää omaisuuden käytöstä. Tavoitteena on parantaa markkinoiden toimivuutta ja käyttäjien oikeutta hyödyntää omaa dataansa ja tasapainottaa erityisesti pienempien toimijoiden neuvotteluasemaa.

Julkisen sektorin poikkeustilanteisiin liittyvillä tiedonsaantioikeuksilla pyritään parantamaan niiden kykyä reagoida erilaisiin yhteiskunnan poikkeustilanteisiin.

Esityksessä ehdotetuissa laeissa säädetään erityisesti viranomaisten toimivaltuuksista ja seuraamuksista. Säädettyillä valvontavaltuuksilla puututaan yksityisen oikeusasemaan eli kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä, jonka tulee perustua lakiin. Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuksilla olisi vaikutuksia esimerkiksi perustuslaissa turvattujen henkilötietojen, viestintäsalaisuuden ja kotirauhan suojan kannalta.

¹² European Data Market Study 2021–2023.

¹³ ETLA Raportti No 148.

¹⁴ European Data Market Study 2021–2023.

Tutkinta- ja valvontavaltuuksien käyttö kohdistuisi kuitenkin käytännössä hyvin pitkälti rikkomuksista epäiltyihin yrityksiin ja yksityinen kirjeenvaihto sekä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat olisi rajattu tutkintavaltuuksien käytön ulkopuolelle. Viranomaisten valvontakeinojen käyttöön liittyy myös tarve varmistua tutkinnan kohteena olevien oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista. Näitä on pyritty turvaamaan hallinnon yleislakien lisäksi esimerkiksi huolehtimalla mahdollisuudesta hakea muutosta viranomaispäätöksiin sekä tukemalla puolustautumisosoikeuksien käyttämistä tutkintavaltuuksiin liittyvällä asianajosalaisuuspoikkeuksella.

Seuraamusmaksut myös merkitsevät mahdollisuutta puuttua omaisuuden suojaan ja rajoittavat epäsuorasti elinkeinovapautta. Esityksessä ehdotetaan säädettävän, mitä seuraamusmaksujen sääntelyn nojalla voidaan määrätä, mistä rikkomuksista ja mitkä ovat seuraamusmaksujen rajat. Seuraamussääntelyn ulkopuolelle, eli sanktioimatta, jätettäisiin sellaiset velvoitteet, joissa sanamuoto jättää viranomaiselle huomattavasti harkintavaltaa, tai joissa on kyse osapuolten sopimustenvaraista asioista. Kansallisen seuraamusmaksusääntelyn voidaan arvioida edistävän oikeusturvan toteutumista, koska seuraamusten määräämisestä olisi säädetty täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Seuraamusmaksupäätöksiin olisi myös oikeus hakea muutosta ja niiden määräämistä koskevassa menettelyssä olisi muutoinkin noudatettava hallintolain vaatimuksia ja hyvän hallinnon periaatteita. Lisäksi määrältään suurien seuraamusmaksujen (yli 100 000 euroa) käsittelyssä oikeusturvaa edistäisi erityisesti se, että niistä päättäisi Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegio. Nämä olisivat ainoastaan yritykselle määrättäviä data-asetuksen rikkomista koskevia seuraamusmaksuja, koska näin suuria maksuja ei voisi määrätä luonnollisille henkilöille. Tarkkarajaisen, perustuslain reunaehdot huomioivan seuraamussääntelyn rajoitukset omaisuuden suojaan tai elinkeinovapautteen eivät ole perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkittäviä.

Vaikka julkisen vallan käytöstä säätämiseen liittyy potentiaalisia perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, tähän esitykseen liittyvät tunnistetut vaikutukset ovat luonteeltaan melko tavanomaisia viranomaisten toimivaltuuksiin liittyviä vaikutuksia. Kansallisten säännösten vaikutusten ei ole tunnistettu kohdistuvan mihinkään erityisen heikossa asemassa olevaan ihmisryhmään.

4.2.4.2 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Data-asetuksen mahdolliset hyödyt ja haitat kuluttajalle riippuvat osin yksilön taidoista ja kulutuskäyttäytymisestä. Jos digitaaliset lukutaidot ja valmiudet huolehtia oman käyttäytymisen perusteella kerättyjen tietojen hyödyntämisestä ja oikeudesta yksityisyyteen ovat heikot, hyödyt eivät ainakaan kaikilta osin realisoidu ennen taitojen parantumista. Kuluttajalla ei myöskään välttämättä ole tarvittavaa datalukutaitoa ja ymmärrystä siitä, mistä erilaisissa datan siirtämiseen käytettävissä käyttöliittymissä tai lupapyynnöissä on kysymys. Erityisesti tämä voi heikentää esimerkiksi iäkkäiden ihmisten, vammaisten ja lasten osallisuutta. Data-asetuksen kontekstissa datalukutaito tarkoittaa, että yksilöt ovat tietoisia tuottamansa datan merkityksestä ja arvosta ja kykenevät tekemään datan avulla itselleen edullisia valintoja. Datalukutaidon kaltainen osaamisen kehittyminen vaatii aikaa ja aiheen huomioimista oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa kaikilla sektoreilla.

Data-asetuksen hyödyt kuluttajille riippuvat suurelta osin siitä, kuinka selkeästi, ymmärrettävästi ja avoimesti eri toimijat tuovat esiin käyttäjien oikeuksia, ja miten datalukutaidon kehittämisessä onnistutaan. Data-asetuksen muodostamat oikeudet ja velvollisuudet ovat kuluttajan kannalta merkityksellisiä, mutta osin monimutkaisia ymmärtää. Kuluttajat tarvitsevat luotettavat, saavutettavat ja selkokieholliset viranomaiskanavat oikeuksiensa tunnistamiseen ja ilmoitusten tekemiseen.

Ehdotettavassa kansallisessa laissa esitetään, että data-asetuksen edellytetty kuluttajien datanlukutaidon edistämistehtävä annettaisiin Kilpailu- ja kuluttajavirastolle. Lisäksi Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivalle kuluttaja-asiamiehelle esitetään elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisiin sopimuksiin liittyvien data-asetuksen mukaisten tiedonantovelvoitteita valvontatehtäviä.

Ehdotettavan kansallisen lain vaikutukset kuluttajiin olisivat välillisiä. Viranomaismenettelyjen sujuvuus ja datanlukutaidon edistämisessä onnistuminen vaikuttaisivat siihen, miten kuluttajat hyötyvät data-asetuksen muutoksista sekä siihen, miten data-asetuksen haitat ja hyödyt jakautuvat eri ihmisryhmien välillä.

4.2.4.3 Vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen

Data-asetuksen perusteella yksityisillä toimijoilla olisi erityisestä pyynnöstä velvollisuus asettaa dataa julkisen sektorin elimen, komission, Euroopan keskuspankin tai unionin elimen saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella. Poikkeuksellinen tarve on asetuksen mukaan käsillä muun ohessa silloin, kun data on tarpeen yleiseen hätätilaan reagoimiseksi eikä dataa voida hankkia vaihtoehtoisin keinoin oikea-aikaisesti ja tehokkaasti vastaavin edellytyksin. Tietyin lisäedellytyksin dataa voidaan vaatia asetettavaksi saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella myös muun ohessa yleisen hätätilan lieventämiseksi tai siitä elpymiseksi. Tällöin ei kuitenkaan voida pyytää saatavaksi henkilötietoja.

Data-asetuksen 2 artiklan 29 kohdan mukaan yleisellä hätätilalla tarkoitetaan ”poikkeustilannetta, joka on ajallisesti rajattu, kuten kansanterveysuhka, luonnonkatastrofeista johtuva hätätilanne, ihmisen aiheuttama suuri hätätila, mukaan lukien vakava kyberturvallisuuspoikkeama, joka vaikuttaa kielteisesti unionin tai jäsenvaltion tai sen osan väestöön ja johon liittyy riski vakavista ja pitkäaikaisista vaikutuksista elinoloihin tai taloudelliseen vakauteen tai rahoitusvakauteen taikka taloudellisten resurssien merkittävästä ja välittömästä heikkenemisestä unionissa tai asianomaisessa jäsenvaltiossa ja joka määritetään ja julistetaan virallisesti unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisten asiaankuuluvien menettelyjen mukaisesti.” Käytännössä Suomessa tämä tarkoittaisi valmiuslain (1552/2011) tai puolustustilalain (1083/1991) käyttöönottoa taikka muita mahdollisia perustuslain 23 §:ssä tarkoitettuja poikkeusoloja. Valmiuslaissa säädetään poikkeusolojen toteamisesta ja puolustustilalaissa säädetään puolustustilan saattamisesta voimaan.

Nykyinen valmiuslaki on Suomessa otettu käyttöön vain kahdesti, molemmilla kerroilla covid-19-pandemian vuoksi. Puolustustilalakia ei ole sen voimassa ollessa otettu käyttöön. Datan asettaminen saataville poikkeuksellisen tarpeen perusteella voisi siis ylipäänsä tulla kyseeseen vain harvoin. Data-asetuksen säännökset olisivat viimesijainen keino tilanteessa, jossa yhteiskunnan toiminnan kannalta olennaista dataa ei voida poikkeustilanteessa saada käyttöön esimerkiksi ostamalla tai muiden, hätätiloja varten säädettyjen, säännösten nojalla.

Turvallisuustilanteessa on kuitenkin nähtävissä muutoksia, jotka voivat vaikuttaa poikkeustilanteiden syntyminen todennäköisyyteen tulevaisuudessa.

Luonnonkatastrofit mainitaan data-asetuksen yleistä hätätilaa koskevassa määritelmässä, ja myös valmiuslain esitöiden mukaan se voi olla valmiuslain 3 §:n 4 kohdassa tarkoitettu erityisen vakava suuronnettomuus (HE 3/2008 vp, s. 33). Äärevät sääilmiöt ovat jo aiheuttaneet häiriötilanteita Suomen energiasektorille, ja erityisesti vaurioita sähkönjakeluinfrastruktuurille. Yhteiskunnan sähköistytminen ja riippuvuus teknologiasta lisää yhteiskunnan altistumista ilmastomuutokselle. Ilmastomuutoksen vaikutukset liikenne- ja viestintäinfrastruktuuriin

vaikuttavat merkittävästi yhteiskunnan toimintavarmuuteen ja se voi häiritä yhä enemmän liikennejärjestelmän kriittisiä elementtejä. Myös vesihuoltosektorilla voi esiintyä häiriöitä, kuten veden riittävyys- ja laatuongelmia.¹⁵ Näiden tietojen valossa on mahdollista, että ilmastonmuutoksen myötä voisivat yleistyä myös sellaiset luonnonkatastrofit, jotka täyttäisivät data-asetuksessa tarkoitetun yleisen hätätilan määritelmän.

Helmikuussa 2022 Ukrainassa aloittamansa sodan myötä Venäjä on siirtynyt entistä avoimempaan, vaikeasti ennakoitavaan ja pitkäkestoiseen vastakkainasetteluun lännen kanssa. Riski sotilaalliselle konfliktille, jossa Suomi olisi osallisena, on kasvanut.¹⁶ Niin ikään mahdollisuudet hyödyntää kybertoimintaympäristöä vihamielisessä tarkoituksessa lisääntyvät ja vihamieliset toimijat pyrkivät vaikuttamaan fyysisesti länsimaiden kriittiseen infrastruktuuriin.¹⁷

Valmius- tai puolustustilalain käyttöönoton mahdollisuus on yllä kuvatuista syistä tulevaisuudessa aiempaa suurempi, vaikka viime vuosikymmeninä niitä ei olekaan otettu käyttöön muutoin, kun covid-19-pandemian vuoksi. Data-asetus parantaa kansallisten viranomaisten edellytyksiä reagoida meneillään olevaan hätätilaan, mutta sillä ei ole vaikutusta hätätilojen ennaltaehkäisemiseen.

Data-asetus rajoittaa kolmannen maan viranomaisten pääsyä muuhun dataan kuin henkilötietoihin. Data-asetuksen 32 artikla velvoittaa datankäsittelypalvelujen tarjoajat toteuttamaan kaikki riittävät tekniset, organisatoriset ja oikeudelliset toimenpiteet estääkseen unionissa olevan muun datan kuin henkilötietojen kansainvälisen siirron tai kolmansien maiden viranomaisten pääsyn kyseiseen dataan, jos tällainen siirto tai pääsy olisi ristiriidassa unionin oikeuden tai asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön kanssa. Lisäksi se asettaa edellytykset sellaisen kolmannen maan tuomioistuimen päätöksen tai tuomion tai kolmannen maan hallintoviranomaisen päätöksen tunnustamiselle tai täytäntöönpanemiselle, jossa vaaditaan datankäsittelypalvelujen tarjoajaa siirtämään unionissa olevaa data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa muuta dataa kuin henkilötietoja tai antamaan pääsy tällaiseen dataan. Data-asetuksen säännöksellä pyritään kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvien jäsenvaltion perusetujen ohella suojaamaan myös kaupallisesti arkaluonteista dataa, kuten liikesalaisuuksia sekä teollis- ja tekijänoikeuksia ja yksityisten henkilöiden perusoikeuksia.

Jos datankäsittelypalvelujen tarjoaja saa yllä tarkoitetun kolmannen maan tuomioistuimen päätöksen hallintoviranomaisen päätöksen, jossa vaaditaan datankäsittelypalvelujen tarjoajaa siirtämään unionissa olevaa data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa muuta dataa kuin henkilötietoja tai antamaan pääsy tällaiseen dataan, ja päätöksen vastaanottaja katsoo, että päätös tai tuomio voi vaikuttaa unionin tai sen jäsenvaltioiden kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyviin etuihin, sen on data-asetuksen mukaan pyydettävä asiaankuulualta kansalliselta elimeltä tai viranomaiselta lausunto.

Lausunto pyydetäisiin sisäministeriöltä silloin, kun kyseessä ovat kansalliseen turvallisuuteen liittyvät edut, ja Pääesikunnalta silloin, kun kyseessä on puolustukseen liittyvät edut. Näiden on vielä pyydettävä lausunto ulkoministeriöltä, jos kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen

¹⁵ Valtioneuvoston julkaisuja 2023:73. Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelmasta vuoteen 2030: Hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa, s. 30–31.

¹⁶ Puolustusministeriön julkaisuja 2024:5. Valtioneuvoston puolustusselonteko, s. 27.

¹⁷ Puolustusministeriön julkaisuja 2024:5. Valtioneuvoston puolustusselonteko, s. 24.

liittyvät edut koskevat myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Määrittelemällä viranomaiset selkeästi kansallisessa laissa varmistetaan, lausuntoja antavat nämä aihepiirit parhaiten tuntevat tahot, ja että nämä tahot saavat tiedon kolmannen maan elinten tekemästä tietoon pääsyä koskevasta päätöksestä ilman aiheetonta viivytystä. Lausunnon antamistehtävän osoittamista nimenomaan näille tahoille on perusteltu tarkemmin erityistä lausuntomenettelyä koskevan 1. lakiehdotuksen 25 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Voimassa olevien lakien muuttaminen vs. uuden lain säätäminen

Pääasialliset vaihtoehdot valmistelussa ovat olleet data-asetuksesta johtuvien tarvittavien muutosten tekeminen olemassa oleviin lakeihin tai kokonaan uuden lain säätäminen. Muutosten tekeminen mahdollisesti useaan eri lakiin voisi kuitenkin vaikeuttaa kokonais kuvan saamista siitä, mitä kaikkia tehtäviä ja velvoitteita data-asetuksesta seuraa kansallisille viranomaisille, sekä hämärtää olemassa olevien lakien soveltamisalaa.

Valmistelussa arvioitiin asiaa viranomaisten, palvelun käyttäjien sekä elinkeinonharjoittajien näkökulmasta ja päädyttiin uuden lain säätämiseen. Tämä arvioitiin selkeimmäksi vaihtoehdoksi ottaen huomioon, että kyseessä on uudenlainen ja soveltamisalaltaan laaja EU-sääntely. Uusi laki kokoaisi yhteen data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanon kannalta tarvittavat säännökset, mikä tukisi osaltaan myös sääntelyn selkeyttä ja oikeusvarmuutta.

5.1.2 Toimivaltaiset viranomaiset

Data-asetuksen valvontatoimien kansallisessa järjestämisessä oli valmistelun aikana harkinnassa eri tapoja järjestää säädöksen valvonta. Kansallisessa valmistelussa on pohdittu valvonnan järjestämistä keskitetysti ja hajautetusti. Valmistelun aikana on selvitetty viranomaisten nykyisiä tehtäviä sen arvioimiseksi millä viranomaisilla olisi Suomessa parhaat edellytykset hoitaa uusia data-asetuksen mukaisia viranomaistehtäviä ja missä määrin valvontaa olisi tarpeen keskittää tai vastaavasti hajauttaa.

Viranomaistehtäviä on arvioitu nykyainsäädännön pohjalta sekä ottaen huomioon eri viranomaisten toimintakentän, tehtävät, toimivaltuudet, resurssit ja osaamisen. Näiden perusteella on katsottu, että monet data-asetuksen viranomaistehtävät ovat kokonaan uusia. Esityksessä on päädytty valtaosin keskittämään säädöksen tehtäviä Liikenne- ja viestintävirastolle, jolle ollaan keskittämässä muitakin vastaavia uusia data- ja digisääntelyn valvontaan liittyviä tehtäviä.

5.1.3 Riita-asiassa toimivaltainen tuomioistuin

Data-asetuksesta nousevien riita-asioiden ensiasteen forumin osalta valmistelussa on pohdittu vaihtoehtoina kärjäoikeuksia, markkinaoikeutta sekä jonkinlaista yhdistelmää näistä. Voimassa olevan sääntelyn mukaan yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta toimivaltaisia tuomioistuimia ovat Suomessa kärjäoikeudet. Toimivaltainen kärjäoikeus määräytyy oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten mukaisesti.

Valmistelussa on sinänsä tunnistettu, että data-asetuksesta johtuvien riita-asioiden ohjaaminen käsiteltäväksi markkinaoikeudessa voisi olla mahdollista. Tässä vaihtoehdossa on pohdittu,

olisiko markkinaoikeuden toimivalta tällöin yksinomainen vai olisivatko myös kärjäoikeudet joltain osin toimivaltaisia. Markkinaoikeuden asema erityistuomioistuimena ilmenee mm. siten että aineettomia oikeuksia koskevia riita-asioita, kuten patentti- tai tekijänoikeutta koskevat riita-asiat, käsitellään keskitetysti markkinaoikeudessa. Markkinaoikeudella on myös pitkäaikainen kokemus sellaisten elinkeinonharjoittajien välisten liikesalaisuutta koskevien asioiden käsittelystä, joissa vaaditaan liikesalaisuutta loukkaavan toiminnan kieltämistä. Markkinaoikeuden toimivaltaa on näissä asioissa laajennettu koskemaan myös vahingonkorvausvaatimuksia. Riita-asioiden keskittäminen markkinaoikeuteen tarkoittaisi perustuslakivaliokunnan mukaan kuitenkin ”poikkeuksellista muutoksenhakuoikeuden rajoitusta, jolle tulee olla oikeusturvan ja muutoksenhaun kannalta painavat, yleisesti hyväksyttävät ja erityiset perusteet” (PeVL 68/2014 vp). Rinnakkainen toimivalta olisi sekin poikkeuksellinen ratkaisu.

Toisaalta esityksen lähtökohtana on pidetty, että yksityisoikeudellisissa riita-asioissa toimivaltaisia tuomioistuimia ovat kaikki kärjäoikeudet. Data-asetuksesta nousevia riita-asioita voi liittyä erilaisiin datan pääsyyn ja jakamiseen liittyviin sopimusriitoihin sekä datankäsittelypalvelun vaihtamiseen liittyviin erimielisyyksiin. Tässä valinnassa painottuu jatkuvuuden ja oikeusvarmuuden turvaaminen. Liikesalaisuuksien ei ole nähty yksittäisenä asiana olevan riittävä peruste riita-asioiden keskittämiseksi johonkin tiettyyn tai tiettyihin kärjäoikeuksiin.

5.1.4 Muutoksenhaku ja siinä toimivaltainen tuomioistuin

5.1.4.1 Johdanto

Ehdotetun uuden datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annettavan lain valitustien osalta on harkittu, ohjataan乎 lain perusteella määräytyvät valitukset kaikkiin hallinto-oikeuksiin, joihinkin niistä tai vain yhteen hallinto-oikeuteen vai pelkästään markkinaoikeuteen. Sellaista vaihtoehtoa, että ehdotettavan lain perusteella valitukset viranomaispäätöksistä ohjautuisivat sekä hallinto-oikeuksiin että markkinaoikeuteen, ei ole lainvalmistelun yhteydessä katsottu tarkoituksenmukaiseksi.

5.1.4.2 Hallinto-oikeudet toimivaltaisia

Data-asetus sisältää uudenlaista EU-pohjaista erityissääntelyä, johon liittyvää osaamista hallinto-oikeuksissa ei tällä hetkellä ole. Tämän vuoksi lainvalmistelun yhteydessä on tullut arvioitavaksi, tulisiko data-asetukseen liittyvät valitukset rajata käsiteltäväksi vain tietyissä hallinto-oikeuksissa tai vain yhdessä hallinto-oikeudessa.

Keskittämisellä voidaan lisätä tuomareiden erityisasiantuntemusta, vaikuttaa positiivisella tavalla oikeuskäytännön yhdenmukaisuuteen ja hallita paremmin käsittelyaikoja. Valitusasioiden keskittämisellä tiettyihin tai tiettyyn tuomioistuimeen on saatavissa hyötyjä erityisissä asiaryhmissä, jollaiseksi data-asetuksen mukanaan tuovat asiat on lainvalmistelun yhteydessä tunnistettu.

Hallinto-oikeuksien osalta on viime vuosien suuntauksena ollut, että niitä kehitetään yhdenmukaisemmiksi niiden käsittelemien asiaryhmien osalta. Asiaryhmiä ei tällöin ole katsottu perustelluksi keskittää johonkin tai joihinkin hallinto-oikeuksiin. Viime vuosina asioiden käsittelyjen rajaaminen vai tiettyihin hallinto-oikeuksiin tai yhteen hallinto-oikeuteen on ollut poikkeuksellista. Valmistelussa on päädytty siihen, että hallinto-oikeuksien yhdenmukaisen kehittämisen suuntauksesta ei ole perusteltua syytä poiketa. Tällöin data-

asetuksen perusteella aiheutuvien valitusten käsittely olisi voitu keskittää ainoastaan markkinaoikeuteen.

5.1.4.3 Markkinaoikeus toimivaltainen

Valmistelussa toinen esillä ollut keskittämisvaihtoehto on ollut, että valitus datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annettavan lain mukaisten toimivaltaisten viranomaisten päätöksistä ohjautuisi keskitetysti markkinaoikeuteen. Markkinaoikeus on erityistuomioistuin, johon hallintoprosessissa on keskitetty käsiteltäväksi erityisiä hallintoasioita tuomioistuimessa. Erityisiä markkinaoikeudessa käsiteltäviä asiaryhmiä ovat muun muassa kilpailuasiat, teollis- ja tekijänoikeudelliset asiat, julkiset hankinnat, sähkömarkkina-asiat ja tietyt viestintämarkkina-asiat. Markkinaoikeudelle on tyypillistä, että sillä voi tällöin olla käsiteltävänä asiaryhmiä, joissa esiintyy vahva liityntä sekä yksityisoikeudellisiin asioihin että hallinto-oikeudellisiin asioihin. Tämän vuoksi markkinaoikeudessa voidaankin soveltaa yksityisoikeudellisissa asioissa oikeudenkäymiskaarta vastaavasti kuin käräjäoikeuksissa ja hallinto-oikeudellisissa asioissa HOL:ia kuten hallinto-oikeuksissa. Usein markkinaoikeuteen keskitetyissä asiaryhmissä on tiivis yhteys EU-oikeuteen, ja ne sisältävät asiaryhminä erityissääntelyä asioihin liittyvien ja niissä esiin nousevien teknisempien erityisasiantuntemusta vaativien kysymysten osalta. Asiaryhminä ne ovat myös yleisesti oikeudelliselta luonteeltaan omanlaatuisia selkeitä asiakokonaisuuksia, kuten data-asetuksen osalta on arvioitu sen johdosta aiheutuvien muutoksenhakuasioiden olevan.

Valmistelun yhteydessä on arvioitu, että markkinaoikeudella voisi sinänsä olla hyvät valmiudet data-asetuksen perusteella tehtävien valitusasioiden käsittelyyn tuomioistuinmenettelyssä tällaisessa asiaryhmässä, jossa sääntely perustuu uudenaikaiseen EU-oikeudelliseen sääntelyyn ja jossa tekniset seikat asiaa arvioitaessa ja lainsäädäntöä tulkittaessa korostuvat. Vastaavasti valmistelun yhteydessä on arvioitu, että tuomioistuimeen ohjautuvien valitusasioiden määrä ei välttämättä olisi kuitenkaan kovinkaan suuri, joten keskittäminen yhteen tuomioistuimeen ei olisi siinä mielessä tarpeen. Tämä arvio perustuu muun muassa siihen, että laajasti yhteiskuntaan vaikuttavissa tietosuoja-asioissakaan valitusmäärät hallinto-oikeuksiin eivät ole isossa kuvassa olleet määrältään suuria, vaikkakin yksittäisinä tulkinnallisina asioina voivatkin olla aikaa vieviä.

Valmistelussa on kuitenkin päädytty nykytilan pohjalta esittämään, että hallinto-oikeudellisissa riita-asioissa kaikki hallintotuomioistuimet ovat toimivaltaisia. Tilannetta tulisi kuitenkin seurata, sillä vielä ei pystytä täysin arvioimaan, millaisia valitusasioita viranomaisten päätöksistä data-asetuksen perusteella on aineelliselta sisällöltään aiheutumassa.

5.1.5 Oikeussuojakeinot

Oikeussuojakeinoista säädetään data-asetuksen 39 artiklassa. Säädöksen mukaan kaikista hallinnollisista tai muista kuin oikeudellisista muutoksenhakukeinoista riippumatta kaikilla luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä, joita asia koskee, on oltava oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin toimivaltaisten viranomaisten tekemien oikeudellisesti sitovien päätösten osalta. Jos luonnollisilla henkilöillä tai oikeushenkilöillä on perusteita katsoa, että asetuksen säännöksiä on rikottu, niillä on 39 artiklan mukaan oikeus tehdä valituksia asianomaiselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tämän artiklan mukaiset kanteet on nostettava yksityisesti taikka tarvittaessa kollektiivisesti yhden tai useamman luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön edustajien toimesta sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jossa kanteen kohteena oleva toimivaltainen viranomainen sijaitsee.

Hallituksen esityksen valmistelun aikana on selvitetty edellyttäisikö data-asetus erillisen passiivisuusvalituksen käyttöön ottamista. Oikeusministeriön arviomuistiota koskevassa lausunnossa on todettu, että passiivisuusvalitus eli viranomaisen passiivisuustilanteita koskeva oikeussuojakeino hallintotuomioistuimessa on Suomen oikeusjärjestelmässä poikkeuksellinen, vaikka sellaisesta onkin erityislainsäädännössä joissakin yhteyksissä säädetty (ks. myös LaVL 15/2023 vp). Oikeusministeriö on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota myös siihen, että eduskunnan lakivaliokunta on katsonut, ettei asemaltaan itsenäisen valvontaviranomaisen toiminnan valvonta asetuksen tarkoittamalla tavalla kuulu luontevasti tuomioistuimille, ja että jo nykyinen kantelumahdollisuus laillisuusvalvojille on tehokas oikeussuojakeino, sillä valvontaviranomaisten tehtävänä on ryhtyä kantelun johdosta tarvittaviin toimenpiteisiin (LaVL 5/2018 vp).

Suomessa passiivisuusvalitus on sisällytetty tietosuoja lakiin (21 §) saatettaessa kansallisesti voimaan EU:n tietosuoja-asetusta. Tähän liittyen oikeusministeriön lausunnossa on kuitenkin todettu, että data-asetuksen 39 artiklan 2 kohdan sanamuoto (”oltava joko oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoin tai mahdollisuus hakea muutosta puolueettomalta elimeltä, jolla on asianmukainen asiantuntemus”) luettuna yhdessä saman artiklan 3 kohdan sanamuodon (”Tämän artiklan mukaiset kanteet on nostettava - sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jossa kanteen kohteena oleva toimivaltainen viranomainen sijaitsee”) kanssa ei kuitenkaan näyttäisi asettavan yhtä vahvaa velvoitetta viivästys-/passiivisuustilanteiden käsittelyyn nimenomaan tuomioistuimessa kuin tietosuoja-asetuksen 78 artiklan 2 kohta (”Jokaisella rekisteröidyllä on oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoin - -”) ja 3 kohta (”Oikeudellinen menettely valvontaviranomaista vastaan on pantava vireille sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, johon valvontaviranomainen on sijoittautunut”). Data-asetuksen 39 artiklan suomenkielistä käännöstä on lisäksi valmistelun aikana korjattu niin, että sen lopullisen sanamuodon mukaan on ”oltava joko oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoin tai mahdollisuus hakea uudelleenarviointia puolueettomalta elimeltä, jolla on asianmukainen asiantuntemus”.

Edelleen oikeusministeriön lausunnon mukaan data-asetuksen 39 artiklan 2 kohdan sanamuotoon nähden ainakin ylimmän laillisuusvalvonnan (eduskunnan oikeusasiamies, oikeuskansleri) voitaisiin arvioida täyttävän vaatimukset ”puolueettomasta elimestä, jolla on asianmukainen asiantuntemus”. Myös data-asetuksen 39 artiklan 2 kohdan englanninkielinen asetusteksti (”*access to review*”) ja ruotsinkielinen asetusteksti (”*tillgång till omprövning*”) viittaavat ennemmin mahdollisuuteen hakea uudelleenarviointia (myös puolueettomalta elimeltä) kuin mahdollisuuteen hakea muutosta (vain tuomioistuimelta).

Jos kuitenkin katsottaisiin, että uuteen lakiin tulisi sisällyttää oikeus valittaa hallinto-oikeuteen tilanteessa, jossa viranomainen ei ryhdy toimiin sille tehdyn toimenpidepyynnön johdosta, hallituksen esityksen valmistelussa on arvioitu, että se voitaisiin tehdä samansuuntaisesti kuin tietosuojalain 21 §:ssä on säädetty vuodesta 2024 alkaen. Tietosuojalain 21 §:n 3 momentin mukaan tietosuojavaltuutetun on käsiteltävä tietosuoja-asetuksen 77 artiklan nojalla vireille tullut kanteluasia kolmen kuukauden kuluessa sen vireilletulosta tai, jos asia ei ole käsiteltävissä tässä ajassa, ilmoitettava rekisteröidylle tässä ajassa arvio päätöksen antamisajankohdasta. Saman pykälän 4 momentin mukaan, jos tietosuojavaltuutettu laiminlyö 3 momentissa tarkoitetun kolmen kuukauden määräajan noudattamisen, rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus hallinto-oikeudelle. Valitus on tehtävä ennen kuin tietosuojavaltuutettu on käsitellyt asian tai on antanut arvion päätöksen antamisajankohdasta. Valituksen katsotaan tässä tapauksessa kohdistuvan tutkimatta jättämisestä koskevaan päätökseen. Tällöin hallinto-oikeus tutkisi olisiko asia pitänyt käsitellä. Hallinto-oikeus voisi palauttaa asian käsiteltäväksi tietosuojavaltuutetulle, jos se katsoo asian tutkimisen edellytysten täyttyvän.

Korkein hallinto-oikeus on oikeusministeriölle 15.9.2023 antamassaan lausunnossa todennut, että eräissä EU-oikeudellisissa yhteyksissä erikseen säädetyn päätöksenteon määräajan ylittyessä viranomaisen päätös presumoidaan laissa joko hakemuksen hylkääväksi tai hakemuksen hyväksyväksi päätökseksi. Mahdollista voisikin olla kirjata passiivisuusvalitussäännös niin, että päätös kohdistuisi toimivaltaisen viranomaisen hylkäävään päätökseen. Tällainen muotoilu on esimerkiksi ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1384/2015) 24 §:n 2 momentissa, terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 39 §:n 4 momentissa, luottolaitostoinnasta annetun lain (610/2014) 4 luvun 2 §:n 3 momentissa ja vakuutusyhtiölain (521/2008) 2 luvun 6 §:n 4 momentissa. Mainituissa säännöksissä on kuitenkin kyse yksinomaan siitä, että viranomaisen tulisi ratkaista jonkin asian myöntäminen tai tunnustaminen (esimerkiksi toimilupa, ammattipätevyys). Asiat ovat siten horisontaaliluonteisia hakemusasioita ja niiden luonne eroaa data-asetuksen alaan kuuluvista asioista.

Passiivisuusvalitusasiaa arvioitaessa on kiinnitetty huomiota myös Itä-Suomen hallinto-oikeuden oikeusministeriölle 12.9.2023 antamaan lausuntoon, jossa todetaan, että käsittelytoimien tai päätöksen tekemisen laiminlyöminen ja viivästymisen muu arvioiminen tai siitä moittiminen eli kanteluluonteisten väitteiden varsinainen ratkaiseminen ei kuuluisi hallinto-oikeuden toimivaltaan. Toimivalta olisi Itä-Suomen hallinto-oikeuden mukaan tältä osin edelleen ylimmillä laillisuusvalvojoilla. Korkein hallinto-oikeus on oikeusministeriölle 15.9.2023 antamassaan lausunnossa todennut, että normaalitilanteessa, jossa viranomainen on tehnyt varsinaisen ratkaisun tutkimatta jättämisestä, tuomioistuimien tutkii viranomaisen tekemän päätöksen oikeellisuuden. Jos tuomioistuimien toteaa päätöksen perustuvan lainvastaiseen tulkintaan, asia palautetaan viranomaisen ratkaistavaksi. Passiivisuustilanteissa asia on jo viranomaisessa vireillä, joten asian palauttamisen oikeusvaikutukset jäävät korkeimman hallinto-oikeuden mukaan epäselviksi. Eduskunnan oikeusasiamies on oikeusministeriölle 11.9.2023 antamassaan lausunnossa todennut, että tällaista järjestelyä voidaan pitää valtion kokonaisresurssien näkökulmasta epätarkoituksenmukaisena, koska se veisi voimavaroja varsinaisten asioiden käsittelyltä sekä viranomaisessa että tuomioistuimissa ja olisi lisäksi viivästysten perimmäisen syyn kannalta menettelynä ilmeisen tehoton.

Kummassakin vaihtoehtoisessa sääntelytilanteessa muodostuisi haasteeksi se, että data-asetuksen 39 artiklan 2 kohdan sanamuoto ”ei ryhdy toimiin valituksen perusteella” ei ole passiivisuusvalitusta ajatellen kovin täsmällinen. Säännöksessä ei määritellä, mitä toimiin ryhtymisellä tarkoitetaan, eikä sitä, missä ajassa toimiin olisi ryhdyttävä. Data-asetukseen liittyvässä passiivisuusvalitussäännöksessä nämä tulisi kansallisesti määritellä, mikä olisi data-asetuksen erilaisten velvoitteiden ja niihin liittyvän viranomaistyön erojen vuoksi melko haastava tehtävä.

Eduskunnan oikeusasiamies on lisäksi tietosuojalain muuttamisen yhteydessä antamassaan lausunnossa huomauttanut, että käsittelyajat ovat myös hallinto-oikeuksissa pitkiä. Oikeusasiamies on lausunnossaan apulaisoikeusasiamiehen 6.2.2023 antamaan ratkaisuun EOAK/8164/2020 viitaten todennut, että hallinto-oikeuksiin saapuvista asioista yli puolet on säädetty käsiteltäviksi kiireellisinä. Viivästysvalitusasioiden luonteesta johtuu, että myös ne olisi säädettävä käsiteltäviksi kiireellisenä, jotta viranomaisen viivästysasian käsittely ei viivästyisi myös tuomioistuimissa kohtuuttoman pitkäksi. Lainsäädäntöratkaisu ruuhkauttaisi siten oikeusasiamiehen mukaan hallinto-oikeuksia vielä nykyisestään ja viivästyttäisi muiden, niin ikään kiireellisesti käsiteltäviksi säädettyjen asioiden käsittelyä.

Kantelumahdollisuutta on pidetty data-asetuksen tekstin mukaan mahdollisena, ja sitä voidaan myös pitää passiivisuusvalitusta luontevampana oikeusturvan takeena selkeissä viranomaisen passiivisuustilanteissa. Ylimmillä laillisuusvalvojoilla on käytettävissään viivästystilanteisiin

paremmin soveltuvia keinoja kuin hallintotuomioistuimilla. Ylimmät laillisuusvalvojat voivat muun muassa antaa virkamiehelle huomautuksen virkavelvollisuutensa täyttämättä jättämisestä tai kiinnittää asianomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan vastaiseen menettelyyn. Edellä mainitut seikat huomioden on jatkovalmistelussakin päädytty siihen, että olemassa olevan kansallisen kantelumahdollisuuden ylimmälle laillisuusvalvonnalle voidaan katsoa jo täyttävän se suojan tarve, jota data-asetus edellyttää.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

5.2.1 Ruotsi

Ruotsissa on 18.10.2024 asetettu selvitysmies, jonka tehtävänä on esittää ehdotuksensa data-asetuksen edellyttämiksi kansallisiksi täytäntöönpanosäännöksiksi (Dir. 2024:97. Kommittédirektiv. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataförordning). Selvityksessä on muun ohessa määrä:

- ehdottaa tarvittavia lainsäädäntömuutoksia ja muita toimenpiteitä, jotta asianomaiset viranomaiset voivat käyttää valtuuksiaan ja toteuttaa tarvittavat toimenpiteet data-asetuksen mukaisesti
- analysoida, millaiset seuraamussäännökset ovat tarpeen asetuksen seuraamuksia koskevan vaatimuksen täyttämiseksi, ja tehdä tarvittavat lainsäädäntöehdotukset
- analysoida nykyisiä mahdollisuuksia riitojen ratkaisuun riidanratkaisuelinten välityksellä ja ehdottaa tarvittavia toimenpiteitä, jotta asetuksen vaatimukset täyttyvät tämän tyyppisen riidanratkaisun osalta
- ehdottaa toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että julkiset elimet voivat saada tietoja poikkeuksellisissa olosuhteissa ja
- tehdä muita lainsäädäntöehdotuksia, jotka ovat tarpeen asetuksen vaatimusten täyttämiseksi.

Selvityksen on määrä valmistua viimeistään 15.10.2025.¹⁸

5.2.2 Ranska

Ranskassa data-asetuksen kansallinen täytäntöönpano on edennyt osana laajempaa lakipakettia, niin kutsuttua SREN-lakia, jonka tavoitteena on kansallisen lainsäädännön saattaminen yhdenmukaiseksi EU-lainsäädännön kanssa useamman ns. *big five* asetuksen osalta (DSA, DMA, DGA ja data-asetus) yhdessä. Data-asetuksen kannalta sääntely sisältää pilvipalveluihin liittyviä säännöksiä sekä artikloja yhteentoimivuudesta, joilla pannaan osittain täytäntöön data-asetuksen VI–VIII luku. Pilvipalveluiden suhteen toimivaltainen viranomainen on ARCEP (Autorité de régulation des communications électroniques, des postes et de la distribution de la presse). Pilvipalvelujen tarjoajalle voidaan SREN-lain mukaan määrätä hallinnollinen seuraamusmaksu, jonka enimmäismäärä on kolme prosenttia rikkomuksen tekijän maailmanlaajuisesta liikevaihdosta tai, jos samalle taholle on määrätty saman säännöksen

¹⁸ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2024/10/dir.-202497>

nojalla seuraamusmaksu viimeisen viiden vuoden aikana, viisi prosenttia rikkomuksen tekijän maailmanlaajuisesta liikevaihdosta. Laki tuli voimaan toukokuussa 2024.

Ranskassa ei ole julkaistu lakiesitysluonnosta, joka koskisi data-asetuksen II–V luvun täytäntöönpanoa. Ranskassa on datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanon yhteydessä säädetty viranomaisten tiedonsaantioikeuden ohella myös tarkastusoikeudesta, ja on odotettavissa, että vastaavista tutkintavaltuuksista säädettäisiin myös data-asetuksen kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä.

5.2.3 Saksa

Saksassa on ollut 7.2.–14.3.2025 lausuntokierroksella lakiesitys data-asetuksen erilliseksi täytäntöönpanolaiksi. Lakiesityksessä ehdotetaan ainoaksi toimivaltaiseksi viranomaiseksi paikallista Liittovaltion verkkovirastoa (*Bundesnetzagentur*, jäljempänä *BNetzA*), joka siis toimisi myös datakoordinaattorina.

BNetzA tekisi läheistä yhteistyötä kansallisen tietosuojaviranomaisen (*Bundesbeauftragter für den Datenschutz und die Informationsfreiheit*) kanssa. Jos BNetzA toteaisi data-asetuksen tai täytäntöönpanolain mukaisia tehtäviään hoitaessaan, että sen päätös tai muu toimenpide edellyttää henkilötietojen käsittelyn tarkastelua ja arviointia, sen olisi toimitettava kaikki henkilötietojen käsittelyn tarkastelun ja arvioinnin edellyttämät asiakirjat tietosuojaviranomaiselle. Tämä tarkastelu ja arviointi olisi osa BNetzAn lopullista päätöstä.

Saksassa toimivaltaiselle viranomaiselle ehdotetaan toimivaltaa tehdä data-asetuksen velvoitteiden kohteena olevien toimijoille tietopyyntöjen ohella tarkastuksia, jotka pääsääntöisesti edellyttäisivät tuomioistuimen myöntämää lupaa. Kotitarkastukset eivät olisi mahdollisia.

BNetzA voisi esityksen mukaan määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja data-asetuksen rikkomisesta. Esityksessä ehdotetaan neliportaista asteikkoa. Esityksessä on tarkoin eritelty, minkä enimmäismäärän mukaisesti kunkin data-asetuksen velvoitteen rikkomisesta rangaistaan. Vakavimmista rikkomuksista voitaisiin rangaista hallinnollisella seuraamusmaksulla, jonka enimmäismäärä olisi 5 000 000 euroa tai neljä prosenttia yrityksen edellisen vuoden liikevaihdosta Euroopan unionin alueella sen mukaan, kumpi on korkeampi. Tämän enimmäismäärän mukaan rangaistaisiin data-asetuksen 5 artiklan 3 kohdan a–c alakohdassa säädettyjen velvoitteiden rikkomukset. Asteikon mukaiset muut seuraamusmaksujen enimmäismäärät olisivat 500 000 euroa, 100 000 euroa ja 50 000 euroa. Nämä alemmat enimmäismäärät eivät olisi sidottuja rikkomuksen tekijän liikevaihtoon, mutta liikevaihto olisi kuitenkin otettava seuraamusmaksun määrittämisessä huomioon. Lisäksi kansallisen lainsäädännön mukaan hallinnollinen seuraamusmaksu ei voi olla pienempi kuin rikkomuksella saatu taloudellinen hyöty (*Gesetz über Ordnungswidrigkeiten*, § 17). Lievistä rikkomuksista voitaisiin määrätä varoitus. Seuraamusmaksun vähimmäismäärästä ei ole esityksessä ehdotettu säädettäväksi.

5.2.4 Alankomaat

Alankomaissa data-asetuksen täytäntöönpano on edennyt erillisenä lainsäädäntöhankkeena. Lakiesitys data-asetuksen täytäntöönpanolaiksi on ollut julkisesti lausuttavissa 4.3.2024–1.4.2024. Alankomaiden tietosuojaviranomainen (*De Autoriteit persoonsgegevens*) on antanut ehdotuksesta arviointimuiston 5.7.2024. Alankomaiden valtiollisen neuvoston (*Raad van State*) neuvontaosasto (*Afdeling advisering*) on antanut lakiesityksestä 25.11.2024 julkaistun lausunnon.

Alankomaissa datakoordinaattori ja pääasiallinen toimivaltainen viranomainen olisi lakiesityksen mukaan Alankomaiden kuluttaja- ja markkinaviranomainen (*De Autoriteit Consument en Markt*). Data-asetuksen 5 luvun valvojaksi esitetään tietosuojaviranomaista, mutta valtiollisen neuvoston neuvontaosasto on pyytänyt tälle toimivallan jaolle lisäperusteluja. Kuluttaja- ja markkinaviranomaisen tulisi tarvittaessa pyytää tietosuojaviranomaiselta siitä, onko sen päätösehdotus ristiriidassa tietosuoja-asetuksen kanssa.

Kumpikin mainittu viranomainen voisi määrätä seuraamusmaksuja oman toimivaltansa alaisten data-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta. Data-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi joko kansallisen rikoslain ankarimman sakkoluokan määrittämä enimmäismäärä, tällä hetkellä 1 030 000 euroa, tai 10 % rikkomuksen tekijän vuotuisesta liikevaihdosta sen mukaan, kumpi on korkeampi. Lakiehdotuksessa ei ole eritelty sanktioitavia tekoja lainkaan, joten kaikkien velvoitteiden rikkomisesta ehdotetaan rangaistavaksi saman asteikon mukaan.

Tavoitteena on tukea datan vapaata liikkuvuutta ja yhteentoimivuutta pilvi- ja ohjelmistopalvelujen tarjoajien välillä sekä selkeyttää data-asetuksen soveltamista. Täytäntöönpanolaissa ehdotetaan muutettavaksi tietokantalakia (*Databankenwet*), jotta oikeudenhaltijat eivät voisi vedota tietokantaoikeuksiin estääkseen tietojen jakamisen data-asetuksen nojalla.¹⁹

6 Lausuntopalaute

6.1 Esityksen lausuntopalaute

6.1.1 Toimivaltaisten viranomaisten nimeäminen ja niille osoitetut tehtävät

Oikeusministeriö katsoi lausunnossaan, että Liikenne- ja viestintäviraston toimivalta pitäisi mainita kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain 2 §:n 3 momentissa. Jatkovalmistelussa 2 §:n 3 momenttiin on oikeusministeriön kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tehty lisäys, jonka mukaan yhteistyöasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimii vain Liikenne- ja viestintävirasto, kun kyse on datasäädöksen valvonnasta, lukuun ottamatta data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohtaa. Lisäksi saman pykälän 2 momenttia on täsmennetty tämän muutoksen huomioimiseksi.

Elisa ja Ficom ry ovat esittäneet, että data-asetuksen valvontatehtävät keskitettäisiin kokonaisuudessaan Liikenne- ja viestintävirastolle ja Finanssiala ry, että valvontavaltuudet tulisi keskittää Finanssivalvonnalle siltä osin, kun datasäädöksellä on vaikutuksia finanssialaan. Jatkovalmistelussa ei ole muutettu esitysluonnoksen mukaista viranomaistehtävien jakoa.

Muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriö, Elinkeinoelämän keskusliitto, Suomen Yrittäjät ry, Teknologiateollisuus ry ovat lausunnoissaan ehdottaneet, että Liikenne- ja viestintävirastolle annettaisiin tehtäväksi edistää yritysten datalukutaitoa. Jatkovalmistelussa yritysten ja yhteisöjen datalukutaidon edistämisen on täsmennetty kuuluvan Liikenne- ja viestintäviraston tehtäviin. Samalla on täsmennetty, että ulkopuolisten riidanratkaisuelinten sertifiointi kuuluu Liikenne- ja viestintäviraston tehtäviin.

¹⁹ Lähteet: [Overheid.nl | Consultation on the Data Act Implementation Act \(internetconsultatie.nl\)](https://internetconsultatie.nl)
Lainsäädäntöhankkeen eteneminen: <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK014687>

6.1.2 Toimivaltaisten viranomaisten tutkintavaltuudet ja valvontamenettelyt

Lausunnoissa (esim. OM) katsottiin, että 1. lakiehdotuksessa ehdotettu toimivaltaisia viranomaisia koskeva sääntely jättää epäselväksi sen, mitä toimijoita sääntelyn on ajateltu koskevan. Lakiehdotuksen 5 §:ään (viranomaisten tiedonsaantioikeus), 7 §:ään (tarkastukset), 9 §:ään (virka-apu) ja 10 §:ään (valvontapäätös) on tästä syystä täsmennetty, että siinä säädettyt tutkinta- ja valvontavaltuudet koskevat Liikenne- ja viestintävirastoa. Kuluttaja-asiamiehen tutkintavaltuuksista säädetään kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa. Kilpailu- ja kuluttajavirastolla ei ole tarvetta erityisiin tutkinta- tai valvontavaltuuksiin datalukutaidon edistämistehtävänsä hoitamiseksi.

Oikeusministeriön lausunnossa esitettiin huomioita esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin sanamuotoon ja katsottiin, että 5 §:n 2 momentin perusteluista tulisi käydä selkeämmin ilmi millaisia tilanteita 2 momentissa tarkoitettu Liikenne- ja viestintäviraston oikeus käyttää tiedonsaantioikeuksia toisen jäsenvaltion pyynnön perusteella koskee. IPR University Center on esittänyt lausunnossaan, että esitysluonnoksessa on tiedonsaantioikeuden yhteydessä säädetty EU-oikeuden etusijaperiaatteen vastaisesti tarpeellisuuskriteeriä korkeammasta välttämättömyysperiaatteesta.

Jatkovalmistelun aikana on havaittu, että data-asetuksen viranomaisen tiedonsaantioikeuksia koskevassa 37 artiklan 14 kohdassa on käännösvirhe, joka on jatkovalmistelun aikana korjattu. Käännöksen korjauksen jälkeen datasäädöksen 37 artiklan 14 kohdassa säädetty toimivaltaisen viranomaisen tiedonsaantioikeus on datanhallinta-asetuksen tapaan suoraan sovellettava. Lakiehdotuksen 5 §:n 1 momenttia on tämän vuoksi muokattu niin, että se sisältää informatiivisen viittauksen data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen viranomaisen tietojensaantioikeuksia koskeviin artikloihin. Informatiivista viittausta asetusten toimivaltuuksiin on pidetty tarpeellisena kansallisten viranomaisten toimivaltuuksien selkeyden vuoksi. Pykälän 2 momenttiin on täsmennetty, että Liikenne- ja viestintävirastolla on pykälässä tarkoitettut tiedonsaantioikeudet, kun se pyytää tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaisesti tekemän pyynnön perusteella data-asetuksen 37 artiklan 2 kohdassa ja 38 artiklan 3 kohdassa säädetyn toimivaltaisten viranomaisten yhteistyövelvoitteen toteuttamiseksi. Kyse on siis data-asetuksessa säädetystä jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten valvontayhteistyöstä ja sen varmistamisesta, että Liikenne- ja viestintäviraston toimivaltuudet on data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdassa tarkoitettulla tavalla selkeästi määritelty myös kansainväliseen valvontayhteistyöhön osallistumisen osalta. Oikeusministeriö esitti lisäksi, että 5 §:n 2 momentin perusteluja olisi hyvä täydentää tuomalla selkeästi ilmi, millaisin edellytyksin toisen jäsenvaltion datakoordinaattoriviranomainen voi pyytää Liikenne- ja viestintävirastolta tiedonsaantioikeuden alaisia tietoja. Perusteluihin on avattu data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan sisältöä. Jatkovalmistelussa ei ole pidetty mahdollisena kansallisesti säätää asetusta tarkemmin siitä, millaisin edellytyksin toisen jäsenvaltion viranomainen voi tehdä asetuksen mukaisen pyynnön. Toimivaltaisten viranomaisten valvontayhteistyöhön liittyviä käytäntöjä ja periaatteita tullaan mahdollisesti täsmentämään myöhemmin EU-sääntelyssä.

Sisäministeriö ehdotti, että 1. lakiehdotukseen pitäisi tehdä lisäys, jonka nojalla sisäministeriö voisi luovuttaa Liikenne- ja viestintävirastolta 6 §:n 4 momentin nojalla saamiaan salassa pidettäviä tietoja edelleen alaisilleen viranomaisille, sikäli kuin tämä on välttämätöntä lausunnonantotehtävän toteuttamiseksi. Ehdotus on huomioitu momentissa lisäämällä Liikenne- ja viestintävirastolle oikeus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja suoraan sisäministeriön alaisille viranomaisille ja sitomalla luovuttaminen välttämättömyyskriteeriin.

Oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota 1. lakiehdotukseen sisältyneisiin tarkastusoikeuksiin. Tarkastusoikeuksia pidettiin laajoina, erityisesti kotirauhan piiriin ja viestintään ulottuvien oikeuksien osalta, ja toivottiin kansallisen liikkumavaran tarkempaa arviointia. Lausuntopalautteen perusteella tarkastusoikeuteen liittyvää kansallista liikkumavaraa on arvioitu sääätämisyjärjestysperusteluissa tarkemmin ja sääätämisyjärjestysperusteluja on muutoinkin täsmennetty. Tarkastusoikeutta koskevaa 7 §:ää on muutettu siten, että kotirauhan piiriin kuuluvat pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat on rajattu kokonaan Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeuden ulkopuolelle. Pykälästä on poistettu maininta tarkastettavan materiaalin takavarikoinnista ja korvattu se haltuun ottamisella, mikä korostaa aiemmin vain perusteluihin kirjattua ajatusta siitä, että tutkittavaa aineistoa ei takavarikoida tarkastuksen kohteelta, vaan sitä voidaan ottaa tilapäisesti viranomaisen haltuun tarkastuksen suorittamiseksi ja epäiltyyn rikkomukseen liittyvän todistusaineiston jäljentämiseksi. Tarkastusoikeutta koskevaan 7 §:ään on myös täsmennetty mahdollisia tarkastuksen kohteita korvaamalla pykälässä aiemmin käytetty sana 'toimija' tarkemmilla data-asetuksen velvoitteisiin liittyvillä toimijarooleilla. Tarkastuksen kohteena voivat siten olla samat toimijat, joilta toimivaltaiset viranomaiset voivat data-asetuksen mukaan pyytää tietoja data-asetuksen noudattamisen valvomiseksi ja joille voidaan määrätä seuraamusmaksu, edellyttäen, että kyseiset toimijat harjoittavat elinkeino- tai ammattitoimintaa muualla kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa. Lisäksi tarkastusoikeutta koskevaan pykälään on täsmennetty henkilöt, joilta viranomaiset voivat tarkastusten aikana pyytää selvityksiä ja tarkennettu Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeuksien käyttöä valvontayhteistyössä muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Tarkastusoikeuteen liittyviä säännöskohtaisia perusteluja on muutosten vuoksi muokattu.

Oikeuskanslerinviraston lausunnossa tuotiin esiin tarve selkeyttää toimivaltaisten viranomaisten tiedonsaanti- ja tarkastusoikeutta rajoittavaa asianajosalaisuutta koskevaa 1. lakiehdotuksen 8 §:ää erityisesti poikkeuksen piirissä olevan asianajotoiminnan ja henkilöpiiriin osalta. Lausuntokierroksen jälkeen säännöstä on täsmennetty huomioimaan paremmin sen, että Liikenne- ja viestintävirastolla ei ole oikeutta käyttää tutkintavaltuuksia kolmansiin osapuoliin, kuten asianajajiin. Täsmennetyllä asianajosalaisuuspoikkeuksella rajattaisiin toimivaltaisten viranomaisten oikeutta saada tai tarkastaa tutkinnan kohteiden hallussa olevaa tutkintaan liittyvää aineistoa siltä osin kuin se sisältää asiakkaan ja asianajajan välistä luottamuksellista kirjeenvaihtoa. Asianajosalaisuuden piiriin kuuluvien oikeudellisten neuvonantajien piiriä on myös täsmennetty huomioimaan paremmin kansallista oikeudenkäyntiavustajia koskevaa sääntelyä. Pykälään tehtyjen muutosten vuoksi myös säännöskohtaisia perusteluja ja asianajosalaisuuspoikkeukseen liittyviä sääätämisyjärjestysperusteluja on muokattu ja täydennetty.

Poliisihallitus totesi lausunnossaan, että 1. lakiehdotuksen virka-apua koskevan 9 §:n perusteluissa olisi hyvä tuoda esille se, että poliisin virka-avun antaminen data-asetuksen valvonnassa voisi tulla kyseeseen silloin, jos toimivaltaista viranomaista estetään suorittamasta tarkastusta, tai estämistä on perustellusti odotettavissa. Säännöksen perusteluja on täsmennetty lausunnossa esitetyn mukaisesti.

Oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota 1. lakiehdotuksen uhkasakkoa, teettämishukkaa ja keskeyttämishukkaa koskevan 11 §:n muotoiluun ja kehoitettiin perustelemaan tarkemmin teettämis- ja keskeyttämishukan tarpeellisuutta. Säännöksen sanamuotoa ja perusteluja on jatkovalmistelussa täsmennetty, ja siitä on kokonaan poistettu mahdollisuus asettaa teettämishukka. Säännökseen on jatkovalmistelussa lisätty mahdollisuus uhkasakon asettamiseen Liikenne- ja viestintäviraston ehdotettuun lakiin perustuvan määräyksen noudattamiseksi, ja siihen liittyvä luonnollisen henkilön itsekriminointisuoja tukeva raja.

6.1.3 Hallinnolliset seuraamukset

6.1.3.1 Johdanto

Oikeusministeriön ja oikeuskanslerinviraston lausunnoissa tuotiin esiin tarve tarkastella kokonaisuudessaan uusia datasäädöksen mukaisten velvoitteiden rikkomisen johdosta määrättäviä seuraamusmaksuja.

6.1.3.2 Seuraamuslaji ja sanktioitavat velvoitteet

Oikeusministeriö kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että seuraamusmaksuja koskevia säätämisyjärjestysperusteluja tulisi täydentää varsinaisella arviolla perustuslain kannalta merkityksellisistä asioista. Kansallinen liikkumavara ja se, miten tätä on perustuslain mukaisesti käytetty, tulisi selostaa, sillä asetus jättää kansallista liikkumavaraa niin seuraamuslajin kuin sanktioitavien tekojen osalta. Oikeusministeriön lausunnossa katsottiin, että esitysluonnoksen tulkinta siitä, että asetus nimenomaisesti edellyttäisi säädettäväksi seuraamusmaksuista jää pitkälti epäselväksi ja varsin perustelemattomaksi.

Lausunnon perusteella säätämisyjärjestysperusteluja on täydennetty ja täsmennetty kokonaisuudessaan. Perusteluita on täydennetty kansallisen liikkumavaran selostuksella sekä varsinaisella arviolla perustuslain kannalta merkityksellisistä asioista.

Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota myös seuraamusmaksuja koskeviin säädöskohtaisiin perusteluihin. Se toi esiin, että kutakin noin neljääkymmentä uutta sanktiointia ei ole pääosin lainkaan perusteltu, ja että perusteluja tulisi täydentää. Oikeusministeriö painotti, että velvoite, jonka rikkomisen ehdotetaan sanktioitavaksi, on oltava täsmällinen ja ennakoitava laillisuusperiaatteen ja sääntelyn ennakoitavuuden vuoksi. Myös itse sanktioinnista ilmenevät teon kuvaukset olivat luonnoksessa siinä määrin suppeita, että oikeusministeriö kehotti jatkovalmistelussa pohtimaan luonnehdintojen laajennusta ja täsmennystä.

Jatkovalmistelussa on arvioitu uudelleen kutakin sanktioitavaa velvoitetta. Sanktioitavia tahoja on poistettu, ja sanktioitavia tekoja on sekä lisätty että poistettu. Data-asetuksen mukaisien tekojen laiminlyöntityyppejä, jotka olisi sanktioitu seuraamusmaksulla, on tarkkarajaistettu ja täsmennetty. Myös sanktioinnista ilmeneviä teon luonnehdintoja on laajennettu ja täsmennetty pykäliin. Työssä on myös huomioitu lausuntokierroksen jälkeen saatu komission datainnovaatiolautakunnan ohjeistus sanktioitavista velvoitteista.

6.1.3.3 Seuraamusmaksun suuruus

Oikeusministeriö katsoi lausunnossaan, että esityksessä ehdotettu 4 %:n seuraamusmaksun enimmäismäärä on huomattava, ja säätämisyjärjestysperusteluita tulee täydentää arviolla määrää koskevasta sääntelytavasta ja omaksutusta enimmäismäärästä. Oikeusministeriön mukaan asetus jättää seuraamusmaksun suuruuden kansallisesti määritettäväksi, mutta esityksen perustelut ehdotetulle 4 %:n enimmäismäärälle jäävät ohuiksi. Luonnoksesta ei ilmennyt, miksi on säädetty ainoastaan enimmäismäärästä, eikä esimerkiksi enimmäis- ja vähimmäismäärästä. Oikeusministeriö huomautti myös, että asetus edellyttää vain, että seuraamusta määrättäessä otetaan huomioon edellisen tilikauden vuotuinen liikevaihto unionissa, mikä on sinänsä mahdollista ottaa huomioon muullakin tavalla kuin sitomalla seuraamusmaksun suuruus liikevaihtoon prosentuaalisesti. Seuraamusmaksun suuruuden osalta oikeusministeriö totesi myös, että luonnoksen perustelut eivät vastaa ehdotettuja pykäläiä. Oikeusministeriö toi lisäksi esiin, että luonnoksesta ei ilmennyt se, minkä vuoksi on oikeasuhtaista ja välttämätöntä säätää kaikkien velvoitteiden rikkomisen seurauksena määrättävän seuraamusmaksun suuruudeksi

sama prosenttiluku. Lisäksi luonnollisen henkilön osalta seuraamusmaksun suuruus tulisi perustella.

Myös yritykset ja niiden etujärjestöt kuten Business Oulu -liikelaitos, Elinkeinoelämän keskusliitto, Elisa Oyj, FiCom ry, Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät ry ja Teknologiateollisuus ry pitivät esitettyä hallinnollisen seuraamusmaksun enimmäismäärää korkeana. Lausunnoissa ehdotettiin seuraamusmaksujen enimmäismäärien porrastamista.

Jatkovalmistelussa on arvioitu seuraamusmaksun suuruuden oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä ja päädytty esittämään seuraamusmaksun suuruuden porrastamista niin, että asetuksen tavoitteiden kannalta keskeisimmistä velvoitteista olisi mahdollisuus määrätä suurempi seuraamusmaksu. Seuraamusmaksujen suuruuden osalta säännöskohtaisia perusteluja on täydennetty ja säännöskohtaiset perustelut ja pykälät vastaavat nyt toisiaan. Säättämisjärjestysperusteluista on täydennetty arviolla määrää koskevasta sääntelytavasta (vain enimmäismäärä) sekä elinkeinonharjoittajan ja luonnollisen henkilön seuraamusmaksun suuruudesta.

Oikeusministeriö esitti seuraamusmaksun suuruutta koskeviin pykäliin myös lakitekniisiä huomioita, jotka on huomioitu jatkovalmistelussa. Verohallinto katsoi lausunnossaan, että ehdotetussa laissa tai sen perusteluissa tulisi täsmentää, mitä luonnollisen henkilön ”verotuksen mukaisilla tuloilla” tarkoitetaan. Sanamuotoa on tältä osin jatkovalmistelussa täsmennetty. Lisäksi oikeusministeriö kiinnitti huomiota seuraamusmaksujen määräämisessä ja suuruudessa 1. ja 4. lakiehdotuksissa oleviin eroihin. 4. lakiehdotukseen tehtyjä muutoksia käsitellään jäljempänä kyseistä lakia koskevassa alaluvussa.

6.1.3.4 Seuraamusmaksun määrääminen

Seuraamusmaksun määräämisen ja määräämisen perusteiden osalta oikeusministeriö huomautti, että pykälät ja perustelut eivät vastaa toisiaan. Jatkovalmistelussa pykälät ja perustelut on muokattu vastaamaan toisiaan. Samalla on data-asetuksen osalta muutettu 20 §:n 5 momentin velvoite noudattaa seuraamuksen määräämisen perusteita informatiiviseksi viittaukseksi. Oikeusministeriö katsoi lausunnossaan, että 1. lakiehdotuksen nykyisen 22 §:n 2 momentin perusteluista seuraamusmaksun määräämisestä sille, jolle rikkomiseen liittyvä elinkeinotoiminta on yritysjärjestelyn myötä siirtynyt, pitää täydentää. Perusteluista on jatkovalmistelussa täydennetty. Oikeusministeriö huomautti, etteivät saman pykälän 5 momentin perustelut vastanneet lakiehdotusta. Perusteluista on jatkovalmistelussa poistettu tarpeeton maininta yleisen tietosuoja-asetuksen nojalla määrättävästä seuraamusmaksusta.

Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että seuraamusmaksun vanhentumisesta ja kuoleman vaikutuksesta täytäntöönpanoon ehdotettiin säädettäväksi data-asetuksen nojalla määrättävää seuraamusmaksua koskevassa pykälässä. Datanhallinta-asetusta koskevassa pykälässä vastaavaa ei ehdotettu. Jatkovalmistelun aikana hyväksyttiin lakimuutos, jonka myötä molemmista edellä mainituista asioista säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa. Jatkovalmistelussa on näin ollen poistettu maininta seuraamusmaksun vanhentumisesta ja kuoleman vaikutuksesta täytäntöönpanoon.

Lisäksi oikeusministeriö totesi, että esityksen 4. lakiehdotuksessa ehdotetun seuraamusmaksun määräämistoimivalta ja muutoksenhaku ovat järjestetty toisella tavalla, eikä tätä ole huomioitu perusteluissa. Jatkovalmistelussa perusteluja on tältä osin täsmennetty.

6.1.3.5 Seuraamusmaksun määrääminen viranomaiselle

Oikeusministeriön, Elinkeinoelämän keskusliiton ja Liikenne- ja viestintäviraston lausunnossa katsottiin, että esitysluonnoksesta jää epäselväksi tulisiko ehdotetut seuraamusmaksut kohdistaa myös viranomaisiin. Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy katsoi lausunnossaan, että viranomaiset tulisi rajata seuraamusmaksukäytännön ulkopuolelle. Suomen Kuntaliitto ry ehdotti, että seuraamus viranomaiselle säädettäisiin erillaiseksi kuin yksityiselle.

Jatkovalmistelussa data-asetuksen jättämää kansallista liikkumavaraa ja seuraamusmaksun määräämistä viranomaiselle on arvioitu uudelleen. Asetuksen seuraamussäännökset on arvioitu yleisluontoiseksi ja niiden on katsottu mahdollistavan laajan kansallisen liikkumavaran niin seuraamuksen lajin kuin seuraamukseen liitettävien tekojen osalta. Koska liikkumavaraa on käytettävä perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti, esityksen jatkovalmistelussa on nimenomaisesti suljettu pois mahdollisuus määrätä seuraamusmaksuja viranomaisille.

6.1.3.6 Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegio

Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion jäsenmäärään. Oikeusministeriön mukaan voisi olla perusteltua tarkastella jäsenmäärää kollegion asiantuntemuksen turvaamiseksi, jos kollegiolle säädetään useita uusia, eri sääntelyyn perustuvia toimivaltuuksia. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että data-asetuksen täytäntöönpanoon ei liity erityistä tarvetta lisätä viraston seuraamuskollegion jäsenmäärää eikä esitykseen ei ole tehty lausunnon perusteella muutoksia. Data-asetus liittyy kollegion substanssiasiantuntemuksen näkökulmasta muuhun Liikenne- ja viestintäviraston jo valvomaan digi- ja datasääntelyyn, jonka perusteella voidaan määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja. Jatkovalmistelussa on kuitenkin tunnistettu, että Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion jäsenmäärää voi olla tarvetta tarkastella jonkin toiseen hankkeen yhteydessä myöhemmin, kun kollegion toimivalta vähitellen laajenee. Oikeusministeriön esittämien huomioiden perusteella myös seuraamuskollegioon liittyviä säätämisyjärjestysperusteluja on täsmennetty.

6.1.3.7 Data-asetuksen rikkomisesta määrättävä seuraamusmaksu kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa

Oikeusministeriö katsoi lausunnossaan, että 4. lakiehdotuksessa jää epäselväksi, miten ehdotettu uusi seuraamusmaksu, jonka suuruuden määrittämiseen sovellettaisiin kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain 18 §:ää, täyttää vaatimuksen siitä, että asetuksen kanssa päällekkäistä kansallista sääntelyä ei tule omaksua. Oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin lisäksi huomiota siihen, että seuraamusmaksun määrä luonnollisille henkilöille eroaa 1. ja 4. lakiehdotuksessa, eikä tätä ole perusteltu. Jatkovalmistelussa on päädytty esittämään, että data-asetuksen rikkomisesta määrättävien seuraamusmaksujen määrästä ja määräämisen perusteista säädettäisiin kokonaisuudessaan 1. lakiehdotuksen 20 §:ssä ja 4. lakiehdotuksen 18 §:ään lisättäisiin seuraamusmaksun määrää koskeva poikkeussäännös. Lisäksi 4. lakiehdotuksen 17 §:ään lisättäisiin säännös, jonka mukaan siinä tarkoitettua johtohenkilöille määrättävää seuraamusmaksua ei voisi määrätä data-asetuksen rikkomisesta. Näiden muutosten jälkeen seuraamusmaksun määrää ja määräämisen perusteita koskevat säännökset olisivat yhdenmukaiset riippumatta siitä, missä menettelyssä seuraamusmaksu määrätään eikä 4. lakiesitykseen lisättäisi data-asetuksen kanssa päällekkäistä kansallista sääntelyä.

6.1.4 Viranomaisyhteistyö

Oikeusministeriön lausunnossa katsottiin, että 1. lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentissa kuluttaja-asiamiehelle asetettu ilmoitusvelvollisuus on epäselvä, ja että siihen liittyvän 3 momentin mukaisen Liikenne- ja viestintäviraston määräyksenantovelvollisuuden tarpeellisuutta tulisi vielä arvioida. Jatkovalmistelussa kuluttaja-asiamiehen ilmoitusvelvollisuutta on täsmennetty. Liikenne- ja viestintäviraston määräyksenantovaltuus on jatkovalmistelussa poistettu, koska kuluttaja-asiamiehen ja Liikenne- ja viestintäviraston arvioitiin voivan sopia ilmoitusten toimittamisen yksityiskohdista riittävällä tavalla data-asetuksen toimivaltaisten viranomaisten yhteistyötä koskevan 37 artiklan 2 kohdan ja hallintolain 10 §:n viranomaisten yhteistyötyövelvoitteen puitteissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on lausunnossaan toivonut, että 1. lakiehdotuksen 4 §:n perusteluihin lisättäisiin maininta siitä, että siinä tarkoitettuihin asianomaisiin viranomaisiin, joiden kanssa valvontaviranomaiset tekevät yhteistyötä, lukeutuu ainakin opetus- ja kulttuuriministeriö. Tätä muutosta ei ole tehty, sillä muita asianomaisia viranomaisia, joiden kanssa toimivaltaisten viranomaisten olisi tehtävä yhteistyötä, ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista luetella niiden potentiaalisesti suuren lukumäärän vuoksi. Tämä on myös avattu pykälän perusteluissa.

6.1.5 Muut asiat

Tekijänoikeusjärjestöjen lausunnoissa korostettiin tekijänoikeuden suojan ensisijaisuutta suhteessa tietosuojasääntelyyn ristiriitatilanteissa. Useamman tekijänoikeusjärjestön lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että esitysluonnoksen nykytilan kuvauksen jaksossa, jossa käsitellään datasäädöksen ja sähköisen viestinnän tietosuojan välistä suhdetta, ei tuoda esiin data-asetuksen 1 artiklan 8 kohtaa, jossa selvennetään data-asetuksen ja tekijän- ja teollisoikeuksia koskevan sääntelyn suhdetta. Esityksen jaksoon 3.1.4 on lausuntopalautteen perusteella täsmennetty data-asetuksen 1 artiklan 5 kohdan (data-asetuksen ja henkilötietoja ja sähköisen viestinnän suojaa koskevan sääntelyn välinen suhde) ja siihen liittyvän data-asetuksen johdanto-osan 36 kohdan sanamuotoa sekä lisätty vastaavasti tieto data-asetuksen 1 artiklan 8 kohdan sisällöstä (data-asetuksen suhde teollis- ja tekijänoikeuksia koskevaan sääntelyyn).

Oikeuskanslerin ennakkotarkastuksen perusteella hallituksen esityksen nykytilan kuvauksen jaksoon 3.5, jossa käsitellään aineettomien oikeuksien suhdetta datasäädökseen sekä jaksoon 3.1.3, jossa käsitellään data-asetuksen ja tietosuoja-asetuksen välistä suhdetta, on selvyyden vuoksi vielä lisätty maininta siitä, että data-asetuksella ei rajoiteta sellaisten unionin tai kansallisten säädösten soveltamista, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta.

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK) lausunnossa katsottiin muun muassa, että sekä datasäädöksen nojalla annettavaan lainsäädäntöön että jo olemassa olevaan lainsäädäntöön, kuten SVPL, tulisi lisätä maininta, että tietoja saa käsitellä ja luovuttaa tekijän- ja teollisoikeuksien suojaksi annettujen säädösten tarkoittamissa tilanteissa. Teoston lausunnon mukaan hallituksen esityksessä pitäisi selvittää, että viittaukset mm. SVPL 17 luvun säädöksiin eivät vaikuta tekijänoikeuden täytäntöönpanomahdollisuuksiin. Kopioston mukaan laissa ja lain perusteluissa tulee olla selvästi ilmaistuna, että datasäädöksen 1 artikla 5 kohdan ei koske säädöksen 1 artiklan 8 kohdan tilanteita, joissa tiedonkäsittelyä ja niiden luovuttamista pyydetään tekijänoikeuden täytäntöönpanemiseksi tietoyhteiskuntadirektiivin, täytäntöönpanodirektiivin, ns. DSM-direktiivin tai muun tekijänoikeuden suojaksi annetun säädöksen, kuten NIS2-direktiivin whois-tietoihin pääsyn takaavien artiklojen mukaisesti.

Data-asetuksella, mukaan lukien sen 1 artiklan 5 kohdan säännös henkilötietoja tai yksityisyyden suojaa koskevan sääntelyn ensisijaisuudesta ristiriitatilanteissa, ei asetuksen 1 artiklan 8 kohdan mukaan muuteta teollis- ja tekijänoikeuksia suojaavien säädösten soveltamista. Tämä hallituksen esitys ei myöskään sisällä säännöksiä, joilla vaikutettaisiin sellaisen kansallisen tai EU-lainsäädännön soveltamiseen, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta eikä asetusten täytäntöönpano edellytä tällaisia säännöksiä. Hallituksen esitykseen yllä kuvatuksi tehdyt data-asetuksen 1 artiklan 8 kohtaa koskevat lisäykset, joissa selkeästi todetaan, että data-asetuksella ei rajoiteta teollis- ja tekijänoikeuksia suojaamista koskevan unionin tai kansallisen lainsäädännön soveltamista, on arvioitu selventävän riittävästi data-asetuksen ja teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan sääntelyn välistä suhdetta. Teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisen kannalta tarpeelliseksi katsotut henkilötietojen käsittelyperusteet ja muut verkkotunnusten rekisteröintitietoihin pääsyn edellytykset määräytyvät muun lainsäädännön kuin tässä esityksessä täytäntöön pantavien asetusten perusteella, eikä kyseiseen asiaan liittyviä mahdollisia tulkintakysymyksiä ole perusteltua käsitellä yksityiskohtaisemmin tämän hallituksen esityksen yhteydessä. Tekijänoikeusjärjestöjen esille nostamien ns. whois -tietojen luovuttamista on käsitelty jo EU:n kyberturvallisuusdirektiivin (NIS 2-direktiivi) täytäntöönpanon yhteydessä .fi-tunnusten verkkotunnusvälittäjien osalta (kyberturvallisuuslaki 124/2025) ja kansallista täytäntöönpanoa on verkkotunnusten rekisteröintitietoja ja verkkotunnusvälittäjiä koskevilta osin tarkoitus täydentää EU:n kyberkestävyyssäädöksen kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä (LVM014:00/2024). Täydennykset koskevat verkkotunnuksiin liittyvien tietojen käsittelyä ja luovuttamista. Esitys on suunniteltu annettavaksi syysisistuntokaudella 2025.

Oikeusministeriön lausunnossa katsottiin, että 1 lakiehdotuksen 1 §:n 3 momentin informatiivinen lakiviittaus on epätasällinen. Momenttia ja sen perustelua on jatkovalmistelussa täsmennetty siten, niistä käy selkeämmin ilmi, että todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annettua lakia (344/2000) sovelletaan vain liikesalaisuuslain 8 §:ssä tarkoitettuihin kieltoihin.

Oikeusministeriö kiinnitti huomiota 1. lakiehdotuksen 26 §:n 1 momentin muotoiluun. Kun lainkohdassa aiemmin näytettiin luovan velvoite (on pyydettävä lausunto), muotoilu on muutettu vastaamaan paremmin sitä, että siinä täsmennetään lausuntopyynnön kohde (lausunto pyydetään). Lisäksi oikeusministeriö huomautti, että pykälän 2 momentin perusteluissa on käytetty epätavallisella tavalla arkaluonteisen datan käsitettä. Perusteluihin on jatkovalmistelussa täsmennetty, että kyse on kaupallisesti arkaluonteisesta datasta.

Oikeusministeriön lausunnossa esitettiin, että jatkovalmistelussa pyritäisiin vähentämään 27 §:ssä (oikeus korvaukseen) tarpeetonta asetuksen toistoa ja asetuksen kanssa päällekkäistä kansallista sääntelyä, muuttamaan siinä käytettyä termiä valitus – koska kyse ei ole muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen, arvioimaan vaihtoehtoja data-asetuksen 20 artiklan 5 kohdassa tarkoitettulle artiklan 27 mukaiselle viranomaiselle sekä täsmentämään tämän viranomaisen päätöksen sisältöä ja harkintavaltaa. Jatkovalmistelussa pykälästä on pyritty vähentämään päällekkäisyyttä asetukseen ja muutettu valitus-sana asian saattamiseksi Liikenne- ja viestintäviraston käsiteltäväksi ja täsmennetty viraston tekemän päätöksen sisältöä ja siihen liittyvää harkintavaltaa. Säännöskohtaisiin perusteluihin on täsmennetty sitä, että Liikenne- ja viestintävirasto on artiklassa 37 tarkoitettu data-asetuksen V luvun mukainen toimivaltainen viranomainen ja datakoordinaattori, jolla on asetuksen perusteella muitakin V luvun mukaisiin datan toimittamista koskeviin pyyntöihin liittyviä tehtäviä. Liikenne- ja viestintävirasto on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota siihen, että esitys ei ota kantaa tapauksiin, joissa Liikenne- ja viestintävirasto itse pyytäisi dataa yksityiseltä sektorilta poikkeuksellista tarvetta varten ja olisi itse korvausvaatimuksen kohteena. Säännöskohtaisia perusteluita on tältä osin jatkovalmistelussa täsmennetty.

Oikeusministeriö ja Helsingin hallinto-oikeus huomauttivat lausunnoissaan, että 1. lakiehdotuksen 29 §:n 3 momentin säännös päätöksen noudattamisesta muutoksenhausta huolimatta on päällekkäinen 10 §:n 2 momentin kanssa. Jatkovalmistelussa päällekkäinen säännös on poistettu 10 §:stä. Säännöksen perusteluihin on jatkovalmistelussa myös lisätty oikeusministeriön toivoma huomio kuluttaja-asiamiehen toimivaltuuksista ja niiden käyttämiseen liittyvien päätösten muutoksenhausta. Helsingin hallinto-oikeus esitti lausunnossaan, että jatkovalmistelussa harkittaisiin vielä uudelleen, tulisiko muutoksenhaku datasäädökseen liittyvistä hallinnollisista valitusasioista ohjata ja keskittää markkinaoikeuteen. Myös oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota valitustievaihtoehtoihin, joskin siinä pidettiin tehtyä ratkaisua valitusten ohjaamisesta hallinto-oikeuksiin sinänsä perusteltuna. IPR University Centerin mukaan asioiden keskittäminen markkinaoikeuteen turvaisi asiantuntemusta ja muodostaisi yhteneväisen linjan kohtuullisen korvauksen määrittämiseen. Ehdotettuun muutoksenhakusäännökseen ei ole tehty valitustietä koskevia muutoksia, sillä jo valmistelun aikana on arvioitu, että useampi valitustievaihto olisi voinut olla mahdollinen eikä lausunnoissa noussut esiin erityisiä uusia näkökulmia. Valitustieratkaisua on perustellusti mahdollista arvioida uudelleen vasta käytännön kokemuksen myötä.

Oikeuskanslerinvirasto kehotti lausunnossaan pohtimaan ehdotetun sääntelyn suhdetta Ahvenanmaan itsehallintolakiin. Jatkovalmistelussa esitykseen on lisätty asiaa koskeva osio (1.2.3 jakso).

Oikeuskanslerinvirasto katsoi lausunnossaan, että hallituksen esityksessä tulisi selventää datasäädöksen suhdetta myös tietosuoja-asetuksen nojalla annettuun kansalliseen lainsäädäntöön. Jatkovalmistelussa on katsottu, että data-asetuksen 1 artiklan 5 kohta varsin yksiselitteisesti antaa etusijan myös asianmukaisesti säädetylle kansalliselle tietosuojasääntelylle ja esityksen jaksoon 3.1.3 on tehty tätä koskeva selvennys. Data-asetuksen suhdetta sähköistä yksityisyyden suojaa koskevaan kansalliseen sääntelyyn on täsmennetty jaksossa 3.1.4.

Oikeuskanslerinvirasto ja eduskunnan oikeusasiamies katsoivat lausunnoissaan, että esityksessä on perusteltava tarkemmin sitä, että lakiin ei ehdoteta sisällytettäväksi passiivisuusvalitusmahdollisuutta. Tätä lainsäädäntöratkaisua on jatkovalmistelussa perusteltu aiempaa seikkaperäisemmin jaksossa 5.1.5.

Muun muassa oikeuskanslerinviraston ja Hyvil Oy:n lausunnoissa esitettiin, että hallituksen esityksessä jatkovalmistelussa tulisi arvioida tarkemmin suoraan sovellettavan data-asetuksen ja kansallisen julkisuuslain välistä suhdetta tulevia tulkintaongelmia ajatellen. Jatkovalmistelun yhteydessä ei ole ollut mahdollista tehdä kattavaa selvitystä data-asetuksen ja julkisuuslainsäädännön yhteensovittamiseen liittyvistä tulevista tulkintakysymyksistä. Hallituksen esityksen nykytilan kuvaukseen on kuitenkin sisällytetty jakso data-asetuksen ja julkisuuslain välisestä suhteesta, jossa käsitellään valmistelun aikana tunnistettuja data-asetuksen ja julkisuuslainsäädännön rajapintoja sekä tuodaan esiin jo pidempään käynnissä ollut laaja julkisuuslain uudistushanke, jonka yhteydessä tullaan todennäköisesti käsittelemään myös data-asetuksen kannalta keskeisiä julkisen sektorin hallussa olevan tiedon salassapitoon liittyviä kysymyksiä. Tässä hallituksen esityksessä ei esitetä muutoksia julkisuuslakiin.

Oikeuskanslerinviraston lausunnossa toivotaan selvennystä kilpailu- ja kuluttajansuojaviranomaisten tehtäväksi annetun datalukutaidon edistämisen erosta tekoälyasetuksen 4 artiklan tarkoittamaan tekoälylukutaitoon ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston mahdolliseen valvontavastuuseen kummankin asetuksen osalta. Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ei ole annettu valvontavastuuta kummankaan mainitun lukutaidon osalta. Tässä esityksessä Kilpailu- ja kuluttajaviraston tehtäväksi on annettu kuluttajien datalukutaidon edistäminen ja

Liikenne- ja viestintäviraston tehtäväksi yritysten ja yhteisöjen datalukutaidon edistäminen. Kyse ei ole valvontavastuusta, vaan data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdassa tarkoitettua tehtävää ottaa käyttöön toimenpiteitä, joilla edistetään ja seurataan datanlukutaitoa. Datalukutaidolla asetuksen mukaan tarkoitetaan taitoja, tietämystä ja ymmärtämystä, joiden avulla kuluttajat ja yritykset voivat tulla tietoisiksi sellaisen datan mahdollisesta arvosta, jota ne tuottavat ja jakavat, ja johon niillä on halua tarjota pääsy asiaankuuluvien oikeudellisten sääntöjen mukaisesti. Tavoitteena on lisätä kansalaisten ja yritysten kykyä hyötyä datamarkkinoista. Tekoälyasetuksen 4 artiklan mukaan tekoälyjärjestelmien tarjoajien ja käyttöönottajien on varmistettava henkilöstönsä riittävä tekoälylukutaito. Tekoälyasetuksen täytäntöönpanoa koskevan hallituksen esityksen (HE 46/2025 vp) mukaan tekoälyjärjestelmän tarjoajan ja käyttöönottajajan on huolehdittava henkilöstön riittävästä osaamisesta, jotta ne pystyvät käytännössä toteuttamaan lainsäädännössä säädettyt velvoitteet ja vaatimukset. Säännös ei sellaisenaan muodosta velvoitteita eikä sen rikkomista ole ehdotettu kansallisesti sanktioitavaksi. Jatkovalmistelussa hallituksen esitystä ei ole pidetty tarpeellisena tämän aiheen osalta selvittää muulla tavoin.

Oikeuskanslerinviraston lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että hallituksen esityksen lausuntokierroksella ei ole ollut ruotsinkielistä lausuntopyyntöä. Oikeusministeriö puolestaan esitti harkittavaksi, että jatkovalmistelussa kuultaisiin vielä ainakin niitä tuomioistuimia, joiden toimintaan ehdotus voisi eniten vaikuttaa. Jatkovalmistelun aikana lausuntopalveluun on lisätty materiaalia ruotsin kielellä ja jatkettu lausuntoaikaa ruotsinkielisen kuulemisen osalta. Lisäksi tuomioistuimille on lähetetty erillinen lausuntopyyntö.

Oikeuskanslerinviraston lausunnossa katsottiin, että hallituksen esityksessä voisi selkeyttää sitä, miten data-asetus ja datanhallinta-asetus eroavat toisistaan ja miten nyt ehdotettava 1. laki tarkalleen panee täytäntöön kummatkin. Jatkovalmistelussa on pyritty johdonmukaisemmin ottamaan huomioon datanhallinta-asetus ja sen täytäntöönpano läpi koko esityksen. Datanhallinta-asetukseen liittyviä täytäntöönpanotarpeita on kuvattu hallituksen esityksen jaksujen 3.1.2 ja 3.6 lisäksi lyhyesti alajaksoissa 3.7.1.2, 3.7.2.2, 3.7.3.2 ja 3.7.4.2. Lisäksi keskeisiä ehdotuksia koskevaan 4.1. jaksoon on lisätty laajemmin datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanoa ja siinä käytettyä liikkumavaraa koskeva tiivistys.

Lausunnoissa pidettiin tarpeellisena harkita, tulisiko ehdotetun lain olla budjettilaki, jos esityksellä on julkistaloudellisia vaikutuksia. Asiaa on tarkasteltu jatkovalmistelussa. Hallitus ei kuitenkaan esittänyt määrärahaa data-asetuksen toimeenpanoon valtion vuoden 2026 talousarviossa, vaan asetuksen toimeenpano rahoitettaisiin viranomaisten olemassa olevia resursseja uudelleen kohdentamalla.

Esityksen vaikutusarvioita on jatkovalmistelussa jonkin verran täydennetty.

Lakiehdotuksissa on huomioitu myös oikeusministeriön lausunnossa ja jatkovalmistelun aikana esille nostamat lakitekniset korjaukset ja täsmennykset.

6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lausunnossa katsottiin, että data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen kansallisen liikkumavaran käyttö tulee kuvata myös keskeisiä ehdotuksia koskevassa osiossa. Jatkovalmistelussa keskeisiä ehdotuksia koskevaan osioon on lisätty tiiviisti kuvausta keskeisiin data-asetuksen täytäntöönpanoon liittyviin ehdotuksiin liittyvästä liikkumavarasta ja sen käytöstä. Lisäksi on selvennetty, että esityksessä ei ehdoteta uutta sääntelyä yksinomaan kansallisten syiden vuoksi.

Lausunnon mukaan esityksen asetukseen perustuva terminologia on vaikeaselkoista ja katsottiin, että esityksessä tulisi avata keskeisiä käsitteitä tarkemmin. Lausunnossa ei yksilöity mitä asetuksen käsitteitä arviointineuvosto on pitänyt esityksen kannalta keskeisinä. Jatkovalmistelussa esityksen pääsiallista sisältöä koskevaan 2 jaksoon (erityisesti alajakso 2.2.2) on lisätty verkkoon liitetyn tuotteen, tuotteeseen liittyvän palvelun, tuotteen datan, tuotteeseen liittyvän palvelun datan sekä käyttäjän, datan haltijan ja kolmannen osapuolen määritelmiä ja kuvausta. Myös mikroyrityksen ja pienen yrityksen määritelmät on avattu. Toimijoita koskevia täydennyksiä on tehty jonkin verran myös säännöskohtaisiin perusteluihin.

Arviointineuvoston lausunnossa katsottiin, että esityksessä olisi hyvä kuvata kootusti vielä vaikutukset, joita juuri ehdotetuilla lainmuutoksilla arvioidaan olevan, mukaan lukien seuraamusmaksujen vaikutukset. Esityksen alajaksoon 4.2.1 on lisätty kansallisten lakimuutosten vaikutusten koontitaulukko.

Arviointineuvoston mukaan esityksessä tulisi kuvata myös seuraamusmaksujen vaikutuksia eri kokoisille yrityksille ja luonnollisille henkilöille, ja siinä olisi hyvä vielä havainnollistaa muutaman esimerkin avulla, millaisissa tilanteissa seuraamusmaksuja voisi saada. Esityksen yritys- ja kuluttajavaikutuksia koskevia jaksoja on tältä osin täydennetty.

Lisäksi lausunnon mukaan esityksessä tulee kuvata, kuinka merkittävän riskin viranomaisten resurssit aiheuttavat esimerkiksi mahdollisuudelle edistää datalukutaitoa tai harjoittaa valvontaa. Esityksen viranomaisvaikutuksia on jatkovalmistelussa täydennetty erityisesti päävastuussa olevan Liikenne- ja viestintäviraston osalta.

6.3 Oikeuskanslerin ennakkotarkastus

Ennakkotarkastuksessa katsottiin, että lausuntopalautetta ja sen johdosta tehtyjä muutoksia on kuvattu ja perusteltu hallituksen esityksessä pääosin kiitettävästi. Hallituksen esityksessä voitaisiin kuitenkin ennakkotarkastuksen mukaan tuoda hieman enemmän esille tekijänoikeuksien suojan osalta esitettyjä kriittisiä näkökulmia ja niihin liittyviä perusteluja. Ennakkotarkastuksen perusteella tekijänoikeuksien suojaan liittyvää lausuntopalautetta on avattu yksityiskohtaisemmin jaksoon 6.1.5. Lisäksi hallituksen esityksen nykytilan kuvaukseen on lisätty muutamiin kohtiin data-asetuksen 1 artiklan 8 kohdan mukainen selventävä maininta siitä, että data-asetuksella ei rajoiteta sellaisten unionin tai kansallisten säädösten soveltamista, joissa säädetään teollis- tai tekijänoikeuksien suojaamisesta. Ennakkotarkastuksen perusteella tehtyjä tekijänoikeusjärjestöjen palautteeseen liittyviä täsmennyksiä on avattu tarkemmin lausuntopalautetta koskevassa jaksossa 6.1.5. Näitä täsmennyksiä pidettiin riittävinä tekijänoikeuksien suojaan liittyvään lausuntopalautteen huomioimiseksi, sillä hallituksen esityksellä ei vaikuteta sellaisen kansallisen tai EU-lainsäädännön soveltamiseen, joissa säädetään teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisesta.

Ennakkotarkastuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että seuraamusten sääntelytekniikassa on eroja eri asetusten perusteella määrättävien seuraamusten välillä, ja tämä näkyy erityisesti niiden seuraamusten kohdalla, joista tietosuojavaikuttettu voi määrätä seuraamusmaksun. Lausunnon perusteella täsmennettiin data-asetuksen suhdetta tietosuoja-asetukseen koskevaa 3.1.3 jaksoa, mutta esityksen perusratkaisuja ei muutettu. Data-asetuksen 37 artiklan 3 kohdan mukaan tietosuoja-asetuksen soveltamisen valvonnasta vastaavat viranomaiset ovat vastuussa data-asetuksen soveltamisen valvonnasta henkilötietojen suojan osalta. Näin ollen tietosuojavaikuttettu vastaa data-asetuksen soveltamisen yhteydessä tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä valvontatehtävistä Suomessa. Data-asetuksen 40 artiklassa säädetään lisäksi siitä, että tietosuojaviranomainen määrää hallinnollisia seuraamusmaksuja tietosuoja-asetuksen mukaisesti. Valmistelussa ei ole tunnistettu, että data-asetus sisältäisi

sellaista henkilötietojen käsittelyyn liittyvää sääntelyä, joka edellyttäisi uusia toimivaltuuksia tietosuojaviranomaiselle. Lisäksi data-asetuksen säännös siitä, että henkilötietojen käsittelyyn liittyvien seuraamusmaksujen määräämisessä on noudatettava tietosuoja-asetuksen sääntelyä, edellyttää, että tietosuoja-asetuksen seuraamusmaksusääntelystä ei voida poiketa.

Ennakkotarkastuksessa kehoitettiin myös tarkastamaan, että kaikki tarkoitetut data-asetuksen velvoitteet on sanktioitu. Sanktioitujen tekojen listaa ei lausunnon perusteella päädytty muuttamaan. Sanktioimatta on jätetty sellaiset teot, joista ei ole säädetty sanktioinnin näkökulmasta riittävän tarkasti. Esimerkiksi data-asetuksen 5 artiklan 9 kohta on jätetty sanktioimatta, koska se liittyy kiinteästi artiklan 10 kohtaan, jonka rikkomista esitetään sanktioitavaksi ja jonka kautta liikesalaisuuksien suojan rikkominen tulee siten sanktioitavaksi. Lisäksi esimerkiksi asetuksen 6 artiklan 2 kohdan f alakohtaa ei ole pidetty sanktioinnin näkökulmasta riittävän täsmällisenä, eikä kohdassa tarkoitettua toimintaa ole avattu asetuksessa niin, että sen perusteella olisi selvää, miten toimimalla henkilö voisi syyllistyä velvoitteen rikkomiseen. On myös huomioitava, että data-asetuksessa on kyse uudenlaisesta sääntelystä, jonka soveltamisesta ei ole vielä kokemusta. Toimivaltaiset viranomaiset seuraavat asetuksen soveltamista ja tekevät yhteistyötä keskenään sekä esimerkiksi Euroopan datainnovaatiolautakunnan työn yhteydessä. On tärkeää, että myös seuraamuksiin liittyvää soveltamiskäytäntöä ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta seurataan jatkossa tarkasti.

Ennakkotarkastuksessa katsottiin myös, että ehdotettavassa laissa ei ole soveltamisalasäännöstä, minkä vuoksi kansallisen lain soveltamisala ei ole aivan selvä. Ennakkotarkastuslausunnon mukaan tulisi erityisesti arvioida, edellyttävätkö data-asetus ja datanhallinta-asetus eduskunnan sisällyttämistä kotimaisen lainsäädännön soveltamisalaan ja varmistua siitä, voivatko eduskunnan virastot kuulua lain soveltamisalaan huomioden tähän liittyvän perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:ään on tämän vuoksi lisätty lain soveltamisalaa koskeva momentti säännöskohtaisine perusteluineen ja säätämisjärjestysperusteluineen. Soveltamisalasäännöksessä on pyritty huomioimaan etenkin eduskunnan virastojen ja ylimpien laillisuusvalvojien perustuslaillinen asema.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus ja soveltamisala. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta. Koska kyseessä on kokonaan uusi laki, sen 1 §:ään ehdotetaan selkeyden vuoksi otettavaksi lain tarkoitusta koskeva säännös. Lain tarkoitus on täydentää datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2023/2854 (datasäädös).

Dataa koskevan sääntelykokonaisuuden yhdenmukaistamiseksi lain olisi tarkoitus jatkossa sisältää myös ne eurooppalaisen datan hallinnoinnista ja asetuksen (EU) 2018/1724 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2022/868 (datanhallinta-asetus) täydentävää sääntelyä edellyttävät säännökset, jotka on jo aiemmin säädetty osaksi sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia (HE 50/2023 vp). Kyseiset säännökset siirrettäisiin sähköisen viestinnän palveluista annetusta laista lähtökohtaisesti sisällöllisesti muuttumattomana nyt ehdotettavaan uuteen lakiin. Datanhallinta-asetuksen 7 ja 8 artiklassa mainitut toimivaltaiset viranomaiset on puolestaan nimetty eräiden hallinnon

yhteisten sähköisen asioinnin tukipalveluiden tuottamisesta annetulla valtiovarainministeriön asetuksella (900/2023), johon ei ehdoteta tässä yhteydessä muutosta.

Asetusta täydentävää kansallista lakia sovelletaan lähtökohtaisesti asetuksien soveltamisalojen mukaisesti. Data-asetuksen soveltaminen perustuu asetuksessa määriteltyihin toimijarooleihin, minkä lisäksi asetuksen V luvussa säädetään erityisestä julkisen sektorin elinten oikeudesta saada tietoja yksityiseltä sektorilta poikkeuksellisen tarpeen perusteella. Asetuksen 1 artiklan 6 kohdassa on myös soveltamisalarajoituksia liittyen esimerkiksi aloihin, jotka eivät kuulu unionin toimivaltaan. Asetus ei vaikuta jäsenvaltioiden yleistä turvallisuutta, puolustusta ja kansallista turvallisuutta koskevaan toimivaltaan riippumatta siitä, minkä tyyppisiä elimiä jäsenvaltiot ovat valtuuttaneet suorittamaan näitä tehtäviä. Asetus ei vaikuta myöskään tulli- ja verohallintoa eikä kansanterveyttä tai kansalaisten turvallisuutta koskevaan jäsenvaltioiden toimivaltaan. Julkisen sektorin elimellä tarkoitetaan data-asetuksen 2 artiklan mukaan jäsenvaltioiden kansallisia viranomaisia, alue- tai paikallisviranomaisia ja jäsenvaltioiden julkisoikeudellisia laitoksia tai yhden tai useamman tällaisen viranomaisen tai laitoksen muodostamia yhteenliittymiä.

Datanhallinta-asetuksen 1 artiklassa säädetään asetuksen kohteesta ja soveltamisalasta. Artiklan 1 kohdan mukaan asetuksessa vahvistetaan a) edellytykset, jotka koskevat julkisen sektorin hallussa olevien tiettyjen datan luokkien uudelleenkäyttöä unionissa (II luku); b) datan välityspalvelujen tarjoamista koskevat ilmoitus- ja valvontapuitteet (III luku); c) vapaaehtoisen rekisteröitymisen puitteet yhteisöille, jotka keräävät ja käsittelevät altruistisiin tarkoituksiin saataville annettua dataa (IV luku); ja d) kehys Euroopan datainnovaatiolautakunnan perustamiselle (VI luku). Datan hyödyntämisestä säädetään jo useassa muussa EU-säädöksessä. Siksi artiklan 2–5 kohdassa säädetään asetuksen suhteesta muuhun sääntelyyn. Asetus ei rajoita esimerkiksi tietosuojalainsäädännön eikä kilpailulainsäädännön soveltamista. Julkisen sektorin elimellä tarkoitetaan datanhallinta-asetuksen 2 artiklan mukaan valtion viranomaisia, alue- tai paikallisviranomaisia, julkisoikeudellisia laitoksia tai yhden tai useamman tällaisen viranomaisen tai julkisoikeudellisen laitoksen muodostamia yhteenliittymiä. Datanhallinta-asetuksen osalta esityksen ulkopuolelle olisi rajattu asetuksen II luku ja siihen liittyvät viranomaistehtävät (ks. jakso 3.1.2 ja 12.5.1).

Ehdotettavassa uudessa laissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston valvontatoimivaltuuksista. Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt ongelmallisena sitä, että eduskunnan valtiopäivätoiminta olisi ulkopuolisen valvonnan kohteena. Perustuslakivaliokunta on myös katsonut, että eduskunnan kanslia ja osin myös sen virastot ovat osa eduskunnan organisaatiota. Ylimpien laillisuusvalvojien toiminnan valvomisen on puolestaan katsottu kuuluvan perustuslain nojalla eduskunnan ja sen perustuslakivaliokunnan tehtäväksi.

Data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen soveltamisala-artiklat eivät ota kantaa siihen, sovelletaanko asetusta myös eduskunnan tai ylimpien laillisuusvalvojien toimintaan. Esityksen valmistelussa ei ole voitu poissulkea sitä, että eduskunta, sen virastot tai ylimmät laillisuusvalvojat voisivat tulevaisuudessa toimia ainakin data-asetuksen tarkoittamina käyttäjinä, jotka kuuluvat asetuksen soveltamisen piiriin. Vastaavasti ne voitaisiin katsoa data-asetuksen melko väljän julkisen sektorin elimen määritelmän piiriin kuuluviksi. Datanhallinta-asetuksen mukaisena datan välityspalvelun tarjoajana ei voisi toimia viranomainen. Datanhallinta-asetuksessa määritellyn data-altruismiorganisaation kanssa vastaavaa toimintaa voisi sen sijaan harjoittaa myös viranomainen. Tällaisen yhteisön toiminta ei kuitenkaan automaattisesti tulisi viranomaisvalvonnan piiriin, vaan vaatisi asetuksen mukaisen rekisteröinnin, jonka hakeminen on yhteisöille vapaaehtoista. (Ks. datan välityspalvelun määritelmästä ja data-altruismiorganisaation toiminnan rekisteröinnistä jakso 12.5.1.)

Perustuslakivaliokunnan eduskuntaa koskevien huomioiden vuoksi ehdotettavan lain soveltamisalaa on päädytty rajaamaan siten, että eduskunnan valtiopäivätoiminta ja eduskunnan kanslia olisivat lain soveltamisalan ulkopuolella. Muut eduskunnan virastot kuuluisivat ehdotettavan lain soveltamisalaan tietyin edellytyksin. Ehdotettavan lain soveltamisalasta rajattaisiin myös ylimmät laillisuusvalvojat. Eduskunnan valtiopäivätoiminnan, eduskunnan virastojen ja ylimpien laillisuusvalvojien sulkemista ehdotettavan lain soveltamisalan ulkopuolelle on käsitelty tarkemmin säätämisyjärjestysperustelujen yhteydessä jaksossa 12.

Pykälän 2 *momentin* mukaan lakia sovellettaisiin lähtökohtaisesti täytäntöönpantavien asetusten soveltamisalan mukaisesti. Lakia ei kuitenkaan sovellettaisi eduskunnan valtiopäivätoimintaan eikä eduskunnan kansliaan. Lakia ei sovellettaisi muihin eduskunnan virastoihin, jos niiden mainittujen asetusten piiriin kuuluvalla toiminnalla on keskeinen yhteys eduskunnan valtiopäivätoimintaan.

Eduskunnan virastojen määrittelystä säädetään eduskunnan virkamiehistä annetussa laissa (1197/2003). Kyseisen lain 2 §:n 2 momentin mukaan eduskunnan virastoja ovat eduskunnan kanslia ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia sekä eduskunnan yhteydessä olevat valtiontalouden tarkastusvirasto ja kansainvälisten suhteiden ja Euroopan unionin asioiden tutkimuslaitos, joka käyttää nimeä Ulkopoliittinen instituutti. Eduskunnan kirjasto on kuulunut vuodesta 2001 alkaen eduskunnan kansliaan. Eduskunnan virastoilla voi olla eriasteisia yhteyksiä eduskunnan valtiopäivätoimintaan. Ehdotettavan säännöksen mukaista ”keskeistä yhteyttä eduskunnan valtiopäivätoimintaan” olisi arvioitava tapauskohtaisesti jokaisen eduskunnan viraston osalta. Esimerkiksi Ulkopoliittisen instituutin toiminnalla ei olisi jokaisessa tilanteessa keskeistä yhteyttä eduskunnan valtiopäivätoimintaan. Ehdotettu säännös yhdessä seuraamusmaksujen määräämistä koskevan säännöksen (1. lakiehdotuksen 22 §) kanssa tarkoittaisi, että eduskunnan virastoille ei voitaisi määrätä seuraamusmaksuja, mutta kyseisiin virastoihin voitaisiin sen sijaan kohdistaa muita valvontatoimenpiteitä siltä osin kuin ne kuuluvat lain soveltamisalaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi, ettei lakia sovellettaisi eduskunnan oikeusasiamieheen eikä valtioneuvoston oikeuskansleriin. Ehdotettu säännös merkitsisi sitä, ettei eduskunnan oikeusasiamieheen tai valtioneuvoston oikeuskansleriin voitaisi kohdistaa ylimpiä laillisuusvalvoja alemman asteisten viranomaisten valvontaa tai näiden määräämiä seuraamuksia. Eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin katsottaisiin kuitenkin kuuluvan data-asetuksen soveltamisalaan ja siten asetuksessa säädettyjen vaatimusten piiriin, jos ne toimivat jossakin asetuksen soveltamisalan piiriin kuuluvassa roolissa (ks. HaVM 13/2018 s. 36 tietosuojalain säätämisen yhteydessä).

Pykälän 3 *momenttiin* sisällytettäisiin selkeyden vuoksi informatiivinen viittaus liikesalaisuuksia koskevaan lainsäädäntöön, koska liikesalaisuuksiin liittyvät kysymykset ovat data-asetuksen kannalta relevantteja usealla tapaa. Sääntelyjen suhdetta on selvennetty jo data-asetuksessa, joten tähän lakiin on katsottu tarpeelliseksi sisällyttää ainoastaan informatiivinen viittaus. Data-asetuksen mukaan ”vaikka tässä asetuksessa edellytetään, että datan haltijat luovuttavat tiettyä dataa käyttäjille tai käyttäjän valitsemille kolmansille osapuolille, vaikka tällaista dataa voidaan suojata liikesalaisuuksina, sitä olisi tulkittava sellaisella tavalla, että liikesalaisuuksille direktiivin (EU) 2016/943 nojalla annettu suoja säilytetään”. Data-asetuksen nojalla jaettava data voi siten sisältää liikesalaisuuksiksi katsottavaa dataa, mutta tällaisen datan luottamuksellisuutta on kunnioitettava.

Lisäksi pykälän 4 *momentti* sisältäisi informatiivisen viittauksen todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijäoikeuksia koskevissa riita-asioissa annettuun lakiin, jota sovelletaan liikesalaisuuslaissa tarkoitetun liikesalaisuuden tai teknisen ohjeen oikeudettomaan käyttöön tai

ilmaisemiseen perustuvan vahingon korvaamista tai liikesalaisuuslain 8 §:ssä tarkoitetun kiellon määrittämisestä koskevassa asiassa. Kyseistä lakia ei sovelleta liikesalaisuuslain 9 §:ssä tarkoitettuihin väliaikaisiin kieltoihin.

2 §. *Datakoordinaattori ja muut toimivaltaiset viranomaiset.* Pykälässä säädettäisiin data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen osalta toimivaltaisista viranomaisista Suomessa. Data-asetus edellyttää, että jos toimivaltaisia viranomaisia on useampi kuin yksi, niiden joukosta yksi on nimettävä datakoordinaattoriksi helpottamaan toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä ja avustamaan asetukseen liittyvissä asioissa.

Pykälän *1 momentissa* nimettäisiin Liikenne- ja viestintävirasto data-asetuksen 37 artiklassa tarkoitetuksi datakoordinaattori-viranomaiseksi. Virasto vastaisi artiklassa datakoordinaattorille säädetyistä tehtävistä Suomessa. Viraston olisi sen perusteella muun muassa toimittava keskitettynä yhteyspisteenä kaikissa asetuksen soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Pykälän *2 momentin* mukaan Liikenne- ja viestintävirasto vastaisi asetuksen valvonnasta Suomessa, jollei kyseessä olisi kuluttaja-asiamiehen toimivaltaan lain 3 §:n mukaisesti kuuluva tehtävä. Nimenomaisten valvontatehtävien lisäksi 3 §:ssä säädettäisiin, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto edistää data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdassa tarkoitettua kuluttajien datalukutaitoa. Mainitut kolme viranomaista olisivat asetuksen osalta toimivaltaisia viranomaisia Suomessa.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston muista data-asetuksen 37 artiklan mukaisista tehtävistä kuin valvonnasta. Liikenne- ja viestintävirasto edistäisi 37 artiklan 5 kohdan a alakohdan tarkoittamaa yritysten ja yhteisöjen datalukutaitoa, kun taas kuluttajien datalukutaidon edistämisestä vastaisi 3 §:n mukaisesti Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Liikenne- ja viestintävirasto myös seuraisi data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan e alakohdassa tarkoitettua datan saataville asettamiseen ja käyttöön liittyvää kehitystä.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan mukaisesti jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisten viranomaisten tehtävät ja valtuudet määritellään selkeästi, ja niihin kuuluvat muun muassa 5 kohdassa luetellut tehtävät. Koska datalukutaidon edistäminen tai datan saataville asettamiseen ja käyttöön liittyvän kehityksen seuraaminen eivät kuulu suoraan data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdassa ja tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettuihin viraston valvontatehtäviin, niistä on säädettävä erikseen. Myös muista 37 artiklan 5 kohdan luettelon sellaisista tehtävistä, joiden ei katsota kuuluvan valvontatehtäviin, säädettäisiin joko suoraan sovellettavasti muualla asetuksessa tai tässä laissa. Esimerkiksi mainitun kohdan f, g ja h alakohdista säädettäisiin viranomaisten välistä yhteistyötä koskevissa pykälissä ja d alakohdan mukaisista seuraamuksista säädetään ehdotetun lain 10-12 ja 13-22 §:ssä. Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan j alakohdan tehtävästä on puolestaan jo säädetty velvoittavasti asetuksen 22 artiklassa. Lisäksi b, c ja i alakohta kuuluisivat valvontatehtävän piiriin. Lisäksi c alakohdassa tarkoitetuista tutkimuksista ja f alakohdassa tarkoitetusta yhteistyöstä säädetään osaltaan ehdotetun lain 7 §:ssä.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että Liikenne- ja viestintävirasto sertifioi data-asetuksen 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti Suomeen sijoittuneet tuomioistuinten ulkopuoliset riidanratkaisuelimet. Data-asetuksen 10 artiklan 5 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltio sertifioi 10 artiklassa tarkoitetut tuomioistuinten ulkopuoliset riidanratkaisuelimet näiden pyynnöstä. Mainitussa asetuksen kohdassa säädetään myös niistä edellytyksistä, joiden täyttyminen riidanratkaisuelimen on osoitettava voidakseen tulla sertifioituksi. Data-asetus ei määrittele kenelle sertifiointitehtävä jäsenvaltiossa kuuluu. Tehtävän on katsottu Suomessa

parhaiten sopivan datakoordinaattoriksi nimettävälle Liikenne- ja viestintävirastolle, jolla on jo digipalveluasetuksen perusteella vastaavanlainen sertifiointitehtävä. Tässä momentissa tarkoitettu sertifiointitehtävä on päätetty osoittaa samalle viranomaiselle kuin digipalveluasetuksessa säädetty sertifiointitehtävä myös monissa muissa jäsenvaltioissa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin jatkossa jo nyt Liikenne- ja viestintävirastolle kuuluvista datanhallinta-asetuksen III ja IV luvun mukaisista toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä. Liikenne- ja viestintävirasto olisi jatkossakin asetuksen 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu viranomainen, jolla on toimivalta toteuttaa datan välityspalvelujen ilmoitusmenettelyyn liittyvät tehtävät, sekä 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka vastaa tunnustettujen data-altruismipohjaisten organisaatioiden julkisesta kansallisesta rekisteristä. Pykälällä pantaisiin jatkossa täytäntöön edellä mainitut artikkelit.

Henkilötietojen suojan osalta lähtökohtana on, että data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen puitteissa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tietosuoja-asetusta (ks. data-asetuksen artikla 1(5) ja datanhallinta-asetuksen 35 perustelukappale ja artikla 1(3)).

Data-asetus ja datanhallinta-asetus kunnioittavat tietosuojaviranomaisten toimivaltaa valvoa henkilötietojen suojaa koskevia sääntöjä. Tietosuojaviranomaiset ovat toimivaltaisia panemaan täytäntöön ne velvollisuudet, jotka johtuvat suoraan yleisestä tietosuoja-asetuksesta (ks. data-asetuksen artikla 37(3) ja datanhallinta-asetuksen johdanto-osan perustelukappale 4 ja 35 ja artikla 1(3) ja 13(3)).

Suomessa tietosuojavaltuutettu tulee olemaan vastuussa asetuksien soveltamisen valvonnasta henkilötietojen suojan osalta, ja tietosuojavaltuutettu voi toimivaltansa puitteissa (henkilötietojen suoja) määrätä tietosuoja-asetuksen mukaisia hallinnollisia seuraamusmaksuja data-asetuksen II, III ja V lukujen rikkomisesta (40(4) art.) sekä datanhallinta-asetuksen velvoitteiden rikkomisesta (ks. datanhallinta-asetuksen osalta HE 50/2023 vp). Tietosuojavaltuutettu ratkaisisi asiat edelleenkin yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain nojalla. Esimerkiksi data-asetuksen artikkelit 4(12), 5(8), 6(1) sekä 6(2)(b) ovat katsottavissa sellaisiksi, joita tietosuojavaltuutettu voi valvoa tietosuoja-asetuksen perusteella. Data-asetuksen II, III ja V lukujen tai datanhallinta-asetuksen rikkominen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita tietosuoja-asetuksen rikkomista.

Näin ollen tietosuojaviranomaisille ei esitettäisi toimivaltuuksia tähän lakiin, eikä tässä ehdotuksessa esitettäisi myöskään muutoksia henkilötietolainsäädäntöön.

3 §. Kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimivalta. Pykälässä säädettäisiin kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimivallasta. Vaikka kuluttaja-asiamies toimii Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, on sillä kuitenkin itsenäinen toimivalta viranomaisena, ja Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n mukaan kuluttaja-asiamiehelle kuuluvista lainsäädännön valvontatehtävistä säädetään erikseen.

Pykälän 1 momentin mukaan data-asetuksen 37 artiklan mukainen valvonnasta vastaava toimivaltainen viranomainen on kuluttaja-asiamies data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohtien osalta, jos kyse on elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisistä tilanteista. Data-asetuksen 1 artiklan 9 kohdan mukaan data-asetuksella täydennetään muuta EU-sääntelyä, jonka tarkoituksena on varmistaa kuluttajansuojan korkea taso unionissa. Kuluttaja-asiamies valvoo yleistoimivaltansa puitteissa myös suoraan sovellettavaa Euroopan unionin kuluttajansuojaa koskevaa sääntelyä. Ehdotettavan 3 §:n mukainen toimivalta täydentää kuluttaja-asiamiehen yleistoimivaltaa.

Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimivan kuluttaja-asiamiehen tehtäväksi on katsottu soveltuvan data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdan valvonta silloin, kun data-asetuksella täydennetään muuta EU-sääntelyä, jonka tarkoituksena on varmistaa kuluttajansuojan korkea taso unionissa. Kuluttaja-asiamies valvoo yleistoimivaltansa puitteissa myös suoraan sovellettavaa Euroopan unionin kuluttajansuojaa koskevaa sääntelyä. Ehdotettavan 3 §:n mukainen toimivalta täydentää kuluttaja-asiamiehen yleistoimivaltaa, kun kyse on tiedoista, jotka elinkeinonharjoittajien on annettava kuluttajille ennen sopimuksen tekemistä. Kuluttaja-asiamiehen toimivalta, samoin kuin kuluttajansuojalain sekä muun kuluttajia suojaavan sääntelyn soveltamisala, rajautuu elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisiin suhteisiin, ja tämä on perusteltua ottaa lähtökohdaksi myös data-asetuksen valvonnassa. Muilta osin edellä mainittujen säännösten valvonnasta vastaisi Liikenne- ja viestintävirasto.

Pykälän 2 *momentin* mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto edistää data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdan tarkoittamaa kuluttajien datalukutaitoa. Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain (661/2012) 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston tehtäviin kuuluu myös huolehtia muista sille säädettyistä tai määrätyistä tehtävistä. Näin ollen kuluttajien datalukutaidon edistämistehtävästä ei ole datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain 3 §:n lisäksi tarpeen säätää erikseen Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetusta laissa.

Kuluttajien datalukutaidon edistäminen olisi uusi tehtävä Kilpailu- ja kuluttajaviraston nykyiseen tehtäväkenttään nähden. Vaikka data-asetuksen tarkoittama datalukutaidon edistäminen ei sisällöllisesti vastaa viraston nykyistä kuluttajavalistusta ja -kasvatusta, voidaan katsoa, että data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdan tarkoittamaa kuluttajien datalukutaitoa on mahdollista edistää tarkoituksenmukaisella tavalla osana viraston toimintaa.

Liikenne- ja viestintävirasto edistäisi ehdotetun lain 2 §:n 3 momentin mukaan 37 artiklan 5 kohdan a alakohdan tarkoittamaa yritysten ja yhteisöjen datalukutaitoa.

Pykälän 3 *momentti* sisältäisi informatiivisen viittauksen, jonka mukaan kuluttaja-asiamiehen eräistä toimivaltuuksista säädetään kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa (566/2020). Näin ollen esimerkiksi mahdollisissa seuraamusmaksumenettelyissä noudatettaisiin kuluttaja-asiamiehen valvonnassa sitä, mitä asiasta on säädetty kyseisessä laissa. Kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettuun lakiin esitettäisiin lisäksi tehtäväksi täsmennyksiä, joilla data-asetus tulee huomioitua myös kyseisen lain soveltamisalassa olevana säädöksenä.

Pykälän 3 *momentti* sisältäisi myös toisen informatiivisen viittauksen, jonka mukaan kuluttaja-asiamiehen tehtävien tärkeysjärjestyksestä säädetään Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetussa laissa. Lain 7 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asioissa ja kuluttaja-asiamiehen on erityisesti toimittava aloilla, joilla on kuluttajien kannalta huomattavaa merkitystä tai joilla voidaan olettaa yleisimmin esiintyvän ongelmia kuluttajan asemassa.

4 §. Yhteistyö viranomaisten välillä. Pykälässä annettaisiin tarkentavaa sääntelyä data-asetusta ja tätä lakia koskevasta kansallisesta viranomaisyhteistyöstä. Viranomaisyhteistyöllä tarkoitetaan tässä yhteistyötä muiden viranomaisten kuin data-asetuksen osalta toimivaltaisten viranomaisten välillä.

Pykälän 1 *momentin* mukaan Liikenne- ja viestintäviraston, kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston eli kaikkien data-asetuksen osalta toimivaltaisten viranomaisten on data-asetuksen ja tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan toimittava yhteistyössä tietosuojavaltuutetun ja muiden asianomaisten viranomaisten kanssa. Säännös on tarpeen viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan g ja h alakohdan

täytäntöönpanemiseksi, koska 5 kohta ei ole suoraan sovellettava. Sen sijaan 37 artiklan 2 kohta, joka koskee kansallisten toimivaltaisten viranomaisten keskinäistä yhteistyötä, on suoraan sovellettava. Näin ollen toimivaltaisten viranomaisten keskinäisestä yhteistyöstä ei voida kansallisesti säätää, mutta momentti koskisi toimivaltaisten viranomaisten ja muiden ala- tai sektorikohtaisten viranomaisten välistä yhteistyötä.

Tietosuoja-valtuutetun osalta nimenomainen maininta säännöksessä on tarpeen, koska 37 artiklan 5 kohdan g alakohta velvoittaa jäsenvaltioita säätämään siitä, että toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä muun muassa yleisen tietosuoja-asetuksen valvonnasta vastaavan viranomaisen kanssa. Tietosuoja-asetuksen mukainen toimivaltainen viranomainen mainitaan artiklan kohdassa nimenomaisesti, kun taas muita yhteistyövelvoitteiden kohteena olevia viranomaisia luonnehditaan yleisemmällä tasolla tai niistä käytetään asiaankuuluva viranomainen -termiä. Alakohdassa velvoitetaan säätämään yhteistyöstä myös esimerkiksi data-alalla ja sähköisten viestintäpalvelujen alalla toimivaltaisten viranomaisten kanssa, mutta tästä säätäminen on tarpeetonta Liikenne- ja viestintäviraston ollessa myös näillä aloilla pääasiallinen toimivaltainen viranomainen. Tietosuoja-valtuutetun nimenomaista mainintaa säännöksessä puoltaa osaltaan myös se, että tietosuoja-valtuutettu tulee olemaan keskeinen toimija kansallisesti data-asetuksen soveltamisen yhteydessä tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn yhteydessä. Sen sijaan muita asianomaisia viranomaisia, joiden kanssa toimivaltaisten viranomaisten olisi tehtävä yhteistyötä, ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista luetella niiden potentiaalisesti suuren lukumäärän vuoksi. Asetuksen soveltamisala on laaja, ja se voi tulla sovellettavaksi useilla eri aloilla, joita mahdollisesti valvovat muut kuin momentissa nimenomaan mainitut viranomaiset. Tässä huomioitavaksi tulevat etenkin sektori- ja alakohtaiset viranomaiset.

Datanhallinta-asetuksen osalta viranomaisten välinen yhteistyövelvoite on sanamuodoltaan data-asetusta velvoittavampi (13 artiklan 3 kohta ja 23 artiklan 3 kohta). Koska datanhallinta-asetuksen yhteistyövelvoite toimivaltaisten viranomaisten ja muiden viranomaisten välillä on suoraan sovellettava, siitä ei voida kansallisesti säätää samoin kuin data-asetuksen osalta ehdotetaan tässä momentissa säädettäväksi. Velvoitteen piirissä on Suomessa tietosuoja-valtuutettu, Liikenne- ja viestintävirasto, Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä kuluttaja-asiamies (ks. HE 50/2023 vp).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuluttaja-asiamiehen velvollisuudesta ilmoittaa Liikenne- ja viestintävirastolle, jos se vastaanottaa ilmoituksen, joka koskee data-asetuksessa säädettyjen velvoitteiden rikkomista, ja kuluttaja-asiamies katsoo tarpeelliseksi ottaa asian tutkittavakseen. Ilmoitusvelvollisuus koskisi sellaisia data-asetuksessa säädettyihin velvollisuuksiin liittyviä asioita, jotka edellyttävät viranomaiselta tutkintaa. Ilmoitusvelvollisuus ei koskisi sellaisia viranomaiselle lähetettyjä yhteydenottoja, jotka viranomainen päättää ohjauksella tai neuvonnalla. Ilmoitusvelvollisuus on tarpeen, jotta datakoordinaattorilla on käytettävissään ajantasaiset tiedot data-asetukseen liittyvistä valvontatoimista, jotta datakoordinaattori voi täyttää data-asetuksen mukaiset raportointi- ja koordinoititehtävät.

Kilpailu- ja kuluttajavirastoon kuluttaja-asiamiehelle tehty ilmoitukset epäillyistä rikkomuksista eivät tule automaattisesti vireille valvonta-asioina. Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 7 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asioissa ja kuluttaja-asiamiehen on erityisesti toimittava aloilla, joilla on kuluttajien kannalta huomattavaa merkitystä tai joilla voidaan olettaa yleisimmin esiintyvän ongelmia kuluttajan asemassa (nk. priorisointivelvoite). Pääsääntöisesti kuluttaja-asiamiehelle tehtyihin ilmoituksiin vastataan vakiovastauksella, eikä ilmoittaja saa yhteydenoton tekemällä asianosaisasemaa (ks. esim. eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu Dnro 3616/4/15). Ilmoitukset ovat valvonnan impulsseja, joita kuluttaja-asiamies hyödyntää valitessaan priorisointivelvoitteensa mukaisesti

valvonnan kohteita. Näin ollen kuluttaja-asiamiehen ei tarvitsisi ilmoittaa Liikenne- ja viestintävirastolle data-asetuksen epäiltyä rikkomista koskevan ilmoituksen vastaanottamisesta, vaan ilmoitus tulisi tehdä vasta, jos kuluttaja-asiamies katsoo tarpeelliseksi ottaa asian tutkittavakseen.

Viranomaisten väliseen yhteistyöhön sovelletaan lisäksi hallintolain 10 §:ää, jonka mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tähän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään yhteistyötä.

2 luku Viranomaisten tutkintamenettely ja valvontatoimenpiteet

5 §. Tiedonsaantioikeus. Data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdan mukaan toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää käyttäjiltä, datan haltijoilta tai datan vastaanottajilta tai niiden laillisilta edustajilta, jotka kuuluvat niiden jäsenvaltion toimivaltaan, kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen asetuksen noudattamisen todentamiseksi. Vastaavasti datanhallinta-asetuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaan datan välityspalvelujen suhteen toimivaltaisella viranomaisella on valtuudet vaatia datan välityspalvelujen tarjoajilta tai niiden laillisilta edustajilta kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen datan välityspalveluihin sovellettavien vaatimusten (luku III) noudattamisen todentamiseksi. Datanhallinta-asetuksen 24 artiklan 2 kohdan mukaan data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää tunnustetuilta data-altruismipohjaisilta organisaatioilta tietoja, jotka ovat tarpeen data-altruismipohjaisiin organisaatioihin sovellettavien vaatimusten (luku IV) noudattamisen todentamiseksi. Kummankin asetuksen mukaan tietopyynnön on oltava oikeassa suhteessa tehtävien suorittamiseen nähden, ja se on perusteltava.

Pykälän *1 momentti* sisältäisi informatiivisen viittauksen Liikenne- ja viestintäviraston data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen mukaisiin tiedonsaantioikeuksiin. Tiedonsaantioikeus voi kohdistua sekä luonnolliseen henkilöön että oikeushenkilöön, kun ne toimivat roolissa, joka kuuluu Liikenne- ja viestintäviraston laissa määritellyn valvonnan piiriin. Kansallisesti esitetään lisäksi täsmennettäväksi, että Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä, ilman aiheutonta viivytystä, viranomaisen pyytämässä muodossa ja maksutta. Tiedonsaantioikeus siis lähtökohtaisesti murtaa salassapidon. Asetusten mukaisesti Liikenne- ja viestintäviraston tietopyynnön oltava oikeassa suhteessa tehtävien suorittamiseen nähden, ja se on perusteltava. Edellyttämällä tietojen luovuttamista viranomaisen pyytämässä muodossa pyritään varmistamaan erityisesti Liikenne- ja viestintäviraston mahdollisuus tietojen sähköiseen käsittelyyn. Viranomaisen on pyynnössään noudatettava kohtuullisuutta, eli viranomainen ei voisi esimerkiksi edellyttää tietojen toimittamista avoimien rajapintojen yli koneluettavassa muodossa, ellei tietojen toimittajalla ole tähän teknistä valmiutta. Tiedot voitaisiin toimittaa sähköisesti myös esimerkiksi sähköpostitse. Jos tarvittavat tiedot ovat Liikenne- ja viestintäviraston saatavissa sähköisesti muilta viranomaisilta, ne tulisi ensisijaisesti pyrkiä hankkimaan sitä kautta yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi.

Datanhallinta-asetuksen valvontaan liittyvät kansalliset säännökset sisältyvät tällä hetkellä sähköisen viestinnän palveluista annetun lakiin, jonka 315 §:ssä on säädetty muun muassa viranomaisen yleisestä tiedonsaantioikeudesta. Tällä esityksellä datanhallinta-asetusta koskevat säännökset kumottaisiin sähköisen viestinnän palveluista annetusta laista ja datanhallinta-asetuksen tiedonsaantioikeuksiin liittyvä kansallinen täydentävä sääntely sisältyisi jatkossa tähän pykälään. Liikenne- ja viestintäviraston datanhallinta-asetukseen perustuvat tiedonsaantioikeudet eivät muutoksen myötä laajenisi.

Pykälän 2 *momentissa* täsmennettäisiin kansallisesti, että Liikenne- ja viestintävirastolla on tässä pykälässä tarkoitetut tiedonsaantioikeudet myös silloin, jos virasto pyytää tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaisesti tekemän pyynnön perusteella, jotta virasto voi täyttää data-asetuksen 37 artiklan 2 kohdassa ja 38 artiklan 3 kohdassa säädetyn toimivaltaisen viranomaisten yhteistyövelvoitteen asetuksen valvonnassa. Säännöksellä täytäntöönpantaisiin osaltaan myös data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan f alakohta.

Data-asetuksen 37 artikla koskee data-asetuksen täytäntöönpanoa ja sen valvontaa. Data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaan yhden jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi pyytää toisen jäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta apua tai täytäntöönpanotoimenpiteitä esittämällä perustellun pyynnön. Pyyntöön saaneen viranomaisen tulee antaa pyyntöön vastaus, jossa esitetään yksityiskohtaisesti toteutetut tai suunnitellut toimet. Jos toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyyntö koskee apua epäillyn data-asetuksen rikkomuksen selvittämiseen ja siihen liittyvään tietojen hankintaan Suomessa, Liikenne- ja viestintävirasto arvioisi saamansa pyynnön ja voisi harkintansa mukaan päättää tehdä data-asetuksen mukaisen perustellun tietopyynnön data-asetuksen rikkomisesta epäilylle Suomessa. Toisen jäsenvaltion viranomaisen pyyntö ei velvoita Liikenne- ja viestintävirastoa esimerkiksi tekemään tietopyyntöä, jota se ei pidä perusteltuna. Liikenne- ja viestintävirastolla on data-asetuksen perusteella kuitenkin velvoite tehdä yhteistyötä jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille tehtyjen valitusten ratkaisemiseksi.

6 §. Tiedonvaihto viranomaisten välillä. Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston sekä kuluttaja-asiamiehen oikeudesta vaihtaa salassa pidettävää tietoa, jos se on näille data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa tai ehdotetussa laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämätöntä. Säännöksen on tarkoitus koskea molempien asetusten osalta toimivaltaisen viranomaisten, ei kuitenkaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston, mahdollisuutta vaihtaa salassa pidettävää tietoa. Kilpailu- ja kuluttajaviraston datalukutaidon edistämistä koskeva tehtävä on luonteeltaan sellainen, että sen yhteydessä ei olisi tarve vaihtaa salassa pidettävää tietoa viranomaisten kesken. *Momentissa* tarkoitetun tiedonvaihdon edellytyksenä olisi välttämättömyys.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin 1 *momentissa* mainittujen viranomaisten eli Liikenne- ja viestintäviraston ja kuluttaja-asiamiehen mahdollisuudesta pyytää muilta viranomaisilta lausuntoa käsiteltävään asiaan ja luovuttaa näille lausunnon antamisen kannalta välttämättömät asiakirjat ja tiedot salassapitosäännösten ja muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä. Lisäksi edellytetään, että tiedonvaihto on välttämätöntä Liikenne- ja viestintävirastolle tai kuluttaja-asiamiehelle data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa tai tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston velvollisuudesta huomioida kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät näkökohdat ja olla yhteydessä 25 §:n 1 *momentissa* määritettyihin viranomaisiin eli sisäministeriöön ja Pääesikuntaan, jos on syytä epäillä, että sen tietoon tai käsiteltäväksi on tullut asia, jossa dataan pääsyllä tai siirrolla on yhteys kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen. Kyseisellä säännöksellä varmistetaan kansallisen turvallisuuden tai puolustuksen toteutuminen niissä tilanteissa, joissa käsiteltävällä asialla saattaisi olla merkitystä tai vaikutusta kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen.

Ehdotettu 4 *momentti* mahdollistaisi sen, että Liikenne- ja viestintävirasto voi luovuttaa salassa pidettävää tietoa 25 §:ssä säädetyn lausuntomenettelyn yhteydessä. Säännös on tarpeen, koska salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta on säädettävä lailla. Sisäministeriön osalta Liikenne- ja viestintävirasto voisi luovuttaa salassa pidettävää tietoa myös ministeriön alaisille

viranomaisille, jos se on lausuntomenettelyn kannalta välttämätöntä. Momentissa ei säädettäisi tietojen edelleen luovuttamisesta viranomaisten välillä vaan Liikenne- ja viestintävirasto luovuttaisi tiedot tarvittaessa suoraan sisäministeriön alaisille viranomaisille.

Nyt ehdotettavalla 6 §:llä laitetaan osaltaan kansallisesti täytäntöön data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan g alakohdan mukainen viranomaisten yhteistyövelvoite.

7 §. Tarkastukset. Pykälässä säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeudesta. Pykälän 1 momentin mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla olisi data-asetukseen tai tähän lakiin perustuvien velvoitteiden epäiltyyn rikkomiseen liittyvää valvontaa varten oikeus päästä tilaan, jota data-asetuksessa tarkoitettu käyttäjä, datan haltija tai datan vastaanottaja käyttää elinkeino- tai ammattitoimintaansa liittyviin tarkoituksiin, ja tehdä valvonta-asian hoitamiseksi tarvittavia tarkastuksia. Pääsy- ja tarkastusoikeus ei koskisi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja.

Säännöksellä pantaisiin osaltaan täytäntöön muun muassa data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan b ja c alakohdat, joissa edellytetään jäsenvaltion varmistavan, että toimivaltaisten viranomaisten valtuudet määritellään selkeästi, ja että niiden mukaan toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät asetuksen väitettyyn rikkomiseen liittyviä valituksia, myös liikesalaisuuksiin liittyviltä osin, ja suorittavat asetuksen soveltamiseen liittyviä tutkimuksia, myös toiselta viranomaiselta saatavien tietojen perusteella. Data-asetuksen johdanto-osan 107 kohdan mukaan käyttäessään tutkintavaltuuksiaan toimivaltaisten viranomaisten olisi voitava etsiä ja hankkia tietoja, erityisesti yhteisöjen sellaisen toiminnan osalta, joka liittyy niiden toimivaltaan ja myös viranomaisten yhteisten tutkimusten yhteydessä.

Viranomaistarkastuksen tarkoituksena on tyypillisesti selvittää pitävätkö viranomaiselle annetut tiedot paikkansa tai täyttääkö toimijan toiminta tai menettely sille asetetut edellytykset ja hankkia näyttöä mahdollisesta rikkomuksesta. Liikenne- ja viestintävirastolla olisi 1 momentin mukaan oikeus suorittaa tarkastus, kun on syytä epäillä, että data-asetuksen tai tämän lain mukaista velvoitetta on rikottu. Kynnyksen ei olisi tarkoitus olla erityisen korkea, mutta tarkastuksen aloittaminen edellyttäisi kuitenkin jonkinlaista konkreettista tarkastuksen kohteeseen liittyvää perustetta.

Tarkastus voisi pykälän 1 momentin mukaan kohdistua data-asetuksessa määriteltyjen asetuksen velvoitteiden kohteena olevien toimijoiden elinkeino- ja ammattitoimintaan liittyviin tarkoituksiin käyttämiin tiloihin. Pääsy- ja tarkastusoikeus ei kuitenkaan koskisi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja riippumatta siitä, harjoitetaanko niissä asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa elinkeinotoimintaa. Tällä rajoituksella pyritään huomioimaan tarkastuksiin liittyvät valtiosääntöiset reunaehdot ja kohdistamaan tarkastusvaltuudet laajempiin tai luonteeltaan vakavampiin rikkomuksiin, joista voidaan määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkastusvaltuuksien laajuudesta. Liikenne- ja viestintävirastolla olisi tarkastuksissa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tutkittavakseen, jäljentää ja ottaa haltuun jäljennösten ottamista varten epäiltyyn rikkomukseen liittyvän valvontatehtävän kannalta tarpeellinen liikekirjeenvaihto, kirjanpito, muut asiakirjat ja tiedot missä tahansa muodossa tallennusvälineestä riippumatta.

Data-asetuksen velvoitteet ovat suurelta osin erilaisia toimijoille asetettuja menettely- tai toiminnallisuusvaatimuksia, jotka voivat liittyä toimijoiden sisäisiin järjestelmiin tai tietojen keräämisessä käytettäviin teknisiin laitteisiin. Tästä syystä tarkastuksen piiriin kuuluvilla asiakirjoilla ja tiedoilla tarkoitettaisiin myös erilaista sähköistä aineistoa, joka on luettavissa tai

muutoin ymmärrettävissä vain teknisen apuvälineen avulla, mukaan lukien yrityksen sähköisiin järjestelmiin tai data-asetuksen velvoitteiden kannalta olennaisiin laitteisiin liittyvät tiedot ja toiminnallisuudet.

Jos tarkastuksen ulottaminen tarkastuksen kohteen tai sen henkilökunnan viestintään on tarpeen tarkastuksen asianmukaiseksi suorittamiseksi, tarkastus tulisi rajoittaa epäiltyyn rikkomukseen liittyvään liikekirjeenvaihtoon eikä tarkastusta saisi kohdistaa esimerkiksi työntekijöiden yksityisluonteisiin viesteihin. Liikekirjeenvaihdolla tarkoitetaan tarkastuksen kohteen elinkeinotoimintaan liittyvää viestintää viestintävälineestä riippumatta. Tarkastusvaltuuksien käytössä olisi huomioitava asiakkaan ja asianajajan tai muun oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan välisen viestinnän luottamuksellisuutta suojaava 1. lakiehdotuksen 8 §.

Viranomaisella on voi olla tarve ottaa tutkinnan kohteeseen liittyvä aineisto tilapäisesti haltuun tarkastuksen aikana tietojen tai asiakirjojen hävittämisen estämiseksi. Tutkinnan ja rikkomuksen todistamisen kannalta tarpeelliset tiedot ja asiakirjat tulisi jäljentää ilman aiheutonta viivytystä ja palauttaa niiden hallinta sille, jolta ne on otettu haltuun.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastusta toimittava virkamies voisi lisäksi pyytää tarkastuksen kohteen laillisilta edustajilta tai henkilöstön jäseniltä tarkastuksen kohteeseen ja tarkoitukseen liittyviä selvityksiä tosiseikoista ja asiakirjoista sekä tallentaa saamansa vastaukset. Viranomaistarkastuksella pyritään valvonta-asian yksityiskohtaiseen ja totuudenmukaiseen selvittämiseen. Tarkastuksen tavoitteen asianmukaiseksi toteutumiseksi on tärkeää, että viranomaiset voivat tarvittaessa jo tarkastuksen yhteydessä pyytää suullisesti täsmennyksiä tai selvityksiä tarkastuksen kohteeseen tai tarkastettaviin tietoihin liittyvistä tosiseikoista.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että tarkastuksessa noudatetaan myös hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädettyjä tarkastuksen menettelytapasäännöksiä. Tarkastusmenettely käynnistyy viranomaisen päätöksellä tarkastuksen tekemisestä. Hallintolain mukaan asianosaiselle tulee muun muassa ilmoittaa tarkastuksen aloittamisajankohdasta, ellei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteuttamista. Tarkastus voitaisiin siis tarvittaessa tehdä myös ennalta ilmoittamatta. Tarkastuksen kuluessa asianosaiselle olisi kerrottava tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja jatkotoimenpiteistä, mikäli tämä on mahdollista. Tarkastus olisi myös suoritettava aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle kohtuutonta haittaa.

Tarkastukseen sovellettaisiin myös hallintolaista ilmeneviä hyvän hallinnon periaatteita. Niiden mukaan tarkastettavien asiakirjojen ja muiden tietojen tulisi olla tarpeen valvonta-asian kannalta ja tutkittavaksi pyydetyn aineiston laajuuden tarpeellista ja oikeassa suhteessa tarkastuksella tavoiteltavaan päämäärään nähden. Suhteellisuusedellytys ei välttämättä täytyisi, jos tarkastusoikeutta haluttaisiin käyttää esimerkiksi sellaisen näytön hankkimiseksi, joka on saatavissa yrityksen julkiselta verkkosivustolta. Tarkastusoikeuden käyttäminen olisi yleensä perustellumpaa tilanteessa, jossa tutkinnan tai valvonta-asian kannalta tarpeelliset tiedot ovat yrityksen sisäisissä järjestelmissä tai kun tarkastus edellyttää esimerkiksi fyysisen laitteen tarkastamista. Tarkastus voi olla tarpeen myös siksi, että on pelättävissä, että rikkomuksen tutkinnan kannalta tarpeellisia tietoja ei luovuteta pyydettyä tai niiden luovuttamiseen liittyy erityisiä teknisiä haasteita.

Tarkastuspäätökseen ei saisi erikseen hakea muutosta. Tarkastuspäätös ei ole oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 6 §:ssä tarkoitettu päätös hallintoasian ratkaisemisesta tai tutkimatta jättämisestä.

Pykälän 4 *momentin* mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla on tässä pykälässä säädetty tarkastusoikeudet, jos se toimittaa Suomessa tarkastuksen toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaisesti tekemän pyynnön perusteella data-asetuksen mainitun artiklan 2 kohdassa ja 38 artiklan 3 kohdassa säädetyn toimivaltaisten viranomaisten yhteistyövelvoitteen toteuttamiseksi.

Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että Liikenne- ja viestintävirastolla on asianmukaiset toimivaltuudet asetuksen edellyttämien tutkintatoimien tekemiseksi myös muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten perustellusta pyynnöstä. Säännöksellä pantaisiin osaltaan täytäntöön myös data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan c ja f alakohdat, jotka edellyttävät jäsenvaltion varmistavan, että toimivaltaisten viranomaisten valtuudet on määritelty selkeästi, ja että nimetyt toimivaltaiset viranomaiset suorittavat tutkimuksia myös toiselta viranomaiselta saatujen tietojen perusteella ja tekevät yhteistyötä asetuksen tehokkaaksi soveltamiseksi mukaan lukien asiaankuuluvien tietojen vaihtaminen sähköisesti.

Datanhallinta-asetuksen osalta tarkastusoikeutta ei ehdoteta, eikä asetus sitä suoraan edellytä. Ko. asetuksella sanktioitava toiminta on pääasiassa oikeushenkilön ilmoitusvelvollisuuden ja elinkeinonharjoittamista koskevan sääntelyn rikkomista, joten rikkomusten laatu ei edellyttäisi tällaisen oikeuden säätämistä. Kyseessä oleva elinkeinonharjoittamista koskevan sääntelyn rikkominen voi olla datanhallinta-asetuksen mukaisesti muiden kuin henkilötietojen siirto kolmansiin maihin vastoin asetuksessa säädettyjä edellytyksiä (5 artiklan 14 kohta ja 31 artikla), datan välityspalveluiden tarjoajan osalta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti (11 artikla) ja palvelujen tarjoamisen edellytysten rikkominen (12 artikla) sekä tunnustettujen data-altruismiorganisaatioiden osalta rekisteröintiä koskevien edellytysten rikkominen (18, 20, 21 ja 22 artikla).

8 §. *Asianajosalaisuutta koskeva poikkeus tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudesta.* Liikenne- ja viestintävirastolle ehdotetut tutkintavaltuudet kohdistuvat data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen viranomaisvalvonnan kohteisiin, eikä tietopyyntöjä tai tarkastuksia voida kohdistaa kolmansiin osapuoliin, kuten asiamiehiin. Viranomaisvalvonnan kohteiden hallussa voi kuitenkin olla viranomaistutinnan alaan liittyvää materiaalia, joka sisältää asianajosalaisuuden piiriin kuuluvaa kirjeenvaihtoa tai muuta viestintää.

Pykälässä rajattaisiin asiakkaan ja asianajajan tai muun oikeudenkäyntimiehen välinen luottamuksellinen kirjeenvaihto Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuksien ulkopuolelle oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan ja tämän asiakkaan välisen luottamussuhteen turvaamiseksi.

Pykälän 1 *momentin* mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla ei olisi 5 ja 7 §:ssä säädettyjä tutkintavaltuuksia käyttäessään oikeutta saada tai tarkastaa asiakirjoja, jotka sisältävät asiakkaan ja asianajajan, luvan saaneen oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan taikka julkisen oikeusavustajan välistä luottamuksellista kirjeenvaihtoa.

Tavoitteena olisi sulkea viranomaisten tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuden ulkopuolelle asiakirjat, jotka sisältävät asianajosalaisuuden piiriin kuuluvaa luottamuksellista kirjeenvaihtoa. Kirjeenvaihdolla tarkoitettaisiin myös erilaista sähköistä aineistoa, joka on luettavissa tai muutoin ymmärrettävissä vain teknisen apuvälineen avulla. Asianajosalaisuuden tarkempi sisältö perustuu muuhun lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön, eikä esityksellä ole tarkoitus supistaa asianajosalaisuuden sisältöä. Asianajosalaisuudesta säädetään asianajajista annetun lain (496/1958) 5 c §:ssä ja siihen läheisesti liittyvästä oikeudenkäyntiasiamiehen salassapitovelvoitteesta muun muassa oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 15 luvun 17 §:ssä, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 34 §:ssä, ja luvansaaneista

oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) 8 §:n 1 momentin 4-5 kohdissa. Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asiakkaan ja asianajajan välinen luottamuksellinen viestintä kuuluu asianajosalaisuuden piiriin, jos viestintä liittyy asianajajan ammatilliseen toimintaan, kuten oikeudelliseen neuvontaan tai oikeudenkäyntiin valmistautumiseen, ja viestinnän suojaaminen on tarpeen asiakkaan puolustautumisoikeuksien turvaamiseksi (ks. ratkaisu 18.5.1982, AM & S Europe Limited v Euroopan komissio, C-155/79, ECLI:EU:C:1982:157, kohta 23 ja 27).

Asianajosalaisuuspoikkeus koskisi asiakkaan kirjeenvaihtoa sellaisten oikeudellista neuvontaa antavien juristien kanssa, joihin sovelletaan edellä tarkoitettuja ammatillisia salassapitovelvoitteita ja jotka ovat julkisen valvonnan alaisia. Poikkeus ei kuitenkaan koskisi elinkeinonharjoittajaan työsuhteessa olevan lakimiehen antamaa neuvonantoa, vaikka lakimies toimisi työnantajansa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Asianajosalaisuuspoikkeuksen henkilöllistä ulottuvuutta on käsitelty myös jaksossa 12.3.2.3.

Pykälän 2 momentin mukaan asianajosalaisuuspoikkeusta sovellettaisiin Liikenne- ja viestintäviraston 5 ja 7 §:n mukaisiin tutkintavaltuuksiin riippumatta siitä, käytettäisiinkö niitä Liikenne- ja viestintäviraston omien valvontatehtävien suorittamisessa vai toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä.

9 §. Virka-apu. Pykälässä säädettäisiin tarpeellisen virka-apun myöntämisestä. Pykälän mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus lakiehdotuksessa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi saada pyynnöstä poliisilta virka-apua. Poliisilain (872/2011) 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Tarve poliisin antamaan virka-apuun voisi tulla data-asetuksen valvonnassa kyseeseen tarkastusten toimittamisen yhteydessä, jos Liikenne- ja viestintävirastoa estetään suorittamasta tarkastusta, tai estämistä on perustellusti odotettavissa.

10 §. Valvontapäätös. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen valvontaan liittyvästä valvontapäätöksestä. Jos Liikenne- ja viestintävirasto toteaa, että data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen velvollisuuksia tai kieltoja on rikottu, se voi antaa huomautuksen tai varoituksen ja velvoittaa sen, joka rikkoo data-asetusta tai datanhallinta-asetusta, lopettamaan rikkomisen, korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä taikka kieltää data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen vastaisen toimenpiteen. Ehdotettu viranomaisen toimivaltuus perustuu data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan b alakohtaan ja datanhallinta-asetuksen 34 artiklaan.

Huomautus ja varoitus ovat valvovan viranomaisen lievempiä puuttumiskeinoja ja niitä käytettäisiin etenkin valvonnan alkuvaiheessa ensisijaisesti – neuvonnan ja ohjauksen jälkeen.

Jos huomautusta tai varoitusta ei pidettäisi rikkomuksen vakavuuteen nähden riittävänä tai jos rikkominen huomautuksesta tai varoituksesta huolimatta jatkuisi tai toistuisi, Liikenne- ja viestintävirasto voisi myös määrätä seuraamusmaksuja tai tuomita valvontapäätöksen velvoitteisiin liitettyjä hallinnollisia seuraamuksia kuten uhkasakkoja maksettavaksi.

Datanhallinta-asetuksen osalta Liikenne- ja viestintävirasto voi voimassaolevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 330 §:n mukaan antaa huomautuksen tai varoituksen sille, joka rikkoo datanhallinta-asetuksen 11 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoajan ilmoitusvelvollisuutta, 12 artiklassa säädettyjä datan välityspalvelun tarjoamisen edellytyksiä, 18 tai 20–22 artiklassa säädettyjä tunnustetuksi data-altruismipohjaiseksi organisaatioksi

rekisteröintiä koskevia edellytyksiä taikka 31 artiklassa säädettyjä muiden tietojen kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä sekä velvoittaa tämän korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä. Datanhallinta-asetukseen valvontaan liittyvää valvontapäätöstä koskeva sääntely sisältyisi jatkossa tähän pykälään.

Pykälän 2 momentin mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa rikkomus tai laiminlyönti on lopetettava. Rikkomuksen lopettamiselle ja menettelyn korjaamiselle asetettava määräaika riippuisi muun muassa rikkomuksen vakavuudesta ja luonteesta.

Ehdotetun 2 momentin myötä Liikenne- ja viestintäviraston ei, tällä hetkellä sovellettavasta sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 330 §:n 3 momentista poiketen, tarvitsisi enää automaattisesti määritellä datanhallinta-setuksen rikkomuksen tai laiminlyönnin korjaamisvelvoitteelle kohtuullista määräaika, vaan se voisi asettaa määräajan tarvittaessa.

11 §. Uhkasakko ja keskeyttämisuhka. Pykälän 1 momentin mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi asettaa 10 §:n nojalla antamansa valvontapäätöksen tai muun tämän lain nojalla antamansa määräyksen tehosteeksi uhkasakon tai keskeyttämisuhan. Tällaisen asettaminen perustuisi data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan b-d alakohtiin, jotka koskevat valitusten käsittelyä ja tutkimusten suorittamista sekä taloudellisten seuraamusten määrittämistä, ja datanhallinta-asetuksen 34 artiklaan.

Keskeyttämisuhan käyttäminen Liikenne- ja viestintäviraston valvontapäätöksen tai määräyksen tehosteena olisi todennäköisesti melko harvinaista. Keskeyttämisuhka voisi liittyä esimerkiksi tilanteisiin, joissa data-asetuksen velvoitteiden rikkominen tapahtuu tavalla, jota ei ole enää mahdollista korjata pelkästään data-asetuksen rikkomisen lopettamisella ja sen tehosteeksi asetettavalla uhkasakolla. Tällainen tilanne voisi tulla eteen esimerkiksi data-asetuksen 6 artiklan rikkomistilanteessa, jossa kolmannen osapuolen todetaan käyttäneen datan haltijan luvatta käyttäjältä tai toiselta kolmannelta osapuolelta saamaansa dataa kilpailevan tuotteen tai palvelun kehittämiseksi ja aloittaneen siihen liittyvän liiketoiminnan. Liikenne- ja viestintävirastolla voisi olla tarve tällaisessa tilanteessa esimerkiksi kieltää data-asetuksen velvoitteita rikkomalla kehitetyn tuotteen valmistaminen tai palvelun tai sen osan tarjoaminen ja tehostaa kieltoa keskeyttämisuhalla.

Datanhallinta-asetuksen 14 artiklan perusteella Liikenne- ja viestintävirasto voi muun muassa vaatia lykkäystä datan välityspalvelun tarjoamisen aloittamiselle, kunnes palvelun ehtoja on muutettu viranomaisen pyytämällä tavalla, tai vaatia datan välityspalvelun tarjoamisen lopettamista, jos vakavia tai toistuvia rikkomisia ei ole korjattu. Liikenne- ja viestintäviraston datanhallinta-asetuksen rikkomisten perusteella antamassa valvontapäätöksessä asetettujen velvoitteiden tehosteeksi voidaan tällä hetkellä asettaa uhkasakko, keskeyttämisuhka tai teettämisuhka sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 332 §:n perusteella. Tässä esityksessä ehdotetun säännöksen perusteella teettämisuhkan asettaminen datanhallinta-asetuksen valvontaan liittyviin päätöksiin ei olisi enää mahdollista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että uhkasakkoa ei saisi asettaa luonnolliselle henkilölle tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi, jos henkilöä on aihetta epäillä rikoksesta ja tiedot liittyvät rikosepäilyn kohteena olevaan asiaan. Tällä rajoituksella otetaan huomioon itsekriminointisuoja eli rikoksesta epäillyn henkilön oikeus kieltäytyä myötävaikuttamasta häntä koskevan rikosepäilyn selvittämiseen. Ehdotuksen mukaan kynnnykseksi asetettaisiin ”on aihetta epäillä”, jotta sääntely olisi yhdenmukaista esimerkiksi kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain ja tietosuojalain kanssa. Itsekriminointisuoja kattaisi paitsi ne tapaukset, joissa esitutkintaviranomainen on jo tehnyt päätöksen esitutkinnan

käynnistämisestä, myös ne tilanteet, joissa valvontaviranomainen arvioi, että tapaus saattaa myöhemmin johtaa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.

12 §. *Tehtävien tärkeysjärjestys ja asian tutkimatta jättäminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston mahdollisuudesta asettaa valvontatehtävänsä tärkeysjärjestykseen. Kyseessä olisi menettelysäännös, jonka mukaan asioiden tärkeysjärjestys määräytyisi asioiden merkittävyyden perusteella.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston toimivallasta jättää asia tutkimatta, jos asialla on epäilystä virheestä tai laiminlyönnistä huolimatta vain vähäinen merkitys data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen mukaisten velvoitteiden noudattamisen kannalta. Liikenne- ja viestintäviraston tulisi kuitenkin hallintolain mukaisten periaatteiden mukaisesti ratkaista asia neuvonnalla. Liikenne- ja viestintäviraston olisi tehtävä päätös tutkimatta jättämisestä heti, kun se on mahdollista. Useissa tapauksissa arvio voidaan tehdä pian asian vireille tulon jälkeen. Päätös tutkimatta jättämisestä voidaan kuitenkin tehdä myös silloin, kun asiaa on selvitetty pidempään, mutta asiassa ei ole enää tarpeen ryhtyä toimenpiteisiin.

Säännöksen 1 ja 2 momenttien tavoitteena on, että Liikenne- ja viestintävirasto käyttää toimivaltaansa niin, että virasto suuntaa voimavaransa erityisesti data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta merkittävien asioiden selvittämiseen. Vastaavia priorisointisäännöksiä on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 313 §:ssä, joka on jo soveltunut datanhallinta-asetuksen osalta, sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 7 §:ssä.

3 luku Hallinnolliset seuraamusmaksut.

Esityksen 13-19 §:ssä säädettäisiin niistä data-asetuksen velvoitteiden rikkomistilanteista, joiden seuraamuksena data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen noudattamista pääosin valvovalla Liikenne- ja viestintävirastolla olisi mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu pykälissä tarkoitetuille tahoille. Pykälillä pantaisiin osaltaan täytäntöön data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan d alakohta. Sanktioinneissa on huomioitu Euroopan datainnovaatiolautakunnan antamat suositukset.

13 §. *Valmistajalle, myyjälle, vuokraajalle, leasinginantajalle tai palveluntarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu.* Pykälässä säädettäisiin valmistajalle, myyjälle, vuokraajalle, leasinginantajalle tai palveluntarjoajalle määrättävästä seuraamusmaksusta.

Pykälän 1 momentin mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun valmistajalle tai palveluntarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta suunnitella, valmistaa tai tarjota data-asetuksessa tarkoitettuihin verkkoon liitetyt tuotteet ja niihin liittyvät palvelut data-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

3 artiklan 1 kohdan mukaan verkkoon liitetyt tuotteet on suunniteltava ja valmistettava, ja niihin liittyvät palvelut on suunniteltava ja tarjottava siten, että tuotteen data ja siihen liittyvän palvelun data, myös asiaankuuluva metadata, joka on tarpeen kyseisen datan tulkitsemiseksi ja käyttämiseksi, on oletusarvoisesti ja – tapauksen mukaan ja silloin, kun se on teknisesti mahdollista – suoraan käyttäjän saatavilla helposti, turvallisesti ja maksutta kattavassa, jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa. Tuotteen data, tuotteeseen liittyvän palvelun data sekä metadata on määritelty asetuksessa.

Data-asetuksen tavoitteena on datan parempi saatavuus ja hyödynnettävyys sekä datan oikeudenmukaisempi jakaantuminen toimijoiden kesken. Data-asetuksella mahdollistetaan se,

että IoT-laitteiden käyttäjät voivat hyötyä jälkimarkkina-, liitännäis- ja muista palveluista, jotka perustuvat tuotteiden keräämään dataan, ja kyseisten tietojen keräämisestä voi olla hyötyä verkkoon liitettyjen tuotteiden suorituskyvyn parantamisessa. Tämä vuoksi verkkoon liitetyn laitteen tai siihen kuuluvan palvelun suunnittelu niin, että tuotteen data ja siihen liittyvän palvelun data on suoraan tai välillisesti käyttäjän saatavilla, voidaan katsoa yhdeksi asetuksen keskeisimmistä velvoitteista. Asetuksen noudattamisen ja valvonnan kannalta on keskeistä sanktioida nämä artiklan velvoitteet.

Data tulisi olla oletusarvoisesti suoraan käyttäjän saatavilla. Jos se ei kuitenkaan ole tapauksen mukaan tai teknisesti mahdollista, datan haltijan tulisi antaa data käyttäjälle (3 artiklan 1 kohta). Verkkoon liitetty tuotteet voidaan suunnitella siten, että tietty data asetetaan saataville suoraan laitteen datantallennustilasta tai etäpalvelimelta, jolle data välitetään. (johdanto-osan 22 perustelukappale). Verkkoon liitetty tuotteet voidaan suunnitella siten, että käyttäjä tai kolmas osapuoli voi niiden avulla käsitellä dataa verkkoon liitetyssä tuotteessa, valmistajan tietokoneella taikka käyttäjän tai kolmannen osapuolen valitsemassa tieto- ja viestintäteknisessä ympäristössä (johdanto-osan perustelukappale 22). Sen vuoksi asetuksen 3 artiklan 1 kohtaa on luettava ja kohdan sanktiointia arvioitava yhdessä asetuksen 4 artiklan 1 kohdan ja 5 artiklan 1 kohdan kanssa, jotka täydentävät ko. velvoitetta saada data ulos laitteesta tai siihen liittyvästä palvelusta.

Laitteen tai palvelun suunnittelun, valmistuksen tai tarjoamisen epäonnistuminen niin, että data ei olisi suoraan tai välillisesti saatavissa, voitaisiin myös sanktioida ankarammin. Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä 3 artiklan 1 kohdan velvoitteen rikkomisesta 20 §:n 2 momentin mukaisen korkeamman seuraamusmaksun. Joko suunnittelu, valmistaminen tai tarjoaminen voisi yksittäisenä rikkomisena johtaa seuraamusmaksuun tai kaikki yhdessä.

Pykälän 2 *momentin* mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun myyjälle, vuokraajalle tai leasinginantajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta antaa ennen sopimuksen tekemistä data-asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettut tiedot muille asetuksessa määritellyille käyttäjille kuin kuluttajille. Momentissa leasinginantajalla tarkoitettaisiin data-asetuksessa käytettyä liisaaja-määritelmää. Leasinginantaja on oikea suomenkielinen muoto (ks. Kielikello 4/1998).

Vain asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa mainitut tiedot kuuluisivat seuraamusmaksulla sanktioinnin piiriin. Ko. artiklakohtaan lista ei ole tyhjentävä, vaan siinä on lueteltu ne tiedot, jotka on lain mukaan vähintään annettava tiedoksi. Näin ollen myyjä, vuokraaja tai leasinginantaja voi antaa tai sopia annettavaksi käyttäjälle myös muita lisätietoja, mutta niiden antamatta jättäminen ei kuuluisi seuraamusmaksulla sanktioinnin piiriin.

Tiedonantovelvollisuuden rikkomisen osalta käytettäisiin tapauksen mukaan lähtökohtaisesti ensin muita lievempiä valvontakeinoja kuten huomautusta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun asetuksessa määritellylle tuotteeseen liittyvän palvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta antaa ennen sopimuksen tekemistä data-asetuksen 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitettut tiedot muille asetuksessa määritellyille käyttäjille kuin kuluttajille.

Liikenne- ja viestintävirastolla olisi mahdollisuus antaa seuraamusmaksu vain asetuksen 3 artiklan 3 kohdassa mainituista tiedoista. Ko. artiklakohtaan lista ei ole tyhjentävä, vaan siinä on lueteltu ne tiedot, jotka on lain mukaan vähintään annettava tiedoksi. Näin ollen palvelun

tarjoaja voi antaa tai voi sopia annettavaksi käyttäjälle myös muita lisätietoja, mutta niiden antamatta jättäminen ei kuuluisi seuraamusmaksulla sanktioinnin piiriin.

Tiedonantovelvollisuuden rikkomisen käytettäisiin tapauksen mukaan lähtökohtaisesti ensin muita lievempiä valvontakeinoja kuten huomautusta.

14 §. *Datan haltijalle määrättävä seuraamusmaksu.* Pykälässä säädettäisiin asetuksessa määritellylle datan haltijalle määrättävästä seuraamusmaksusta.

Pykälän 1 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta asettaa helposti saatavilla oleva data ja siihen liittyvä metadata käyttäjän saataville.

Jos verkkoon liitetyn tuotteen käyttäjä ei voi saada dataa suoraan tuotteesta tai siihen liittyvästä palvelusta, datan haltijan on asetettava käyttäjän saataville helposti saatavilla oleva data ja asiaankuuluva metadata, joka on tarpeen kyseisen datan tulkitsemiseksi ja käyttämiseksi, ilman aiheutonta viivytystä samanlaatuisena kuin datan haltijan käytettävissä oleva data, helposti, turvallisesti ja käyttäjälle maksutta kattavassa, jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa sekä tarvittaessa ja kun se on teknisesti mahdollista, jatkuvasti ja reaaliaikaisesti. Tämä on tehtävä pelkän pyynnön perusteella, joka esitetään sähköisesti, jos se on teknisesti mahdollista (4 artiklan 1 kohta).

Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 8 alakohdassa määriteltyjen henkilötietojen käsittelijöiden ei katsota toimivan datan haltijoina. Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 alakohdassa määritelty rekisterinpitäjä voi kuitenkin antaa nimenomaisesti niille tehtäväksi asettaa data saataville (johdanto-osan 22 perustelukappale).

’Helposti saatavilla olevaa dataa’ on tuotteen data ja siihen liittyvän palvelun data, jonka datan haltija laillisesti saa tai voi laillisesti saada verkkoon liitetystä tuotteesta tai siihen liittyvästä palvelusta – esimerkiksi tuotteiden suunnittelun, datan haltijan ja käyttäjän välisen sopimuksen, joka koskee asiaan liittyvien palvelujen tarjoamista, ja dataan pääsyn teknisten keinojen avulla – ilman kohtuutonta vaivaa. Kun verkkoon liitetyn tuotteen suunnittelu ei mahdollista verkkoon liitetyn tuotteen käytön tuloksena tuotetun datan tallentamista tai siirtämistä sen komponentin, jossa se tuotetaan, tai koko verkkoon liitetyn tuotteen ulkopuolelle, tällainen data ei sisälly helposti saatavilla olevaan dataan. Jos valmistajan tai muun osapuolen verkkoon liitettyyn tuotteeseen tai siihen liittyvään palveluun tekemien myöhempien päivitysten tai muuntelujen tuloksena saadaan pääsy muuhun dataan tai rajoitetaan sitä dataa, johon alun perin on ollut mahdollista päästä, tällaisista muutoksista olisi ilmoitettava käyttäjälle päivityksen tai muuntelun yhteydessä (johdanto-osan 20 perustelukappale).

4 artiklan 1 kohta täydentää 3 artiklan 1 kohdassa säädettyä asetuksen keskeistä velvoitetta suunnitella laite tai palvelut niin, että niiden tuottama data on käyttäjän saatavilla artiklan mukaisesti. Velvoitteiden noudattamisen ja valvonnan kannalta on keskeistä sanktioida myös tämän artiklan velvoitteet.

Datan haltijan artiklan mukaisten pyyntöjen käsittelymekanismin puuttuminen voitaisiin myös sanktioida ankarammin. Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä velvoitteen rikkomisesta ehdotettavan lain 20 §:n 2 momentin mukaisen korkeamman seuraamusmaksun.

Pykälän 2 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan

2, 7 tai 8 kohdassa taikka 5 artiklan 10 tai 11 kohdassa säädettyä velvollisuutta ilmoittaa datan jakamisesta pidättäytymisestä, datan jakamisen keskeyttämisestä tai datan jakamisesta kieltäytymisestä Liikenne- ja viestintävirastolle.

Data-asetuksen 4 artiklan 2, 7 ja 8 ja 5 artiklan 10 ja 11 kohdissa on säädetty niistä perusteista, joiden mukaan datan haltija voi pidättäytyä tai kieltäytyä datan jakamisesta tai keskeyttää sen. Tällaisista epäamisistä tulisi artikloissa säädetysti ilmoittaa datakoordinaattorina toimivalle viranomaiselle.

Liikesalaisuuksien suojaamiseksi sovittavien ja tehtävien suojatoimenpiteiden osalta, jos yhteisymmärrykseen tarpeellisista liikesalaisuuksien suojaamiseksi tehtävistä toimenpiteistä ei ole päästy, tai jos käyttäjä taikka käyttäjän valitsema kolmas osapuoli ei toteuta sovittuja toimenpiteitä tai heikentää liikesalaisuuksien luottamuksellisuutta, datan haltijan olisi voitava pidättäytyä liikesalaisuuksiksi yksilöidyn datan jakamisesta tai keskeyttää se. Tällaisissa tapauksissa datan haltijan olisi toimitettava päätös kirjallisesti käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle ilman aiheetonta viivytystä ja ilmoitettava sen jäsenvaltion kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle, johon datan haltija on sijoittautunut, että se on pidättynyt datan jakamisesta tai keskeyttänyt sen, ja yksilöitävä, mistä toimenpiteistä ei ole sovittu tai mitä ei ole pantu täytäntöön, ja tapauksen mukaan minkä liikesalaisuuksien luottamuksellisuus on vaarantunut. Datan haltijat eivät lähtökohtaisesti voi evätä data-asetuksen mukaista dataan pääsyä koskevaa pyyntöä ainoastaan sillä perusteella, että tietty data katsotaan liikesalaisuudeksi, sillä se tekisi tyhjäksi asetuksella tavoitellut tulokset (4 artiklan 7 kohta, 5 artiklan 10 kohta ja johdanto-osan 31 perustelukappale).

Datan epäamisen osalta sanktioitavaa olisi tämän kohdan mukaisesti vain ilmoituksen tekemisen laiminlyönti. 4 artiklan 7 kohdan ja 5 artiklan 10 kohdan ilmoitusvelvollisuutta täydentää kuitenkin viranomaiselle tehtävän ilmoituksen perusteluvelvollisuus, jotka kuuluisivat sanktioinnin piiriin ja huomioitaisiin seuraamusmaksun määrittämisen kokonaisarvioinnissa. Muu datan haltijan perustelu- ja informointivelvollisuuden laiminlyönti käyttäjää kohtaan voitaisiin katsoa käyttäjän ja datan haltijan väliseksi yksityisoikeudelliseksi riita-asiaksi. Datan haltijan laiminlyödessä velvollisuutensa toimittaa perusteltu ja kirjallinen päätös käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle olisi sanktioitu pykälän 5 kohdassa.

Datakoordinaattorilla on 37 artiklan 6 kohdan c alakohdan mukaisesti velvollisuus ilmoittaa komissiolle vuosittain 4 artiklan 2 ja 8 kohdan ja 5 artiklan 11 kohdan mukaisesti ilmoitetuista epäamisistä. Tämän vuoksi koordinaattorina toimivan Liikenne- ja viestintäviraston on saatava kyseiset tiedot. Jotta ilmoituksen tekeminen toteutuisi tehokkaasti, olisi sen tekemisessä oltava sanktiouhka.

Ilmoitusten tekemisen laiminlyönnin sanktiointi voisi edesauttaa myös sitä, että perusteettomia datan jakamisen keskeyttämisistä ei tehtäisi. Esimerkiksi 4 artiklan 7 kohdan mukaan datan haltijan on myös viranomaiselle tekemässään ilmoituksessa yksilöitävä, mitä toimenpiteitä ei ole sovittu tai pantu täytäntöön, sekä tapauksen mukaan minkä liikesalaisuuksien luottamuksellisuus on vaarantunut.

Pykälän 3 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa kohtuuttomasti vaikeuttaa käyttäjän valintojen tai oikeuksien hyödyntämistä.

Datan haltijat eivät saa tehdä 4 artiklaan perustuvien käyttäjien valintojen tai oikeuksien hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa, mukaan lukien esittämällä valintoja käyttäjille

puolueellisesti tai heikentämällä käyttäjän itsemääräämisoikeutta, päätöksentekoa tai valinnanvapautta jonkin digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan rakenteen, suunnittelun, toiminnon tai toimintatavan kautta (4 artiklan 4 kohta).

Datan haltijat eivät saisi tehdä käyttäjien oikeuksien tai valintojen hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa esimerkiksi tarjoamalla käyttäjille valintoja ei-neutraalisti tai pakottamalla, harhauttamalla tai manipuloimalla käyttäjää taikka horjuttamalla tai heikentämällä käyttäjän itsenäisyyttä, päätöksentekoa tai valinnan mahdollisuuksia, esimerkiksi digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta. Tässä yhteydessä datan haltijat eivät saisi turvautua niin kutsuttuihin pimeisiin kaavoihin digitaalisten käyttöliittymiensä suunnittelussa. Pimeät kaavat ovat suunnittelutekniikkoja, joilla painostetaan tai harhautetaan kuluttajia tekemään päätöksiä, joilla on heille kielteisiä seurauksia. Kyseisiä manipulointitekniikkoja saatetaan käyttää taivuttelemaan käyttäjiä, etenkin heikossa asemassa olevia kuluttajia, haitallisiin käyttäytymismalleihin, harhauttamaan käyttäjiä ohjaamalla heitä tekemään datan luovutusta koskevia päätöksiä tai vaikuttamaan kohtuuttomasti palvelun käyttäjien päätöksentekoon tavalla, joka horjuttaa tai heikentää heidän itsenäisyyttään, päätöksentekoaan ja valinnan mahdollisuuksiaan. Yleisiä ja lainmukaisia kaupallisia menettelyjä, jotka ovat unionin lainsäädännön mukaisia, ei sinänsä pitäisi katsoa pimeiksi kaavoiksi (ks. johdanto-osan 38 perustelukappale).

Sama velvoite ja sanktiouhka olisi asetettu kolmannelle osapuolelle lain 17 §:n 7 kohdassa.

Pykälän 4 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 5 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää käyttäjältä enempää tietoa kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, onko henkilö katsottava käyttäjäksi, tai säilyttää enempää tietoa käyttäjän pääsystä pyydettyyn dataan kuin on tarpeen taikka 5 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää käyttäjältä tai kolmannelta osapuolelta enempää tietoa kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, onko henkilö katsottava käyttäjäksi, tai säilyttää enempää tietoa kolmannen osapuolen pääsystä dataan kuin on tarpeen.

Datan haltijat voivat vaatia käyttäjän asianmukaista tunnistusta varmistaakseen, että käyttäjällä on oikeus dataan pääsyyn (johdanto-osan 29 perustelukappale). Sen varmistamiseksi, onko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö katsottava käyttäjäksi 4 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa, datan haltija ei saa vaatia kyseistä käyttäjää antamaan enempää tietoja kuin on tarpeen. Datan haltijat eivät saa säilyttää enempää tietoja, erityisesti lokitietoja, käyttäjän pääsystä pyydettyyn dataan kuin on tarpeen käyttäjän datansaantipyynnön moitteetonta noudattamista ja datainfrastruktuurin turvallisuutta ja ylläpitoa varten (4 artiklan 5 kohta). Sen varmistamiseksi, onko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö katsottava käyttäjäksi tai kolmanneksi osapuoleksi 5 artiklan 1 kohdan soveltamista varten, käyttäjän tai kolmannen osapuolen ei saa edellyttää antavan enempää tietoja kuin on tarpeen. Datan haltijat eivät saa säilyttää enempää tietoja kolmannen osapuolen pääsystä pyydettyyn dataan kuin on tarpeen kolmannen osapuolen datansaantipyynnön moitteetonta noudattamista ja datainfrastruktuurin turvallisuutta ja ylläpitoa varten (5 artiklan 4 kohta).

Kun on kyse henkilötiedoista, joita käsittelijä käsittelee rekisterinpitäjän puolesta, datan haltijoiden olisi varmistettava, että henkilötietojen käsittelijä saa ja käsittelee dataan pääsyä koskevan pyynnön (johdanto-osan 29 perustelukappale).

Pykälän 5 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tai 5 artiklan 10 kohdassa säädettyä velvollisuutta toimittaa käyttäjälle tai

kolmannelle osapuolelle kirjallisesti perusteltu päätös datan jakamisesta pidättäytymisestä tai datan jakamisen keskeyttämisestä taikka 4 artiklan 8 kohdassa tai 5 artiklan 11 kohdassa säädettyä velvollisuutta toimittaa käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle kirjallisesti perustelut, joiden nojalla datan haltija on kieltäytynyt jakamasta dataa.

Asetuksessa edellytetään, että datan haltijan luovuttavat tiettyä dataa käyttäjille tai käyttäjän valitsemille kolmansille osapuolille. Datan haltijoiden olisi voitava vaatia käyttäjiä tai käyttäjän valitsemia kolmansia osapuolia säilyttämään liikesalaisuuksina pidettävän datan luottamuksellisuus. Tätä varten datan haltijoiden olisi yksilöitävä liikesalaisuudet ennen ilmaisemista, ja niillä olisi oltava mahdollisuus sopia käyttäjien tai käyttäjän valitsemien kolmansien osapuolten kanssa tarpeellisista toimenpiteistä liikesalaisuuksien luottamuksellisuuden säilyttämiseksi, myös käyttämällä mallisopimusehtoja ja salassapitosopimuksia sekä soveltamalla tiukkoja pääsyä koskevia protokollia, teknisiä standardeja ja käytäntöjä. Jos yhteisymmärrykseen tarpeellisista toimenpiteistä ei ole päästy tai jos käyttäjä taikka kolmas osapuoli ei toteuta sovittuja toimenpiteitä tai heikentää liikesalaisuuksien luottamuksellisuutta, datan haltijan olisi voitava pidättäytyä liikesalaisuuksiksi yksilöidyn datan jakamisesta tai keskeyttää se. Tällaisissa tapauksissa datan haltijan olisi toimitettava päätös kirjallisesti käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle ilman aiheutonta viivytystä ja ilmoitettava sen jäsenvaltion kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle (ks. johdanto-osan 31 perustelukappale).

Datan haltijat eivät lähtökohtaisesti voi evätä data-asetuksen mukaista dataan pääsyä koskevaa pyyntöä ainoastaan sillä perusteella, että tietty data katsotaan liikesalaisuudeksi, sillä se tekisi tyhjäksi asetuksella tavoitellut tulokset. Poikkeuksellisissa olosuhteissa datan haltijan, joka on liikesalaisuuden haltija, olisi kuitenkin voitava tapauskohtaisesti evätä pyyntö tietyn kyseessä olevan datan osalta, jos se voi osoittaa käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle, että käyttäjän tai kolmannen osapuolen toteuttamista teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä huolimatta kyseisen liikesalaisuuden ilmaisemisesta aiheutuu erittäin todennäköisesti vakavaa taloudellista vahinkoa. Vakava taloudellinen vahinko merkitsee vakavia ja korjaamattomia taloudellisia menetyksiä. Datan haltijan olisi asianmukaisesti perusteltava kieltäytymisensä kirjallisesti ilman aiheutonta viivytystä käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle ja ilmoitettava asiasta kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tällaisen perustelun olisi perustuttava objektiivisiin seikkoihin, jotka osoittavat konkreettisen riskin vakavasta taloudellisesta vahingosta, jonka odotetaan johtuvan tietyistä tietojen ilmaisemisesta, sekä syyt, joiden vuoksi pyydettyjen tietojen suojaamiseksi toteutettuja toimenpiteitä ei pidetä riittävinä. Tässä yhteydessä voidaan ottaa huomioon mahdollinen kielteinen vaikutus kyberturvallisuuteen. Jos käyttäjä tai kolmas osapuoli haluaa riitauttaa datan haltijan päätöksen datan jakamisen epäämisestä tai jakamisen pidättämisestä tai keskeyttämisestä, se voi tehdä valituksen kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka olisi ilman aiheutonta viivytystä päätettävä, olisiko datan jakaminen aloitettava tai olisiko sitä jatkettava ja millä edellytyksillä, tai se voi sopia datan haltijan kanssa asian saattamisesta riidanratkaisuelimen käsiteltäväksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta oikeutta hakea muutosta jäsenvaltion tuomioistuimessa. Asetuksessa säädetty poikkeukset tietoihin pääsyä koskeviin oikeuksiin eivät saisi missään tapauksessa rajoittaa asetuksen (EU) 2016/679 mukaisia rekisteröityjen oikeuksia saada pääsy tietoihin ja siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (ks. johdanto-osan 31 perustelukappale).

Kohdassa olisi sanktioitu kirjallisen perustellun päätöksen tekemättä jättäminen ja toimittaminen käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle. Kirjallisen päätöksen tarkoituksena on datan saatavuuteen ja käyttöön liittyvien sopimussuhteiden epätasapainon väärinkäytön estäminen. Tämän korjaamiseksi on tärkeää, että perusteltu sopimus tehdään kirjallisesti ja käyttäjä saa sen ilman aiheutonta viivytystä. Näin asiakas voi tarkastaa päätöksen tai tietojen perusteet datan epäämiselle ja tarvittaessa riitauttaa ne. 4 artiklan 7 ja 5 artiklan 10 kohdan

mukaan datan haltijan velvollisuutena on toimittaa päätös datan jakamisesta pidättäytymisestä, kun taas 4 artiklan 8 kohdan ja 5 artiklan 11 kohdan mukaan velvollisuutena on toimittaa kirjallisena perustelut, joiden nojalla epääminen on tehty.

Itse artiklan velvollisuus liikesalaisuuksien suojaamisesta 4 artiklan 6 kohdan mukaan tulisi osaltaan huomioitua tämän kohdan sanktioinnin kautta. Ko. artiklan velvoitteita ei ole kuitenkaan sanktioitu tässä esityksessä, vaan ne olisivat liikesalaisuuden haltijan ja käyttäjän tai kolmannen osapuolen välisiä yksityisoikeudellisia riita-asioita. Liikenne- ja viestintävirastolla ei olisi mahdollisuuksia arvioida sopimuksien ehtoja muun muassa kohtuullisuudesta tai esimerkiksi siitä olisiko datan haltija vetänyt suoja-toimet liian tiukalle tai onko käyttäjä tai kolmas osapuoli tehnyt tarvittavat suoja-toimenpiteet.

Pykälän 6 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 13 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää helposti saatavilla olevaa muuta dataa kuin henkilötietoja ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta tai mainitun artiklan 14 kohdassa säädettyä kieltoa asettaa muuta dataa kuin henkilötietoja kolmansien osapuolten saataville ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta.

4 artiklan 13 kohdassa säädetysti datan haltija saa käyttää helposti saatavilla olevaa muuta dataa kuin henkilötietoja vain käyttäjän kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. 4 artiklan 14 kohdan mukaan datan haltijat eivät saa asettaa tuotteen dataa, joka ei ole henkilötietoja, kolmansien osapuolten saataville kaupallisiin tai ei-kaupallisiin tarkoituksiin muutoin kuin käyttäjän kanssa tekemänsä sopimuksen täyttämiseksi. Tapauksen mukaan datan haltijoiden on sopimusteitse velvoitettava kolmannet osapuolet olemaan jakamatta edelleen niiltä vastaanotettua dataa.

Kohdan sanktioinnin piiriin kuuluu datan haltijan datan käyttö ilman sopimusta. Kuitenkaan sopimuksen sisällön vastaiset toimet eivät kuulu sanktioinnin piiriin, vaan ne olisivat datan haltijan ja käyttäjän tai kolmannen osapuolen välisiä yksityisoikeudellisia riita-asioita, joita Liikenne- ja viestintävirastolla ei olisi mahdollisuuksia arvioida. Näiden joukkoon voi kuulua muun muassa sen arviointia, onko datan käyttäminen sopimuksen vastaisesti johtanut käyttäjän kaupallisen aseman heikkenemiseen markkinoilla.

Pykälän 7 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 5 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta pyynnöstä asettaa helposti saatavilla oleva data ja siihen liittyvä metadata kolmannen osapuolen saataville tai 8 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa asettaa dataa datan vastaanottajan saataville ilman käyttäjän pyyntöä taikka mainitun artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta sopia datan vastaanottajan kanssa datan saataville asettamista koskevista järjestelyistä.

5 artiklan 1 kohdan mukaan datan haltijan on käyttäjän tai käyttäjän puolesta toimivan osapuolen pyynnöstä asetettava kolmannen osapuolen saataville helposti saatavilla oleva data ja asiaankuuluva metadata, joka on tarpeen kyseisen datan tulkitsemiseksi ja käyttämiseksi, ilman aiheetonta viivytyä, samanlaatuiseina kuin datan haltijan käytettävissä oleva data, helposti, turvallisesti ja käyttäjälle maksutta kattavassa, jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa sekä tarvittaessa, ja kun se on teknisesti mahdollista, jatkuvasti ja reaaliaikaisesti. Datan haltijan on asetettava data kolmannen osapuolen saataville 8 ja 9 artiklan mukaisesti.

Datan haltijan tulee asettaa data kolmannen osapuolen saataville 5 artiklan 1 kohdan mukaisesti, mutta se ei saa asettaa dataa datan vastaanottajan saataville, edes yksinoikeudella, jollei käyttäjä ole sitä pyytänyt II luvun mukaisesti (8 artiklan 4 kohta).

5 artiklan 1 kohta täydentää asetuksen keskeistä velvoitetta suunnitella laitteet ja palvelut niin, että niiden tuottama data on joko suoraan tai välillisesti käyttäjän saatavilla, sekä 4 artiklan 1 kohdan velvoitetta datan haltijalle asettaa käyttäjän saataville helposti saatavilla oleva data ja asiaankuuluva metadata. Sanktioitua olisi datan saataville asettamisen laiminlyönti ja artiklan mukaisten pyyntöjen käsittelymekanismin puuttuminen. Seuraamusmaksun määrittämisessä otettaisiin huomioon, onko data asetettu kolmannen osapuolen saataville artiklan mukaisesti.

Itsenäisenä velvoitteena sanktioitua olisi, jos data asetetaan saataville 8 artiklan 4 kohdan vastaisesti, eli ilman käyttäjän tekemää pyyntöä. Asetuksen velvoite datan jakamiseen perustuu käyttäjän tekemään pyyntöön ja käyttäjän tunnistamiseen oikeuksien ja velvollisuuksien realisoimiseksi.

Lisäksi seuraamusmaksu voitaisiin määrätä, jos datan haltija laiminlyö 8 artiklan 1 kohdan mukaisen velvoitteensa sopia datan vastaanottajan kanssa datan saataville asettamista koskevista järjestelyistä. Jos datan haltijalla on yritysten välisissä suhteissa velvollisuus asettaa data sen vastaanottajan saataville 5 artiklan tai muun sovellettavan unionin oikeuden tai unionin oikeuden mukaisesti annetun kansallisen lainsäädännön nojalla, sen on sovittava datan vastaanottajan kanssa datan saataville asettamista koskevista järjestelyistä ja täytettävä velvollisuus noudattaen oikeudenmukaisia, kohtuullisia ja syrjimättömiä ehtoja ja avoimella tavalla III luvun ja IV luvun mukaisesti (8 artiklan 1 kohta).

Asetuksen mukaiseen dataan pääsyn olisi perustuttava oikeudenmukaisiin, kohtuullisiin ja syrjimättömiin ehtoihin. Kyseisiä yleisiä datan saatavuutta koskevia sääntöjä ei sovelleta asetuksen (EU) 2016/679 mukaisiin datan saataville asettamista koskeviin velvoitteisiin. Kyseiset säännöt eivät vaikuta datan vapaaehtoiseen jakamiseen. Komission laatimat ja suosittelemat ei-sitovat mallisopimusehdot yritysten välistä datan jakamista varten voivat auttaa osapuolia tekemään sopimuksia, jotka sisältävät oikeudenmukaiset, kohtuulliset ja syrjimättömät ehdot ja jotka pannaan täytäntöön avoimella tavalla. Sopimusten, joihin voi sisältyä ei-sitovia mallisopimuksen ehtoja, tekeminen ei kuitenkaan saisi merkitä sitä, että oikeus jakaa dataa kolmansien osapuolten kanssa olisi millään tavoin riippuvainen tällaisen sopimuksen olemassaolosta. Jos osapuolet eivät pysty tekemään sopimusta tietojen jakamisesta, myöskään riidanratkaisuelinten tuella, oikeus jakaa tietoja kolmansien osapuolten kanssa on täytäntöönpanokelpoinen kansallisissa tuomioistuimissa (ks. johdanto-osan 42 perustelukappale).

Sopimusvapauden periaatteen perusteella osapuolten olisi voitava vapaasti neuvotella niiden sopimuksiin sisällytettävistä datan saataville asettamista koskevista tarkoista edellytyksistä datan asettamista saataville koskevien yleisten dataan pääsyä koskevien sääntöjen puitteissa. Tällaisten sopimusten ehtoihin voisi sisältyä teknisiä ja organisatorisia toimenpiteitä, myös tietoturvan osalta (johdanto-osan 43 perustelukappale).

Jokainen velvoitteista olisi sanktioitu itsenäisenä tekona. Koska velvoitteet ovat keskeisiä asetuksen tavoitteiden toteutumiselle, teoista olisi mahdollisuus antaa lain 20 §:n mukainen suurempi seuraamusmaksu.

Pykälän 8 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 18 artiklan

1 kohdassa säädettyä velvollisuutta asettaa data mainitussa kohdassa tarkoitettujen elinten pyynnöstä niiden saataville ilman aiheetonta viivytystä.

Datan haltijan, joka saa tämän luvun mukaisesti datan saataville asettamista koskevan pyynnön, on asetettava data pyynnön esittäneen julkisen sektorin elimen, komission, Euroopan keskuspankin tai unionin elimen saataville ilman aiheetonta viivytystä ottaen huomioon tarvittavat tekniset, organisatoriset ja oikeudelliset toimenpiteet (18 artiklan 1 kohta).

Datan haltijoilla olisi oltava mahdollisuus joko evätä julkisen sektorin elimen, komission, Euroopan keskuspankin tai unionin elimen esittämä pyyntö tai pyytää sen muuttamista ilman aiheetonta viivytystä, mutta datan saataville asettamatta jättämiselle olisi oltava perusteltu syy. Pynnön epäävän tai sen muuttamista pyytävän datan haltijan olisi ilmoitettava perustelut dataa pyytäneelle julkisen sektorin elimelle, komissiolle, Euroopan keskuspankille tai unionin elimelle. Kun pyydettyihin tietojoukkoihin sovelletaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 96/9/EY (29) mukaisia tietokantoja koskevia *sui generis* -oikeuksia, datan haltijoiden olisi käytettävä oikeuksiaan tavalla, joka ei estä julkisen sektorin elintä, komissiota, Euroopan keskuspankkia tai unionin elintä saamasta dataa tai jakamasta sitä data-asetuksen mukaisesti (ks. johdanto-osan 71 perustelukappale).

Mekanismi on luotu, sillä asetuksen tavoitteena on tukea viranomaisten mahdollisuuksia hoitaa lakisääteisiä yleisen edun mukaisia tehtäviään. Pääsy tietyissä tilanteissa yksityisen hallussa olevaan dataan helpottaa viranomaisten toimintaa. Se on asetuksen yksi keskeisimmistä velvoitteista. Asetuksen noudattamisen ja valvonnan kannalta on keskeistä sanktioida ko. datan saataville asettamisen laiminlyönti.

Kuitenkin yrityksille aiheutuvan rasitteen keventämiseksi mikroyritykset ja pienet yritykset olisi velvoitettava toimittamaan dataa julkisen sektorin elimille, komissiolle, Euroopan keskuspankille tai unionin elimille ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa tällaista dataa edellytetään yleiseen hätätilaan reagoimista varten ja julkisen sektorin elin, komissio, Euroopan keskuspankki tai unionin elin ei voi saada tällaista tietoa vaihtoehtoisella keinolla oikea-aikaisesti ja tehokkaasti ja vastaavin edellytyksin (johdanto-osan 63 perustelukappale).

15 §. Käyttäjälle määrättävä seuraamusmaksu. Pykälässä säädettäisiin niistä asetuksen velvoitteista, joiden rikkomisesta voitaisiin määrätä seuraamusmaksu verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käyttäjälle, joka voi olla oikeushenkilö tai luonnollinen henkilö. Käyttäjälle voitaisiin määrätä seuraamusmaksu vain asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomisesta, jolloin seuraamusmaksun enimmäismäärä voisi olla 20 §:n 2 momentin korkeamman portaan mukainen.

Pykälän 1 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun data-asetuksessa tarkoitettulle käyttäjälle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 6 kohdassa säädettyä velvollisuutta noudattaa datan haltijan tai liikesalaisuuksien haltijan kanssa sovittuja suojatoimenpiteitä liikesalaisuuksien säilyttämiseksi.

Liikesalaisuudet on säilytettävä ja niitä saa ilmaista vain sillä edellytyksellä, että datan haltija ja käyttäjä toteuttavat ennen niiden ilmaisemista kaikki tarvittavat toimenpiteet niiden luottamuksellisuuden säilyttämiseksi erityisesti suhteessa kolmansiin osapuoliin. Datan haltijan tai, kun kyse ei ole samasta henkilöstä, liikesalaisuuden haltijan on yksilöitävä data, joka on suojattu liikesalaisuuksina, mukaan lukien asiaankuuluva metadata, ja sovittava käyttäjän kanssa oikeasuhteisista teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä, jotka ovat tarpeen jaettavan datan luottamuksellisuuden säilyttämiseksi erityisesti suhteessa kolmansiin osapuoliin, kuten

mallisopimusehdot, salassapitosopimukset, tiukat pääsyprotokollat, tekniset standardit ja käytännesääntöjen soveltaminen (4 artiklan 6 kohta). Nämä suojaustoimet on otettava käyttöön enne datan jakamista.

Datan haltija ei siis saa viedä suojaustoimenpiteitä liian pitkälle, vaan niiden on oltava oikeasuhtaisia. Jos käyttäjä ei toteuta artiklan mukaisia suojaustoimenpiteitä liikesalaisuuksien suojaamiseksi, datan haltijat voivat tietyissä tapauksissa evätä dataan pääsyä koskevan pyynnön. Datan haltijat eivät lähtökohtaisesti voi evätä data-asetuksen mukaista dataan pääsyä koskevaa pyyntöä ainoastaan sillä perusteella, että tietty data katsotaan liikesalaisuudeksi, sillä se tekisi tyhjäksi asetuksella tavoitellut tulokset. Poikkeuksellisissa olosuhteissa datan haltijan, joka on liikesalaisuuden haltija, olisi kuitenkin voitava tapauskohtaisesti evätä pyyntö tietyn kyseessä olevan datan osalta, jos se voi osoittaa käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle, että käyttäjän tai kolmannen osapuolen toteuttamista teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä huolimatta kyseisen liikesalaisuuden ilmaisemisesta aiheutuu erittäin todennäköisesti vakavaa taloudellista vahinkoa. Vakava taloudellinen vahinko merkitsee vakavia ja korjaamattomia taloudellisia menetyksiä. Datan haltijan olisi asianmukaisesti perusteltava kieltäytymisensä kirjallisesti ilman aiheetonta viivytystä käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle ja ilmoitettava asiasta kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tällaisen perustelun olisi perustuttava objektiivisiin seikkoihin, jotka osoittavat konkreettisen riskin vakavasta taloudellisesta vahingosta, jonka odotetaan johtuvan tietystä tietojen ilmaisemisesta, sekä syyt, joiden vuoksi pyydettyjen tietojen suojaamiseksi toteutettuja toimenpiteitä ei pidetä riittävinä. Tässä yhteydessä voidaan ottaa huomioon mahdollinen kielteinen vaikutus kyberturvallisuuteen. Jos käyttäjä tai kolmas osapuoli haluaa riitauttaa datan haltijan päätöksen datan jakamisen epäämisestä tai jakamisen pidättämisestä tai keskeyttämisestä, se voi tehdä valituksen kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka olisi ilman aiheetonta viivytystä päätettävä, olisiko datan jakaminen aloitettava tai olisiko sitä jatkettava ja millä edellytyksillä, tai se voi sopia datan haltijan kanssa asian saattamisesta riidanratkaisuelimen käsiteltäväksi, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeutta hakea muutosta jäsenvaltion tuomioistuimessa. Asetuksessa säädetty poikkeukset tietoihin pääsyä koskeviin oikeuksiin eivät saisi missään tapauksessa rajoittaa asetuksen (EU) 2016/679 mukaisia rekisteröityjen oikeuksia saada pääsy tietoihin ja siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (johdanto-osan 31 perustelukappale).

Pykälän 2 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun data-asetuksen käyttäjälle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 10 kohdassa säädettyä kieltoa hyödyntää tai luovuttaa kolmannelle osapuolelle datanhaltijalta saamaansa dataa sellaisen verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseksi, joka kilpailee sen tuotteen kanssa, josta data on peräisin.

Asetuksen tavoitteena on samalla estää dataa tuottavien verkkoon liitettyjen tuotteiden tyyppien osalta investointikannustimien heikentäminen esimerkiksi siten, että dataa käytetään sellaisen kilpailevan verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseen, joka voisi ominaisuuksiensa, hintansa ja aiotun käyttönsä perusteella korvata alkuperäisen tuotteen. Data-asetuksessa ei kielletä verkkoon liitettyyn tuotteeseen liittyvän palvelun kehittämistä asetuksen mukaisesti saadun datan avulla, koska sillä olisi ei-toivottava vaikutus innovointiin. Asetuksen nojalla saatavilla olevan datan kilpailevan verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseen tähtäävän käytön kieltäminen suojaa datan haltijoiden innovointitoimia. Se, kilpaileeko verkkoon liitetty tuote sen verkkoon liitetyn tuotteen kanssa, josta data on peräisin, riippuu siitä, kilpailevatko nämä kaksi tuotetta samoilla tuotemarkkinoilla. Tämä on määritettävä merkityksellisten tuotemarkkinoiden määrittämiseen tarkoitetun unionin kilpailulainsäädännön vakiintuneiden periaatteiden pohjalta. Muihin datan käytön laillisiin tarkoituksiin voisi kuitenkin kuulua takaisinmallinnus edellyttäen, että se täyttää data-asetuksessa sekä unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä säädetty vaatimukset. Tämä voi koskea verkkoon liitetyn tuotteen korjaamista

tai käyttöönsä pidentämistä tai jälkimarkkinapalvelujen tarjoamista verkkoon liitetyille tuotteille (johdanto-osan 32 perustelukappale). Kolmas osapuoli voi kuitenkin käyttää saamaansa dataa kehittääkseen uuden ja innovatiivisen verkkoon liitetyn tuotteen tai tuotteeseen liittyvän palvelun, mutta ei kehittääkseen kilpailevaa verkkoon liitettyä tuotetta (johdanto-osan 39 perustelukappale).

Myös käyttäjälle on 17 §:n 5 kohdassa asetettu asetuksen 6 artiklan 2 kohdan e alakohdan mukainen kielto kilpailevan tuotteen kehittämiseksi.

Pykälän 3 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun data-asetuksen käyttäjälle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 4 artiklan 11 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää pakottavia keinoja tai käyttää väärin datan suojaamiseen suunnitellun datan haltijan teknisen infrastruktuurin puutteita saadakseen pääsyn dataan.

Sanktiouhan piiriin kuuluisi käyttäjän tahallisesti tai huolimattomuudellaan väärinkäyttämät aukot teknisessä infrastruktuurissa. Rikkomukselta edellytetään siis tahallisuutta tai huolimattomuutta. Jonkinlainen tietoinen pyrkimys päästä tietoihin, joihin ei ole annettu oikeutta, pitäisi olla kyseessä. Teknisen infrastruktuurin puutteissa kyse voisi olla myös huolimattomuuden kaltaisesta toiminnasta, mikäli puutteiden hyödyntäminen tehdään, kun se on mahdollista selvittämättä, onko siihen oikeus.

16 §. Portinvartijayritykselle määrättävä seuraamusmaksu. Pykälässä säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston mahdollisuudesta määrätä seuraamusmaksu digimarkkina-asetuksen 3 artiklan nojalla nimetyille portinvartijayritykselle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 5 artiklan 3 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää tai vastaanottaa dataa.

Portinvartijayritystä ei katsota data-asetuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti artiklassa tarkoitetuksi dataan pääsyyn edellytykset täyttäväksi kolmanneksi osapuoleksi eikä se näin ollen saa

- a) pyytää käyttäjää tai taivutella käyttäjää kaupallisin kannustimin millään tavalla, muun muassa tarjoamalla rahallista tai muuta korvausta, asettamaan jonkin sen palvelun saataville dataa, jonka käyttäjä on saanut 4 artiklan 1 kohdan mukaisen pyynnön perusteella;
- b) pyytää käyttäjää tai taivutella käyttäjää kaupallisin kannustimin pyytämään datan haltijaa asettamaan dataa jonkin sen palvelun saataville tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti;
- c) vastaanottaa käyttäjältä dataa, jonka käyttäjä on saanut 4 artiklan 1 kohdan mukaisen pyynnön perusteella.

Data-asetuksen johdanto-osan 40 perustelukappaleen mukaan portinvartijayrityksillä on kyseisten yritysten kilpailijoihin nähden ylivoimainen kyky hankkia dataa, minkä takia data-asetuksen tavoitteen saavuttamiseksi ei ole tarpeen eikä olisi tällaisten velvoitteiden soveltamisalaan kuuluvien datan haltijoiden kannalta sen vuoksi oikeasuhteista antaa portinvartijoille mahdollisuutta hyötyä dataan pääsyä koskevasta oikeudesta. Tällainen sisällyttäminen rajoittaisi todennäköisesti myös data-asetuksesta pk-yrityksille koituvia hyötyjä, jotka liittyvät datan arvon oikeudenmukaiseen jakautumiseen markkinatoimijoiden kesken. Tämä tarkoittaa, että ydinalustapalveluja tarjoava yritys, joka on nimetty portinvartijaksi, ei data-asetuksen nojalla voi pyytää eikä sille voida myöntää pääsyä käyttäjien dataan, joka on tuotettu verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käytön tuloksena

tai jonka on tuottanut virtuaaliavustaja. Kolmannet osapuolet, joiden saataville data asetetaan käyttäjän pyynnöstä, eivät myöskään saa asettaa dataa portinvartijan saataville. Kolmas osapuoli ei esimerkiksi saa teettää palvelun tarjoamista alihankintana portinvartijalla. Tämä ei kuitenkaan estä kolmansia osapuolia käyttämästä portinvartijan tarjoamia datankäsittelypalveluja. Se ei myöskään estä kyseisiä yrityksiä saamasta ja käyttämästä samaa dataa muilla laillisilla keinoilla. Tässä asetuksessa säädetty dataan pääsyä koskevat oikeudet lisäävät osaltaan kuluttajien palveluvalikoimaa. Koska portinvartijoiden ja datan haltijoiden väliset vapaaehtoiset sopimukset pysyvät ennallaan, portinvartijoiden pääsyä koskeva rajoitus ei estäisi niitä pääsemästä markkinoille tai tarjoamasta palvelujaan.

Portinvartijayrityksen edellä kuvatun roolin takia, sen rikkoessa tai laiminlyödessä tämän pykälän mukaista kieltoa, seuraamusmaksun suuruuteen sovellettaisiin ehdotettavan lain 20 §:n 2 momenttia, jotta sanktiousha olisi tarpeeksi varoittava ja tehokas.

17 §. *Kolmannelle osapuolelle määrättävä seuraamusmaksu.* Pykälässä säädettäisiin niistä asetuksen velvoitteista, joiden rikkomisesta voitaisiin määrätä seuraamusmaksu kolmannelle osapuolelle, jonka saataville data asetetaan. Kolmas osapuoli voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö mukaan lukien esimerkiksi tutkimusorganisaatiot, järjestöt tai yhdistykset.

Pykälän 1 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 5 artiklan 5 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää pakottavia keinoja tai käyttää väärin datan suojaamiseen suunnitellun datan haltijan teknisen infrastruktuurin puutteita saadakseen pääsyn dataan.

Kolmannet osapuolet eivät saisi tehdä käyttäjien oikeuksien tai valintojen hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa esimerkiksi tarjoamalla käyttäjille valintoja ei-neutraalisti tai pakottamalla, harhauttamalla tai manipuloidulla käyttäjää taikka horjuttamalla tai heikentämällä käyttäjän itsenäisyyttä, päätöksentekoa tai valinnan mahdollisuuksia, esimerkiksi digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta. Tässä yhteydessä kolmannet osapuolet eivät saisi turvautua niin kutsuttuihin pimeisiin kaavoihin digitaalisten käyttöliittymiensä suunnittelussa. Pimeät kaavat ovat suunnittelutekniikkoja, joilla painostetaan tai harhautetaan kuluttajia tekemään päätöksiä, joilla on heille kielteisiä seurauksia. Kyseisiä manipulointitekniikkoja saatetaan käyttää taivuttelemaan käyttäjiä, etenkin heikossa asemassa olevia kuluttajia, haitallisiin käyttäytymismalleihin, harhauttamaan käyttäjiä ohjaamalla heitä tekemään datan luovutusta koskevia päätöksiä tai vaikuttamaan kohtuuttomasti palvelun käyttäjien päätöksentekoon tavalla, joka horjuttaa tai heikentää heidän itsenäisyyttään, päätöksentekoaan ja valinnan mahdollisuuksiaan. Yleisiä ja lainmukaisia kaupallisia menettelyjä, jotka ovat unionin lainsäädännön mukaisia, ei sinänsä pitäisi katsoa pimeiksi kaavoiksi (ks. johdanto-osan 38 perustelukappale).

Infrastruktuurin teknisten aukkojen väärinkäytön osalta rikkomukselta edellytetään tahallisuutta tai huolimattomuutta. Jonkinlainen tietoinen pyrkimys päästä tietoihin, joihin ei ole annettu oikeutta, pitäisi olla kyseessä. Teknisen infrastruktuurin puutteiden väärinkäyttämisessä kyse voisi olla myös huolimattomuuden kaltaisesta toiminnasta, mikäli puutteiden hyödyntämistä tehdään, koska se on mahdollista selvittämättä, onko siihen oikeus. Myös käyttäjän osalta vastaava kielto olisi sanktioitu ehdotettavan lain 15 §:n 3 kohdassa data-asetuksen 4 artiklan 11 kohdan nojalla.

Velvoitetta voidaan pitää keskeisenä asetuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta, jolloin sen rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä voisi olla 20 §:n 2 momentinkorkeamman portaan mukainen.

Pykälän 2 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan a alakohdassa säädettyä kieltoa kohtuuttomasti vaikeuttaa käyttäjän valintojen tai oikeuksien hyödyntämistä.

Asetuksen 6 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan kolmas osapuoli ei saa tehdä 5 artiklaan perustuvien käyttäjien valintojen tai oikeuksien hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa, mukaan lukien esittämällä valintoja käyttäjille puolueellisesti, tai pakottamalla, harhauttamalla tai manipuloimalla käyttäjää, tai heikentämällä käyttäjien itsemääräämisoikeutta, päätöksentekoa tai valinnanvapautta, mukaan lukien jonkin digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta.

Kohtuuttoman vaikeaksi voidaan siis lukea ainakin tilanteet, joissa kolmas osapuoli hyödyntää pimeitä kaavoja, jotka saavat käyttäjän toimimaan oman edun tai aikomusten vastaisesti.

Käyttäjän valintojen tai oikeuksien hyödyntämisen vaikeuttamisen kiellosta on säädetty sanktiomahdollisuus myös datan haltijoille. Käyttäjän 5 luvun mukaisista oikeuksista ks. 14 §:n 3 kohdan säännöskohtaiset perustelut.

Käyttäjien hyväksikäytön estämiseksi kolmansien osapuolien, joiden saataville data on asetettu käyttäjän pyynnöstä, olisi käsiteltävä kyseistä dataa vain käyttäjän kanssa sovittuihin tarkoituksiin ja jaettava sitä muun kolmannen osapuolen kanssa vain käyttäjän suostuessa tällaiseen datan jakamiseen (johdanto-osan 37 perustelukappale).

Tietojen minimoinnin periaatteen mukaisesti kolmansilla osapuolilla olisi oltava pääsy ainoastaan sellaisiin tietoihin, jotka ovat tarpeen käyttäjän pyytämän palvelun tarjoamiseksi. Kun kolmas osapuoli on päässyt dataan, sen olisi käsiteltävä dataa käyttäjän kanssa sovittuihin tarkoituksiin ilman, että datan haltija puuttuu asiaan. Kolmannen osapuolen dataan pääsyn epäämisen tai keskeyttämisen olisi oltava käyttäjän kannalta yhtä helppoa kuin pääsyn salliminen. Kolmannet osapuolet ja datan haltijat eivät saisi tehdä käyttäjien oikeuksien tai valintojen hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa esimerkiksi tarjoamalla käyttäjille valintoja ei-neutraalisti tai pakottamalla, harhauttamalla tai manipuloimalla käyttäjää taikka horjuttamalla tai heikentämällä käyttäjän itsenäisyyttä, päätöksentekoa tai valinnan mahdollisuuksia, esimerkiksi digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta. Tässä yhteydessä kolmannet osapuolet tai datan haltijat eivät saisi turvautua niin kutsuttuihin pimeisiin kaavoihin digitaalisten käyttöliittymiensä suunnittelussa. Pimeät kaavat ovat suunnittelutekniikkoja, joilla painostetaan tai harhautetaan kuluttajia tekemään päätöksiä, joilla on heille kielteisiä seurauksia. Kyseisiä manipulointitekniikkoja saatetaan käyttää taivuttelemaan käyttäjiä, etenkin heikossa asemassa olevia kuluttajia, haitallisiin käyttäytymismalleihin, harhauttamaan käyttäjiä tekemään datan luovutusta koskevia päätöksiä tai vaikuttamaan kohtuuttomasti palvelun käyttäjien päätöksentekoon tavalla, joka horjuttaa tai heikentää heidän itsenäisyyttään, päätöksentekoaan ja valinnan mahdollisuuksiaan. Yleisiä ja lainmukaisia kaupallisia menettelyjä, jotka ovat unionin lainsäädännön mukaisia, ei sinänsä pitäisi katsoa pimeiksi kaavoiksi. Kolmansien osapuolten ja datan haltijoiden olisi noudatettava asiaa koskevan unionin lainsäädännön mukaisia velvoitteitaan ja erityisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiveissä 98/6/EY (24) ja 2000/31/EY (25) sekä direktiiveissä 2005/29/EY ja 2011/83/EU säädettyjä vaatimuksia (johdanto-osan 38 perustelukappale).

Kolmansien osapuolten olisi myös pidättäydyttävä käyttämästä asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa dataa yksittäisten henkilöiden profilointiin, paitsi jos tällaiset käsittelytoimet ovat ehdottoman välttämättömiä käyttäjän pyytämän palvelun tarjoamiseksi, myös automaattisessa päätöksenteossa. Vaatimus, jonka mukaan data on poistettava, kun sitä ei enää tarvita käyttäjän

kanssa sovittuun tarkoitukseen, ellei toisin ole sovittu muun datan kuin henkilötietojen osalta, täydentää asetuksen (EU) 2016/679 17 artiklan mukaista rekisteröidyn oikeutta datan poistamiseen. Jos kolmas osapuoli on datan välityspalvelun tarjoaja, sovelletaan asetuksessa (EU) 2022/868 säädettyjä rekisteröityä koskevia suojatoimia. Kolmas osapuoli voi käyttää dataa kehittääkseen uuden ja innovatiivisen verkkoon liitetyn tuotteen tai tuotteeseen liittyvän palvelun mutta ei kehittääkseen kilpailevaa verkkoon liitettyä tuotetta (johdanto-osan 39 perustelukappale).

Pykälän 3 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädettyä kieltoa asettaa vastaanottamansa data muun kolmannen osapuolen saataville ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta ja ilman, että muu kolmas osapuoli toteuttaa kaikki datan haltijan ja kolmannen osapuolen sopimat suojatoimenpiteet liikesalaisuuksien luottamuksellisuuden säilyttämiseksi.

Käyttäjien hyväksikäytön estämiseksi kolmansien osapuolien, joiden saataville data on asetettu käyttäjän pyynnöstä, olisi käsiteltävä kyseistä dataa vain käyttäjän kanssa sovittuihin tarkoituksiin ja jaettava sitä muun kolmannen osapuolen kanssa vain käyttäjän suostuessa tällaiseen datan jakamiseen (johdanto-osan 37 perustelukappale).

Pykälän 4 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan d alakohdassa säädettyä kieltoa asettaa data digimarkkina-asetuksen 3 artiklassa tarkoitetun portinvartijayrityksen saataville.

Startup-yritysten, pienten yritysten ja keskisuurten yritysten on vaikea saada pääsy asiaankuuluvaan dataan. Data-asetuksen tavoitteena on helpottaa kyseisten yhteisöjen pääsyä dataan ja samalla varmistaa, että vastaavia velvoitteita sovelletaan mahdollisimman oikeasuhteisesti, jotta voidaan välttää ylilyönnit. Samaan aikaan on muodostunut pieni määrä hyvin suuria yrityksiä, joilla on huomattavan paljon taloudellista valtaa digitaalitalouden alalla; ne ovat kasvaneet keräämällä ja koostamalla valtavia datamääriä, joiden kaupallistamiseen niillä on teknologista infrastruktuuria. Kyseisiin hyvin suuriin yrityksiin kuuluu ydinalustapalveluja tarjoavia yrityksiä, joilla on määräysvallassaan kokonaisia digitaalitalouden alustaekosysteemejä, eivätkä nykyiset tai uudet markkinatoimijat pysty haastamaan niitä tai kilpailemaan niiden kanssa. Digimarkkina-asetuksella pyritään korjaamaan tämä tehottomuus ja epätasapaino antamalla komissiolle mahdollisuus nimetä yritys 'portinvartijaksi'. Digimarkkina-asetuksen mukaisesti, ja kun otetaan huomioon kyseisten yritysten kilpailijoihin nähden ylivoimainen kyky hankkia dataa, data-asetuksen tavoitteen saavuttamiseksi ei ole tarpeen eikä siksi olisi tällaisten velvoitteiden soveltamisalaan kuuluvien datan haltijoiden kannalta oikeasuhteista antaa portinvartijoille mahdollisuutta hyötyä dataan pääsyä koskevasta oikeudesta. Tällainen sisällyttäminen rajoittaisi todennäköisesti myös tästä asetuksesta pk-yrityksille koituvia hyötyjä, jotka liittyvät datan arvon oikeudenmukaiseen jakautumiseen markkinatoimijoiden kesken. Tämä tarkoittaa, että ydinalustapalveluja tarjoava yritys, joka on nimetty portinvartijaksi, ei data-asetuksen nojalla voi pyytää, eikä sille voida myöntää pääsyä käyttäjien dataan, joka on tuotettu verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käytön tuloksena tai jonka on tuottanut virtuaaliavustaja. Kolmannet osapuolet, joiden saataville data asetetaan käyttäjän pyynnöstä, eivät myöskään saa asettaa dataa portinvartijan saataville. Kolmas osapuoli ei esimerkiksi saa teettää palvelun tarjoamista alihankintana portinvartijalla. Tämä ei kuitenkaan estä kolmansia osapuolia käyttämästä portinvartijan tarjoamia datankäsittelypalveluja. Se ei myöskään estä kyseisiä yrityksiä saamasta ja käyttämästä samaa dataa muilla laillisilla keinoilla. Asetuksessa säädetty dataan pääsyä koskevat oikeudet lisäävät osaltaan kuluttajien palveluvalikoimaa. Koska portinvartijoiden ja datan haltijoiden väliset

vapaaehtoiset sopimukset pysyvät ennallaan, portinvartijoiden pääsyä koskeva rajoitus ei estäisi niitä pääsemästä markkinoille tai tarjoamasta palvelujaan (ks. johdanto-osan 40 perustelukappale). Ks. myös ehdotetun lain 16 §.

Pykälän 5 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan e alakohdassa säädettyä kieltä hyödyntää tai luovuttaa muulle kolmannelle osapuolelle datanhaltijalta saamaansa dataa sellaisen verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseksi, joka kilpailee sen tuotteen kanssa, josta data on peräisin.

Kolmas osapuoli voi käyttää dataa kehittääkseen uuden ja innovatiivisen verkkoon liitetyn tuotteen tai tuotteeseen liittyvän palvelun mutta ei kehittääkseen kilpailevaa verkkoon liitettyä tuotetta (johdanto-osan 39 perustelukappale). Asetuksen tavoitteena on samalla estää dataa tuottavien verkkoon liitettyjen tuotteiden tyyppien osalta investointikannustimien heikentäminen esimerkiksi siten, että dataa käytetään sellaisen kilpailevan verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseen, joka voisi ominaisuuksiensa, hintansa ja aiotun käyttönsä perusteella korvata alkuperäisen tuotteen. Data-asetuksessa ei kielletä verkkoon liitettyyn tuotteeseen liittyvän palvelun kehittämistä asetuksen mukaisesti saadun datan avulla, koska sillä olisi ei-toivottava vaikutus innovointiin. Asetuksen nojalla saatavilla olevan datan kilpailevan verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseen tähtäävän käytön kieltäminen suojaa datan haltijoiden innovointitoimia. Se, kilpaileeko verkkoon liitetty tuote sen verkkoon liitetyn tuotteen kanssa, josta data on peräisin, riippuu siitä, kilpailevatko nämä kaksi tuotetta samoilla tuotemarkkinoilla. Tämä on määritettävä merkityksellisten tuotemarkkinoiden määrittelemiseen tarkoitetun unionin kilpailulainsäädännön vakiintuneiden periaatteiden pohjalta. Muihin datan käytön laillisiin tarkoituksiin voisi kuitenkin kuulua takaisinmallinnus edellyttäen, että se täyttää data-asetuksessa sekä unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä säädetyt vaatimukset. Tämä voi koskea verkkoon liitetyn tuotteen korjaamista tai käyttöä pidentämistä tai jälkimarkkinapalvelujen tarjoamista verkkoon liitetuille tuotteille (johdanto-osan 32 perustelukappale).

Myös käyttäjälle on ehdotetun lain 15 §:n 2 kohdassa asetettu vastaava kieltä kilpailevan tuotteen kehittämiseksi asetuksen 2 artiklan 10 kohdan nojalla.

Velvoitetta voidaan pitää keskeisenä asetuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta, jolloin sen rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä voisi olla 20 §:n 2 momentin korkeamman portaan mukainen.

Pykälän 6 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan g alakohdassa säädettyä velvollisuutta huomioida datan haltijan tai liikesalaisuuksien haltijan kanssa sovitut toimenpiteet liikesalaisuuksien säilyttämiseksi.

Kolmas osapuoli ei saa jättää huomioimatta datan haltijan tai liikesalaisuuksien haltijan kanssa 5 artiklan 9 kohdan nojalla sovittuja erityistoimenpiteitä tai heikentää liikesalaisuuksien luottamuksellisuutta (6 artiklan 2 kohdan g alakohta). Datan haltijan tai, kun kyse ei ole samasta henkilöstä, liikesalaisuuden haltijan on yksilöitävä data, joka on suojattu liikesalaisuuksina, mukaan lukien asiaankuuluva metadata, ja sovittava kolmannen osapuolen kanssa kaikista oikeasuhteisista teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä, jotka ovat tarpeen jaettavan datan luottamuksellisuuden säilyttämiseksi, kuten mallisopimusehdot, salassapitosopimukset, tiukat pääsyprotokollat, tekniset standardit ja käytännönsäntöjen soveltaminen (5 artiklan 9 kohta).

Velvoitetta voidaan pitää keskeisenä asetuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta, jolloin sen rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä voisi olla 20 §:n 2 momentin korkeamman portaan mukainen.

Pykälän 7 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan h alakohdassa säädettyä kieltoa estää käyttäjää, joka on kuluttaja, asettamasta vastaanottamaansa dataa muiden osapuolten saataville.

Kolmas osapuoli ei saa estää käyttäjää, joka on kuluttaja, asettamasta vastaanottamaansa dataa muiden osapuolten saataville, myöskään sopimuksen perusteella.

18 §. *Datankäsittelypalvelun tarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu.* Pykälän 1 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datankäsittelypalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 25 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta tehdä kirjallinen sopimus asiakkaan kanssa ja asettaa se asiakkaan saataville ennen sopimuksen allekirjoittamista.

Datankäsittelypalveluiden asiakkaan oikeudet ja tarjoajan velvoitteet, jotka liittyvät tällaisten palvelujen tarjoajien vaihtamiseen tai tapauksen mukaan vaihtamiseen asiakkaan omissa tiloissa sijaitsevaan tieto- ja viestintätekniiseen infrastruktuuriin, on määritettävä selkeästi kirjallisessa sopimuksessa. Datankäsittelypalvelujen tarjoajan on asetettava kyseinen sopimus asiakkaan saataville ennen sopimuksen allekirjoittamista siten, että asiakkaan on mahdollista tallentaa sopimus ja toisintaa se (25 artiklan 1 kohta).

Asetuksen tavoitteena on datan saatavuuteen ja käyttöön liittyvien sopimussuhteiden epätasapainon väärinkäytön estäminen. Tämän korjaamiseksi on tärkeää, että sopimus tehdään kirjallisesti niin, että asiakas saa se ennen allekirjoittamista siten, että sopimuksen voi tallentaa. Näin asiakas voi tarkastaa sopimuksen etukäteen.

Pykälän 2 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datankäsittelypalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 26 artiklassa säädetyn velvollisuuden antaa asiakkaalle artiklan mukaiset tiedot.

Datankäsittelypalvelujen tarjoajan on annettava asiakkaalle

- a) tiedot käytettävissä olevista menettelyistä datankäsittelypalvelun vaihtamiseksi ja siirtämiseksi, mukaan lukien tiedot käytettävissä olevista vaihto- ja siirtomenetelmistä ja -muodoista sekä datankäsittelypalvelujen tarjoajan tiedossa olevista teknisistä ja muista rajoituksista;
- b) viittaus datankäsittelypalvelujen tarjoajan ylläpitämään ajantasaiseen verkkorekisteriin, jossa on yksityiskohtaiset tiedot kaikista datarakenteista ja -muodoista sekä asiaa koskevista standardeista ja avoimista yhteentoimivuuden eritelmistä, joissa 24 artiklan 2 kohdan e alakohdassa tarkoitetun siirrettävissä oleva data on saatavilla.

Datankäsittelypalvelujen tarjoajien asiakkaalle toimittamilla tiedoilla on tarkoitus tukea asiakkaan oikeutta irtautua ja vaihtaa palvelua. Kyseisiin tietoihin olisi sisällyttävä menettelyt, joilla käynnistetään datan siirtäminen datankäsittelypalvelusta; koneellisesti luettavat datamuodot, joihin käyttäjän data voidaan siirtää; työvälineet datan siirtämiseen, mukaan lukien avoimet rajapinnat sekä tiedot yhteensopivuudesta yhdenmukaistettujen standardien tai avoimiin yhteentoimivuuden eritelmiin perustuvien yhteisten eritelmien kanssa; tiedot

tunnetuista teknisistä rajoituksista ja rajoitteista, jotka saattaisivat vaikuttaa vaihtoprosessiin; ja arvioitu aika, joka on tarpeen vaihtoprosessin päätökseen saattamiseksi (johdanto-osan 95 perustelukappale).

Pykälän 3 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datankäsittelypalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 29 artiklan 1 kohdassa säädettyä kieltoa periä vaihtomaksuja.

Datankäsittelypalvelujen tarjoajat eivät 12 päivästä tammikuuta 2027 saa periä vaihtomaksuja vaihtoprosessista.

Vaihtomaksut ovat maksuja, joita datankäsittelypalvelujen tarjoajat perivät asiakkailtaan vaihtoprosessista. Tyypillisesti näillä maksuilla on tarkoitus siirtää kustannukset, joita lähteenä olevalle datankäsittelypalvelujen tarjoajalle voi vaihtoprosessista aiheutua, edelleen asiakkaalle, joka haluaa vaihtaa palvelua. Yleisiä esimerkkejä vaihtomaksuista ovat kustannukset, jotka liittyvät datan siirtoon yhdeltä datankäsittelypalvelujen tarjoajalta toiselle tai asiakkaan omissa tiloissa sijaitsevaan järjestelmään, jäljempänä 'datan poistomaksut', tai erityisistä tukitoimista vaihtoprosessin aikana aiheutuvat kustannukset. Tarpeettoman korkeat datan poistomaksut ja muut perusteettomat maksut, jotka eivät liity todellisiin vaihtokustannuksiin, estävät asiakkaita vaihtamasta palvelua, rajoittavat datan vapaata liikkuvuutta, voivat rajoittaa kilpailua ja aiheuttavat lukkiutumisvaikutuksia datankäsittelypalvelujen asiakkaille vähentämällä kannustimia valita eri tai täydentävä palveluntarjoaja. Vaihtomaksut olisi näin ollen poistettava kolmen vuoden kuluttua asetuksen voimaantulopäivästä. Datankäsittelypalvelujen tarjoajien olisi voitava periä tähän saakka alennettuja vaihtomaksuja (johdanto-osan 88 perustelukappale). Ks. myös asetuksen johdanto-osan 89 perustelukappale.

Pykälän 4 kohdan mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä seuraamusmaksun datankäsittelypalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 32 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta toteuttaa riittävät toimenpiteet estääkseen muun datan kuin henkilötietojen siirto kolmansiin maihin tai kolmansien maiden viranomaisten pääsy tällaiseen dataan.

Datankäsittelypalvelujen tarjoajien on toteutettava kaikki riittävät tekniset, organisatoriset ja oikeudelliset toimenpiteet, mukaan lukien sopimukset, estääkseen unionissa olevan muun datan kuin henkilötietojen kansainvälisen siirron tai kolmansien maiden viranomaisten pääsyn kyseiseen dataan, jos tällainen siirto tai pääsy olisi ristiriidassa unionin oikeuden tai asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön kanssa, sanotun kuitenkin rajoittamatta 2 tai 3 kohdan soveltamista (32 artiklan 1 kohta).

Luottamuksen parantamiseksi dataa kohtaan on tärkeää toteuttaa mahdollisimman laajalti suojatoimia, jotka koskevat unionin kansalaisia, julkista sektoria ja yrityksiä, jotta voidaan varmistaa niiden mahdollisuudet valvoa omaa dataansa. Lisäksi olisi noudatettava unionin oikeutta, arvoja ja normeja muun muassa turvallisuuden, tietosuojan ja yksityisyyden suojan sekä kuluttajansuojan osalta. Jotta voidaan estää kolmannen maan viranomaisten laitton pääsy muuhun dataan kuin henkilötietoihin, data-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien datankäsittelypalvelujen, kuten pilvi- ja reunapalvelujen, tarjoajien olisi toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet estääkseen pääsyn järjestelmiin, joissa säilytetään muuta dataa kuin henkilötietoja, mukaan lukien tarvittaessa datan salaaminen, tarkastusten säännöllinen toimittaminen, asiaankuuluvien turvallisuuden varmistamista koskevien sertifiointijärjestelmien todennettu noudattaminen ja yritysten toimintaperiaatteiden muuttaminen (johdanto-osan 102 perustelukappale).

19 §. Datan välityspalvelujen tarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu. Pykälässä säädettäisiin seuraamusmaksusta, jonka Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä datanhallinta-asetuksen 10 artiklassa tarkoitetulle datan välityspalvelun tarjoajalle.

Pykälän *1 kohdassa* säädettäisiin Liikenne- ja viestintävirastolle mahdolliseksi määrätä seuraamusmaksu, jos datan välityspalvelun tarjoaja rikkoisi tai laiminlöisi datanhallinta-asetuksen 11 artiklassa säädettyä ilmoitusvelvollisuutta. Pykälän *2 kohdan* mukaan seuraamusmaksu voitaisiin määrätä, jos välityspalvelun tarjoaja rikkoisi tai laiminlöisi asetuksen 12 artiklassa säädettyjä palvelun tarjoamisen edellytyksiä. Pykälän *3 kohdan* mukaan seuraamusmaksu voitaisiin määrätä, jos välityspalvelun tarjoaja rikkoisi tai laiminlöisi asetuksen 31 artiklassa säädettyjä muiden kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä.

Seuraamusmaksu edellyttäisi syyksiluettavuutta eli tahallisuutta tai huolimattomuutta. Pykäle ei sisältäisi uutta sääntelyä, vaan vastaavat säännökset sisältyvät voimassa olevaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:ään, joka esityksessä ehdotetaan kumottavaksi. Säännökset ehdotetaan siirrettäväksi uuteen lakiin asiallisesti muuttumattomina. Pykälällä on osaltaan pantu täytäntöön datanhallinta-asetuksen 34 artikla.

20 §. Data-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruus. Pykälässä säädettäisiin data-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruudesta. Seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi porrastettu siten, että asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomisesta voitaisiin määrätä enimmäismäärältään suurempi seuraamusmaksu, sillä niiden laiminlyönti merkittäväällä tavalla estäisi asetuksen tavoitteiden toteutumista.

Lähtökohtana seuraamusmaksun määräämisessä on, että sillä tulee olla riittävä erityis- ja yleisestävä vaikutus. Seuraamusmaksun määrän tulisi olla sellainen, että sääntelyn rikkominen ei olisi elinkeinonharjoittajalle kannattavaa. Jotta seuraamuksella olisi riittävä ennalta estävä vaikutus, tulisi maksun suuruuden olla riittävä.

Pykälän *1 momentissa* säädetään seuraamusmaksun pääsääntöisestä enimmäismäärästä. Jos seuraamusmaksu määrätään elinkeinonharjoittajalle, se saa olla enintään 2 prosenttia seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden liikevaihdosta. Jos seuraamusmaksu määrätään luonnolliselle henkilölle, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, seuraamusmaksu saa olla enintään 2 prosenttia hänelle viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloistaan, mutta kuitenkin enintään 2 000 euroa.

Pykälän *2 momentin* mukaan, poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, seuraamusmaksu 13 §:n 1 momentissa, 14 §:n 1 ja 7 kohdassa, 15 ja 16 §:ssä, 17 §:n 1, 5 ja 6 kohdassa säädetystä rikkomuksesta tai laiminlyönnistä saa olla enintään 4 prosenttia elinkeinonharjoittajan seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden liikevaihdosta. Jos tässä momentissa tarkoitettu seuraamusmaksu määrätään luonnolliselle henkilölle, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, seuraamusmaksu saa olla enintään 4 prosenttia hänelle viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloistaan, mutta kuitenkin enintään 4 000 euroa.

Elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan 1 ja 2 momentissa luonnollista henkilöä taikka yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka harjoittaa liiketoimintaa tai muuta vastaavaa taloudellista toimintaa. Elinkeinonharjoittaja voi olla myös yksityinen elinkeinonharjoittaja eli ns. toiminimi tai esimerkiksi tutkimusorganisaatio, järjestö tai yhdistys.

Luonnollinen henkilö, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, voisi olla ainakin asetuksen tarkoittama käyttäjä tai kolmas osapuoli. Käyttäjän ja kolmannen osapuolen toimia on sanktioitu ehdotettavan lain 15 ja 17 §:ssä.

Asetus ei sisällä säännöksiä seuraamusmaksujen suuruudesta. Esitykseen sisältyisi useita erityyppisiä ja olennaisuudeltaan eritasoisia velvoitteita, joista seuraamusmaksuja voitaisiin määrätä. Lisäksi seuraamusmaksun määrääminen perustuisi kokonaisharkintaan. Tämän vuoksi yhtenäistä kaikkiiin tilanteisiin sopivaa alarajaa ei ole pidetty mahdollisena määrittää. Laissa säädettäisiin vain seuraamusmaksujen enimmäismääristä, mikä antaisi valvontaviranomaiselle mahdollisuuden tapauskohtaisesti määrätä alhaisempia seuraamusmaksuja vähäisinä pidettävistä laiminlyönneistä, mutta ei asettaisi liian alhaista tasoa vakavammille laiminlyönneille.

Ehdotetuissa seuraamusmaksun enimmäismäärissä on otettu huomioon tietosuoja-asetuksen sekä digipalveluasetuksen mukaisten seuraamusmaksujen enimmäismäärä, jotta data-asetuksen mukaisen seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi linjassa muun digi- ja datasääntelyn kanssa. Niiden suoraan asetuksesta tulevat seuraamusmaksun enimmäismäärät indikoivat myös sitä, minkä tasoista sanktiointia EU-tasolta odotetaan. Seuraamusmaksu määrittäisiin tietosuojalainsäädännön mukaisesti, kun kyse on data-asetuksen soveltamisen yhteydessä tapahtuvasta tietosuojasäännösten rikkomisesta tai laiminlyönnistä.

Laissa määriteltäisiin vain seuraamusmaksun enimmäismäärät, jotka on porrastettu siten, että asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomisesta voitaisiin määrätä enimmäismäärältään suurempi seuraamusmaksu. Seuraamusmaksujen enimmäismäärät olisi suhteutettu sanktioitavan teon moitittavuuteen ja suojeltavaan oikeushyvään. Asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomiselle on perusteltua säätää määrältään korkeampi seuraamusmaksun enimmäismäärä, sillä niiden laiminlyönti merkittävällä tavalla estäisi asetuksen tavoitteiden toteutumista. Jos toimija rikkoo samoissa tai toisiinsa liittyvissä toimita tahallaan tai tuottamuksellisesti useita asetuksen säännöksiä, hallinnollisen seuraamusmaksun kokonaismäärä ei saisi ylittää vakavimmasta rikkomisesta määrättyä seuraamusmaksua.

Datasäädöksen soveltamisalaan kuuluu suuria globaalisti toimivia yrityksiä ja toisaalta pk-yrityksiä. Yritysten ja velvoitteiden erilaisuuden vuoksi seuraamusmaksua määräävälle viranomaiselle tai tuomioistuimelle on annettava harkintavaltaa seuraamusmaksun suuruuden määrittämisessä yksittäisessä tapauksessa. Liikevaihtoon suhteutettu määrä takaisi sen, että seuraamusmaksun enimmäismäärä on myös isoille yrityksille riittävän suuri ollakseen ennalta estävä mutta samalla porrastettu enimmäismäärä olisi toiminnan laajuuteen ja rikkomuksen luonteeseen nähden oikeasuhtainen. Kahta tai neljää prosenttia pienempi enimmäismäärä ei välttämättä olisi riittävän varoittava erityisesti suurien yritysten kohdalla, kun taas sitä suurempi enimmäismäärä voisi muodostua kohtuuttomaksi eikä olisi linjassa edellä mainittujen muiden keskeisten säästöjen kanssa.

Luonnollisen henkilön, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, seuraamusmaksun enimmäismäärä perustuisi prosenttiosuuteen viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloista. Tuloihin suhteutettu määrä takaisi sen, että seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi myös suurituloisille riittävän suuri ollakseen ennalta estävä, mutta samalla porrastettu enimmäismäärä olisi rikkomuksen luonteeseen nähden oikeasuhtainen. Asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomiselle on perusteltua säätää määrältään korkeampi seuraamusmaksun enimmäismäärä, sillä niiden laiminlyönti merkittävällä tavalla estäisi asetuksen tavoitteiden toteutumista. Esityksessä luonnolliselle henkilölle ehdotetaan oikeasuhtaisuuden varmistamiseksi lisäksi euromääristä enimmäismäärää. Ehdotetut enimmäismäärät on arvioitu kohtuulliseksi mutta samalla riittävän varoittaviksi. Euromääräinen enimmäismäärä takaisi sen, että suurituloisten

seuraamusmaksu ei kohoaisi kohtuuttoman suureksi suhteessa luonnollisen henkilön aiheuttamaan haittaan nähden.

Seuraamusmaksun määrä ei perustu suoraan yrityksen liikevaihtoon tai luonnollisen henkilön verotuksen mukaisiin tuloihin, vaan seuraamusmaksun määrän arvioiminen on kokonaisharkintaa, jossa huomioitavista seikoista säädetään data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdassa.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin huomioitavan liikevaihdon ajankohdan määrittämisestä silloin, kun kuluttaja-asiamies esittää seuraamusmaksun määräämistä markkinaoikeudelle kuluttajan-suojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain mukaisesti. Tällöin esityksessä otetaan huomioon seuraamusmaksuesityksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihto.

Pykälän 4 *momentin* mukaan liikevaihdolla tarkoitetaan kirjanpitolain (1336/1997) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettua liikevaihtoa. Momentti sisältäisi lisäksi erityisen säännöksen niitä mahdollisia tilanteita varten, joissa tilinpäätös ei olisi seuraamusmaksua määrättäessä vielä valmistunut taikka joissa liiketoiminta olisi vasta aloitettu eikä tilinpäätöstä tämän johdosta olisi saatavissa. Tällöin liikevaihto voitaisiin arvioida muun saatavan selvityksen perusteella.

Pykälän 5 *momentissa* säädettäisiin seuraamusmaksun kokonaisarvioinnista ja siinä huomioon otettavista seikoista. Seuraamusmaksun suuruuden määrittäminen tulisi oikeasuhtaisuusvaatimuksen mukaisesti perustua kokonaisarviointiin. Data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdassa säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta ottaa huomioon Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset sekä tietyt, ei-tyhjentävästi luetellut, perusteet seuraamuksia määrättäessä. Momentissa olisi informatiivinen viittaus näihin asetuksen sisältämiin perusteisiin, koska asetus on tältä osin suoraan sovellettava. Seuraamuksia määrättäessä on siten otettava huomioon: a) rikkomisen luonne, vakavuus, laajuus ja kesto, b) rikkojan toteuttamat mahdolliset toimet rikkomisen aiheuttaman vahingon lieventämiseksi tai korjaamiseksi, c) rikkojan mahdolliset aiemmat rikkomiset, d) rikkojan rikkomisen johdosta saamat taloudelliset edut tai sen välttämät tappiot, jos tällaiset voitot tai tappiot voidaan luotettavasti osoittaa, e) mahdollinen muu tapauksen olosuhteisiin sovellettava raskauttava tai lieventävä tekijä sekä f) rikkomiseen syyllystyneen osapuolen edellisen tilikauden vuotuinen liikevaihto unionissa.

Unionin laajuisen liikevaihdon huomioiminen seuraamusmaksun määrän arvioimisessa antaa viranomaiselle tai tuomioistuimelle keinon huomioida yrityksen toiminnan laajuus ja siten myös rikkomusten merkitys asetuksen soveltamisalueella. Tällä tavalla voitaisiin huomioida seuraamusmaksun määrässä esimerkiksi se, kertyykö maailmanlaajuisesti toimivan yrityksen liikevaihto pääasiassa EU-alueelta vai sen ulkopuolelta.

Liikenne- ja viestintäviraston ja tuomioistuimen tulisi seuraamusmaksua määrätessään varmistaa, että sanktio ja sen määrä ovat oikeassa suhteessa rikkomukseen nähden. Esimerkiksi 4(2) artiklan ilmoitusvelvollisuuden vähäisestä rikkomisesta asetettavan maksun olisi oltava pienempi sanktio kuin 3(1) tai 4(1) artiklan velvoitteiden rikkomisen osalta asetettavan maksun. Asetuksen ratiota vasten esimerkiksi datan saataville asettamisen laiminlyönti olisi huomattavasti moitittavampi teko kuin laiminlyönnit ilmoitusvelvollisuudesta varsinkin, jos toiminta on muutoin asianmukaista.

Seuraamusmaksun enimmäismäärän tasossa on huomioitava myös data-asetuksen merkittävyys EU:n datastrategian toimeenpanossa. Datan liikkuvuuden ja hyödynnettävyyden tulisi kasvaa huomattavasti, jotta data-asetuksen tavoitteet voidaan saavuttaa. Tilannetta voi jossain määrin

verrata yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantuloon. Tietosuoja-asetuksessa yritysten näkökulmasta merkittävä muutos oli sanktiointi. Liian alhaiset sanktiot eivät toimi ennaltaehkäisevästi ja riittävänä kannustimena noudattaa asetuksen velvoitteita, etenkin suurissa yrityksissä. Vastaavalla tavalla riittävän suuri seuraamusmaksu edistäisi velvoitteiden noudattamista ja data-asetuksen tavoitteiden toteutumista. Lähtökohtana seuraamusmaksusta säätämisessä on riittävän yleis- ja myös erityisestävän vaikutuksen lisäksi maksun oikeasuhtaisuus.

21 §. Datanhallinta-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin datanhallinta-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruudesta. Säännös siirrettäisiin muuttumattomana nyt ehdotettavaan lakiin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:n 2 momentista. Seuraamusmaksu olisi vähintään 1 000 euroa ja enintään 100 000 euroa. Jotta seuraamuksella olisi riittävä ennalta estävä vaikutus, tulisi maksun suuruuden olla riittävä. Liikenne- ja viestintäviraston tulisi varmistaa, että sanktio ja sen määrä ovat suhteessa tekoon nähden. Esimerkiksi 11 artiklan ilmoitusvelvollisuuden vähäisestä rikkomisesta asetettavan maksun olisi oltava pienempi sanktio kuin 12 artiklan velvoitteiden rikkomisen osalta asetettavan maksun. Niin ikään 12 artiklan mukaiset velvoitteet eivät ole keskenään rinnasteisia. Asetuksen ratiota vasten esimerkiksi välitettävän datan käyttäminen välityspalvelun tarjoajan omiin tarkoituksiin olisi huomattavasti moitittavampi teko kuin laiminlyönnit välitystoiminnasta ylläpidettävässä selosteessa, jos toiminta on muutoin asianmukaista. Seuraamusmaksun suuruus ehdotetaan pidettäväksi ennallaan. Datanhallinta-asetuksen säännösten rikkomisessa on kyse erilaisista tilanteista kuin data-asetuksen velvoitteiden rikkomisessa. Myös tahot, joihin seuraamusmaksusääntely voi kohdistua, ovat erityyppisiä. Perusteltua on, että datanhallinta-asetusta ja data-asetusta koskevat seuraamusmaksut ovat eri suuruisia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin seuraamusmaksun kokonaisarviointista ja siinä huomioon otettavista seikoista. Seuraamusmaksun suuruuden määrittäminen tulisi oikeasuhtaisuusvaatimuksen mukaisesti perustua kokonaisarviointiin. Datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 2 kohdassa säädetään ohjeellisesti niistä kriteereistä, jotka voidaan huomioida viranomaisen määrittäessä seuraamuksen tyyppiä ja tasoa. Nämä seikat säädettäisiin huomioon otettaviksi. Huomioitava on, että data-asetuksen osalta vastaavista kriteereistä säädetään sen sijaan suoraan asetuksessa. Vaikka kriteerit data-asetuksessa ja datanhallinta-asetuksessa ovat tältä osin melko samanlaiset, data-asetuksen osalta esityksen 20 §:n 3 momentti sisältää vain informatiivisen viittauksen aineellisen säännöksen sijaan. Ehdotettu 2 momentti siirrettäisiin tähän lakiin sisällöllisesti muuttumattomana sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:n 3 momentista. Seuraamusmaksun suuruudessa olisi siten otettava huomioon: a) rikkomisen luonne, vakavuus, laajuus ja kesto, b) datan välityspalvelujen tarjoajan toteuttamat toimet rikkomisen aiheuttaman vahingon lieventämiseksi tai korjaamiseksi, c) datan välityspalvelujen tarjoajan mahdolliset aiemmat rikkomiset, d) datan välityspalvelujen tarjoajan rikkomisen johdosta saamat taloudelliset edut tai niiden välttämät tappiot, jos tällaiset voitot tai tappiot voidaan luotettavasti osoittaa sekä e) mahdolliset muut tapauksen olosuhteisiin sovellettavat raskauttavat tai lieventävät tekijät.

22 §. Seuraamusmaksun määrääminen. Pykälässä säädettäisiin seuraamusmaksun määräämisestä ja määräämättä jättämisestä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tilanteista, jolloin seuraamusmaksua data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen velvoitteen rikkomisesta tai laiminlyönnistä ei saa määrätä. Datanhallinta-asetuksen osalta ehdotettu säännös vastaisi pääosin voimassa olevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:n 4 momenttia. Perusteltua on, että säännökset kriteereistä, joilla seuraamusmaksu sekä data-asetuksen että datanhallinta-asetuksen

rikkomisesta jätetään määräämättä, ovat yhdenmukaiset. Seuraamusmaksua ei momentin mukaan määrättäisi, jos velvoitteen rikkomista on pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä ilmeisen kohtuuttomana. Datanhallinta-asetuksen osalta ehdotettu säännös tarkoittaa, että siihen ei sisältyisi jatkossa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:n 4 momentin 1 kohdassa säädettyä perustetta jättää maksu määräämättä, jos datan välityspalvelun tarjoaja on ryhtynyt korjaaviin toimenpiteisiin, eikä rikkomus ole vakava tai toistuva. Tällainen tilanne voisi jatkossa tulla huomioiduksi joko maksun määräämättä jättämisenä ilmeisen kohtuuttomuuden perusteella tai osana maksun suuruutta koskevaa kokonaisharkintaa datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 2 kohdan a ja b kohtien perusteella.

Seuraamusmaksun määrääminen on luonteeltaan merkittävä hallintotoimi, ja sitä on tarkoitus käyttää vain vakavammissa asetuksen rikkomistilanteissa. Seuraamusmaksun määräämisessä yksittäisessä tapauksessa on kyse valvovan viranomaisen harkintavallasta, jota on käytettävä hallintolaissa säädetyn hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti. Viranomaisen valvontatoiminnassa lähtökohtana on, että kun viranomainen harkitsee käytettävissä olevia toimivaltuuksiaan asetuksen rikkomistilanteessa, käytettävän toimivaltuuden tulee olla oikeasuhtainen rikkomiseen nähden. Jos rikkominen jatkuu yhä, viranomainen voisi, rikkomuksen luonteesta ja vakavuudesta riippuen, ensivaiheessa esimerkiksi velvoittaa päätöksellään palveluntarjoajan korjaamaan toimintansa ja mahdollisesti tehostaa päätöstään uhkasakolla ennen seuraamusmaksun antamista. Data-asetus, datanhallinta-asetus tai nyt ehdotettava laki ei kuitenkaan edellytä, että lievempiä keinoja olisi aina käytettävä ennen seuraamusmaksumenettelyyn ryhtymistä. Kuitenkin selvää on, että viranomaisten valvontatyön lähtökohtana olisi ohjaus ja neuvonta, etenkin kun data-asetus sisältää täysin uudenlaista sääntelyä, josta ei ole aiempaa soveltamiskokemusta.

Momentin mukaan seuraamusmaksu jätettäisiin kokonaan määräämättä, jos velvoitteen rikkomista on pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä ilmeisen kohtuuttomana. Seuraamusmaksusääntelyn tulee lähtökohtaisesti mahdollistaa perimättä jättäminen tällaisissa tilanteissa. Perustuslakivaliokunta on käytännössään edellyttänyt, että viranomaisen harkinnan sanktion määräämättä jättämisestä tulee olla sidottua harkintaa siten, että seuraamusmaksu on jätettävä määräämättä laissa säädettyjen edellytysten täytyessä (ks. esim. PeVL 49/2017 vp). Velvoitteen rikkomista voitaisiin pitää vähäisenä esimerkiksi, jos toimija on oma-aloitteisesti ja välittömästi rikkomuksensa havaittuaan ryhtynyt menettelynsä vaikutukset oikaiseviin toimenpiteisiin ja lopulliset vaikutukset muihin tahoihin ovat siten jääneet vähäisiksi. Ilmeisen kohtuuttomuuden tilanteissa kyse olisi kokonaisarvioinnista, jossa voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi virheellisen menettelyn syyt ja seuraukset sekä tekijän yksilölliset olosuhteet.

Voimassa olevan Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 7 a §:n mukaan Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion tehtävänä on määrätä viraston toimivaltaan kuuluva seuraamusmaksu silloin, kun se on suuruudeltaan yli 100 000 euroa. Näin ollen collegio määräisi seuraamusmaksun myös data-asetuksen rikkomisesta silloin, kun maksu on yli 100 000 euroa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa asetuksen rikkominen täyttäisi samalla myös rikoksen tunnusmerkistön. Tällöin olisi tarpeen säätää, että seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa, tai jolle on samasta teosta jo annettu lainvoimainen tuomio. Säännös vastaa niin sanottua *ne bis in idem* -periaatetta, kieltoa syyttää ja tuomita kahdesti samasta asiasta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että 13-19 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksua ei voitaisi määrätä valtion viranomaisille, valtion liikelaitoksille, kunnallisille viranomaisille,

kuntayhtymälle, hyvinvointialueelle, hyvinvointiyhtymälle, itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, eduskunnan virastoille, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle ja Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille ja muille elimille. Toisin sanoen hallinnollista seuraamusmaksua ei voitaisi määrätä hallintolain 2 §:ssä tarkoitetuille viranomaisille eikä valtion liikelaitokselle. Lähtökohtaisesti valtion liikelaitokset eivät enää toimi kilpailluilla markkinoilla, vaan tuottavat palveluita valtionhallinnon sisällä. Rajausta ei koskisi niitä yksityisiä tahoja, jotka hoitavat PL 124 §:n tarkoittamia julkisia hallintotehtäviä.

Valtion liikelaitoksen mainitseminen ehdotetussa lainkohdassa on tarpeellista, sillä valtion viranomainen käsittää ainoastaan viranomaisorganisaatioon kuuluvat laitokset. Kunnallinen viranomainen sisältää puolestaan myös kunnalliset liikelaitokset.

Säännös vastaisi muotoilultaan tietosuojalain 24 §:n 4 kohtaa. Perustuslakivaliokunta on tietosuojalakia koskevan hallituksen esityksen kohdalla katsonut, että seuraamusmaksusääntelyn ulottaminen viranomaistoimintaan ei ole valtiosääntöisesti ongelmattonta (ks. PeVL 14/2018 vp, myös PeVL 13/2023 vp). Perustuslakivaliokunta on mm. arvioidessaan valtioneuvoston kirjelmää ehdotuksesta tekoälyasetukseksi painottanut sen merkitystä, että Suomessa ei voida määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja viranomaisille, sillä viranomaisille voidaan määrätä ainoastaan rikosoikeudellisia seuraamuksia (ks. PeVL 37/2021 vp, kappale 40). Säännös perustuisi data-asetuksen jättämään laajaan kansalliseen liikkumavaraan. Data-asetuksessa ei, toisin kuin yleisessä tietosuoja-asetuksessa, nimenomaisesti jätetä jäsenvaltion harkintaan sitä, ulotetaanko seuraamusmaksut koskemaan myös viranomaisia. Data-asetus jättää kuitenkin kokonaisuudessaan yleistä tietosuoja-asetusta huomattavasti enemmän kansallista liikkumavaraa seuraamussääntelystä päätettäessä, jolloin tämän liikkumavaran alaan voidaan arvioida kuuluvan mahdollisuus päättää myös siitä, ulotetaanko seuraamusmaksut viranomaistoimintaan. Asiaa perustellaan enemmän esityksen jaksossa 12.

Pykälän 4 *momentissa* säädettäisiin seuraamusmaksun määräämisoikeuden vanhentumisesta. Toimivaltainen viranomainen ei saisi määrätä seuraamusmaksua, jos sitä ei ole tehty viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona asetuksen rikkominen tai asetuksen velvoitteen laiminlyönti tapahtui, tai jatkettun asetuksen rikkomisen tai laiminlyönnin osalta viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tai laiminlyönti päättyi.

Pykälän 5 *momentissa* säädettäisiin mahdollisuudesta määrätä seuraamusmaksu sille, jolle rikkomukseen osallistunut liike- tai elinkeinotoiminta on siirtynyt yrityskaupan seurauksena. Säännös olisi tarpeen, jotta hallinnollisesta seuraamusmaksusta ei voisi vapautua rikkomuksen jälkeisin yhtiöoikeudellisin järjestelyin. Seuraamus voitaisiin siis määrätä joko rikkomuksen tehneelle oikeussubjektille tai sille, jolle elinkeinotoiminta on siirtynyt. Ehdotus vastaa läheisesti kilpailulain 12 §:ssä säädettyä, ja se on EU:n kilpailuoikeudessa vakiintuneen taloudellisen seuraannon periaatteen mukainen. Säännös voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun rikkomuksen tehnyt taho on oikeudellisesti lakannut olemasta (esimerkiksi asia C-49/92 P, *Anic Partecipazioni SpA*, kohta 145), tai silloin, jos yhtiö on sinänsä olemassa, mutta se on lopettanut liiketoiminnan harjoittamisen (esimerkiksi asia C-40-48, 50, 54-56, 111, 113, 114 /73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie"* UA ym., kohdat 79-87).

Pykälän 6 *momentissa* olisi informatiivinen viittaus sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin. Kyseistä lakia on uudistettu keväällä 2025, ja muutosten tavoitteena on yhtenäistää ja selkeyttää sääntelyä (ks. HE 5/2025 vp ja EV 52/2025 vp). Laissa säädetään muun muassa seuraamusmaksun raukeamisesta (4 b §) ja maksamisesta valtiolle (7 §:n 1 momentti), joita koskevista seikoista ei tule säätää erikseen nyt ehdotettavassa laissa.

4 luku Kansainvälinen yhteistyö

23 §. *Yhteistyö muiden jäsenvaltioiden ja Euroopan komission kanssa.* Pykälässä säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston EU-yhteistyöstä. Liikenne- ja viestintäviraston olisi toimittava yhteistyössä muiden jäsenvaltioiden datakoordinaattorien, muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten, Euroopan komission ja Euroopan datainnovaatiolautakunnan kanssa. Säännöksellä pantaisiin osaltaan täytäntöön data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan f alakohta. Datanhallinta-asetuksen osalta yhteistyövelvoite tulee sen sijaan joltain osin suoraan asetuksesta (etenkin 14 artiklan 7 kohta ja 24 artiklan 6 kohta), minkä takia säännös koskisi käytännössä enemmän data-asetukseen liittyvää kansainvälistä viranomaisyhteistyötä.

Data-asetuksen 42 artiklan mukaan toimivaltaiset viranomaiset voivat olla edustettuina datainnovaatiolautakunnassa, eikä siitä ole tarpeen säätää erikseen. Euroopan datainnovaatiolautakunta on datanhallinta-asetuksen 29 artiklan mukaisesti perustettu asiantuntijaryhmä, jossa ovat edustettuina toimivaltaiset viranomaiset. Sen tehtävänä on muun ohella neuvoa ja avustaa komissiota toimivaltaisten viranomaisten johdonmukaisten käytäntöjen kehittämisessä, data-asetuksen täytäntöönpanossa, helpottaa toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä ja neuvoa ja avustaa komissiota erikseen data-asetuksen 42 artiklassa luetelluissa asioissa.

Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu jo Euroopan datainnovaatiolautakunnan toimintaan datanhallinta-asetuksen 29 artiklan 1 ja 2 kohtien perusteella. Lautakunnassa virasto osallistuu toimivaltaisten viranomaisten alatyöryhmän työskentelyyn ja tekee yhteistyötä sekä muiden jäsenmaiden viranomaisten että Euroopan komission kanssa. Euroopan datainnovaatiolautakunnan työ data-asetuksen suhteen on vasta muotoutumassa.

24 §. *Asiakirjan luovuttaminen toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tai Euroopan komissiolle.* Pykälässä säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston oikeudesta luovuttaa salassa pidettäviä asiakirjoja sekä ilmaista salassa pidettäviä tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tai Euroopan komissiolle, jos se on data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen valvonnan kannalta välttämätöntä.

5 luku Erinäiset säännökset

25 §. *Erityinen lausuntomenettely.* Pykälässä säädettäisiin data-asetuksen 32 artiklan edellyttämistä erityistä lausuntomenettelyä koskevista tarkentavista säännöksistä. Data-asetuksen 32 artiklan 3 kohdan mukaan datankäsittelypalvelujen tarjoaja, joka on vastaanottanut kolmannen maan tuomioistuimen päätöksen tai tuomion tai kolmannen maan hallintoviranomaisen päätöksen, jossa vaaditaan datankäsittelypalvelujen tarjoajaa siirtämään unionissa olevaa asetuksen soveltamisalaan kuuluvaa muuta dataa kuin henkilötietoja tai antamaan pääsy tällaiseen dataan, voi pyytää asianomaisen kansallisen elimen tai kansainvälisen oikeusavun alalla toimivaltaisen viranomaisen lausuntoa määrittääkseen täyttyvätkö mainitun artiklan 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa vahvistetut edellytykset. Vastaanottaja on velvollinen pyytämään lausuntoa asianomaisilta tahoilta, jos kyseessä on kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät edut data-asetuksen 32 artiklan 3 kohdan toisen alakohdan nojalla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, miltä viranomaisilta data-asetuksen 32 artiklan mukaisen päätöksen vastaanottaja pyytää tarvittavat lausunnot, kun kyseessä on kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät edut. Kansallisena toimivaltaisena viranomaisena toimisi kansallisen turvallisuuden osalta sisäministeriö ja puolustuksen osalta Pääesikunta. Tältä osin lausuntomenettely olisi pakollinen.

Momentissa säädettäisiin myös sisäministeriön ja Pääesikunnan velvollisuudesta pyytää lausuntoa ulkoministeriöltä, mikäli kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät edut koskevat lisäksi ulkoministeriön toimialaan kuuluvaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Sisäministeriön toimialaan kuuluvat muun ohella yleinen järjestys ja turvallisuus, siviilitiedustelu sekä aluehallinnon yhteinen varautuminen poikkeusoloihin ja häiriötilanteisiin. Puolustusministeriön toimialaan kuuluvat muun muassa sotilaallinen maanpuolustus ja kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen. Puolustusvoimien toimialaan kuuluu sotilaallisen maanpuolustuksen osana kyberpuolustus. Ulkoministeriön toimivaltaan kuuluvat esimerkiksi kansainvälinen vientivalvontayhteistyö ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta sekä kansainvälisten tietoturvallisuusvelvoitteiden toteuttaminen. Sisäministeriöllä ja Pääesikunnalla on parhaimmat edellytykset arvioida lausuntopyynnön yhteyttä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, jonka vuoksi vastuu ulkoministeriölle esitettävistä lausuntopyynnöistä säädettäisiin näille viranomaisille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin data-asetuksen 32 artiklan mukaisen päätöksen vastaanottajan mahdollisuudesta pyytää lausuntoa asianomaiselta viranomaiselta sen määrittämiseksi, täytyvätkö data-asetuksen 32 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa vahvistetut edellytykset, jos päätöksen vastaanottaja katsoo, että päätös saattaa koskea liikesalaisuuksia ja muuta kaupallisesti arkaluonteista dataa taikka teollis- ja tekijänoikeuksilla suojattua sisältöä, tai että siirto voi johtaa uudelleentunnistamiseen. Lausuntopyynnön vastaanottaneen asianomaisen viranomaisen velvollisuutena on arvioida ja esittää tarvittaessa lausuntopyyntö data-asetuksessa tarkoitettujen etujen suojelua hoitavalle viranomaiselle sen määrittämiseksi täytyvätkö 32 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa vahvistetut edellytykset. Asianomainen viranomainen voi tarvittaessa pyytää lausuntoa useammalta viranomaiselta samanaikaisesti tapauksissa, joissa asiaan liittyvät edut koskettavat useampaa tahoa. Lausuntomenettelyihin sovelletaan myös hallintolain (434/2003) mukaisia hallintomenettelyitä, esimerkiksi asian siirtoa koskien. Jos dataan pääsyllä tai siirrolla epäillään olevan yhteys kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen, viranomaisen olisi oltava yhteydessä sisäministeriöön tai Pääesikuntaan vastaavasti kuin 1 momentin tilanteissa.

Pykälässä suojeltavia etuja ovat erityisesti henkilön perusoikeuksien suoja, kuten oikeus turvallisuuteen ja oikeus tehokkaasiin oikeussuojakeinoihin, tai kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvistä jäsenvaltion perusedut, myös kaupallisesti arkaluonteisen datan, kuten liikesalaisuuksien suojaaminen sekä teollis- ja tekijänoikeuksien suojaaminen, mukaan lukien kyseisen oikeuden mukaiset luottamuksellisuutta koskevat sopimusvelvoitteet (asetuksen johdanto-osan perustelukappale 101).

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta antaa tarkempia määräyksiä erityisestä lausuntomenettelystä valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa säännöksiä esimerkiksi lausuntomenettelyyn osallistuvien asiantuntijoiden nimeämisestä. Lausuvana viranomaisena voisi toimia esimerkiksi data-asetuksen tekijänoikeuksiin ja sen lähioikeuksiin liittyvissä eduissa opetus- ja kulttuuriministeriö. Suomessa ei nykyisin ole viranomaista, joka voisi toimia toimivaltaisen viranomaisen tukena data-asetuksen soveltamisessa tekijänoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Data-asetuksen toimeenpanon valmistelussa on ollut haastavaa arvioida, tarvitaanko ja missä laajuudessa viranomaista valvomaan data-asetuksen soveltamista erityisesti sen 32 artiklassa tarkoitettujen datan kansainvälisten siirtojen osalta. Siten on perusteltua, että artiklassa mainitun lausunnon ja data-asetuksen soveltamiseen muutoin liittyvän lausunnon antamisesta ja siihen osallistuvien asiantuntijoiden nimeämisestä säädettäisiin tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Kyseisellä valtuussäännöksellä mahdollistetaan joustavuus ja nopeus lausuntojen antamisessa sekä asiantuntijoiden nimeämisessä, jos kyse on säännöksen täytäntöönpanon

kannalta välttämättömistä seikoista. Valtuus ehdotetaan lisättäväksi varmuuden vuoksi, jotta lausuntomenettelyä on mahdollista täsmentää sen mukaan, miten soveltamiskäytännössä osoittautuu tarpeelliseksi.

26 §. *Korvaus datan saataville asettamisesta poikkeuksellisen tarpeen tapauksissa.* Data-asetuksen 20 artiklan mukaan datan haltija on oikeutettu kohtuulliseen korvaukseen tietyin edellytyksin, jos julkisen sektorin elin on pyytänyt dataa 15 artiklan 1 kohdan nojalla. Asetuksen 20 artikla sisältää myös tarkempaa sääntelyä kohtuullisen korvauksen määräytymisestä. Kansallisesti on tarve säätää täydentävästi korvauksen suorittamiseen liittyvästä menettelystä.

Pykälän 1 momentissa olisi informatiivinen viittaus data-asetuksen 20 artiklassa säädettyyn datan haltijan oikeuteen saada korvausta. Jos dataa on pyydetty 15 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla, vain mikroyritykset ja pienet yritykset ovat asetuksen mukaan oikeutettuja korvaukseen. Jos dataa on pyydetty 15 artiklan 1 kohdan b alakohdan nojalla, korvaukseen ovat käytännössä oikeutettuja muut kuin mikroyritykset ja pienet yritykset, sillä 15 artiklan 1 kohdan b alakohdalla ei sovelleta mikroyrityksiin ja pieniin yrityksiin. Korvausvelvollinen viranomainen voi olla valtion viranomaisen lisäksi esimerkiksi kunta tai hyvinvointialue, jos se on pyytänyt tietoja data-asetuksen 15 artiklan 1 kohdan nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin datan haltijan velvollisuudesta esittää kirjallisesti vaatimus korvauksen määrästä ja korvauksen suorittamiseksi tarvittavat tiedot. Datan haltijan oikeus korvaukseen perustuu suoraan data-asetukseen, mutta viranomaisella ei olisi velvoitetta suorittaa korvausta oma-aloitteisesti, vaan datan haltijan tulisi vaatia korvausta. Datan haltijan vastuulla olisi laskea vaatimansa korvauksen määrä huomioiden data-asetuksen 20 artiklan 2 kohdassa mainitut kohtuullisen korvauksen perusteet. Tätä voidaan pitää perusteltuna, sillä datan haltijalla itsellään on eniten tietoa siitä, minkälaisia kustannuksia tietojen asettamisesta viranomaisen saataville on sille aiheutunut. Datan haltija voi myös päättää olla hakematta korvausta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin korvauksen maksamisen aikataulusta ja siihen vaikuttavista menettelyvaiheista. Viranomaisen olisi suoritettava korvaus datan haltijalle viimeistään kahden kuukauden kuluttua korvausvaatimuksen vastaanottamisesta. Jos korvauksen laskemisen perusteita ei olisi riittävästi avattu jo korvausvaatimuksessa, ja viranomainen pyytäisi data-asetuksen 20 artiklan 2 kohdan nojalla datan haltijalta lisätietoja vaaditun korvauksen määrän perusteista, maksun määräpäivää jatkettaisiin samalla määrällä päiviä kuin mitä datan haltijalta menee pyydettyjen lisätietojen toimittamiseen. Jos viranomainen katsoisi, että vaadittu korvauksen määrä ei ole data-asetuksen laskentaperusteiden ja datan haltijalta saatujen lisätietojen valossa kohtuullinen, viranomainen voisi saattaa data-asetuksen 20 artiklan 5 kohdan nojalla korvauksen suuruutta koskevan asian Liikenne- ja viestintäviraston käsiteltäväksi ennen korvauksen maksun määräpäivää. Korvaus datan haltijalle olisi tällöin suoritettava, kun Liikenne- ja viestintäviraston päätös kohtuullisen korvauksen määrästä on saanut lainvoiman.

Data-asetuksen 20 artiklan 5 kohdan mukaan viranomainen voi tehdä ”valituksen” data-asetuksen 37 artiklan mukaisesti nimetylle toimivaltaiselle viranomaiselle. Suomessa datakoordinaattori ja toimivaltainen viranomainen data-asetuksen V lukuun liittyvissä asioissa on Liikenne- ja viestintävirasto, jolle on data-asetuksen V luvussa annettu muitakin viranomaisten tietojen saataville asettamista koskeviin pyyntöihin liittyviä tehtäviä kuin datan haltijalle maksettavan korvauksen kohtuullisen määrään liittyvän valituksen käsitteleminen.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin Liikenne- ja viestintäviraston korvauksen määrää koskevan päätöksen sisällöstä ja korvauksen määrän kohtuullisuuden arvioinnista. Datan haltijan oikeus

korvaukseen ja sen perusteet määräytyvät suoraan data-asetuksen perusteella. Data-asetuksen 20 artiklan 5 kohdan perusteella viranomainen voi valittaa 37 artiklan mukaiselle toimivaltaiselle viranomaiselle vain datan haltijan pyytämän korvauksen tasosta. Liikenne- ja viestintävirasto voisi päätöksessään vahvistaa korvauksen määrän vaaditun suuruisena tai alentaa kohtuullisena pidettävän korvauksen määrää. Asiaa ratkaistaessa sovellettaisiin data-asetuksen 20 artiklan 2 kohdan säännöksiä kohtuullisen korvauksen määrän laskemisesta ja otettaisiin huomioon datan haltijan korvauksen määrän perusteista esittämä selvitys.

Liikenne- ja viestintäviraston laajan tehtäväkentän vuoksi virasto voisi joutua tekemään data-asetuksen 15 artiklan 1 kohdan mukaisen pyynnön tietojen asettamisesta viraston saataville poikkeuksellisen tarpeen tilanteessa, jolloin sille voitaisiin yhtäältä tehdä data-asetuksen 20 artiklassa tarkoitettu korvausvaatimus, ja se olisi toisaalta se toimivaltainen viranomainen, jonka tehtävä on tarvittaessa arvioida vaaditun korvauksen kohtuullisuutta. Liikenne- ja viestintäviraston päätöksenteon puolueettomuuteen voidaan tässä tilanteessa vaikuttaa viraston sisäisin työjärjestelyin. Asianosaisten oikeusturvan kannalta voidaan kuitenkin pitää riittävänä, että Liikenne- ja viestintäviraston päätös korvauksen kohtuullisuudesta on hallintopäätös, johon on mahdollista hakea muutosta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) mukaisesti.

27 §. Oikaisuvaatimus. Pykälässä säädettäisiin päätösrhmästä, johon sovellettaisiin oikaisumenettelyä muutoksenhaun ensimmäisenä vaiheena.

Pykälän 1 momentin mukaan oikaisua haettaisiin datanhallinta-asetuksen 19 artiklan 5 kohdan mukaiseen päätökseen. Kyseisen kohdan nojalla Liikenne- ja viestintäviraston on rekisteröitävä yhteisö tunnustettujen data-altruismipohjaisten organisaatioiden julkiseen kansalliseen rekisteriin kahdentoista viikon kuluessa hakemuksen vastaanottamisesta, jos yhteisö on toimittanut vaaditut tiedot ja täyttää säädetyt edellytykset. Oikaisumenettelyn käyttö on tarkoituksenmukaista, koska rekisteröinti edellyttää harkintavallan käyttöä sen suhteen, täyttääkö organisaatio datanhallinta-asetuksen asettamat edellytykset. Ehdotettu muutos ei suoraan perustu datanhallinta-asetukseen, vaan kansallisiin linjauksiin oikaisumenettelyn käyttöalasta. Ehdotus on yhteensopiva asetuksen 28 artiklan 1 kohdan vaatimusten kanssa (oikeus tehokkaksiin oikeussuojakeinoihin), koska oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen voi hakea muutosta (hallintolaki 49 b §:n 3 momentti sekä laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 7 §:n 2 momentti).

Pykälän 2 momentissa olisi informatiivinen viittaus hallintolakiin (434/2003), jossa on tarkempia säännöksiä oikaisuvaatimuksesta.

28 §. Muutoksenhaku viranomaisen päätöksestä. Pykälän 1 momentissa esitettäisiin muutoksenhaun osalta, että tässä laissa tarkoitetun toimivaltaisen viranomaisen antamista päätöksistä haetaan muutosta sen mukaisesti, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin uhkasakkolain soveltumisesta uhkasakon asettamista ja määräämistä koskevissa asioissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että toimivaltaisen viranomaisen muussa kuin seuraamusmaksun määräämistä koskevassa päätöksessä voidaan määrätä, että päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää.

Data-asetuksen 39 artiklan mukaan kaikilla luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä, joita asia koskee, on oltava oikeus tehokkaksiin oikeussuojakeinoihin toimivaltaisten viranomaisten

tekemien oikeudellisesti sitovien päätösten osalta. Kuluttaja-asiamiehen toimivaltuudet ja niihin liittyvien päätösten muutoksenhaku määräytyvät kuluttaja-asiamiehen toimivaltaa koskevan sääntelyn mukaisesti.

29 §. Voimaantulo. Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta.

7.2 Laki sakon täytäntöönpanosta

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 2 momentin 37 kohtaa muutettaisiin niin, että siitä poistettaisiin viittaus sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 334 a §:n nojalla määrättävään datan välityspalvelujen tarjoajan seuraamusmaksuun, koska kyseinen seuraamusmaksu määrättäisiin jatkossa datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain nojalla.

Pykälän 2 momentin 60 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos. Sen lopussa oleva piste muutettaisiin puolipisteeksi, koska aiemmin luettelon viimeisenä ollut 60 kohta muuttuisi toiseksi viimeiseksi.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi 61 kohta, jossa säädettäisiin, että sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa säädetään myös datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain nojalla määrättävien seuraamusmaksujen täytäntöönpanosta.

7.3 Laki sähköisen viestinnän palveluista

304 §. Liikenne- ja viestintäviraston erityiset tehtävät. Pykälän 1 momentin 19 kohta kumottaisiin. Liikenne- ja viestintäviraston datanhallinta-asetukseen perustuvat tehtävät siirrettäisiin sisällöllisesti muuttumattomana nyt ehdotettavan uuden datan hallinnasta ja valvonnasta annetun lain 2 §:ään. Tällöin nykyinen 18 kohta olisi jatkossa momentin viimeinen, joten sen lopussa oleva puolipiste olisi muutettava pisteeksi.

330 §. Valvontapäätös. Pykälän 3 momentti kumottaisiin. Liikenne- ja viestintäviraston valvontapäätöstä koskeva tehtävä siirrettäisiin nyt ehdotettavaan uuteen lakiin. Näin ollen valvontapäätöksestä säädettäisiin datan hallinnasta ja valvonnasta annetussa laissa.

334 a §. Datan välityspalvelujen tarjoajan seuraamusmaksu. Pykälä siirrettäisiin sisällöllisesti muuttumattomana esityksessä ehdotettavaan uuteen lakiin datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta.

342 §. Oikaisuvaatimus. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin niin, että siitä poistettaisiin datanhallinta-asetuksen 19 artiklan 5 kohdan mukainen päätösryhmä. Muilta osin momentti säilyisi ennallaan. Jatkossa edellä tarkoitettuun päätökseen voisi hakea oikaisua tässä esityksessä ehdotettavan uuden datan hallinnasta ja valvonnasta annetun lain 27 §:n mukaisesti.

7.4 Laki kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista

2 §. Yhteistyöasetuksen mukaiset toimivaltaiset viranomaiset. Hallituksen esitykseen sisältyvässä ehdotuksessa laiksi datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta kuluttaja-asiamiehen valvottaviksi ehdotetaan data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädettyjä velvoitteita silloin, kun kyse on tiedoista, jotka elinkeinonharjoittajien on annettava kuluttajille ennen sopimuksen tekemistä. Sen sijaan muilta osin valvontatoimivalta olisi mainitun lakiehdotuksen mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla.

Pykälän 2 momentin 3 kohtaa muutettaisiin niin, että Liikenne- ja viestintävirasto mainittaisiin yhteistyöasetuksen mukaisena toimivaltaisena viranomaisena myös siltä osin kuin se valvoo data-asetuksen noudattamista. Yhteistyöasetusta sovelletaan vain sen liitteessä lueteltujen Euroopan unionin säädösten rajat ylittäviin rikkomuksiin jäsenvaltioissa. Data-asetus lisättäisiin yhteistyöasetuksen kyseiseen liitteeseen.

Lain 3 §:n 2 momentissa säädetään, että jos toimivalta on 2 §:n 2 momentin mukaisesti jaettu kuluttaja-asiamiehen ja muun viranomaisen kesken, myös tällä muulla toimivaltaisella viranomaisella on lain 2 luvussa säädetty toimivaltuudet yhteistyöasetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Näin ollen Liikenne- ja viestintävirastolla olisi lainkohdassa tarkoitetut toimivaltuudet.

Pykälän 3 momentin 2 kohtaa muutettaisiin niin, että siinä todettaisiin vain Liikenne- ja viestintäviraston toimivan yhteistyöasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena silloin, kun se valvoo data-asetuksen muiden kuin 3 artiklan 2 ja 3 kohdan noudattamista. Lisäys on tarpeen, koska kuluttaja-asiamies ei ole yhteistyöasetuksessa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen data-asetuksen muiden kuluttajiin liittyvien artiklojen kuin 3 artiklan osalta. Lain 3 §:n 1 momentin mukaan kuluttaja-asiamiehellä, tietosuojavaltuutetulla, Liikenne- ja viestintävirastolla sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on tässä laissa säädetty toimivaltuudet yhteistyöasetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, kun ne ovat 2 §:n 1 tai 3 momentin mukaan toimivaltaisia viranomaisia. Näin ollen Liikenne- ja viestintävirastolla olisi lainkohdassa tarkoitetut toimivaltuudet.

16 §. Seuraamusmaksu tietojen antamista koskevien säännösten rikkomisesta. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi 3 kohta, jonka mukaan seuraamusmaksu voidaan määrätä myös elinkeinonharjoittajalle, joka kuluttajien vahingoksi tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdan säännöksiä tietojen antamisesta käyttäjälle ennen sopimuksen tekemistä silloin, kun on kyse tietojen antamisesta elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle. Esityksen 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan data-asetuksen 37 artiklan mukainen valvonnasta vastaava toimivaltainen viranomainen olisi kuluttaja-asiamies data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohtien osalta silloin, kun kyse on elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisistä tilanteista. Lisättäväksi ehdotettavalla säännöksellä kuluttaja-asiamiehelle annettaisiin toimivaltuus esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksujen määräämistä sen valvontaan kuuluvien data-asetuksen velvoitteiden rikkomistilanteissa. Seuraamusmaksun määräisi markkinaoikeus.

17 § Seuraamusmaksun määrääminen muulle henkilölle kuin 13–16 §:ssä tarkoitetulle elinkeinonharjoittajalle. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin siitä, ettei 1 momentissa tarkoitettua seuraamusmaksua oikeushenkilön johtoon kuuluvalla tai oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävälle henkilölle voitaisi määrätä kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi säädettyjen data-asetuksen velvoitteiden rikkomuksista. Poikkeusta pidetään perusteltuna, koska Liikenne- ja viestintävirastolle ei olla esittämässä oikeutta määrätä seuraamusmaksuja oikeushenkilöiden johtohenkilöille muiden data-asetuksen säännösten rikkomisen osalta.

18 §. Seuraamusmaksun suuruus. Pykälään lisättäisiin uusi 6 momentti, jossa olisi poikkeus 1 momentista siten, että 16 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun seuraamusmaksun suuruudesta säädettäisiin datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain 20 §:ssä. Kyseisen datan hallinnan ja jakamisen hallinnasta annetun lain pykälä sisältää myös säännöksen data-asetuksen mukaisista seuraamusmaksun määräämisen perusteista. Käytännössä seuraamusmaksun enimmäismäärä tässä laissa tarkoitetuista data-asetuksen rikkomuksista määräytyisi datan

hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaan ja olisi pienempi kuin tämän lain 18 §:n 1 momentissa säädetty enimmäismäärä.

Poikkeuksen tavoitteena on välttää tilanne, jossa seuraamusmaksun enimmäismäärä riippuisi siitä, minkä lain mukaisesti seuraamusmaksu määrätään. Samalla vältettäisiin data-asetuksen kanssa päällekkäinen ja osin siitä poikkeava kansallinen sääntely seuraamusmaksun määräämisen perusteista.

Data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdassa säädetään asetuksen rikkomisesta määrättävien seuraamusten määräämisessä huomioitavista perusteista. Tämän pykälän 1 momentissa säädetty seuraamusmaksun määräämisen perusteet ovat hyvin samankaltaiset kuin data-asetuksessa säädetty, mutta niissä on myös eräitä eroja. Data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan seuraamusmaksun määräämisessä otetaan huomioon rikkojan mahdolliset aiemmat rikkomiset, kun taas tämän pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan huomioon on otettava elinkeinonharjoittajan mahdolliset aiemmat kuluttajansuojasäännöksiin liittyvät rikkomukset. Lisäksi pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan huomioon on otettava muussa jäsenvaltiossa samasta rajat ylittävästä rikkomuksesta elinkeinonharjoittajalle määrätty seuraamus, jos tieto tällaisesta seuraamuksesta on saatavilla yhteistyöasetuksella perustetun mekanismin kautta. Data-asetuksessa ei ole vastaavaa säännöstä.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annettavan lain (1. lakiehdotus) 25 §:ään sisältyy valtuussäännös, jonka mukaan pykälässä tarkoitettusta lausuntomenettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2026.

10 Toimeenpano ja seuranta

Data-asetukseen sisältyy niin sanottu uudelleentarkastelulauseke. Komission tulee asetuksen 49 artiklassa säädetyn mukaan arvioida asetusta viimeistään 12.9.2028 ja esittää Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle kertomus tärkeimmistä havainnoistaan.

Euroopan datainnovaatiolautakunnan, joka on datanhallinta-asetuksen 29 artiklan mukaisesti perustettu asiantuntijaryhmä, jossa toimivaltaiset viranomaiset ovat edustettuina, on tuettava data-asetuksen johdonmukaista soveltamista. Käytännössä Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu Euroopan datainnovaatiolautakunnan kokouksiin ja sen mahdollisiin alatyöryhmiin pyrkien näin vaikuttamaan yhtenäisten soveltamiskäytäntöjen muotoutumiseen. Myös tietosuojavaltuutettu voi tarvittaessa osallistua lautakunnan ja sen alatyöryhmien kokouksiin. Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu myös sääntelyviranomaisten yhteistyöelin BEREC:n jäsenenä sen data-asetuksen toimeenpanoa koskevaan työhön.

11 Suhde muihin esityksiin

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sakon täytäntöönpanosta annettua lakia siten, että sen soveltamisalaan lisättäisiin uusi seuraamusmaksu. Esityksen antamisen hetkellä vireillä on seuraavat hallituksen esitykset, joissa on esitetty muutoksia sakon täytäntöönpanosta annetun

lain 1 §:ään: HE 90/2024, HE 46/2025, HE 74/2025, HE 77/2025. Esitykseen sisältyvä 2. lakiehdotus tulee tarvittaessa yhteensovittaa edellä mainittujen esitysten kanssa.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Johdanto

Data-asetuksella luodaan toimialasta riippumattomat säännöt, joilla ohjataan datan käyttöä ja saatavuutta Euroopan unionissa ja määritellään kuka voi luoda arvoa datasta ja millä edellytyksillä. Data-asetuksessa määritellään myös valvontamekanismi, jossa asetuksen eri markkinaosapuolille asettamien velvoitteiden valvonnasta vastaavat pääasiassa nimetyt jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset, jotka tekevät yhteistyötä keskenään ja muiden viranomaisten kanssa. Asetuksen lähtökohta on, että kunkin jäsenvaltion viranomaiset ovat toimivaltaisissa suhteissa kyseiseen jäsenvaltioon sijoittuneisiin yhteisöihin. Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat tehdä valituksen asuinvaltionsa, työskentelyvaltionsa tai sijoittautumisvaltionsa nimetyille toimivaltaiselle viranomaiselle myös rajat ylittävissä kysymyksissä ja toimivaltaisten viranomaisten tulee tehdä yhteistyötä ja avustaa toisiaan sekä samassa jäsenvaltiossa että rajat ylittävissä tilanteissa käyttämällä niille annettuja toimivaltuuksia.

Data-asetus antaa kansallisille viranomaisille suoraan tiettyjä toimivaltuuksia, ja siinä on myös säännöksiä asetuksen valvonnassa sovellettavasta menettelystä. Jäsenvaltioiden edellytetään nimeävän asetuksen valvonnasta ja muista tehtävistä vastaavat viranomaiset, määrittävän selkeästi näiden tehtävät ja varmistavan, että nämä tehtävät ja toimivaltuudet sisältävät asetuksessa kuvatut viranomaistehtävät sekä niiden tehokkaan hoitamisen edellyttämät tutkinta- ja valvontatoimivaltuudet sekä viranomaisyhteistyön.

Datanhallinta-asetuksella luodaan säännöt datan hallinnalle, minkä tavoitteena on lisätä datan saatavuutta. Datanhallinta-asetuksessa säädetään datan välityspalvelujen tarjoamisen ilmoitus- ja valvontapuitteista sekä toiminnalle asetetuista vaatimuksista. Asetuksessa säädetään myös vapaaehtoisen rekisteröitymisen puitteet yhteisöille, jotka keräävät ja käsittelevät altruistisiin tarkoituksiin saataville annettua dataa. Asetuksessa määritellään näille kokonaisuuksille yhteiset säännökset toimivaltaisista viranomaisista, muiden kuin henkilötietojen kansainvälisistä siirroista sekä seuraamuksista. Asetuksessa säädetään myös edellytyksistä julkisen sektorin hallussa olevien tiettyjen datan luokkien uudelleenkäytölle. Asiallisen erillisyyden takia dataluokkien uudelleenkäytön täytäntöönpano on valmisteltu valtioneuvostossa erikseen, ja tähän liittyvät säännökset on siksi rajattu tämän hallituksen esityksen ulkopuolelle.

Datanhallinta-asetus antaa kansallisille viranomaisille suoraan toimivaltuuksia, ja siinä on myös säännöksiä asetuksen valvonnassa sovellettavasta menettelystä. Jäsenvaltioiden edellytetään nimeävän asetuksen valvonnasta vastaavat toimivaltaiset viranomaiset sekä määrittävän seuraamukset. Asetus jättää kansallisen liikkumavaran piiriin myös viranomaisten toiminnan, valitusoikeuden sekä muutoksenhakua koskevan sääntelyn. Asetuksessa on lisäksi säädetty eräistä mahdollisuuksista täydentää asetuksen sääntelyä. Ne liittyvät toimijoille asetettaviin lisävelvoitteisiin, maksujen perimiseen datan välityspalveluilta sekä kansalliseen data-altruismipolitiikkaan. Näitä ei tässä esityksessä ehdoteta täydennettäväksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta ja muutettavaksi eräitä siihen liittyviä lakeja.

EU-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallista sääntelyä ei saa antaa asetuksen soveltamisalalla, ellei asetus nimenomaisesti velvoita tai valtuuta täydentävään kansalliseen sääntelyyn tai muuhun päätöksentekoon (tuomio 10.10.1973, Variola, 34/73; tuomio 2.2.1977, Amsterdam Bulb, 50/76). Asetukset ovat sellaisenaan sovellettavia eivätkä välttämättä edellytä erillisiä täytäntöönpanotoimia kansallisella tasolla (esim. PeVL 51/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on todennut, että siltä osin kuin EU:n lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (PeVL 25/2005 vp ja PeVL 1/2018 vp). Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 1/2018 vp, PeVL 26/2017 vp, PeVL 2/2017 vp ja PeVL 44/2016 vp).

Esityksen 1. lakiehdotuksen toimivaltaisista viranomaisista koskeva sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n viranomaistoiminnan lakisidonnaisuuden ja perustuslain 21 §:n hyvän hallinnon näkökulmasta sekä perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän, kotirauhan ja henkilötietojen suojan kannalta.

Toimivaltaisten viranomaisten tiedonsaantioikeuksien (ml. viranomaisten välinen tietojenvaihto) käyttöön voi liittyä henkilötietojen käsittelyä, joka on merkityksellistä perustuslain 10 §:n, perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan sekä ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta. Ehdotettu tiedonsaantioikeutta täydentävä Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeus on merkityksellistä erityisesti perustuslain 10 §:n ja perusoikeuskirjan 7 artiklan turvaaman yksityiselämän ja kotirauhan suojan kannalta.

Data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen seuraamussääntely on merkityksellistä perustuslain 21 §:ssä sekä perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa turvatun oikeusturvan kannalta. Se on lisäksi merkityksellistä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja kaksoisrangaistavuuden kiellon kannalta. Niiltä osin merkityksellisiä ovat perustuslain 8 §, perusoikeuskirjan 49 ja 50 artikla sekä ihmisoikeussopimuksen 7 artikla ja 7. lisäpöytäkirjan 4 artikla. Seuraamusmaksulla puututtaisiin omaisuuden suojaan. Itsekriminointisuoja puolestaan ilmenee nimenomaisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen g kohdasta, ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan suoja liittyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. Itsekriminointisuoja on merkityksellinen myös oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n kannalta.

Datanhallinta-asetuksen ilmoitus- ja rekisteröintimenettely sekä toiminnalle asetetut vaatimukset rajoittavat perustuslain 18 §:ssä sekä EU:n perusoikeuskirjan 16 artiklassa turvattua elinkeinovapautta mukaan lukien sopimusvapaus. Yhteentoimivuusvaatimukset ja kansainvälisten tiedonsiirtojen ehdot rajoittavat myös omaisuuden käyttöä ja ovat siten merkityksellisiä perustuslain 15 §:n, perusoikeuskirjan 17 artiklan sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1. lisäpöytäkirjan 1 artiklan kannalta. Ilmoitus- ja rekisteröintimenettely sisältävät lisäksi henkilötietojen käsittelyä. Huomioon on siten otettava perustuslain 10 §, perusoikeuskirjan 7 ja 8 artikla sekä ihmisoikeussopimuksen 8 artikla. Näiltä osin ei kuitenkaan ehdoteta suoraan sovellettavan asetuksen päälle kansallista sääntelyä. Näitä perus- ja ihmisoikeuslomuksia on tarkasteltu esityksen HE 50/2023 vp. vaikutusarviointijaksossa siitä näkökulmasta, miten oikeudet toteutuvat ja turvataanko ne riittävästi.

12.2 Toimivaltaiset viranomaiset

12.2.1 Kansallinen liikkumavara

Data-asetuksessa edellytetään, että jäsenvaltio perustaa tai nimeää yhden tai useamman kansallisen toimivaltaisen viranomaisen, joka on vastuussa asetuksen soveltamisesta ja sen täytäntöönpanon valvonnasta. Jos jäsenvaltio nimeää useamman kuin yhden toimivaltaisen viranomaisen, sen on nimettävä niiden joukosta datakoordinaattori. Toimivaltaisten viranomaisten on asetuksen mukaan niille annettuja tehtäviä ja valtuuksia käyttäessään tehtävä yhteistyötä keskenään. Data-asetuksessa toimivaltaiselle viranomaiselle asetetaan joitain yleisiä vaatimuksia, ja muutamia artiklakohtaisia vaatimuksia, mutta kaikkiaan jäsenvaltioilla on harkintavaltaa nimeämisessä. Data-asetuksen mukaan tietosuoja-asetuksen soveltamisen valvonnasta vastaavat viranomaiset ovat vastuussa data-asetuksen soveltamisen valvonnasta henkilötietojen suojan osalta eikä tältä osin ole kansallista liikkumavaraa.

Datanhallinta-asetuksessa veloitetaan jäsenvaltiot nimeämään asetuksen 3 ja 4 luvun toimeenpanoon toimivaltainen viranomainen. Velvoite viranomaisen nimeämiseen tulee suoraan asetuksesta. Kansalliseen harkintavaltaan jää, nimetäänkö yksi vai useampi viranomainen ja mitä nämä viranomaiset ovat. Asetuksessa on jonkin verran sääntelyä ilmoitus- ja rekisteröintimenettelystä, mutta tarkempi menettelysääntely jää kansallisen menettelyllisen autonomian piiriin.

12.2.2 Viranomaistoiminnan lakisidonnaisuus ja hyvä hallinto

Perustuslakivaliokunta on viranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä arvioidessaan pitänyt arvion lähtökohtana sitä, että toimivaltuuksien sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta (PeVL 51/2006 vp, s. 2/I). Julkisen vallan käytön tulee perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan perustua lakiin, ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lähtökohtana on, että julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen. Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta (PeVL 19/2021 vp, 15 kohta viittauksineen.) Toimivaltaisen päätöksentekijän tulee käydä ilmi laista yksiselitteisesti (PeVL 18/2021 vp, 2 kohta). Toimivaltasääntely on valiokunnan käsityksen mukaan yleensä merkityksellistä myös perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta (ks. PeVL 10/2016 vp, s. 3). Kun viranomaiselle annetaan uusia tehtäviä, niiden tulisi sopia tälle viranomaiselle (ks. PeVL 32/2020 vp, s. 5).

Data-asetuksen edellyttämät valvontatehtävät säädettäisiin pääosin Liikenne- ja viestintäviraston vastuulle. Liikenne- ja viestintävirasto toimisi myös data-asetuksen mukaisena datakoordinaattorina ja huolehtisi yritysten ja yhteisöjen datanlukutaidon edistämisestä. Kuluttaja-asiamies valvoisi data-asetuksen tiettyjä yritysten ja kuluttajien välisiin suhteisiin liittyviä tiedonantovelvoitteita, ja Kilpailu- ja kuluttajavirasto toimisi kuluttajien datalukutaidon edistäjänä. Liikenne- ja viestintävirastolla olisi kuluttajaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain perusteella myös ns. yhteistyöasetuksen mukaisia toimivaltuuksia siltä osin kuin se toimisi yhteistyöasetuksen mukaisena toimivaltaisena viranomaisena. Liikenne- ja viestintävirasto vastaa tällä hetkellä merkittävältä osin tietoyhteiskunnan sääntelyyn ja digi- ja datasääntelyyn liittyvistä viranomaistehtävistä Suomessa. Liikenne- ja viestintävirastolla on kokemusta omalla erityis sektorillaan myös kuluttaja-asioista, ja se on jo mukana Euroopan datainnovaatiolautakunnan työssä. Kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston vastuulle säädettäisiin kuluttajasuhteisiin ja kuluttajien osaamisen edistämiseen liittyviä tehtäviä, joihin ei liity data-asetuksessa erityisiä artiklakohtaisia vaatimuksia. Data-asetuksessa

määriteltyjen tehtävien osoittamista edellä mainituille viranomaisille voidaan pitää valtiosääntöoikeudellisestikin perusteltuna.

Datanhallinta-asetuksen mukaiset tehtävät on säädetty Liikenne- ja viestintävirastolle ja siirrettäisiin tällä esityksellä ehdotettavaan uuteen lakiin. Datanhallinta-asetuksen 3 ja 4 luvun tehtävät sopivat asiasisältönsä puolesta Liikenne- ja viestintäviraston tehtäviin ja virastolla on kokemusta vastaavan kaltaisista tehtävistä. Itse tehtävien sisältö määräytyisi kuitenkin datanhallinta-asetuksen perusteella.

Viranomaistehtävät ovat data-asetuksessa ja datanhallinta-asetuksessa säädetty riittävällä tarkkuudella, mutta asetusten menettelysääntely ei itsessään ole kattavaa. Kansalliset hallinnon yleislait täydentäisivät kuitenkin data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen menettelysääntelyä. Ehdotettujen täydentävien säännösten ja yleislakien kautta perustuslain 21 §:ssä säädetty hyvän hallinnon vaatimukset tulisivat riittävästi turvatuiksi.

12.3 Toimivaltaisten viranomaisten tutkinta- ja valvontaoikeudet

12.3.1 Toimivaltaisten viranomaisten tiedonsaantioikeus

12.3.1.1 Kansallinen liikkumavara

Data-asetukseen perustuvan tiedonsaantioikeuden kansallinen liikkumavara

Data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdan mukaan toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää käyttäjiltä, datan haltijoilta tai datan vastaanottajilta tai niiden laillisilta edustajilta, jotka kuuluvat niiden jäsenvaltion toimivaltaan, kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen asetuksen noudattamisen todentamiseksi. Tietopyynnön on oltava oikeassa suhteessa lähtökohtaisten tehtävien suorittamiseen nähden, ja se on perusteltava.

Data-asetuksen 38 artiklan 3 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä yhteistyötä asetukseen perustuvien oikeuksien loukkaamiseen liittyvien valitusten käsittelemiseksi, myös vaihtamalla kaikki asiaankuuluvat tiedot. Tämä säännös kattaa myös yhteistyön muissa jäsenvaltioissa nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että nimetyt toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät ja tutkivat tarkoituksenmukaisessa laajuudessa niille tehtyjä valituksia asetuksen väitetystä rikkomisesta, suorittavat tutkimuksia asetuksen soveltamista koskevista asioista ja tekevät yhteistyötä muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa mukaan lukien kaikkien asiaan kuuluvien tietojen vaihtaminen sähköisesti.

Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan f alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että nimetyt toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä niille määriteltyjen tehtävien ja toimivaltuuksien mukaisesti muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten ja tarvittaessa komission tai Euroopan datainnovaatiolautakunnan kanssa asetuksen johdonmukaisen ja tehokkaan soveltamisen varmistamiseksi, mukaan lukien kaikkien asiaankuuluvien tietojen vaihtaminen sähköisesti ja ilman aiheutonta viivytystä, myös 37 artiklan 10 kohdan osalta (jäsenvaltioiden välinen toimivallan jako).

Data-asetuksen suoraan sovellettava toimivaltaisten viranomaisten tiedonsaantioikeus on varsin laaja eikä sisällä nimenomaista kansallista liikkumavaraa. Viranomaisten

tiedonsaantioikeuksien käyttämisen oikeasuhteisuutta turvataan yksittäistapauksissa asetuksen tietopyyntöön ja sen perustelemiseen liittyvillä vaatimuksilla.

Asetuksen viranomaistehtävien hoitamiseen liittyvä menettelysääntely ei itsessään ole kattavaa ja sen kansallinen täydentäminen on liikkumavaran puitteissa mahdollista. Tässä yhteydessä on mahdollista huomioida tutkinnan kohteiden oikeusturvaan ja puolustautumisoikeuksiin liittyviä täsmennystarpeita. Merkittävältä osin hallintoasian käsittelyyn ja viranomaismenettelyyn liittyvät hyvän hallinnon vaatimukset tulisivat kuitenkin turvatuiksi jo hallinnon yleislakien menettelysääntelyn kautta.

Toimivaltaisten viranomaisten data-asetuksen mukaisiin valvontatehtäviin liittyvää laajaa tiedonsaantioikeutta tai viranomaisten välistä tiedonluovutusoikeutta ei esitetä kansallisesti laajennettavaksi. Hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä on kuitenkin tunnistettu, että valvottavien velvoitteiden luonteen vuoksi viranomaisen ei välttämättä ole mahdollista todentaa data-asetuksen noudattamista pelkästään kirjallisten tietopyyntöjen kautta saatavien tietojen avulla. Jotta viranomaisten toimivalta tehdä tutkimuksia on näissäkin tilanteissa selkeä, ja jotta ne voivat asetuksen johdanto-osan kohdassa 107 kuvatun mukaisesti etsiä ja hankkia valvonnan edellyttämien tutkimusten kannalta relevantteja tietoja, data-asetuksen mukaista tiedonsaantioikeutta ehdotetaan kansallisesti täydennettäväksi säätämällä Liikenne- ja viestintäviraston oikeudesta hankkia tietoja data-asetuksen velvoitteiden epäilystä rikkomisesta myös tekemällä tarkastuksia.

Datanhallinta-asetukseen perustuvan tiedonsaantioikeuden kansallinen liikkumavara

Vastaavasti datanhallinta-asetuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaan toimivaltaisella viranomaisella on valtuudet vaatia datan välityspalvelujen tarjoajilta tai niiden laillisilta edustajilta kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen datan välityspalveluihin sovellettavien III luvun vaatimusten noudattamisen todentamiseksi. Datanhallinta-asetuksen 24 artiklan 2 kohdan mukaan data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnin suhteen toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet pyytää tunnustetuilta data-altruismipohjaisilta organisaatioilta tietoja, jotka ovat tarpeen data-altruismipohjaisiin organisaatioihin sovellettavien vaatimusten noudattamisen todentamiseksi. Asetuksen mukaan tietopyynnön on oltava oikeassa suhteessa tehtävien suorittamiseen nähden, ja se on perusteltava. Datanhallinta-asetuksessa säädetyt tiedonsaantioikeuden suhdetta perustuslakiin on arvioitu hallituksen esityksessä HE 50/2023 vp jaksossa 11.

Viranomaisten datanhallinta-asetuksen mukaista tiedonsaantioikeutta tai tiedonluovutusoikeutta ei esitetä kansallisesti laajennettavaksi.

Tietosuoja-asetuksen kansallinen liikkumavara

Perustuslakivaliokunta on EU:n tietosuoja-asetuksen myötä tarkistanut kantaansa henkilötietojen suojasta lailla säätämisen vaatimuksen osalta. Valiokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Myös sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee suhtautua pidättyvästi ja rajata sellaisen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä

perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn kohdalla (ks. esim. PeVL 51/2018 vp, s. 3 ja PeVL 14/2018 vp, s. 4–6). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen (PeVL 14/2018, s. 4–5).

Esityksen 1. lakiehdotuksessa säädettyjen viranomaistehtävien hoitaminen voi edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietojen käsittelyyn sovellettava yleislainsäädäntö määrittäisi tietojen käsittelytarkoituksen mukaisesti. Henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleistä tietosuoja-asetusta ja sitä täydentävää kansallista tietosuojalakia näiden yleissäädösten soveltamisalaa koskevien säännösten mukaisesti.

Liikenne- ja viestintäviraston yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluva henkilötietojen käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisten tietojen käsittely perustuu mainitun artiklan 2 kohdan g alakohtaan. Esityksen 1. lakiehdotuksen 5, 6 ja 24 §:ssä annettaisiin tietosuoja-asetusta täydentävää kansallista erityissääntelyä. Lakiehdotuksen 5 §:n mukaista tiedonsaantioikeutta täydentävästä viranomaisten tarkastusoikeudesta säädettäisiin lisäksi lain 7 §:ssä. Erityissääntely perustuu tietosuoja-asetuksen 6 ja 9 artikloiden mukaiseen kansalliseen liikkumavaraan. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mahdollistaman liikkumavaran puitteissa kansallisessa lainsäädännössä voidaan antaa tarkempia säännöksiä esimerkiksi yhteisöistä, joille, ja tarkoituksista, joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun jäsenvaltion lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Esityksen 1. lakiehdotuksen mukaiseen Liikenne- ja viestintäviraston tutkintavaltuuksien käyttöön liittyvässä henkilötietojen käsittelyssä noudatettaisiin tietosuojalain 6 ja 7 §:ssä säädettyjä suojatoimia. Yleissääntelyn mukaisten suojatoimien noudattaminen katsotaan riittäväksi, sillä viranomaisten suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn ei arvioida kohdistuvan merkittäviä riskejä. Kun otetaan huomioon käsiteltävien tietojen luonne, laajuus, tarkoitus ja asiayhteys, voidaan tietojen käsittelyn arvioida olevan matalariskistä.

12.3.1.2 Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja

Liikenne- ja viestintävirastolla olisi 1. lakiehdotuksen 5 §:n mukaan data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdassa ja datanhallinta-asetuksen 14 artiklan 2 ja 24 artiklan 2 kohdassa säädetyt laajat tiedonsaantioikeudet asetusten noudattamisen valvomiseksi. Kansallisesti täsmennettäisiin, että tietopyynnön kohteiden on luovutettava tiedot salassapitosäännösten estämättä, ilman aiheutonta viivytystä, viranomaisen pyytämässä muodossa ja maksutta. Ehdotetun 6 §:n mukaan pykälässä tarkemmin määritellyillä viranomaisilla olisi salassapitosäännösten estämättä oikeus luovuttaa data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa ja ehdotetussa laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamansa tiedot toisilleen, jos se on välttämätöntä laissa säädetyin tehtävien hoitamiseksi.

Esityksen 24 §:n mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus luovuttaa salassa pidettävä asiakirja tai tieto Euroopan Unionin tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion toimivaltaiselle viranomaiselle tai Euroopan komissiolle, jos se on data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen valvonnan kannalta välttämätöntä.

Tiedonsaantioikeutta on tarkasteltava perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa tämän säännöksen lisäksi myös se, että henkilötietojen

suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatus yksityiselämän suojan piiriin. Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (ks. esim. PeVL 11/2018 vp, PeVL 13/2016 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu, ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään katsonut, että viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 5-6 - ja siinä viitatu lausunnot). Tiedonsaantioikeus voi koskea myös henkilötietoja ja nämä voivat sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Perustuslakivaliokunta on EU-sääntelyn täytäntöönpanoon liittyvässä lausuntokäytännössään pitänyt EU:n sekundäärioikeuden etusijan vuoksi selvänä, että asetuksessa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien asianmukaista soveltamista on pidettävä perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaan sääntelyyn liittyvässä vakiintuneessa käytännössä tarkoitettulla tavalla välttämättömänä. Perustuslakivaliokunta on myös arvioinut tietopyynnön perustelemissuorituksen merkitystä sääntelyn hyväksyttävyydelle todeten sen mahdollistavan pyynnön lainmukaisuuden arvioimisen ja saattamisen ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi, mikä ehkäisee yleisluontoisen sääntelyn lisäämää vaaraa salassapitointressien melko automaattisesta syrjäytymisestä (PeVL 17/2016 vp, s. 6).

Esityksen 1. lakiehdotuksen 5 §:ssä viitataan Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaantioikeuksien osalta täytäntöönpantavien asetusten suoraan sovellettaviin tietojensaantioikeuksia koskeviin säännöksiin. Kyse on EU-asetuksissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien soveltamisesta, joiden käyttämisen tulee asetusten mukaisesti lisäksi perustua oikeasuhtaiseen ja perusteltuun tietopyyntöön. Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaantioikeutta rajoittaisi kuitenkin 1. lakiehdotuksen 8 §:ssä säädetty asianajosalaisuuspoikkeus (käsitellään tarkemmin jaksossa 12.3.2.3), jolla pyritään tukemaan rikkomuksesta epäillyn puolustautumisoikeuksien toteutumista.

Esityksen 1. lakiehdotuksen 6 ja 24 §:ssä säädettäisiin yhtäältä kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välisestä tiedonvaihdosta ja toisaalta tiedonvaihdosta kansainvälisessä yhteistyössä. Tiedonvaihto ja -luovuttaminen liittyy data-asetuksen 37 ja 38 artiklassa säädettyjen viranomaisten välisten yhteistyövelvoitteiden ja data-asetuksen 32 artiklassa tarkoitettun erityisen lausuntomenettelyn toteuttamiseen ja voi edellyttää myös salassa pidettävän tiedon vaihtamista. Datanhallinta asetuksen osalta tiedonvaihto- ja luovuttaminen liittyy asetuksen 13, 14, 23, 24 ja 30 artiklassa säädettyjen yhteistyö- ja tiedonvaihtovelvoitteiden toteuttamiseen. Viranomaisten välisen tiedonvaihdon ja tietojen luovuttamisen edellytykseksi on pidetty perusteltuna asettaa tiedon välttämättömyys data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa tai ehdotetussa laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Vaihdeettava tieto voi sisältää myös henkilötietoja tai arkaluonteista kaupallista tietoa, joihin liittyvät riskit kasvavat tiedon leviämisen myötä. Viranomaistehtävän hoitaminen ei onnistuisi tiedon luottamuksellisuutta vähemmän loukkaavalla tavalla. Esitettävän sääntelyn arvioidaan tältä osin olevan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaista ja asetuksen tehokkaan toimeenpanon kannalta välttämätöntä.

12.3.2 Toimivaltaisten viranomaisten tarkastusoikeus

12.3.2.1 Kansallinen liikkumavara

Data-asetuksen 38 artiklan mukaan luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä, jotka katsovat, että heidän asetukseen perustuvia oikeuksiaan on loukattu, on oikeus tehdä valitus toimivaltaiselle viranomaiselle. Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan b alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät valituksia, myös liikesalaisuuksiin liittyviltä osin, ja tutkivat valitusten kohdetta siinä määrin, kun se on asianmukaista. Saman artiklan 5 kohdan c alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset suorittavat tutkimuksia asetuksen soveltamista koskevista asioista, myös toiselta toimivaltaiselta tai muulta viranomaiselta saatujen tietojen perusteella. Data-asetuksen 39 artiklan 2 kohdan mukaan valituksen tehneillä tulee olla oikeus oikeussuojakeinoihin, jos viranomainen ei ryhdy toimiin valituksen johdosta.

Asetuksen johdanto-osan 107 kohdan mukaan käyttäessään tutkintavaltuuksiaan sovellettavien kansallisten menettelyjen mukaisesti toimivaltaisten viranomaisten olisi voitava etsiä ja hankkia tietoja, erityisesti yhteisöjen sellaisen toiminnan osalta, joka liittyy niiden toimivaltaan, sekä myös yhteisten tutkimusten yhteydessä, ottaen asianmukaisesti huomioon, että toisen jäsenvaltion toimivallan alaista yhteisöä koskeva valvonta ja lainvalvontatoimet edellyttävät kyseisen toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntää tarvittaessa rajat ylittävään yhteistyöhön liittyvien menettelyjen mukaisesti. Kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi avustettava toisiaan oikea-aikaisesti erityisesti silloin, kun jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on hallussaan merkityksellisiä tietoja sellaista tutkimusta varten, jonka suorittavat muiden jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset, tai se pystyy keräämään sellaisia tietoja, joihin yhteisön sijoittautumisjäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla ei ole pääsyä.

Data-asetuksessa ei säädetä eikä nimenomaisesti edellytetä kansallisesti säädettävän tarkastuksista. Data-asetus edellyttää kuitenkin toimivaltaisilta viranomaisilta aktiivisuutta asetuksen 38 artiklan perusteella tehtyjen valitusten tutkimisessa ja toimivaltaisten viranomaisten valvontaan liittyvässä yhteistyössä. Data-asetus antaa viranomaisille laajat tiedonsaantioikeudet asetuksen noudattamisen todentamiseksi. Toimivaltaisten viranomaisten edellytetään voivan aktiivisesti etsiä ja hankkia tietoja. Valvottavien velvoitteiden luonteen vuoksi viranomaisen ei välttämättä ole mahdollista todentaa data-asetuksen noudattamista pelkästään kirjallisten tietopyyntöjen kautta saatavien tietojen avulla. Jotta viranomaisen toimivalta etsiä ja hankkia tutkimusten kannalta relevantteja tietoja on näissäkkin tilanteissa selkeä, data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdan mukaista tiedonsaantioikeutta ehdotetaan kansallisesti täydennettäväksi siten, että Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus etsiä ja hankkia tietoja data-asetukseen tai tähän lakiin perustuvien velvoitteiden epäiltyyn rikkomiseen liittyvää valvontaa varten tietopyyntöjen lisäksi myös tekemällä tarkastuksia.

Koska toimivaltaisten viranomaisten tarkastuksista ei ole data-asetuksessa nimenomaisia yksityiskohtaisia säännöksiä, niistä säädettäessä voidaan käyttää kansallista liikkumavaraa perusoikeuksien ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön huomioimiseksi.

Datanhallinta-asetuksen osalta asetuksessa ei ole säännöksiä tarkastuksista eikä niistä säätämistä ehdoteta esityksessä.

12.3.2.2 Yksityiselämän suoja ja kotirauha

Esityksen 1. lakiehdotuksen 7 §:n mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla olisi data-asetukseen tai tähän lakiin perustuvien velvoitteiden epäilyyn rikkomiseen liittyvää valvontaa varten oikeus päästä tilaan, jota data-asetuksessa määritelty käyttäjä, datan haltija tai datan vastaanottaja käyttää elinkeino- tai ammattitoimintaansa liittyviin tarkoituksiin, ja tehdä valvonta-asian hoitamiseksi tarvittavia tarkastuksia. Pääsy- ja tarkastusoikeus ei koskisi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja.

Perustuslakivaliokunta on EU-sääntelyn täytäntöönpanoon liittyneessä viranomaisten tarkastusoikeutta koskeneessa lausuntokäytännössään katsonut, että sillä ei ole valtiosääntöistä huomauttamista tarkastuksia koskevaan sääntelyyn, joka kuuluu EU-asetuksen soveltamisalaan ja on EU-sääntelyn edellyttämää (PeV 12/2019 vp ja PeVL 6/2019 vp).

Vaikka data-asetuksessa ei nimenomaisesti edellytetä tarkastusvaltuuksista säättämistä, esityksen valmistelussa on arvioitu, että esityksen 1. lakiehdotuksen mukaiset tarkastusvaltuudet kuuluvat kokonaisuudessaan data-asetuksen soveltamisalaan ja ovat yllä kansallisen liikkumavaran yhteydessä tarkemmin kerrotulla tavalla asetuksessa määritellyn viranomaisvalvonnan tehokkaan täytäntöönpanon edellyttämiä tutkintavaltuuksia, joilla pyritään yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen kotirauha on turvattu. Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan katsonut, että kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 49/2005 vp, s. 3/II, PeVL 40/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 43/2010 vp, s. 2/I) ja siten myös esimerkiksi sellaiset elinkeinonharjoittajan toimitilat, jotka sijaitsevat hänen asunnossaan (PeVL 17/2018 vp, s. 5, PeVL 54/2014 vp, s. 2/II ja PeVL 21/2010 vp.) Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piiriin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan säännöksessä siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (PeVL 20/2001 vp ja PeVL 69/2002 vp). Tarkastusoikeus on valiokunnan käytännön mukaan voitu kytkeä myös rangaistusluonteisella seuraamusmaksulla sanktioituun käyttäytymiseen (esim. PeVL 7/2004 vp, PeVL 39/2005 vp, PeVL 39/2016 vp), joten tarkastusoikeuden ulottaminen kotirauhan piiriin olisi lähtökohtaisesti tässä tapauksessa mahdollista. Kotirauhan piiriin puuttuvan sääntelyn osalta valiokunta on lausunnoissaan (PeVL 46/2001 vp ja PeVL 48/2001 vp) pitänyt tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä sitä, että lainsäädännöstä tulee ilmetä, että tarkastus voidaan toimittaa asunnossa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. Perustuslakivaliokunta on myös katsonut, että jos tarkastusvaltuus ulottuu kotirauhan piiriin, mutta ei ole kaikilta osin EU-asetuksen edellyttämä, tarkastustoimivaltuus tulee kotirauhan piiriin ulottuvilta osilta supistaa asetuksen kannalta välttämättömään (esim. PeVL 6/2019 vp).

Data-asetuksen ja ehdotettavan lain perusteella Liikenne- ja viestintävirastolla olisi oikeus määrätä määrältään huomattavia seuraamusmaksuja. Jotta data-asetuksen tehokas valvonta ja tarvittaessa asianmukaisten seuraamusten määrääminen olisi mahdollista, viranomaisilla tulisi olla oikeus hankkia tietoja epäillyistä rikkomuksista tarvittaessa myös tarkastuksin. Tarkastusoikeuden käyttämisen on arvioitu olevan kuitenkin melko harvinaista.

Koska kyse on täysin uudesta sääntelystä, josta ei ole valvontakokemusta, ja johon sisältyy suuri joukko erityyppisiä valvottavia velvoitteita, ehdotettavissa säännöksissä ei ole mahdollista kattavasti yksilöidä tietoja tai tilanteita, joiden hankkimiseksi tietopyyntöä täydentävä tarkastus voisi olla tarpeellinen. Tarkastustarve voi liittyä erilaisiin tilanteisiin, joissa valvonnassa tarvittavaa tietoa on vaikea toimittaa tietopyynnön perusteella, tai viranomaisella on aihetta

epäillä annettujen tietojen oikeellisuutta tai kattavuutta. Viranomaisen voisi olla tarpeen tarkastaa esimerkiksi laitteilla kerättäviin tietoihin liittyvä tietokanta sen varmistamiseksi, mitä tietoja laitteilla kerätään. Viranomaisille voidaan myös esittää tiedon luovuttamisesta kieltäytymisen yhteydessä erilaisia laitteiden toimintaan liittyviä teknisiä perusteita, joiden todentaminen ei ole mahdollista perehtymättä laitteeseen ja sen toimintaan. Tarkastustarve voisi liittyä myös tilanteeseen, jossa viranomaiselle tehdyssä valituksessa on katsottu, että data-asetuksen perusteella luovutettua tietoa on data-asetuksen vastaisesti käytetty kilpailevan laitteen valmistamiseen tai kilpailevan palvelun luomiseen, eikä tilanteesta ole mahdollista saada luotettavaa kuvaa pelkästään tietopyyntöön annettujen tietojen perusteella. Tutkinta voi edellyttää laitteiden teknisiä analyyskejä ja vertailuja alkuperäisen datan kanssa tai tiedon käsittelyyn liittyvien sisäisten prosessien ja niiden noudattamisen selvittämistä. Epäillyn data-asetuksen rikkomisen asianmukaiseksi tutkimiseksi voisi olla välttämätöntä käsitellä myös erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia tietoja sisältäviä aineistoja, esimerkiksi tilanteessa, jossa data-asetuksen velvoitteiden piiriin kuuluvalla IoT-laitteella kerättäisiin laitteen käyttäjän suostumuksella käyttäjän terveyteen liittyviä tietoja.

Tarkastusoikeutta koskevan 1. lakiehdotuksen 7 §:n muotoilussa on huomioitu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö perustuslain 10 §:n ja perusoikeuskirjan 7 artiklan turvaaman kotirauhan suojan kannalta ja päädytty rajaamaan kotirauhan piiriin kuuluvat pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat Liikenne- ja viestintäviraston tarkastusoikeuden ulkopuolelle. Tämä koskisi myös tilannetta, jossa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa harjoitettaisiin data-asetuksen velvoitteiden piiriin kuuluvaa liiketoimintaa. Kun tarkastusoikeuden piiristä suljetaan pois pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat, tarkastusoikeus kohdistuu selkeämmin sellaisten rikkomusten tutkimiseen, joihin liittyen voidaan määrätä huomattavia seuraamusmaksuja. Tarkastettavien tietojen piirin rajaamiseen ei kohdistu elinkeinotoimintaan liittyvien tilojen tarkastuksissa yhtä tiukkoja valtiosääntöisiä vaatimuksia kuin kotirauhan piiriin kuuluvien tilojen tarkastamisen yhteydessä, mutta tarkastukseen soveltuisivat kuitenkin jäljempänä kuvatut yleiset tarkastuksen oikeasuhteisuutta koskevat säännökset.

Tarkastusoikeus olisi rajattu asetuksen tiedonsaantioikeutta tiukemmin data-asetukseen tai tähän lakiin perustuvien velvoitteiden epäiltyyn rikkomiseen liittyvään valvontaan. Kyse olisi tyypillisesti data-asetuksen 38 artiklan perusteella Liikenne- ja viestintävirastolle tehdyn valituksen tutkimisesta tai toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen asetuksen 37 artiklan 15 kohdan perusteella tekemään perusteltuun pyyntöön perustuvista valvontatoimista. Jos epäillyn velvoitteiden rikkomisen tutkinta edellyttäisi tutkimuksen kohteena olevan yrityksen liiketoimintaan liittyvän viestinnän tarkastamista, tarkastuksen tulisi rajautua epäiltyyn rikkomukseen liittyvän valvontatehtävän kannalta tarpeelliseen viestintään. Tarkastuksissa ei olisi oikeutta tutkia työntekijöiden yksityistä kirjeenvaihtoa. Tarkastusvaltuuksien käytössä olisi huomioitava myös asiakkaan ja asianajajan tai muun oikeudenkäyntiasiamiehen tai –avustajan välisen tiedonvaihdon luottamuksellisuutta suojaava 1. lakiehdotuksen 8 §. Tarkastukseen liittyvää aineistoa voitaisiin ottaa tarkastusta suorittavan viranomaisen haltuun jäljennösten ottamiseksi tutkimuksen ja rikkomuksen todistamisen kannalta relevantista aineistosta. Haltuun ottaminen voi olla tarpeen tietojen tai asiakirjojen hävittämisen estämiseksi. Valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja asiakirjat on jäljennettävä ilman aiheetonta viivytystä ja niiden hallinta palautettava sille, jolta ne on otettu haltuun.

Voimassa oleviin kansallisiin hallinto-oikeudellisiin säännöksiin sisältyy yleisempiä tarkastuksen oikeasuhteisuutta tukevia menettelytapoja, jotka tulisivat myös sovellettavaksi. Tarkastuksessa noudatettaisiin esityksen 1. lakiehdotuksen 7 §:n 3 momentin mukaan hallintolain 39 §:ää. Sen mukaan viranomaisen on muun muassa ilmoitettava tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, ellei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen

toteuttamista. Tarkastuksen kuluessa asianosaiselle olisi myös muun muassa kerrottava tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja jatkotoimenpiteistä, mikäli tämä on mahdollista. Tarkastus olisi suoritettava aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle kohtuutonta haittaa. Tarkastukseen sovellettaisiin myös hallintolaista ilmeneviä hyvän hallinnon periaatteita, jotka osaltaan turvaavat viranomaisten toimivaltuuksien käytön oikeasuhteisuutta. Tarkastuksen oikeasuhteisuutta varmistaisi muun muassa hallintolain 6 §, jonka mukaan viranomaisen on käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin ja toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Tarkastettavien asiakirjojen ja muiden tietojen tulisi olla tarpeen valvonta-asian kannalta, ja tutkittavaksi pyydetyn aineiston laajuuden oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Hallintolain 34 §:n mukaan asianosaiselle on lisäksi ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun, mikä osaltaan turvaa tutkinnan kohteen puolustautumisoikeuksia.

Esityksen valmistelussa on arvioitu, että Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaantioikeutta täydentävä tarkastusoikeus on riittävän tarkkarajainen ja oikeasuhtainen eikä rajoita perustuslain 10 §:n ja perusoikeuskirjan 7 artiklan turvaamaa yksityisyyden suojaa enempää kuin on välttämätöntä sääntelyn tavoitteiden saavuttamiseksi. Tarkastusoikeus ei ulotu perustuslain 10 §:n turvaaman kotirauhan piiriin ja yksityiset viestit, jotka kuuluvat perustuslain 10 §:ssä säädetyn luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin, on rajattu tarkastusoikeuden ulkopuolelle. Tarkastusoikeus on myös asiallisesti rajattu epäiltyyn data-asetuksen ja sitä täydentävän kansallisen lain rikkomiseen ja tarkastuksen piiriin kuuluvaan kyseiseen rikkomukseen liittyvän valvontatehtävän kannalta tarpeelliseen aineistoon, eikä tarkastusoikeutta voi käyttää lain noudattamisen yleiseen valvontaan. Tarkastuksen kohteella on esitetyn sääntelyn ja hallinnon yleislakien perusteella myös asianmukaiset puolustautumisoikeudet ja oikeusturvatakeet. Ehdotettu tarkastusoikeus ei edellä todetuilla perusteilla ole ongelmallinen perustuslain kannalta.

12.3.2.3 Oikeusturva

Suomessa yleisesti noudatetun sääntelytavan mukaisesti 1. lakiehdotuksessa ei ole edellytetty Liikenne- ja viestintäviraston pyytävän tarkastukselle etukäteistä hyväksyntää kansalliselta tuomioistuimelta. Viranomaisen tarkastusmääräystä koskevaan päätökseen ei myöskään voisi erikseen hakea muutosta. Tarkastuksen kohteen on kuitenkin mahdollista viranomaisen valvontapäätöksestä tehdyn valituksen yhteydessä pyytää tuomioistuinta arvioimaan myös viranomaisten päätöksen perusteena käyttämien todisteiden ja niiden hankkimisen asianmukaisuutta. Tämän on katsottu täyttävän perustuslain 21 §:n ja perusoikeuskirjan 47 artiklan oikeusturvaan liittyvät vaatimukset ja luovan perustuslain 10 §:n ja perusoikeuskirjan 7 artiklan turvaamien yksityisyyden ja viestinnän suojaan liittyvien oikeuksien turvaamisen edellyttämät asianmukaiset ja riittävät takeet viranomaisten tutkintavaltuuksien väärinkäyttöä vastaan.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin sisältyy myös oikeus saada oikeudellista apua, oikeus itse valita oikeusavustajansa ja oikeus neuvotella tämän kanssa luottamuksellisesti (HE 309/1993 vp, s. 74/II). Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä suojataan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa. Sen määräysten on niin ikään katsottu sisältävän oikeuden luottamukselliseen

neuvonpitoon oikeudellisen avustajan kanssa (ks. esim. PeVL 58/2002 vp, s. 2, PeVL 15/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut asianajosalaisuuteen kohdistuvia tiedonsaantioikeuksia pitäen lähtökohtana luottamuksellisuuden kunnioittamista (PeVL 58/2002 vp, s. 2). Valiokunta on korostanut asianajotoiminnan ja muun oikeudellisen avustamisen riippumattomuutta suhteessa viranomaisiin. Perustuslakivaliokunta on viranomaisten tiedonsaantioikeuksia koskevassa lausuntokäytännössään todennut, että asianajosalaisuus on perinteisesti liitetty oikeudenkäyntiin, mutta sillä on merkitystä myös hallintomenettelyssä, ja asianajosalaisuutta onkin paljolti arvioitu nimenomaan hallintoviranomaisen tiedonsaantioikeuden ja yksityisen tiedonantovelvollisuuden rajoittamisen näkökulmasta. Eurooppalaisten tuomioistuinten ja perustuslakivaliokunnan käytännössä asianajosalaisuutta on arvioitu hallintoviranomaisen tiedonsaantioikeuden ja yksityisen tiedonantovelvollisuuden rajoittamisen näkökulmasta. Asianajosalaisuuden huomioon ottamista voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan pitää osana perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuja hyvän hallinnon takeita (PeVL 13/2021 vp).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että perustuslaista ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuva vaatimus kunnioittaa oikeudellisen avustajan ja hänen asiakkaansa luottamuksellista suhdetta ulottuu myös rikosasian esitutkintaan ja vastaaviin oikeudenkäyntiä edeltäviin vaiheisiin (PeVL 58/2002 vp). Perustuslakivaliokunta on korostanut, että asianajosalaisuutta koskevat säännökset on muotoiltava siten, että asianajosalaisuuden suojaaminen on yksiselitteistä oikeudenkäyntien ohella myös hallinnollisessa menettelyssä (PeVL 13/2023 vp).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena asianajosalaisuutta koskevan pykälän sanamuodon rajoittamista vain asianajajista annetussa laissa tarkoitettuihin asianajajiin ja näiden apulaisiin, kun tiedonsaantirajoitukset on tarkoitettu kattamaan myös muut oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat (PeVL 28/2008 vp).

Esityksen 1. lakiehdotuksen 8 §:n mukaan Liikenne- ja viestintävirastolla ei olisi käyttäessään 5 §:ssä ja 7 §:ssä säädettyjä tutkintavaltuuksia oikeutta saada tai tarkastaa tutkinnan kohteelta asiakirjoja, jotka sisältävät asiakkaan ja asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitetun asianajajan, ulkopuolisen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011) tarkoitetun luvan saaneen oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tai laissa oikeusapuvirastosta (1133/2023) tarkoitetun julkisen oikeusavustajan välistä luottamuksellista kirjeenvaihtoa.

Liikenne- ja viestintäviraston tutkintavaltuuksiin liittyvä asianajosalaisuuspoikkeus soveltuisi asianajajiin ja muihin oikeudenkäyntiasiamiehiin ja -avustajatehtäviä suorittaviin toimijoihin, joita koskevat samankaltaiset laissa säädetty salassapitovelvoitteet, ja jotka ovat julkisen valvonnan alaisia. Asianajosalaisuuden tarkempi sisältö perustuu muuhun lainsäädäntöön ja myös EU-oikeuskäytäntöön, eikä tällä esityksellä ole tarkoitus määritellä asianajosalaisuuden sisällöllistä ulottuvuutta näistä poiketen. Kansallisesti asianajosalaisuudesta säädetään asianajajista annetun lain (496/1958) 5 c §:ssä ja siihen läheisesti liittyvästä oikeudenkäyntiasiamiehen salassapitovelvoitteesta muun muassa oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 15 luvun 17 §:ssä, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 34 §:ssä, ja luvansaaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) 8 §:n 1 momentin 4-5 kohdissa. EU tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asiakkaan ja asianajajan välinen luottamuksellinen viestintä kuuluu asianajosalaisuuden piiriin, jos viestintä liittyy riippumattoman asianajajan ammatilliseen toimintaan asiakkaan puolustautumisoikeuksien toteuttamiseksi, kuten oikeudelliseen neuvontaan tai oikeudenkäyntiin valmistautumiseen (ks. ratkaisu 18.5.1982, AM & S Europe Limited v Euroopan komissio, C-155/79, ECLI:EU:C:1982:157, kohdat 21-23).

Esityksen 1. lakiehdotukseen sisältyvän asianajosalaisuuspoikkeuksen tavoitteena on yhtäältä säätää Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudelle asianmukaisia menettelyllisiä rajoituksia tutkinnan kohteen puolustautumisoikeuksien huomioimiseksi ja toisaalta selvittää asianajosalaisuuden henkilöllistä ulottuvuutta. Tässä esityksessä tarkoitettu asianajosalaisuuspoikkeus ei koskisi tutkinnan kohteena olevaan elinkeinonharjoittajaan työsuhteessa olevaa lakimiestä, vaikka tämä toimisi työnantajansa oikeudenkäyntiasiamiehenä. Tällä pyritään selvittämään poikkeuksen piiriin kuuluvaa asianajosalaisuutta suhteessa yrityksen sisäiseen juridiseen neuvontaan ja siihen liittyvään viestintään. Ehdotettu raja on linjassa esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 3 momentin todistamiskieltoa koskevan tulkintaohjeen kanssa, jonka mukaan oikeudenkäynnissä ei voi vedota asianajajasalaisuuteen asianajajan ja yrityksen välisessä suhteessa silloin, kun asianajaja on työ- tai palvelussuhteessa yritykseen, koska tällainen asianajaja ei ole vastaavalla tavalla riippumaton työnantajastaan kuin on ulkopuolisessa asianajajatoimistossa työskentelevä asianajaja tai lupalakimies (HE 46/2014 vp s. 70, ks. myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu 14.9.2010, Akzo Nobel Chemicals ja Akros Chemicals v. komissio, C-550/07, EU:C:2010:512). Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä mainitaan myös työmarkkinajärjestöjen juristien oikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä palvelussuhteesta koskevassa tai siihen asiallisesti liittyvässä asiassa sekä työtuomioistuimissa. Palvelusuhteisiin tai niihin liittyvillä asioilla tai työ- ja virkaehtosopimuksiin liittyvillä asioilla ei ole katsottu olevan sellaista linkkiä Liikenne- ja viestintäviraston 1. lakiehdotuksessa tarkoitettuihin valvontatehtäviin ja tutkintavaltuuksien käyttöön, että työmarkkinajärjestöjen juristien, jotka eivät olisi ns. lupalakimiehiä, luottamuksellinen viestintä tutkinnan kohteen tai sen edustajien kanssa todennäköisesti kuuluisi viraston tutkintavaltuuksien piiriin. Lakiehdotuksessa ei siitä syystä ole pidetty tarpeellisena erikseen säätää työmarkkinajärjestöjen juristien luottamuksellisen viestinnän suhteesta 1. lakiehdotuksessa säädettyyn asianajosalaisuuspoikkeukseen.

12.4 Hallinnolliset seuraamusmaksut

12.4.1 Kansallinen liikkumavara

Data-asetuksen 40 artikla velvoittaa jäsenvaltion säätämään kansallisesti data-asetuksen velvoitteiden rikkomisen seuraamuksista. Jäsenvaltioiden on myös toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet niiden täytäntöönpanon varmistamiseksi. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Jäsenvaltioiden on otettava huomioon Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset sekä 40 artiklan 3 kohdassa luetellut ei-tyhjentävät perusteet määrittäessä seuraamuksia asetuksen rikkomisista. Data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan d alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset muun muassa määräävät tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia taloudellisia seuraamuksia, joihin voi sisältyä uhkasakkoja ja takautuvia uhkasakkoja, tai panevat vireille oikeudellisia menettelyjä sakkojen määräämiseksi.

Data-asetuksen seuraamuksia koskevat kirjaukset ovat tulkittavissa lähinnä yleislausekkeiksi, jotka jättävät seuraamuksen määrittelyn kansalliselle tasolle. Data-asetus edellyttää sanamuotonsa mukaan taloudellisista seuraamuksista säätämistä, mutta jättää seuraamukset pääosin muilta osin jäsenvaltioiden harkintavaltaan, kunhan vilpittömän yhteistyön periaatteesta juontuvat unionioikeuden täytäntöönpanon yleiset vaatimukset täyttyvät (vastaavuus- ja tehokkuusperiaate sekä suhteellisuusperiaate (Asia C-382/09 kohta 44 ja 45)). Jäsenvaltioiden harkintavallassa on arvioida kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa, mihin säädöksen velvoitteisiin tulee liittää seuraamus, millaiset seuraamukset ovat aiheellisia ja mikä mahdollisten seuraamusmaksujen suuruus olisi. Silloin kun EU-säädös ei edellytä nimenomaan rahanmääräisiä seuraamuksia, kansallisesti on mahdollista säätää myös muusta hallinnollisesta

seuraamuksesta, kuten huomautus, velvoittaminen toiminnan korjaamiseen, toiminnan kieltäminen, rekisteristä poisto tai uhkasakko, jos sitä pidetään kansallisesti kyseisestä rikkomuksesta riittävänä seuraamuksena.

Data-asetukseen ja datanhallinta-asetukseen ei ole kirjattu jäsenvaltiolle nimenomaista harkintavaltaa sen suhteen, voidaanko jäsenvaltion viranomaisille tai julkishallinnon elimille määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja ja missä määrin, kuten esimerkiksi tietosuojasetuksessa ja joissakin muissa EU:n digi- tai data-asetuksissa on tehty. Data-asetuksen 40 artiklan seuraamussääntelyn yleisluonteisuuden on kuitenkin katsottu tosiasiallisesti jättävän jäsenvaltioille tässä suhteessa kansallista liikkumavaraa, jota on perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan käytettävä perustuslailliset reunaehdot huomioiden. Lähtökohtaisesti viranomaiset tai julkishallinnon elimet eivät toimi sellaisissa rooleissa, joita koskisi data-asetuksen seuraamussääntely, mutta tätä ei voida myöskään poissulkea. Data-asetuksen johdanto-osan 25 perustelukappaleen mukaan esimerkiksi datan haltijan käsite ei yleensä kata julkisen sektorin elimiä, mutta siihen voi kuitenkin lukeutua julkisia yrityksiä. Datanhallinta-asetuksen täytäntöönpanossa seuraamussääntely on ulotettu ainoastaan datan välityspalveluntarjoajiin. Viranomainen ei voi Suomessa toimia asetuksen tarkoittamassa välityspalveluntarjoajan roolissa, jolloin niihin ei myöskään voisi ulottaa seuraamusmaksuuhkaa.

Toisin kuin data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa veloitetaan jäsenvaltiot säätämään tiettyjen artikloiden rikkomisen seuraamuksista. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Jäsenvaltioiden on seuraamuksia koskevissa säännöissään otettava huomioon Euroopan datainnovaatiolautakunnan suositukset sekä datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 2 kohdassa luetellut ei-tyhjentävät ja ohjeelliset perusteet seuraamuksia määrättäessä. Muutoin seuraamussääntely kuuluu jäsenvaltion kansalliseen liikkumavaran piiriin, kunhan vilpittömän yhteistyön periaatteesta juontuvat unionioikeuden täytäntöönpanon yleiset vaatimukset täyttyvät (vastaavuus- ja tehokkuusperiaate).

12.4.2 Perustuslakivaliokunnan käytäntö

Perusoikeudet ja niiden rajoittamisen yleiset edellytykset on otettava huomioon myös hallinnollisia seuraamuksia koskevassa sääntelyssä. Tällaisia ovat muun muassa vaatimukset sääntelyn hyväksyttävyydestä ja oikeasuhteisuudesta. Perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyyshaarajan mukaisesti hallinnollisille sanktioille on esitettävä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määrittämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Valiokunta on myös katsonut, että kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Perustuslakivaliokunnan käytännössä seuraamusmaksuja on pidetty lainvastaisesta teosta tai laiminlyönnistä määrättävinä sanktioluonteisina hallinnollisina seuraamuksina. Valiokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (PeVL 12/2019 vp, s. 7-8, PeVL 9/2018 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunnan käytännössä on katsottu, että vaikka perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat sääntelyn täsmällisyyttä koskevat vaatimukset eivät sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, tarkkuuden yleistä vaatimusta ei voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa (esim. PeVL 9/2018 vp, s. 3, PeVL 39/2017 vp, s. 3, PeVL 2/2017 vp, s. 5, PeVL 15/2016 vp, s. 5, PeVL 10/2016 vp, s. 7 ja PeVL 57/2010 vp, s. 2/II). Perustuslakivaliokunta on korostanut, että laissa on tarkkarajaisesti, täsmällisesti ja selkeästi säädettävä maksuvelvollisuuden ja maksun suuruuden perusteista sekä

maksuvelvollisen oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista (PeVL 14/2013 vp, s. 2; PeVL 17/2012 vp, s. 6 ja PeVL 9/2012 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunnan mukaan rikosoikeudellisen lainsäädännön yhteydessä kehitettyä niin sanottua avointa eli blankorangaistussääntelyä koskevat edellytykset koskevat myös hallinnollisia seuraamusmaksuja (PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Valiokunta on pitänyt sääntelyn tällaista täsmentämistä edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 10/2016 vp, s. 7–8).

Sanktioluonteisten hallinnollisten seuraamusten tulee perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan täyttää myös sanktioiden oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset (esim. PeVL 39/2017 vp, s. 3, PeVL 2/2017 vp, s. 5, PeVL 15/2016 vp, s. 5 ja PeVL 28/2014 vp, s. 2/II). Oikeasuhtaisuuden kannalta merkittäviä ovat paitsi säännökset sanktioiden suuruudesta myös säännökset seuraamuksen suuruuden määräytymisessä huomioon otettavista seikoista ja seuraamusmaksun määräämättä jättämisestä (PeVL 12/2019 vp, s. 7). Valiokunnan mielestä myös sääntelyn oikeasuhtaisuuden näkökulmasta on perusteltua, että seuraamusmaksuja koskevissa säännöksissä ilmenee nimenomaisesti niiden määräämisen olevan harkinnanvaraista. Valiokunta on myös käytännössään edellyttänyt, että viranomaisen harkinnan sanktion määräämättä jättämisestä tulee olla sidottua harkintaa siten, että seuraamusmaksu on jätettävä määräämättä laissa säädettyjen edellytysten täytyttyessä (PeVL 46/2021 vp, 17 kohta viittauksineen). Perustuslakivaliokunta on antanut seuraamusmaksujen oikeasuhtaisuuden arvioinnissa merkitystä myös sille, kohdistuvatko maksut luonnolliseen henkilöön (ks. PeVL 37/2021 vp; PeVL 15/2016 vp, s. 5).

Syyttömyysolettama tulee noudatettavaksi myös hallinnollisen sanktion määräämisessä. Keskeinen vaatimus on, että hallinnollinen seuraamusmaksu tulisi kohdistaa nimenomaan rikkomuksen tekijään ja viranomaisen on esitettävä riittävä näyttö seuraamuksen määräämiseksi (PeVL 8/2021 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan hallituksen esitystä EU:n yleistä tietosuojasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi katsonut, ettei seuraamusmaksusääntelyn ulottaminen viranomaistoimintaan olisi ollut sanotussa sääntelykontekstissa valtiosääntöisesti ongelmatonta (PeVL 14/2018 vp, s. 20). Valiokunta viittasi kyseisessä hallituksen esityksessä omaksuttuun kantaan, jonka mukaan viranomaiselle määrättävä hallinnollinen seuraamusmaksu on yleisen oikeusjärjestyksemme kannalta vieras menettely. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota viranomaisia sitovaan hallinnon lainmukaisuusperiaatteeseen ja siihen, että viranomaisten on noudatettava hallinnon yleislakeja. Lisäksi virkamiehen asemaan kuuluu virkavastuu työssä tehdyistä virheistä, ja viranomaisen toiminnasta voidaan tehdä myös hallintokantelu ylemmälle viranomaiselle. Rahamääräisen seuraamuksen vaikutus viranomaisten toimintaan on myös erilaista kuin yksityissektorilla toiminnan budjettisidonaisuuden vuoksi. Viranomaisen on myös kaikissa tilanteissa hoidettava lakisääteiset tehtävänsä (PeVL 14/2018 vp, s. 20). Perustuslakivaliokunta painotti, että viranomaisille määrättävä hallinnollinen seuraamusmaksu olisi tuolloisessa sääntelykontekstissa ollut ongelmallinen myös perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (PeVL 14/2018 vp, s. 20).

Perustuslakivaliokunta on myöhemmin arvioidessaan valtioneuvoston kirjelmää ehdotuksesta niin sanotuksi tekoälyasetukseksi painottanut sen merkitystä, että hallinnollisten sanktioiden osalta tulisi pyrkiä varmistamaan riittävä kansallinen liikkumavara erityisesti sen huomioimiseksi, että Suomessa ei voida määrätä hallinnollisia seuraamusmaksuja viranomaisille, sillä viranomaisille voidaan määrätä ainoastaan rikosoikeudellisia seuraamuksia (PeVL 37/2021 vp, kappale 40).

Perustuslakivaliokunta on painottanut samojen periaatteiden merkitystä digipalveluasetuksen täytäntöönpanon yhteydessä antamassaan lausunnossa, jossa se kehotti liikenne- ja viestintävaliokuntaa varmistumaan siitä, mahdollistaisiko kyseinen asetus joltakin osin kansallista liikkumavaraa viranomaisille ja julkisille elimille määrättävien seuraamusmaksujen suhteen ja edellyttänyt, että asetuksen sen mahdollistaessa seuraamussääntelyä rajataan (PeVL 13/2023 vp, s. 3).

Oikeusturvan kannalta, jos kyse on enimmäistasoltaan suuresta ja ankaruudeltaan huomattavasta seuraamusmaksusta, määräämistoimivalta on aiheellista harkita osoitettavaksi kollegiaaliseen päätöksentekoon (PeVL 37/2021 vp, kohta 38, PeVL 9/2018 vp, HaVM 31/2022 vp). Seuraamustoimivallan osoittamista tuomioistuimelle ei voida pitää muutoksenhaun yksiasteisuuden vuoksi lähtökohtaisesti perusteltuna. Perustuslakivaliokunta on katsonut myös yleistä tietosuoja-asetusta sekä digipalveluasetusta täydentävää lainsäädäntöä arvioidessaan, että seuraamusmaksujen määräämismenettelyn asianmukaisuutta, riippumattomuutta ja puolueettomuutta perustuslain 21 §:n edellyttämällä tavalla turvaa, että seuraamusmaksusta määrääminen kuuluu monijäsenisen elimen toimivaltaan (PeVL 14/2018 vp, s. 19–20 ja PeVL 13/2023 vp, s. 3–4).

12.4.3 Oikeudellinen arvio

12.4.3.1 Johdanto

Liikenne- ja viestintävirastolle säädettäisiin mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu 1. lakiehdotuksen 13-19 §:ssä tarkoitetuista data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen velvoitteiden laiminlyönneistä. Näistä data-asetuksen rikkomista koskevat seuraamusmaksut olisivat kokonaan uusia. Lakiehdotukseen sisältyvä datanhallinta-asetusta koskeva seuraamusmaksusääntely perustuu voimassa olevaan sääntelyyn, joka siirrettäisiin asiallisesti pääasiassa muuttumattomana sähköisen viestinnän palveluista annetusta laista uuteen ehdotettavaan lakiin. Perustuslakivaliokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Hallinnollisen sanktion asiallinen rinnastuminen rikosoikeudelliseen seuraamukseen tarkoittaa sitä, että sääntelyedellytysten on täyttyvä.

12.4.3.2 Hyväksyttävyys ja viimesijaisuus

Data-asetuksen sekä datanhallinta-asetuksen sääntelyn tavoitteena on kehittää edelleen rajattomia digitaalisia sisämarkkinoita sekä ihmiskeskeistä, luotettavaa ja turvallista datayhteiskuntaa ja -taloutta. Nämä tavoitteet kytkeytyvät ainakin perustuslaissa turvattuun yksityiselämän suojaan (10 §) sekä omaisuuden suojaan (15 §). Ne ovat hyväksyttäviä tavoitteita seuraamussääntelylle. Ne niin ikään puoltavat kansallisen liikkumavaran käyttämistä seuraamuksista säättämiseksi.

Ehdotetun seuraamusmaksusääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että säännöksiä noudatetaan ja toiminnan harjoittamiselle asetetut velvoitteet täytetään. Sääntely edesauttaisi yleis- ja erityisestävyyttä. Niiden velvoitteiden osalta, joihin on kansallisesti päädytty liittämään seuraamusmaksun määräämismahdollisuus, ei valvonnan tehokkuuden ja toimivuuden kannalta voida lievempiä seuraamuksia pitää yksin riittävinä ottaen huomioon edellä mainitut hyväksyttävät tavoitteet, data-asetuksen datan saamisen ja jakamisen sekä sen oikeudenmukaisen jakautumisen rooli sekä datanhallinta-asetuksen datan välityspalveluiden keskeinen rooli datatalouden toiminnassa. Hallinnollisen seuraamusmaksun viimesijaisuus on kuitenkin huomioitu, ja valvontaviranomaisella olisi käytettävissään myös lievempiä seuraamuksia ennen seuraamusmaksun määräämistä. Seuraamusmaksun suuruus perustuu aina

kokonaisarviointiin, jossa seuraamusmaksu olisi viimesijainen keino suhteessa muihin samasta rikkomuksesta määrättäviin pienempiin hallinnollisiin seuraamuksiin.

12.4.3.3 Täsmällisyys

Esityksessä säädettäisiin seuraamusmaksun maksuvelvollisuuden ja suuruuden perusteista, maksuvelvollisen oikeusturvasta ja lain täytäntöönpanon perusteista perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla. Esityksen 1. lakiehdotuksessa säädettäisiin laillisuusperiaatteen edellyttämällä riittävän tarkkarajaisesti ja täsmällisesti niistä data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen mukaisista teko- ja laiminlyöntityypeistä, jotka olisi sanktioitu seuraamusmaksulla. Tunnusmerkitöt olisi jaoteltu tekijän mukaan eli sen mukaan, minkä asetuksen mukaisen toimijan velvoitteiden rikkomisesta olisi kyse. Kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi säädetyt sanktioitavat säännökset on yksilöity 4. lakiehdotuksessa.

Ehdotetut pykälät seuraamusmaksusta täyttävät myös blankosäätelylle asetetut kriteerit. Niissä on täsmennetty, mistä data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen artikloiden säännösten rikkomisesta voidaan määrätä seuraamusmaksu, ja ne sisältäisivät asiallisen luonnehdinnan sanktioitavasta teosta. Asetukset eivät kuitenkaan täytä kaikkia blankosäätelylle asetettuja kriteereitä. Asetuksien velvoitteiden tarkkuus vaihtelee eikä niissä ole takaisinviittauksia. Tämä ei sinänsä ole EU-säätelyssä poikkeuksellista. Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti. Suomalaisessa lainsäädännössä ei tule pyrkiä EU-oikeuden kanssa ristiriidassa oleviin ratkaisuihin. (PeVL 12/2019 vp, s. 4 viittauksineen.)

Data-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruuden osalta olisi säädetty maksun enimmäismäärästä. Datanhallinta-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruuden osalta olisi säädetty maksun enimmäis- ja vähimmäismäärästä. Maksun suuruuden perusteista olisi säädetty viittaamalla data-asetuksessa ja datanhallinta-asetuksessa määriteltyihin perusteisiin. Seuraamusmaksun täytäntöönpanon perusteista ehdotetaan säädettäväksi laajentamalla sakon täytäntöönpanosta annetun lain soveltamisalaa.

Seuraamusmaksun määrä perustuisi 1. lakiehdotuksen 22 §:n mukaiseen kokonaisarviointiin. Seuraamusmaksua koskevaan päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla oikeudenkäynnistä hallintoasioissa säädetyssä järjestyksessä. Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta säädettäisiin laajentamalla sakontäytäntöönpanosta annetun lain soveltamisalaa.

Esitetyn seuraamussäätelyn voidaan katsoa täyttävän täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden edellytykset siten, etteivät ne muodosta kohtuuttomia rajoituksia omaisuuden suojaan tai elinkeinovapaudelle.

12.4.3.4 Oikeasuhtaisuus

Data-asetus ei sisällä säännöksiä seuraamusmaksujen suuruudesta, toisin kuin esimerkiksi yleinen tietosuoja-asetus tai digipalveluasetus, vaan seuraamusmaksujen suuruuden määrittäminen kuuluu kansallisen liikkumavaran piiriin. Seuraamusmaksun suuruudesta säätämisessä on huomioitava data-asetuksen merkittävyys EU:n datastrategian toimeenpanossa. Datan liikkuvuuden ja hyödynnettävyyden tulisi kasvaa huomattavasti, jotta data-asetuksen tavoitteet voidaan saavuttaa. Tilannetta voi jossain määrin verrata yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantuloon. Tietosuoja-asetuksessa yritysten näkökulmasta merkittävä muutos olivat sanktiot. Liian alhaiset sanktiot eivät toimi ennaltaehkäisevästi ja riittävänä kannustimena noudattaa asetuksen velvoitteita, etenään suurissa yrityksissä. Vastaavalla tavalla riittävän

suuri seuraamusmaksu edistäisi data-asetuksen tavoitteiden toteutumista. Lähtökohtana seuraamusmaksusta säättämisessä on riittävän yleis- ja myös erityisestävän vaikutuksen lisäksi maksun oikeasuhtaisuus.

Esitykseen sisältyisi useita erityyppisiä ja olennaisuudeltaan eritasoisia velvoitteita, joista seuraamusmaksuja voitaisiin määrätä. Lisäksi seuraamusmaksun määrääminen perustuisi kokonaisharkintaan. Tämän vuoksi yhtenäistä kaikkiin tilanteisiin sopivaa alarajaa ei ole pidetty mahdollisena tai oikeasuhtaisena määrittää. Laissa säädettäisiin vain seuraamusmaksujen enimmäismäärästä, mikä antaisi valvontaviranomaiselle mahdollisuuden tapauskohtaisesti määrätä alhaisempia seuraamusmaksuja vähäisinä pidettävistä laiminlyönneistä, mutta ei asettaisi liian alhaista tasoa vakavammille laiminlyönneille. Datanhallinta-asetuksen osalta kyse on vain yhden tyyppisistä elinkeinonharjoittajista, jolloin omaksuttu sääntelytapa enimmäis- ja vähimmäismäärästä on voitu määrittää.

Ehdotetun seuraamussääntelyn oikeasuhtaisuutta tukee seuraamuksen enimmäismäärän sitominen elinkeinonharjoittajien osalta yrityksen liikevaihtoon. Seuraamusmaksun kohteet saattavat vaihdella pienestä kotimaisesta yrityksestä globaalisti toimiviin erittäin suuriin yrityksiin. Tästä syystä on pidetty tärkeänä säätää sellaisesta seuraamusmaksun enimmäismäärästä, joka ottaa huomioon rikkomukseen syyllistyneen yrityksen toiminnan laajuuden oikeudenmukaisesti. Sama kiinteä enimmäismäärä saattaisi johtaa kohtuuttomaan seuraamusmaksuun pienelle yritykselle eikä toisaalta toimisi varoittavana tai ennaltaehkäisevänä seuraamuksena globaalille jättiyritykselle. Liikevaihtoon pohjautuvan enimmäismäärän on arvioitu parhaiten huomioivan eri kokoiset yritykset.

Luonnollisen henkilön, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, osalta seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi sidottu verotuksen mukaisiin tuloihin. Esityksessä luonnolliselle henkilölle ehdotetaan oikeasuhtaisuuden varmistamiseksi lisäksi euromääräistä enimmäismäärää. Luonnollisia henkilöitä ei ole voitu täysin sulkea seuraamusmaksu-uhan alta pois, sillä ainakin asetuksen tarkoittama käyttäjä sekä kolmas osapuoli voivat olla myös luonnollisia henkilöitä. He voivat yhtä lailla elinkeinonharjoittajien ohella syyllistyä asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomiseen. Luonnolliselle henkilölle voitaisiin määrätä seuraamusmaksu, mikäli hän käyttää teknisen infrastruktuurin puutteita väärin tai paljastaa hänelle luovutetun datan sisältämiä liikesalaisuuksia (ks. jakso 4.2.2.3).

Lisäksi valitun ratkaisun oikeasuhtaisuutta tukisi se, että laissa määritellyt seuraamusmaksun enimmäismäärät olisi porrastettu siten, että asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomisesta voitaisiin määrätä enimmäismäärältään suurempi seuraamusmaksu. Seuraamusmaksujen enimmäismäärät olisi suhteutettu sanktioitavan teon moitittavuuteen ja suojeltavaan oikeushyvään. Asetuksen keskeisten velvoitteiden rikkomiselle olisi perusteltua säätää määrältään korkeampi seuraamusmaksun enimmäismäärä, sillä niiden laiminlyönti merkittävällä tavalla estäisi asetuksen tavoitteiden toteutumista. Pienempi enimmäismäärä ei välttämättä olisi riittävän varoittava erityisesti suurien yritysten kohdalla, kun taas suurempi enimmäismäärä voisi muodostua kohtuuttomaksi eikä olisi linjassa edellä mainittujen muiden keskeisten säädösten kanssa. Liikevaihtoon suhteutettu määrä takaisi sen, että seuraamusmaksun enimmäismäärä on myös isoille yrityksille riittävän suuri ollakseen ennalta estävä, mutta samalla porrastettu enimmäismäärä olisi toiminnan laajuuteen ja rikkomuksen luonteeseen nähden oikeasuhtainen. Luonnollisten henkilöiden osalta tuloihin suhteutettu määrä takaisi sen, että seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi myös suurituloisille riittävän suuri ollakseen ennalta estävä, mutta samalla porrastettu enimmäismäärä olisi rikkomuksen luonteeseen nähden oikeasuhtainen.

Seuraamusmaksun suuruuden oikeasuhtaisuus toteutuisi osaltaan seuraamusmaksun enimmäismäärän porrastamisen myötä. Asetuksen keskeisten velvoitteiden perusteella määrättävien seuraamusmaksujen enimmäismäärä ehdotetaan säädettäväksi muita asetuksen rikkomuksia suuremmaksi, sillä niiden merkittävä laiminlyönti estäisi asetuksen tärkeimpien tavoitteiden toteutumista. Kyse olisi myös elinkeinovapauteen vahvimmin puuttuvien säännösten rikkomisesta. Liikenne- ja viestintäviraston tulisi seuraamusmaksuja määrätessään varmistaa, että sanktio ja sen määrä ovat oikeassa suhteessa tekoon nähden. Esimerkiksi data-asetuksen 4 artiklan 2 kohdan ilmoitusvelvollisuuden vähäisestä rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun olisi oltava pienempi sanktio kuin 3 artiklan 1 kohdan tai 4 artiklan 1 kohdan velvoitteiden rikkomisen osalta määrättävän seuraamuksen. Asetuksen ratiota vasten esimerkiksi datan saataville asettamisen laiminlyönti olisi huomattavasti moitittavampi teko kuin ilmoitusvelvollisuuksiin liittyvät laiminlyönnit varsinkin, jos rikkomuksesta epäillyn toiminta on muutoin asianmukaista.

Elinkeinonharjoittajalle määrättävän seuraamusmaksun enimmäismäärä asetuksen lievempien tekojen sanktioinnissa voisi olla kaksi prosenttia oikeushenkilön seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden vuotuisesta EU:n laajuudesta liikevaihdosta. Liikevaihdolla tarkoitetaan kirjanpitolain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettua liikevaihtoa tai sitä vastaavaa liikevaihtoa. Seuraamusmaksun enimmäismäärän sitominen nimenomaan EU:n laajuiseen liikevaihtoon perustuu data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdan f alakohtaan. Luonnollisen henkilö osalta enimmäismäärä olisi kaksi prosenttia hänelle viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloistaan, mutta kuitenkin enintään 2 000 euroa. Kahdessa prosentissa ja luonnollisen henkilön osalta euromäärässä olisi kyse enimmäismäärästä, mikä jättää viranomaiselle harkintavaltaa yksittäisen maksun suuruudesta päättämiseen. Liikevaihtoon ja veronalaisiin tuloihin suhteutettu määrä takaisi myös osaltaan sen, että maksu olisi oikeasuhtainen.

Keskeisten velvoitteiden osalta seuraamusmaksun enimmäismäärä olisi elinkeinonharjoittajan osalta neljä prosenttia oikeushenkilön seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden vuotuisesta EU:n laajuudesta liikevaihdosta. Luonnollisen henkilön osalta enimmäismäärä olisi neljä prosenttia verotuksen mukaisista tuloista, mutta kuitenkin enintään 4 000 euroa. Säädetyt enimmäismäärät voivat elinkeinonharjoittajien osalta kohota miljooniin euroihin, ja niiden tarkoituksena on ennaltaehkäistä erityisesti suurten monikansallisten yritysten tekemiä rikkomuksia sekä yhtenäistää soveltamiskäytäntöä EU:n tasolla. Luonnollisten henkilöiden osalta neljän prosentin maksu olisi tarpeeksi varoittava ja ennaltaehkäisevä, mutta euromääräinen enimmäismäärä takaisi sen, että suurituloisten seuraamusmaksu ei kohoaisi kohtuuttoman suureksi suhteessa luonnollisen henkilön aiheuttamaan haittaan nähden. Euromääräinen enimmäismäärä tulisi käytännössä sovellettavaksi 100 000 euron vuositulojen kohdalla. Verohallinnon mukaan Suomessa on vuonna 2022 ollut noin 150 000 yli 100 000 euroa ansainnutta. Esimerkiksi liikesalaisuuksien rikkomista koskevassa tilanteessa seuraamusmaksu ei ole ainoa keino puuttua tilanteeseen, vaan myös liikesalaisuuslaki antaa liikesalaisuuksien haltijalle oikeussuojakeinoja tilanteissa, joissa liikesalaisuuksia käytetään tai ilmaistaan oikeudettomasti tai liikesalaisuutta loukkaavia tuotteita tuotetaan, tarjotaan ja saatetaan markkinoille. Koska data-asetuksen velvoitteet koskevat kuitenkin hyvin erilaisia käyttötapauksia ja tilanteita ja voivat koskea myös pienempiä toimijoita tai luonnollisia henkilöitä, olisi oikeasuhtaisuuden kannalta perusteltua, että valvontaviranomaisilla olisi liikkumavaraa porrastaa seuraamusmaksujen suuruutta tapauskohtaisesti.

Neljän prosentin enimmäismäärä olisi linjassa muun voimassa olevan seuraamusmaksusääntelyn kanssa. Se vastaisi esimerkiksi tietosuoja-asetuksessa ja kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa säädettyä tasoa. Yhdenmukaisuus näiden säädösten kanssa on keskeistä siksi, että kuluttajansuojaviranomaiset

voisivat jatkossa esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksun määräämistä myös data-asetuksen tiettyjen säännösten rikkomisesta siten kuin kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa säädetään. Seuraamusmaksu määrättäisiin tietosuojalainsäädännön mukaisesti puolestaan silloin, kun kyse on data-asetuksen soveltamisen yhteydessä tapahtuvasta tietosuojasäännösten rikkomisesta tai laiminlyönnistä. Neljää prosenttia pienempi enimmäismäärä ei välttämättä olisi riittävän varoittava erityisesti suurien yritysten kohdalla, kun taas sitä suurempi enimmäismäärä voisi muodostua kohtuuttomaksi eikä olisi linjassa edellä mainittujen muiden keskeisten säädösten kanssa.

Seuraamusmaksun määrä ei perustu suoraan yrityksen liikevaihtoon tai luonnollisen henkilön verotuksen mukaisiin tuloihin, vaan seuraamusmaksun määrän arvioiminen on kokonaisharkintaa, jossa huomioitavista seikoista säädetään data-asetuksen osalta sen 40 artiklan 3 kohdassa ja datanhallinta-asetuksen osalta 1. lakiehdotuksen 21 §:n 2 momentissa. Ero johtuu siitä, että data-asetuksen perusteella määrättävien seuraamusmaksujen määräämisessä huomioitavat perusteet ovat suoraan sovellettavia. Seuraamusmaksun määrän arvioimisessa huomioitavien seikkojen listaus on käytännössä lähes sama kummankin asetuksen osalta. Kokonaisarvioinnissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi rikkomisen luonne, vakavuus, laajuus ja kesto, rikkojan mahdolliset toimet vahingon lieventämiseksi tai korjaamiseksi, aiemmat rikkomiset, rikkomisen johdosta saadut taloudelliset edut sekä muut raskauttavat tai lieventävät tekijät. Kuluttaja-asiamiehen esityksen perusteella määrättävien seuraamusmaksun määrä ja määräämisen perusteet määräytyisivät data-asetuksen mukaisesti Seuraamusmaksun määräämisestä ja määräämättä jättämisestä koskevista edellytyksistä säädetäisiin puolestaan 1. lakiehdotuksen 22 §:ssä. Sen mukaan seuraamusmaksu voidaan jättää määräämättä muun muassa, jos rikkomus on vähäinen tai seuraamusmaksun määräämisen olisi kohtuutonta.

Seuraamusmaksun määrääminen on luonteeltaan merkittävä hallintotoimi, ja sitä on tarkoitus käyttää vain vakavammissa asetuksen rikkomistilanteissa. 1. lakiehdotuksen 10 §:ssä säädetäisiin Liikenne- ja viestintäviraston muista valvontatoimivaltuuksista, joita voitaisiin käyttää myös seuraamusmaksun sijaan, kuten oikeudesta antaa huomautus tai varoitus tai oikeudesta velvoittaa korjaamaan asetuksen vastaisen menettelyn. Valvontapäätöksen tehosteeksi voitaisiin asettaa uhkasakko tai keskeyttämisuhka.

Seuraamusmaksun määräämisessä yksittäisessä tapauksessa on kyse valvovan viranomaisen harkintavallasta, jota on käytettävä hallintolaissa säädetyn hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti. Viranomaisen valvontatoiminnassa lähtökohtana on, että kun viranomainen harkitsee käytettävissä olevia toimivaltuuksiaan asetuksen rikkomistilanteessa, käytettävän toimivaltuuden tulee olla oikeasuhtainen rikkomiseen nähden. Jos rikkominen jatkuu yhä, viranomainen voisi rikkomuksen luonteesta ja vakavuudesta riippuen ensivaiheessa esimerkiksi velvoittaa päätöksellään palveluntarjoajan korjaamaan toimintansa ja mahdollisesti tehostaa päätöstään uhkasakolla ennen seuraamusmaksun antamista. Data-asetus, datanhallinta-asetus tai nyt ehdotettava laki ei kuitenkaan edellytä, että lievempiä keinoja olisi aina käytettävä ennen seuraamusmaksumenettelyyn ryhtymistä. Kuitenkin selvää on, että viranomaisten valvontatyön lähtökohtana olisi ohjaus ja neuvonta, etenkin kun data-asetus sisältää täysin uudenlaista sääntelyä, josta ei ole aiempaa soveltamiskokemusta.

12.4.3.5 Kaksoisrangaistavuuden kielto, syyttömyysolettama ja itsekriminointisuoja

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa on määritelty kaksoisrangaistavuuden kielto, jonka mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn

mukaisesti. Kiellosta syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta on myös säädetty EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa. Unionin tuomioistuimen mukaan menettelyjen ja seuraamusten päällekkäisyyden mahdollisuus on perusoikeuskirjan 50 artiklan olennaisen sisällön mukainen edellyttäen, ettei kansallisessa säännöstössä sallita menettelyjen aloittamista ja seuraamusten määräämistä samoista teoista saman rikkomisen perusteella tai saman tavoitteen saavuttamiseksi, vaan siinä säädetään yksinomaan, että päällekkäiset menettelyt ja seuraamukset ovat mahdollisia eri säännösten nojalla.

Kaksoisrangaistavuuden kiello kattaa myös samaa tekoa koskevat rangaistusluonteiset hallinnolliset seuraamukset. Unionin tuomioistuimen ratkaisujen perusteella kaksoisrangaistavuuden kiello ei kuitenkaan aina ole esteenä sille, että eri viranomaiset määräävät seuraamusmaksuja samojen tosiseikkojen perusteella eri säädösten perusteella. Kahden hallinnollisen seuraamusmaksun määräämistä samojen tosiseikkojen perusteella on käsitelty etenkin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä (asiat C-117/20 bpost sekä C-151/20 Nordzucker). Ratkaisut koskevat kilpailuoikeutta, mutta niillä voi olla laajempaa merkitystä (ks. asia C-117/20 bpost, 35 kohta). Tapauskohtaisesti on tällöin varmistuttava, että viranomaisten vireille panemilla menettelyillä pyritään toisiaan täydentäviin päämääriin, jotka liittyvät kyseessä olevan saman rangaistavan teon eri ulottuvuuksiin (asia C-117/20 bpost, 50 kohta). Unionin tuomioistuimen ratkaisuissa ei kuitenkaan ole täsmällisiä vaatimuksia viranomaisten toiminnalle. Käytännön näkökulmasta merkitystä on ollut sillä, ovatko päällekkäiset seuraamukset olleet ennakoitavia, ja onko molemmat menettelyt toteutettu riittävän yhteensovitetusti ja ajallisesti lähellä toisiaan (asia C-117/20 bpost, 51 ja 55 kohta; ks. myös A ja B v. Norja [GC], nrot. 24130/11 ja 29758/11, § 130, 15.11.2016). Eri oikeudellisista keinoista yhdessä ei kuitenkaan saa aiheutua asianomaiselle henkilölle kohtuutonta rasitetta (mukaan lukien ensimmäisen seuraamuksen huomioiminen toista määrättäessä) ja määrättyjen seuraamusten kokonaismäärän on vastattava rikkomisten vakavuutta (asia C-117/20 bpost, 49 ja 51 kohta).

Kaksoisrangaistavuuden kiello suhteessa rikoslainsäädäntöön on huomioitu ehdotettavan lain 22 §:ssä siten, että hallinnollista seuraamusmaksua ei voitaisi määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voitaisi määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

Kaksoisrangaistavuuden kiellon soveltumista tulee harkita hallinnollisten seuraamusten näkökulmasta esimerkiksi silloin, kun kyse on myös henkilötietojen käsittelystä ja toimijan epäillään rikkoneen sekä Liikenne- ja viestintäviraston valvomaan data-asetusta tai datanhallinta-asetusta että tietosuojavaltuutetun valvoman yleisen tietosuoja-asetuksen säännöksiä. Data-asetus ja datanhallinta-asetus eivät rajoita tietosuojasääntelyä tai vaikuta tietosuojaviranomaisen toimivaltuuksiin. Lisäksi asetusten tavoitteet voivat olla osittain päällekkäisiä yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa. Tästä syystä päällekkäisten menettelyjen mahdollisuutta eri säännösten nojalla ei voida täysin sulkea pois.

Hallinnollisten seuraamuksien osalta kaksoisrangaistavuuden kielloa koskevaa säännöstä ei ehdoteta. Jatkovalmistelussa on harkittu sitä, ettei Liikenne- ja viestintävirasto saisi määrätä seuraamusmaksua, jos sama asia on vireillä tietosuojavaltuutetun toimistossa. Tarkoituksena olisi ollut välttää tilanne, jossa kaksoisrangaistavuuden kiello tosiasiallisesti rajoittaisi tietosuojavaltuutetun mahdollisuutta käyttää toimivaltaansa. Unionin tuomioistuimen ratkaisujen perusteella kaksoisrangaistavuuden kiello ei välttämättä koske kaikkia samojen tosiseikkojen perusteella määrättyjä seuraamusmaksuja yllä kuvatusti. Tietosuojavaltuutettua koskeva säännös olisi vaikea kirjoittaa kattavaksi ja se voisi johtaa virheelliseen päätelmään siitä, että yleistä tietosuoja-asetusta voisi valvoa muu kuin tietosuojavaltuutettu.

Kaksoisrangaistavuuden kieltö on voimassa yleisenä oikeusperiaatteena, eikä siitä ole välttämätöntä säätää erikseen. Esityksen 1. lakiehdotuksen 4 §:ssä on säädetty Liikenne- ja viestintäviraston velvollisuudesta toimia yhteistyössä tietosuojavaltuutetun kanssa. Tapauskohtaisesti on viranomaisyhteistyöllä varmistettava kaksoisrangaistavuuden kiellon toteutuminen myös hallinnollisessa seuraamusmenettelyssä.

Esityksessä ehdotetaan syyksiluettavuuden edellytykseksi tahallisuutta tai tuottamusta. Tässä on huomioitu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössään viime aikoina omaksuma kanta, jossa on korostettu sanktoidun käyttäytymisen kytkentää tahallisuuteen tai tuottamukseen (esim. PeVL 9/2018 vp). Esitys olisi ongelmaton syyttömyysolettaman kannalta, koska siinä ei säädetä tuottamuksesta riippumattomasta vastuusta.

Itsekriminointisuoja koskee rikoksesta epäillyn henkilön oikeutta kieltäytyä myötävaikuttamasta häntä koskevan rikosepäilyn selvittämiseen. Itsekriminointisuoja on otettu huomioon 1. lakiehdotuksen 11 §:ssä, jossa säädetään siitä, että uhkasakkoa ei saa asettaa luonnolliselle henkilölle 5 §:ssä tarkoitetun tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi, jos henkilöä on aiheutta epäillä rikoksesta ja tiedot liittyvät rikosepäilyn kohteena olevaan asiaan.

12.4.3.6 Seuraamusmaksu viranomaiselle

Data-asetuksen mukainen seuraamusmaksu voidaan asetuksen velvoitteen ja sen rikkomuksen luonteesta riippuen kohdistaa sekä luonnolliseen henkilöön että oikeushenkilöön. Datanhallinta-asetuksen mukaista seuraamusmaksua ei voida kohdistaa luonnolliseen henkilöön.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on yllä aiemmin kuvatusti tähän asti katsottu, että Suomessa viranomaisille tai muille julkisille elimille ei lähtökohtaisesti voida määrätä hallinnollisten seuraamusmaksuja. Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, jättääkö EU-asetus kansallista liikkumavaraa tämän suhteen. Data-asetukseen ei EU-valmistelun aikana asetukseen sisällytetty säännöstä, jonka mukaan jäsenvaltio voisi kansallisesti säätää siitä, ettei seuraamusmaksuja voida määrätä viranomaiselle. Jatkovalmistelussa on kuitenkin arvioitu, että data-asetuksen melko yleisluonteinen seuraamussääntely jättää kansallista liikkumavaraa viranomaisille määrättävien seuraamusmaksujen suhteen.

Esityksen 1. lakiehdotuksen 22 §:ssä säädettäisiin, että seuraamusmaksua ei voida määrätä valtion viranomaiselle, valtion liikelaitokselle, kunnalliselle viranomaiselle, kuntayhtymälle, hyvinvointialueelle, hyvinvointiyhtymälle, itsenäiselle julkisoikeudelliselle laitokselle, eduskunnan virastolle, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle tai Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille tai muille elimille. Seuraamusmaksujen ulkopuolelle suljettavien yhteisöjen lista vastaa esimerkiksi tietosuoja-asetuksen ja tekoälyasetuksen täytäntöönpanossa käytettyä sääntelytapaa. Seuraamusmaksuja voitaisiin tämän määritelmän puitteissa määrätä julkisomisomisteisille yrityksille.

Esityksen valmisteluvaiheessa on ollut tiedossa, että tietosuoja-asetuksen osalta on käynnissä selvitys, jossa arvioidaan mahdollisuutta laajentaa seuraamusmaksu-uhkaa viranomaisiin. On mahdollista, että perustuslakivaliokunta arvioi tulevaisuudessa tätä kysymystä uudelleen. Toistaiseksi perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö kuitenkin puoltaa sitä, että lainsäädännössä suljetaan pois mahdollisuus määrätä seuraamusmaksuja viranomaisille ja muille julkisille elimille silloin, kun se on kansallisen liikkumavaran puitteissa mahdollista.

12.4.3.7 Oikeusturva

Ehdotettavan lain nojalla säädettyjen seuraamusten määräämisessä noudatettaisiin perustuslaissa tarkoitettuja hyvän hallinnon takeita. Liikenne- ja viestintäviraston seuraamusmaksupäätöksen kohde voisi hakea muutosta valittamalla seuraamusmaksun määräämistä koskevasta päätöksestä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisesti. Esityksen 4. lakiehdotuksen mukaan määrättävissä seuraamusmaksuissa noudatettaisiin kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettua lakia. Sen mukaan seuraamusmaksun määrää markkinaoikeus kuluttaja-asiamiehen esityksestä. Seuraamusmaksusta päättäisi siten riippumaton tuomioistuin. Markkinaoikeuden seuraamusmaksua koskevaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Asiassa ei tarvita valituslupaa. Seuraamusmaksua koskeva päätös olisi täytäntöönpanokelpoinen vasta lainvoimaisena, minkä on arvioitu osaltaan turvaavan oikeusturvajärjestelyiden asianmukaisuutta (PeVL 4/2004 vp, s. 7–8).

Perustuslakivaliokunta on katsonut perustuslain 21 §:ssä säädettyjen oikeusturvan ja asianmukaisen menettelyn takeiden merkityksen korostuvan sitä enemmän, mitä ankarammasta seuraamuksesta on kysymys (PeVL 14/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on katsonut, että seuraamusmaksujen määräämistoimivalta on aiheellista osoittaa kollegiaaliseen päätöksentekoon silloin, kun seuraamusmaksu on suuri ja sanktio siten ankara (PeVL 12/2019 vp, s. 7). Suuren seuraamuksen rajaa ei ole määritelty, ja käytännössä säädetyt enimmäisrajat vaihtelevat.

Esityksen 1. lakiehdotuksen mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voisi määrätä data-asetuksen velvoitteiden rikkomisen perusteella liikevaihtoon perustuvia seuraamusmaksuja, joiden määrä voi muodostua huomattavaksi. Oikeusturvasyistä on pidetty asianmukaisena ohjata määrältään huomattavat seuraamukset monijäsenisessä toimielimessä ratkaistaviksi. Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 7 a §:n mukaan Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion tehtävänä on määrätä viraston toimivaltaan kuuluva seuraamusmaksu silloin, kun se on suuruudeltaan yli 100 000 euroa. Esityksen valmistelussa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi tai resurssitehokkaaksi perustaa uutta seuraamuskollegiota. Liikenne- ja viestintäviraston seuraamuskollegion toimivallalle asetettua 100 000 euron rajaa on pidetty myös data-asetuksen ja datanhallinta-asetuksen perusteella määrättävien seuraamusmaksujen kannalta tarkoituksenmukaisena. Data-asetuksen kansallisessa valmistelussa on katsottu, että asetuksen yhteydessä määrättävät seuraamusmaksut kohdistuvat lähtökohtaisesti oikeushenkilöihin ja näiden taloudellisen toiminnan yhteydessä tekemiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin. Tällaisten toimijoiden kohdalla seuraamusmaksun suhteellinen vaikutus toimijan taloudelliseen tilanteeseen on lievempi.

Datanhallinta-asetuksen perusteella määrättävien seuraamusmaksujen enimmäismäärä on selvästi alhaisempi, enintään 100 000 euroa, joten niiden määräämiseen ei ole katsottu liittyvän samanlaista korostunutta oikeusturvan tarvetta eivätkä ne kuulu seuraamuskollegion toimivaltaan. Edellä esitetyillä perusteilla lakiehdotukset täyttävät perustuslain asettamat vaatimukset, ja lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

12.5 Eduskunnan ja ylimpien laillisuusvalvojien asema

12.5.1 Kansallinen liikkumavara

Data-asetuksen soveltamisala määritellään asetuksen 1 artiklassa. Data-asetuksen soveltaminen perustuu pitkälti data-asetuksen mukaisiin rooleihin. Soveltamisalaan kuuluvat muun muassa unionin markkinoille saatettujen verkkoon liitettyjen tuotteiden valmistajat, näiden tuotteiden

tai niihin liittyvien palvelujen käyttäjät, datanhaltijat, datan vastaanottajat ja julkisen sektorin elimet. Julkisen sektorin elimellä tarkoitetaan data-asetuksen 2 artiklan mukaan jäsenvaltioiden kansallisia viranomaisia, alue- tai paikallisviranomaisia ja jäsenvaltioiden julkisoikeudellisia laitoksia tai yhden tai useamman tällaisen viranomaisen tai laitoksen muodostamia yhteenliittymiä.

Data-asetuksen 1 artiklasta jää epäselväksi, onko asetusta ollut tarkoitus soveltaa myös eduskunnan ja ylimpien laillisuusvalvojien toimintaan. Data-asetus ei sisälly tätä koskevaa nimenomaista poikkeusta tai liikkumavaraa. Data-asetuksen 1 artiklan 6 kohta sisältää kuitenkin yleisemmän rajauksen, jonka mukaan asetusta ei muun muassa sovelleta aloihin, jotka eivät kuulu unionin lainsäädännön soveltamisalaan. Saman kohdan mukaan data-asetus ei vaikuta jäsenvaltioiden yleistä turvallisuutta, puolustusta ja kansallista turvallisuutta koskevaan toimivaltaan riippumatta siitä, minkä tyyppisiä elimiä jäsenvaltiot ovat valtuuttaneet suorittamaan näitä tehtäviä. Asetus ei vaikuta myöskään tulli- ja verohallintoa eikä kansanterveyttä tai kansalaisten turvallisuutta koskevaan jäsenvaltioiden toimivaltaan. Näiden rajoitusten voidaan katsoa sisältävän eduskunnan toimintaan liittyvää liikkumavaraa, sillä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on katsottu, että eduskunnan valtiopäivätoiminta ei kuulu unionin oikeuden soveltamisalalle. Perustuslakivaliokunta edellytti EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentävän lainsäädännön yhteydessä, että eduskunnan valtiopäivätoiminta rajataan pois lain soveltamisalasta, jotta esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksikössä (PeVL 14/2018 vp).

Datanhallinta-asetuksen kohde ja soveltamisala määritellään asetuksen 1 artiklassa. Artiklan 1 kohdan mukaan asetuksessa vahvistetaan a) edellytykset, jotka koskevat julkisen sektorin hallussa olevien tiettyjen datan luokkien uudelleenkäyttöä unionissa (2 luku); b) datan välityspalvelujen tarjoamista koskevat ilmoitus- ja valvontapuitteet (3 luku); c) vapaaehtoisen rekisteröitymisen puitteet yhteisöille, jotka keräävät ja käsittelevät altruistisiin tarkoituksiin saataville annettua dataa (4 luku); ja d) kehys Euroopan datainnovaatiolautakunnan perustamiselle (6 luku). Datan hyödyntämisestä säädetään jo useassa muussa EU-säädöksessä. Siksi artiklan 2–5 kohdassa säädetään asetuksen suhteesta muuhun sääntelyyn. Asetus ei velvoita julkisen sektorin elimiä sallimaan datan uudelleenkäyttöä eikä vapauta julkisen sektorin elimiä unionin tai kansallisen lainsäädännön mukaisista salassapitovelvoitteistaan. Asetus ei rajoita a) unionin tai kansallisen lainsäädännön sellaisten erityisten säännösten soveltamista, jotka koskevat tiettyihin datan luokkiin pääsyä tai niiden uudelleenkäyttöä, erityisesti virallisiin asiakirjoihin tutustumisen ja niiden julkistamisen osalta; ja b) unionin tai kansallisen lainsäädännön mukaisten julkisen sektorin elinten sellaisten velvoitteiden soveltamista, jotka koskevat datan uudelleenkäytön sallimista, eikä muiden kuin henkilötietojen käsittelyyn liittyvien vaatimusten soveltamista. Julkisen sektorin elimellä tarkoitetaan datanhallinta-asetuksen 2 artiklan mukaan valtion viranomaisia, alue- tai paikallisviranomaisia, julkisoikeudellisia laitoksia tai yhden tai useamman tällaisen viranomaisen tai julkisoikeudellisen laitoksen muodostamia yhteenliittymiä.

Datan välityspalvelujen tarjoajat ja data-altruismiorganisaatiot kuuluvat datanhallinta-asetuksen soveltamisalaan.

Datan välityspalvelulla tarkoitetaan palvelua, jonka tarkoituksena on luoda kaupallisia suhteita datan jakamista varten yhtäältä määrältään ennalta määrittämättömien rekisteröityjen ja datan haltijoiden ja toisaalta datan käyttäjien välillä teknisin, oikeudellisin tai muin keinoin, mukaan lukien rekisteröityjen oikeuksien käyttäminen henkilötietojen osalta. Datan välityspalveluita eivät kuitenkaan ole a) palvelut, joilla saadaan dataa datan haltijoilta ja joilla yhdistellään, rikastetaan tai muunnetaan dataa tarkoituksena tuottaa siihen merkittävää lisäarvoa, ja lisensoidaan tuloksena olevan datan käyttö datan käyttäjille luomatta kaupallista suhdetta datan

haltijoiden ja datan käyttäjien välille, b) palvelut, joilla pääasiassa välitetään tekijänoikeudella suojattua sisältöä, c) palvelut, joita käyttää yksinomaan yksi datan haltija mahdollistaakseen hallussaan olevan datan käytön tai joita käyttää usea oikeushenkilö suljetussa ryhmässä, mukaan lukien toimittaja- tai asiakassuhteet taikka sopimusperusteinen yhteistyö, erityisesti sellainen toiminta, jonka päätavoitteena on varmistaa esineiden internetiin liitettyjen esineiden ja laitteiden toiminnot eivätkä d) datan välityspalvelut, joita julkisen sektorin elimet tarjoavat ja joilla ei pyritä luomaan kaupallisia suhteita.

Komissio on tulkintakannanotoissaan katsonut, että datan välityspalvelu ei voi olla viranomainen. Näin ollen eduskunta tai eduskunnan virasto ei voisi toimia asetuksessa tarkoitettuna välityspalvelun tarjoajana eikä tulla sen osalta asetuksen soveltamisalan ja viranomaisvalvonnan piiriin, eikä tältä osin ole kansallista liikkumavaraa.

Data-altruismilla tarkoitetaan sellaista datan jakamista, joka perustuu rekisteröidyn pyyteettömästi antamaan suostumukseen käsitellä itseään koskevia henkilötietoja, tai muiden datan haltijoiden lupaa sallia muiden kuin henkilötietojensa käyttö pyrkimättä saamaan tai saamatta palkkiota, joka ylittää kyseisen datan saataville asettamisesta aiheutuviin kustannuksiin liittyvän korvauksen, tarvittaessa kansallisessa lainsäädännössä säädettyihin yleisen edun mukaisiin tarkoituksiin, kuten terveydenhuollon, ilmastonmuutoksen torjunnan, liikkuvuuden parantamisen, virallisten tilastojen kehittämisen, tuottamisen ja jakelun helpottamisen, julkisten palvelujen tarjonnan kehittämisen ja julkisen päätöksenteon tarkoituksiin tai yleisen edun mukaisiin tieteellisiin tutkimustarkoituksiin. Datanhallinta-asetuksessa säännellään vapaaehtoisesta rekisteröitymisestä yhteisöille, jotka keräävät ja käsittelevät altruistisiin tarkoituksiin saataville annettua dataa. Jos eduskunta tai eduskunnan virasto rekisteröityisi asetuksessa tarkoitetuksi data-altruismiorganisaatioksi, se tulisi datanhallinta-asetuksen 4 luvun tai kansallisen lain viranomaisvalvonnan piiriin eikä tältä osin ole nimenomaista kansallista liikkumavaraa.

12.5.2 Eduskunnan asema ja ylimpien laillisuusvalvojien riippumattomuus

Perustuslain 2 §:n 1 momentin mukaan valtiolta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Eduskunnan toiminta voidaan jakaa perustuslaissa ja eduskunnan työjärjestyksessä säänneltyyn valtiopäivätoimintaan ja eduskunnan virastojen suorittamaan hallintotoimintaan. Perustuslakivaliokunnan mukaan eduskunnan valtiosääntöinen asema merkitsee myös sitä, ettei eduskunnan valtiopäivätoiminta voi olla ulkopuolisen valvonnan kohteena, vaan eduskunnan toiminnan laillisuusvalvonta on säädetty perustuslaissa tyhjentävästi eduskunnan omien elinten, eduskunnan puhemiehen ja perustuslakivaliokunnan, tehtäväksi (PeVL 14/2018 vp, s. 10–11). Perustuslakivaliokunnan mielestä lähtökohtaista estettä ei ole sille, että hallintoa koskevat yleislait ulotetaan koskemaan eduskunnan virastoja (ks. PeVL 43/1998 vp, s. 6/II).

Lausunnossaan hallituksen esityksessä koskien kyberturvallisuusdirektiivin (NIS2-direktiivi) täytäntöönpanoa (PeVL 62/2024 vp) perustuslakivaliokunta katsoi kuitenkin, että erityisesti eduskunnan kanslian sisällyttäminen kokonaisuudessaan lain soveltamisalaan on valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista. Eduskunnan kanslia on kiinteä osa eduskunnan organisaatiota, eikä sitä voida erottaa eduskunnan toiminnasta ylimpänä valtioelimenä. Vastaavia eduskunnan toimintaan liittyviä näkökohtia voidaan esittää myös eduskunnan muista virastoista. Valiokunta edellytti, että ehdotettua lakia muutetaan siten, ettei tiedonhallintalain 4 a lukua sovelleta eduskunnan virastoihin, jotta laki voitaisiin käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin pitänyt perustuslain 2 §:n kannalta ongelmallisena sääntelyä, jossa eduskunnan virastojen tietohallinta olisi osoitettu valtiovarainministeriön ohjauksen piiriin. Valiokunnan mukaan kysymys oli viime kädessä

perustuslain 2 §:ään palautuvasta valtiojärjestyksen perusteisiin kuuluvasta institutionaalisesta ratkaisusta, jossa lainsäädäntövaltaa käyttävä ja valtionaloudesta päättävä eduskunta on ylimpänä valtioelimenä erotettu hallitusvaltaa käyttävästä valtioneuvostosta. Tämän perusratkaisun vastaista olisi valiokunnan mielestä selvästi ollut sellainen tilanne, jossa valtiovarainministeriö ohjaisi eduskunnan virastojen tietohallintoa. Sen vuoksi tavallisen lain säätämisjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä oli valiokunnan tuolloin ottaman kannan mukaan, että eduskunnan virastot ja laitokset poistettiin lakiehdotuksen soveltamisalasta (PeVL 46/2010 vp, s. 5).

Esityksen valmistelussa ei ole voitu poissulkea sitä, että eduskunnan virastot tai ylimmät laillisuusvalvojat voisivat tulevaisuudessa toimia ainakin data-asetuksen tarkoitamina käyttäjinä, jotka kuuluisivat asetuksen soveltamisen piiriin. Vastaavasti ne voitaisiin katsoa data-asetuksen melko laajan julkisen sektorin elimen määritelmän piiriin kuuluviksi. Eduskunta tai eduskunnan virasto ei voisi toimia datanhallinta-asetuksessa tarkoitettuna välityspalvelun tarjoajana eikä tulla sen osalta asetuksen soveltamisalan ja viranomaisvalvonnan piiriin. Eduskunnan virasto voisi harjoittaa datanhallinta-asetuksessa tarkoitettua altruistista toimintaa. Yhteisö, joka harjoittaa altruistista toimintaa ei kuitenkaan automaattisesti tule viranomaisvalvonnan piiriin, vaan sen on haettava rekisteröintiä datanhallinta-asetuksen mukaisesti. Data-altruismiorganisaatioihin ei siis kohdisteta valvontaa ja seuraamuksia, mikäli ne eivät hae asetuksen mukaisesti rekisteröintiä.

Esityksessä perustuslakivaliokunnan lausunnot on huomioitu siten, että esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:ssä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Soveltamisalasta rajattaisiin ensinnäkin pois eduskunnan valtiopäivätoiminta ja eduskunnan kanslia. Toiseksi muut eduskunnan virastot rajattaisiin pois lain soveltamisalasta, jos niiden data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen piiriin kuuluvalla toiminnalla on keskeinen yhteys eduskunnan valtiopäivätoimintaan. Eduskunnan virastojen sisällyttämiseen lain soveltamisalaan liittyy kuitenkin epävarmuuksia. Eduskunnan virastojen toimintaa ei ole kaikissa tapauksissa mahdollista erottaa eduskunnan valtiopäivätoiminnasta. Eduskunnan virastoihin kohdistettavan valvonnan riskinä olisi, että valvonta kohdistuisi samalla eduskunnan valtiopäivätoimintaan, jonka ei katsota kuuluvan unionin oikeuden soveltamisalaan. Ehdotetulla säännöksellä pyritäisiin turvaamaan yhtäältä se, ettei eduskunnan toiminta ylimpänä valtioelimenä vaarannu siihen kohdistettavan viranomaisen valvonnan johdosta ja toisaalta se, että EU-oikeuden tehokas täytäntöönpano voitaisiin varmistaa myös eduskunnan virastojen toiminnassa. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua ”keskeistä yhteyttä eduskunnan valtiopäivätoimintaan” olisi arvioitava tapauskohtaisesti kunkin eduskunnan viraston osalta erikseen. Ehdotettavan lain mukaan eduskunnan virastoille ei voitaisi määrätä seuraamusmaksuja, mutta kyseisiin virastoihin voitaisiin sen sijaan kohdistaa muita valvontatoimenpiteitä siltä osin kuin ne kuuluvat lain soveltamisalaan.

Perustuslain mukaan ylimpien laillisuusvalvojien yleisenä laillisuusvalvontatehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisöjen työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Perustuslain 117 §:n mukaan oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen virkatoimien lainmukaisuuden tutkimisesta, syytteen nostamisesta heitä vastaan lainvastaisesta menettelystä virkatoimessa sekä tällaisen syytteen käsittelystä on voimassa, mitä 114 ja 115 §:ssä valtioneuvoston jäsenestä säädetään. Säännösten nojalla ylimpien laillisuusvalvojien virkatoimien lainmukaisuuden tutkiminen ja niiden toiminnan valvonta on siten suoraan perustuslaissa säädetty eduskunnan ja sen perustuslakivaliokunnan tehtäväksi. Perustuslain sääntely on perustuslakivaliokunnan mielestä tarkoitettu tyhjentäväksi, ja se korostaa ylimpien laillisuusvalvojien toiminnan riippumattomuutta erityisesti suhteessa valvottaviin viranomaisiin (PeVL 14/2018 vp, s. 12).

Perustuslakivaliokunta katsoi EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentävän lainsäädännön käsittelyn yhteydessä, että perustuslain 2 ja 3 §:ssä säädettyjen valtiollisten tehtävien jaon ja valtioelinten välisten toimivaltasuhteiden kannalta ei lähtökohtaisesti ole perusteltua, että valtioneuvoston alaiseen hallintoon kuuluva viranomaislain voisi valvoa eduskunnan tai eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa (PeVL 14/2018 vp, s. 12). Valiokunta katsoi, että ylimpien laillisuusvalvojien valtiosääntöinen asema ja tehtävät sekä laillisuusvalvonnan valtiosääntöinen kokonaisuus eivät mahdollistaneet asteellisesti alemman tietosuojavaltuutetun ylimpiin laillisuusvalvojiin kohdistuvaa valvontaa, ja tällaisen rajauksen oli ilmeistä tietosuojalain säännöksistä nimenomaisesti. Tietosuojalakiehdotusta oli muutettava siten, että ylimpien laillisuusvalvojien harjoittamaan laillisuusvalvontaan ei kohdistu tietosuojalain tarkoitetun valvontaviranomaisen valvontatoimivaltaa.

Edelleen perustuslakivaliokunta kiinnitti lausunnossaan (PeVL 14/2018 vp, s. 14) huomiota siihen, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEU) 4 artiklan 2 kohdan mukaan unioni kunnioittaa jäsenvaltioiden tasa-arvoa perussopimuksia sovellettaessa sekä niiden kansallista identiteettiä, joka on olennainen osa niiden poliittisia ja valtiosääntöä rakenteita, myös alueellisen ja paikallisen itsehallinnon osalta. Valiokunnan käsityksen mukaan säännös ilmentää lähtökohtaa siitä, ettei EU:n aineellisen oikeuden voi katsoa kyseenalaistavan jäsenvaltioiden valtiosääntöistä institutionaalista julkisen vallankäytön rakennetta. Valiokunnan käsityksen mukaan kansallista valtiosääntöä rakenteisiin kiinnittyvää identiteettiä koskeva sopimusmääräys voi kuitenkin muodostaa vain kapeasti sovellettavissa olevan oikeasuhtaisen perusteen poiketa EU-oikeuden täysimääräisestä soveltamisesta. Valiokunnan mukaan EU-tuomioistuimien on asiassa Sayn-Wittgenstein v. Landeshauptmann von Wien (C-208/09, k. 92) tarkastellut SEU 4 artiklan 2 kohdan tarkoittamaa kansallista valtiosääntöidentiteetin kunnioittamista nimenomaan oikeasuhtaisuuden kannalta. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan oikeasuhtaisuusarviossa oli olennaista, ettei käsillä olevassa tilanteessa ollut kyse aineellisesta ristiriidasta perustuslain sisällön ja EU:n oikeuden välillä, vaan siitä, että unionin oikeus johtaa sellaiseen ristiriitaan Suomen perustuslain institutionaalisten ratkaisujen kanssa, jota säädöksellä ei ole nimenomaisesti tavoiteltu. Valiokunnan mielestä olennaista oli, että ylimpien laillisuusvalvojien osalta tehtävät soveltamisalan rajaukset eivät vaaranna EU-säädöksen tavoitteita. Viimekätinen toimivalta SEU 4 artiklan 2 kohdan, asetuksen sekä näiden keskinäisen suhteen tulkintaan on EU-tuomioistuimella. Valiokunta kuitenkin katsoi, että kun tulkinta oli tältä osin vielä epäselvä, hallituksen esityksessä ei esitetty riittäviä EU-oikeudellisia perusteita viranomaisen valvontavallan ulottamiseen ylimpiin laillisuusvalvojiin.

Esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:ssä perustuslakivaliokunnan näkemykset on huomioitu myös siten, että lakia ei sovellettaisi eduskunnan oikeusasiamieheen eikä valtioneuvoston oikeuskansleriin. Kyseinen säännös merkitsisi sitä, ettei eduskunnan oikeusasiamieheen tai valtioneuvoston oikeuskansleriin voitaisi kohdistaa ylimpiä laillisuusvalvojia alemman asteisten viranomaisten valvontaa tai näiden määräämiä seuraamuksia. Data-asetus ei aseta ainakaan nimenomaista estettä rajata ylimmät laillisuusvalvojat ehdotettavan lain mukaisen viranomaisvalvonnan ja seuraamusten määräämisen ulkopuolelle. Soveltamisalan raja ei vaarantaisi asetuksen valvonnan keskeisiä tavoitteita tai valvonnan tehokkuutta. SEU 4 artiklan 2 kohdan ja data-asetuksen keskinäisen suhteen osalta tulkinta on epäselvä vastaavin perustein kuin perustuslakivaliokunta on todennut tietosuojalain säätämisen yhteydessä.

Ponsi

Koska data-asetuksessa ja datanhallinta-asetuksessa on säännöksiä, joita ehdotetaan täydennettäväksi lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tässä laissa annetaan datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2023/2854 (datasäädös), jäljempänä *data-asetus*, ja eurooppalaisen datan hallinnoinnista ja asetuksen (EU) 2018/1724 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2022/868 (*datanhallinta-asetus*) täydentävät säännökset.

Tätä lakia sovelletaan data-asetuksen 1 artiklan ja datanhallinta-asetuksen 1 artiklan soveltamisalan mukaisesti, lukuun ottamatta datanhallinta-asetuksen II lukua ja siihen liittyviä viranomaistehtäviä. Tätä lakia ei sovelleta eduskunnan valtiopäivätoimintaan eikä eduskunnan kansliaan. Lakia ei sovelleta muihin eduskunnan virastoihin, jos niiden mainittujen asetusten soveltamisalaan kuuluvalla toiminnalla on keskeinen yhteys eduskunnan valtiopäivätoimintaan. Lakia ei myöskään sovelleta eduskunnan oikeusasiamieheen eikä valtioneuvoston oikeuskansleriin.

Elinkeinotoimintaan liittyvien liikesalaisuuksien sekä teknisten ohjeiden suojasta säädetään liikesalaisuuslaissa (595/2018).

Todistelun turvaamisesta liikesalaisuuslaissa tarkoitetun liikesalaisuuden tai teknisen ohjeen oikeudettomaan käyttöön tai ilmaisemiseen perustuvan vahingon korvaamista tai liikesalaisuuslain 8 §:ssä tarkoitetun kiellon määrittämisestä koskevassa asiassa säädetään todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetussa laissa (344/2000).

2 §

Datakoordinaattori ja muut toimivaltaiset viranomaiset

Data-asetuksen 37 artiklassa tarkoitettuna datakoordinaattorina Suomessa toimii Liikenne- ja viestintävirasto.

Liikenne- ja viestintävirasto on valvonnasta vastaava data-asetuksen 37 artiklassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, jollei 3 §:stä muuta johdu. Muita toimivaltaisia viranomaisia data-asetuksen valvonnassa ovat kuluttaja-asiamies sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto.

Liikenne- ja viestintävirasto edistää data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdassa tarkoitettua yritysten ja yhteisöjen datalukutaitoa sekä seuraa e alakohdassa tarkoitettua datan saataville asettamiseen ja käyttöön liittyvää kehitystä.

Liikenne- ja viestintävirasto sertifioi data-asetuksen 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti Suomeen sijoittuneet tuomioistuinten ulkopuoliset riidanratkaisuelimet.

Liikenne- ja viestintävirasto toimii datanhallinta-asetuksen 13 ja 23 artiklassa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena.

3 §

Kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimivalta

Data-asetuksen 37 artiklan mukainen valvonnasta vastaava toimivaltainen viranomainen on kuluttaja-asiamies mainitun asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdan osalta, jos kyse on tietojen antamisesta elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto edistää data-asetuksen 37 artiklan 5 kohdan a alakohdassa tarkoitettua kuluttajien datalukutaitoa.

Kuluttaja-asiamiehen eräistä toimivaltuuksista säädetään kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa (566/2020). Kuluttaja-asiamiehen tehtävien tärkeysjärjestyksestä säädetään Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetussa laissa (661/2012).

4 §

Yhteistyö viranomaisten välillä

Liikenne- ja viestintäviraston, kuluttaja-asiamiehen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston on data-asetuksen ja tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan toimittava yhteistyössä tietosuojavaltuutetun ja muiden asianomaisten viranomaisten kanssa.

Kuluttaja-asiamiehen on ilmoitettava Liikenne- ja viestintävirastolle, jos se vastaanottaa ilmoituksen, joka koskee data-asetuksessa säädettyjen velvoitteiden rikkomista, ja se katsoo tarpeelliseksi ottaa asian tutkittavakseen.

2 luku

Viranomaisten tutkintamenettely ja valvontatoimenpiteet

5 §

Tiedonsaantioikeus

Liikenne- ja viestintäviraston tiedonsaantioikeuksista data-asetuksen, datanhallinta-asetuksen ja tämän lain noudattamisen todentamiseksi säädetään data-asetuksen 37 artiklan 14 kohdassa ja datanhallinta-asetuksen 14 artiklan 2 kohdassa ja 24 artiklan 2 kohdassa. Tietopyynnön kohteiden on luovutettava tiedot salassapitosäännösten estämättä, ilman aiheutonta viivytystä, viranomaisen pyytämässä muodossa ja maksutta.

Liikenne- ja viestintävirastolla on tässä pykälässä tarkoitetut tiedonsaantioikeudet, jos virasto pyytää tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaisesti tekemän pyynnön perusteella mainitun artiklan 2 kohdassa ja 38 artiklan 3 kohdassa säädetyn toimivaltaisen viranomaisten yhteistyövelvoitteen toteuttamiseksi.

6 §

Tiedonvaihto viranomaisten välillä

Liikenne- ja viestintävirastolla ja kuluttaja-asiamiehellä on salassapitosäännösten estämättä oikeus luovuttaa data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa ja tässä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamansa tiedot tai laatimansa asiakirjat toisilleen, jos se on näille data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa tai tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämätöntä.

Liikenne- ja viestintävirasto ja kuluttaja-asiamies voivat pyytää muilta viranomaisilta lausuntoa käsiteltävään asiaan ja luovuttaa näille lausunnon antamisen kannalta välttämättömät asiakirjat ja tiedot salassapitosäännösten ja muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä, jos se on näille data-asetuksessa, datanhallinta-asetuksessa tai tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämätöntä.

Liikenne- ja viestintäviraston on ilmoitettava 25 §:n 1 momentissa mainituille viranomaisille, jos on syytä epäillä, että sen käsiteltäväksi tulleella dataan pääsyä tai datan siirtoa koskevalla asialla on yhteys kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen.

Liikenne- ja viestintävirastolla on salassapitosäännösten ja muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä oikeus luovuttaa tässä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamansa tai laatimansa asiakirja sekä ilmaista salassa pidettävä tieto sisäministeriölle ja sen alaisille viranomaisille sekä Pääesikunnalle, jos se on 25 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausuntomenettelyn kannalta välttämätöntä.

7 §

Tarkastukset

Liikenne- ja viestintävirastolla on data-asetukseen tai tähän lakiin perustuvien velvoitteiden epäilyyn rikkomiseen liittyvää valvontaa varten oikeus päästä tilaan, jota data-asetuksessa tarkoitettu käyttäjä, datan haltija tai datan vastaanottaja käyttää elinkeino- tai ammattitoimintaansa liittyviin tarkoituksiin, ja tehdä valvonta-asian hoitamiseksi tarvittavia tarkastuksia. Pääsy- ja tarkastusoikeus ei koske pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja.

Liikenne- ja viestintävirastolla on tarkastuksissa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tutkittavakseen, jäljentää ja ottaa jäljennösten ottamista varten haltuun epäilyyn rikkomukseen liittyvän valvontatehtävän kannalta tarpeellinen liikekirjeenvaihto, kirjanpito, muut asiakirjat ja tiedot missä tahansa muodossa tallennusvälineestä riippumatta. Tarkastusta toimittava virkamies voi pyytää tarkastuksen kohteen laillisilta edustajilta tai henkilöstön jäseniltä tarkastuksen kohteeseen ja tarkoitukseen liittyviä selvityksiä tosiseikoista ja asiakirjoista sekä tallentaa saamansa vastaukset.

Tarkastukseen sovelletaan lisäksi hallintolain (434/2003) 39 §:ää.

Liikenne- ja viestintävirastolla on tässä pykälässä säädetyt tarkastusoikeudet, jos se toimittaa Suomessa tarkastuksen toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen data-asetuksen 37 artiklan 15 kohdan mukaisesti tekemän pyynnön perusteella data-asetuksen mainitun artiklan 2 kohdassa ja 38 artiklan 3 kohdassa säädetyn toimivaltaisten viranomaisten yhteistyövelvoitteen toteuttamiseksi.

8 §

Asianajosalaisuutta koskeva poikkeus tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudesta

Poiketen siitä, mitä edellä tässä luvussa säädetään, Liikenne- ja viestintävirastolla ei ole 5 ja 7 §:ssä säädettyjä tutkintavaltuuksia käyttäessään oikeutta saada tai tarkastaa asiakirjoja, jotka sisältävät asiakkaan ja asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitetun asianajajan, ulkopuolisen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011) tarkoitetun

oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan taikka oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitetun julkisen oikeusavustajan välistä luottamuksellista kirjeenvaihtoa.

Poikkeusta sovelletaan Liikenne- ja viestintäviraston 5 ja 7 §: n mukaisiin tutkintavaltuuksiin riippumatta siitä, käytetäänkö niitä Liikenne- ja viestintäviraston omien valvontatehtävien suorittamisessa vai toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä.

9 §

Virka-apu

Liikenne- ja viestintävirastolla on oikeus data-asetuksessa ja tässä laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi saada pyynnöstä poliisilta virka-apua.

10 §

Valvontapäätös

Jos Liikenne- ja viestintävirasto toteaa, että data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen velvollisuuksia tai kieltoja on rikottu, se voi antaa huomautuksen tai varoituksen ja velvoittaa sen, joka rikkoo data-asetusta tai datanhallinta-asetusta, lopettamaan rikkomisen, korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä taikka kieltää data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen vastaisen toimenpiteen.

Viranomainen voi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa rikkomus tai laiminlyönti on lopetettava.

11 §

Uhkasakko ja keskeyttämisuhka

Liikenne- ja viestintävirasto voi asettaa 10 §:n nojalla antamansa valvontapäätöksen tai muun tämän lain nojalla antamansa määräyksen tehosteeksi uhkasakon tai keskeyttämisuhan.

Uhkasakkoa ei saa asettaa 5 §:ssä tarkoitetun tiedonantovelvollisuuden tehosteeksi luonnolliselle henkilölle, jos henkilöä on aiheutta epäillä rikoksesta ja tiedot liittyvät rikosepäilyyn kohteena olevaan asiaan.

12 §

Tehtävien tärkeysjärjestys ja asian tutkimatta jättäminen

Liikenne- ja viestintävirasto voi asettaa tässä laissa säädetty valvontatehtävänsä tärkeysjärjestykseen.

Liikenne- ja viestintävirasto voi jättää asian tutkimatta, jos asialla on epäilystä virheestä tai laiminlyönnistä huolimatta data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen mukaisten velvoitteiden noudattamisen kannalta vain vähäinen merkitys. Liikenne- ja viestintäviraston on tehtävä päätös tutkimatta jättämisestä heti, kun se on mahdollista.

3 luku

Hallinnolliset seuraamusmaksut

13 §

Valmistajalle, myyjälle, vuokraajalle, leasinginantajalle tai palveluntarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun valmistajalle tai palveluntarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta suunnitella, valmistaa tai tarjota verkkoon liitetyt tuotteet ja niihin liittyvät palvelut data-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun myyjälle, vuokraajalle tai leasinginantajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta antaa ennen sopimuksen tekemistä data-asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut tiedot muille käyttäjille kuin kuluttajille.

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun tuotteeseen liittyvän palvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvollisuutta antaa ennen sopimuksen tekemistä data-asetuksen 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitetut tiedot muille käyttäjille kuin kuluttajille.

14 §

Datan haltijalle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun datan haltijalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen:

1) 4 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta asettaa helposti saatavilla oleva data ja siihen liittyvä metadata käyttäjän saataville;

2) 4 artiklan 2, 7 tai 8 kohdassa taikka 5 artiklan 10 tai 11 kohdassa säädettyä velvollisuutta ilmoittaa datan jakamisesta pidättäytymisestä, datan jakamisen keskeyttämisestä tai datan jakamisesta kieltäytymisestä Liikenne- ja viestintävirastolle;

3) 4 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa kohtuuttomasti vaikeuttaa käyttäjän valintojen tai oikeuksien hyödyntämistä;

4) 4 artiklan 5 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää käyttäjältä enempää tietoa kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, onko henkilö katsottava käyttäjäksi, tai säilyttää enempää tietoa käyttäjän pääsystä pyydettyyn dataan kuin on tarpeen taikka 5 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää käyttäjältä tai kolmannelta osapuolelta enempää tietoa kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, onko henkilö katsottava käyttäjäksi tai kolmanneksi osapuoleksi, tai säilyttää enempää tietoa kolmannen osapuolen pääsystä dataan kuin on tarpeen;

5) 4 artiklan 7 kohdassa tai 5 artiklan 10 kohdassa säädettyä velvollisuutta toimittaa käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle kirjallisesti perusteltu päätös datan jakamisesta pidättäytymisestä tai datan jakamisen keskeyttämisestä taikka 4 artiklan 8 kohdassa tai 5 artiklan 11 kohdassa säädettyä velvollisuutta toimittaa käyttäjälle tai kolmannelle osapuolelle kirjallisesti perustelut, joiden nojalla datan haltija on kieltäytynyt jakamasta dataa;

6) 4 artiklan 13 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää helposti saatavilla olevaa muuta dataa kuin henkilötietoja ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta tai mainitun artiklan 14 kohdassa säädettyä kieltoa asettaa muuta dataa kuin henkilötietoja kolmansien osapuolten saataville ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta;

7) 5 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta pyynnöstä asettaa helposti saatavilla oleva data ja siihen liittyvä metadata kolmannen osapuolen saataville tai 8 artiklan 4 kohdassa säädettyä kieltoa asettaa dataa datan vastaanottajan saataville ilman käyttäjän pyyntöä taikka mainitun artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta sopia datan vastaanottajan kanssa datan saataville asettamista koskevista järjestelyistä; tai

8) 18 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta asettaa data mainitussa kohdassa tarkoitettujen elinten pyynnöstä niiden saataville ilman aiheutonta viivytystä.

15 §

Käyttäjälle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun data-asetuksen käyttäjälle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen:

1) 4 artiklan 6 kohdassa säädettyä velvollisuutta noudattaa datan haltijan tai liikesalaisuuksien haltijan kanssa sovittuja suojatoimenpiteitä liikesalaisuuksien säilyttämiseksi;

2) 4 artiklan 10 kohdassa säädettyä kieltoa hyödyntää tai luovuttaa kolmannelle osapuolelle datanhaltijalta saamaansa dataa sellaisen verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseksi, joka kilpailee sen tuotteen kanssa, josta data on peräisin; tai

3) 4 artiklan 11 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää pakottavia keinoja tai käyttää väärin datan suojaamiseen suunnitellun datan haltijan teknisen infrastruktuurin puutteita saadakseen pääsyn dataan.

16 §

Portinvartijayritykselle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalisella ja direktiivien (EU) 2019/1937 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2022/1925 (digimarkkinasäädös), jäljempänä *digimarkkina-asetus*, 3 artiklassa tarkoitetulle portinvartijayritykselle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen 5 artiklan 3 kohdassa säädettyä kieltoa pyytää tai vastaanottaa dataa.

17 §

Kolmannelle osapuolelle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun kolmannelle osapuolelle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen:

1) 5 artiklan 5 kohdassa säädettyä kieltoa käyttää pakottavia keinoja tai käyttää väärin datan suojaamiseen suunnitellun datan haltijan teknisen infrastruktuurin puutteita saadakseen pääsyn dataan;

2) 6 artiklan 2 kohdan a alakohdassa säädettyä kieltoa kohtuuttomasti vaikeuttaa käyttäjän valintojen tai oikeuksien hyödyntämistä;

3) 6 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädettyä kieltoa asettaa vastaanottamansa data muun kolmannen osapuolen saataville ilman käyttäjän kanssa tehtyä sopimusta ja ilman, että muu kolmas osapuoli toteuttaa kaikki datan haltijan ja kolmannen osapuolen sopimat suojatoimenpiteet liikesalaisuuksien säilyttämiseksi;

4) 6 artiklan 2 kohdan d alakohdassa säädettyä kieltoa asettaa data digimarkkina-asetuksen 3 artiklassa tarkoitetun portinvartijayrityksen saataville;

5) 6 artiklan 2 kohdan e alakohdassa säädettyä kieltoa hyödyntää tai luovuttaa muulle kolmannelle osapuolelle datanhaltijalta saamaansa dataa sellaisen verkkoon liitetyn tuotteen kehittämiseksi, joka kilpailee sen tuotteen kanssa, josta data on peräisin;

6) 6 artiklan 2 kohdan g alakohdassa säädettyä velvollisuutta huomioida datan haltijan tai liikesalaisuuksien haltijan kanssa sovitut toimenpiteet liikesalaisuuksien säilyttämiseksi; tai

7) 6 artiklan 2 kohdan h alakohdassa säädettyä kieltoa estää käyttäjää, joka on kuluttaja, asettamasta vastaanottamaansa dataa muiden osapuolten saataville.

18 §

Datankäsittelypalvelun tarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun datankäsittelypalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö data-asetuksen:

- 1) 25 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta tehdä kirjallinen sopimus asiakkaan kanssa ja asettaa se asiakkaan saataville ennen sopimuksen allekirjoittamista;
- 2) 26 artiklassa säädettyä velvollisuutta antaa asiakkaalle artiklan mukaiset tiedot;
- 3) 29 artiklan 1 kohdassa säädettyä kieltoa periä vaihtomaksuja; tai
- 4) 32 artiklan 1 kohdassa säädettyä velvollisuutta toteuttaa riittävät toimenpiteet estääkseen muun datan kuin henkilötietojen siirto kolmansiin maihin tai kolmansien maiden viranomaisten pääsy tällaiseen dataan.

19 §

Datan välityspalvelujen tarjoajalle määrättävä seuraamusmaksu

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun datanhallinta-asetuksen 10 artiklassa tarkoitetun datan välityspalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö mainitun asetuksen:

- 1) 11 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoajan ilmoitusvelvollisuutta;
- 2) 12 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoamisen edellytyksiä; tai
- 3) 31 artiklassa säädettyä muiden tietojen kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä.

20 §

Data-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruus

Jos data-asetusta koskeva seuraamusmaksu määrätään elinkeinonharjoittajalle, seuraamusmaksu saa olla enintään 2 prosenttia seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden liikevaihdosta. Jos seuraamusmaksu määrätään luonnolliselle henkilölle, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, seuraamusmaksu saa olla enintään 2 prosenttia hänelle viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloistaan, mutta kuitenkin enintään 2 000 euroa.

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, seuraamusmaksu 13 §:n 1 momentissa, 14 §:n 1 ja 7 kohdassa, 15 ja 16 §:ssä sekä 17 §:n 1, 5 ja 6 kohdassa säädetystä rikkomuksesta tai laiminlyönnistä saa olla enintään 4 prosenttia elinkeinonharjoittajan seuraamusmaksupäätöstä edeltävän tilikauden liikevaihdosta. Jos tässä momentissa tarkoitettu seuraamusmaksu määrätään luonnolliselle henkilölle, joka ei ole elinkeinonharjoittaja, seuraamusmaksu saa olla enintään 4 prosenttia hänelle viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloistaan, mutta kuitenkin enintään 4 000 euroa.

Jos kuluttaja-asiamies esittää seuraamusmaksun määräämistä markkinaoikeudelle kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain mukaisesti, esityksessä otetaan huomioon seuraamusmaksuesityksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihto.

Edellä tässä pykälässä liikevaihdolla tarkoitetaan kirjanpitolain (1336/1997) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettua liikevaihtoa tai sitä vastaavaa liikevaihtoa. Jos tilinpäätös ei ole seuraamusmaksua määrättäessä vielä valmistunut tai jos liiketoiminta on vasta aloitettu eikä tilinpäätöstä ole saatavissa, liikevaihto voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella.

Seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Seuraamusmaksun määräämisessä huomioon otettavista perusteista säädetään data-asetuksen 40 artiklan 3 kohdassa.

21 §

Datanhallinta-asetusta koskevan seuraamusmaksun suuruus

Datanhallinta-asetusta koskeva seuraamusmaksu on vähintään 1 000 euroa ja enintään 100 000 euroa.

Seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Seuraamusmaksua määrättäessä sovelletaan datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 2 kohtaa.

22 §

Seuraamusmaksun määrääminen

Seuraamusmaksua ei määrätä, jos velvoitteen rikkomista on pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä ilmeisen kohtuuttomana.

Seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

Seuraamusmaksua ei voida määrätä valtion viranomaiselle, valtion liikelaitokselle, kunnalliselle viranomaiselle, kuntayhtymälle, hyvinvointialueelle, hyvinvointiyhtymälle, itsenäiselle julkisoikeudelliselle laitokselle, eduskunnan virastolle, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle ja Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille ja muille elimille.

Seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos on kulunut yli viisi vuotta siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on tapahtunut. Jos rikkomus tai laiminlyönti on ollut luonteeltaan jatkuvaa, viiden vuoden määräaika lasketaan siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt.

Seuraamusmaksu saadaan määrätä myös sellaiselle elinkeinonharjoittajalle, jolle elinkeinotoiminta, jossa laiminlyönti tai rikkomus on tapahtunut, on siirtynyt yrityskaupan tai muun yritysjärjestelyn seurauksena.

Tämän lain nojalla maksettavaksi määrätyn seuraamusmaksun täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

4 luku

Kansainvälinen yhteistyö

23 §

Yhteistyö muiden jäsenvaltioiden ja Euroopan komission kanssa

Liikenne- ja viestintävirasto toimii yhteistyössä muiden jäsenvaltioiden datakoordinaattorien, toimivaltaisten viranomaisten, Euroopan komission ja Euroopan datainnovaatiolautakunnan kanssa.

24 §

Asiakirjan luovuttaminen toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tai Euroopan komissiolle

Liikenne- ja viestintävirastolla on oikeus luovuttaa salassa pidettävä asiakirja sekä ilmaista salassa pidettävä tieto toisen Euroopan Unionin tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion toimivaltaiselle viranomaiselle tai Euroopan komissiolle, jos se on data-asetuksen tai datanhallinta-asetuksen valvonnan kannalta välttämätöntä.

5 luku

Erinäiset säännökset

25 §

Erityinen lausuntomenettely

Data-asetuksen 32 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu lausunto pyydetään sisäministeriöltä, jos kyseessä on kansalliseen turvallisuuteen liittyvät edut, ja Pääesikunnalta, jos kyseessä on puolustukseen liittyvät edut. Sisäministeriön tai Pääesikunnan on pyydettävä lausunto ulkoministeriöltä, jos kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät edut koskevat myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

Data-asetuksen 32 artiklassa tarkoitettu päätöksen vastaanottaja voi pyytää lausuntoa toimivaltaiselta viranomaiselta sen selvittämiseksi täyttyvätkö mainitun artiklan 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa vahvistetut edellytykset, jos päätöksen vastaanottaja katsoo, että päätös saattaa koskea liikesalaisuuksia ja muuta kaupallisesti arkaluonteista dataa taikka teollis- ja tekijänoikeuksilla suojattua sisältöä tai että siirto voi johtaa uudelleentunnistamiseen. Toimivaltainen viranomainen voi pyytää lausuntoa siltä viranomaiselta tai elimeltä, jonka toimialaan päätökseen liittyvien data-asetuksessa tarkoitettujen etujen suojelu kuuluu. Viranomaisen on oltava yhteydessä sisäministeriöön tai Pääesikuntaan, jos on syytä epäillä, että dataan pääsyllä tai datan siirrolla on yhteys kansalliseen turvallisuuteen tai puolustukseen.

Tarkempia säännöksiä lausuntomenettelystä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

26 §

Korvaus datan saataville asettamisesta poikkeuksellisen tarpeen tapauksissa

Datan haltijan oikeudesta saada kohtuullinen korvaus data-asetuksen 15 artiklan 1 kohdan nojalla saataville asetetusta datasta sekä korvauksen määrän laskemisesta säädetään mainitun asetuksen 20 artiklassa.

Datan haltijan on esitettävä viranomaiselle, jonka pyynnöstä data on asetettu saataville, kirjallisesti vaatimansa korvauksen määrä sekä korvauksen suorittamiseksi tarvittavat tiedot.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun viranomaisen on suoritettava korvaus datan haltijalle viimeistään kahden kuukauden kuluttua korvausvaatimuksen vastaanottamisesta. Jos viranomainen pyytää data-asetuksen 20 artiklan 2 kohdan nojalla datan haltijalta lisätietoja korvauksen laskennan perusteista, maksun määräpäivää jatketaan samalla määrällä päiviä kuin mitä datan haltijalta menee pyydettyjen lisätietojen toimittamiseen. Viranomaisen on saatettava mahdollinen data-asetuksen 20 artiklan 5 kohtaan perustuva korvauksen suuruutta koskeva asia Liikenne- ja viestintäviraston käsiteltäväksi ennen korvauksen maksun määräpäivää. Korvaus on tällöin suoritettava datan haltijalle, kun Liikenne- ja viestintäviraston päätös kohtuullisen korvauksen määrästä on saanut lainvoiman. Liikenne- ja viestintävirasto voi päätöksessään

vahvistaa korvauksen määrän vaaditun suuruisena tai alentaa kohtuullisena pidettävän korvauksen määrää. Asiaa ratkaistaessa sovelletaan data-asetuksen 20 artiklan 2 kohdan säännöksiä kohtuullisen korvauksen määrän laskemisesta ja otetaan huomioon datan haltijan korvauksen määrän perusteista esittämä selvitys.

27 §

Oikaisuvaatimus

Liikenne- ja viestintäviraston päätökseen, joka koskee datanhallinta-asetuksen 19 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua rekisteröintiä, saa vaatia oikaisua.

Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa.

28 §

Muutoksenhaku viranomaisen päätöksestä

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Muutoksenhaussa uhkasakon asettamista ja maksettavaksi tuomitsemista koskevaan päätökseen sovelletaan kuitenkin uhkasakkolakia (1113/1990).

Toimivaltaisen viranomaisen muussa kuin seuraamusmaksun määrittämisestä koskevassa päätöksessä voidaan määrätä, että päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää.

29 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 2 momentin 37 ja 60 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 2 momentin 37 kohta laissa 416/2025 ja 1 §:n 2 momentin 60 kohta laissa 860/2025, sekä

lisätään 1 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 416/2025 ja 860/2025, uusi 61 kohta seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään seuraavien rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten täytäntöönpanosta:

37) sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 333 §:ssä tarkoitettu teleyrityksen seuraamusmaksu ja 334 §:ssä tarkoitettu televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan seuraamusmaksu;

60) vaarallisten aineiden kuljetuksesta Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa annetun lain (849/2025) 122 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu;

61) datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain (/) 13–19 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 304 §:n 1 momentin 19 kohta, 330 §:n 3 momentti ja 334 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 1182/2023, sekä
muutetaan 304 §:n 1 momentin 18 kohta ja 342 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 304 §:n 1 momentin 18 kohta laissa 1182/2023 ja 342 §:n 2 momentti laissa 126/2025,
seuraavasti:

304 §

Liikenne- ja viestintäviraston erityiset tehtävät

Sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa säädetään, Liikenne- ja viestintäviraston tehtävänä on:

18) valvoa ja tarkastaa, että 22 a luvussa tarkoitetut palvelut täyttävät mainitussa luvussa säädetyt vaatimukset ja seurata mainitun luvun nojalla tehtyjen valitusten ja raporttien käsittelyä.

342 §

Oikaisuvaatimus

Liikenne- ja viestintäviraston päätökseen, joka koskee 39 §:ssä tarkoitettua radiolupaa, 44 §:ssä tarkoitettua radiotaajuuksien varausta koskevaa päätöstä, 100 §:ssä tarkoitettua numerointipäätöstä, 167 §:n 2 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen rekisteröinnin estämistä, 169 §:n 1 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen poistamista, 288 §:ssä tarkoitettua markkinaehtoista taajuusmaksua, 289 §:ssä tarkoitettua tietoyhteiskuntamaksua tai 293 §:ssä tarkoitettua televisio- ja radiotoiminnan valvontamaksua, saa vaatia oikaisua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain (566/2020) 2 §:n 2 momentin 3 kohta ja 3 momentin 2 kohta ja 16 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 89/2023 ja 16 §:n 2 momentti osaksi laissa 694/2022, sekä *lisätään* 17 §:ään uusi 2 momentti ja 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 533/2021, 694/2022 ja 19/2024, uusi 6 momentti seuraavasti:

2 §

Yhteistyöasetuksen mukaiset toimivaltaiset viranomaiset

Yhteistyöasetuksen mukaisia toimivaltaisia viranomaisia kuluttaja-asiamiehen lisäksi ovat:

3) Liikenne- ja viestintävirasto siltä osin kuin se valvoo seuraavien säädösten tai säännösten noudattamista:

- a) sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi;
- b) audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) 9–11 ja 19–26 artikla, sellaisina kuin ne on kansallisesti pantu täytäntöön sovellettaviksi tulevaisuudessa laeissa;
- c) matkustajille heidän lennolle pääsynsä epäämisen sekä lentojen peruuttamisen tai pitkäaikaisen viivästymisen johdosta annettavaa korvausta ja apua koskevista yhteisistä säännöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 295/91 kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 261/2004, jäljempänä *lentomatkustajien oikeuksia koskeva asetus*;
- d) rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/782, jäljempänä *rautatievastuuasetus*;
- e) matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1177/2010, jäljempänä *merimatkustajien oikeuksia koskeva asetus*;
- f) matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 181/2011, jäljempänä *linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskeva asetus*;
- g) datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2023/2854 (datasäädös), jäljempänä *data-asetus*, 3 artiklan 2 ja 3 kohta;

Yhteistyöasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimii vain:

2) Liikenne- ja viestintävirasto, kun kyse on vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeuksista lentoliikenteessä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1107/2006, rautatievastuuasetuksen V luvun, merimatkustajien oikeuksia koskevan asetuksen II luvun, linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskevan asetuksen III luvun

sekä data-asetuksen noudattamisen valvonnasta lukuun ottamatta data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohtaa;

16 §

Seuraamusmaksu tietojen antamista koskevien säännösten rikkomisesta

Seuraamusmaksu voidaan määrätä myös elinkeinonharjoittajalle, joka kuluttajien vahingoksi tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö:

1) maksupalvelulain 10–15 §:n säännöksiä tietojen antamisesta, 22 §:n säännöksiä erillistä maksutapahtumaa koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista tai 25 a §:ää erillisestä maksutoimeksiannon käynnistämistä koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista;

2) matkapalveluyhdistelmistä annetun lain 7 §:n ja sen nojalla annettuja säännöksiä ennen matkapakettisopimuksen tekemistä annettavista tiedoista taikka 36 §:n ja sen 2 momentin nojalla annettuja säännöksiä ennen yhdistetyn matkajärjestelyn syntymistä annettavista tiedoista;

3) data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdan säännöksiä tietojen antamisesta käyttäjälle ennen sopimuksen tekemistä, jos kyse on tietojen antamisesta elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle.

17 §

Seuraamusmaksun määrääminen muulle henkilölle kuin 13–16 §:ssä tarkoitetulle elinkeinonharjoittajalle

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, tässä pykälässä tarkoitettua seuraamusmaksua ei voi määrätä 16 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettujen säännösten rikkomisesta.

18 §

Seuraamusmaksun suuruus

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, 16 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun seuraamusmaksun suuruudesta säädetään datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain (/) 20 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 25.9.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Liikenne- ja viestintäministeri Lulu Ranne

2.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 2 momentin 37 ja 60 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 2 momentin 37 kohta laissa 416/2025 ja 1 §:n 2 momentin 60 kohta laissa 860/2025, sekä
lisätään 1 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 416/2025 ja 860/2025, uusi 61 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään seuraavien rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten täytäntöönpanosta:

Tässä laissa säädetään seuraavien rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten täytäntöönpanosta:

37) sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 333 §:ssä tarkoitettu teleyrityksen seuraamusmaksu, 334 §:ssä tarkoitettu televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan seuraamusmaksu *ja 334 a §:ssä tarkoitettu datan välityspalvelujen tarjoajan seuraamusmaksu;*

37) sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 333 §:ssä tarkoitettu teleyrityksen seuraamusmaksu *ja* 334 §:ssä tarkoitettu televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan seuraamusmaksu;

60) vaarallisten aineiden kuljetuksesta Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa annetun lain (849/2025) 122 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu.

60) vaarallisten aineiden kuljetuksesta Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa annetun lain (849/2025) 122 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu;

61) datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain (/) 13–19 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 304 §:n 1 momentin 19 kohta, 330 §:n 3 momentti ja 334 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 1182/2023, sekä muutetaan 304 §:n 1 momentin 18 kohta ja 342 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 304 §:n 1 momentin 18 kohta laissa 1182/2023 ja 342 §:n 2 momentti laissa 126/2025, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

304 §

304 §

Liikenne- ja viestintäviraston erityiset tehtävät

Liikenne- ja viestintäviraston erityiset tehtävät

Sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa säädetään, Liikenne- ja viestintäviraston tehtävänä on:

Sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa säädetään, Liikenne- ja viestintäviraston tehtävänä on:

18) valvoa ja tarkastaa, että 22 a luvussa tarkoitetut palvelut täyttävät mainitussa luvussa säädetyt vaatimukset ja seurata mainitun luvun nojalla tehtyjen valitusten ja raporttien käsittelyä;

18) valvoa ja tarkastaa, että 22 a luvussa tarkoitetut palvelut täyttävät mainitussa luvussa säädetyt vaatimukset ja seurata mainitun luvun nojalla tehtyjen valitusten ja raporttien käsittelyä.

19) toimia eurooppalaisen datan hallinnoinnista ja asetuksen (EU) 2018/1724 muuttamisesta (datanhallinta-asetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2022/868, jäljempänä datanhallinta-asetus, 13 ja 23 artiklassa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena.

kumotaan

330 §

330 §

Valvontapäätös

Valvontapäätös

Liikenne- ja viestintävirasto voi antaa huomautuksen sille, joka rikkoo datanhallinta-asetuksen 11 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoajan

kumotaan

ilmoitusvelvollisuutta, 12 artiklassa säädettyjä datan välityspalvelun tarjoamisen edellytyksiä, 18 tai 20–22 artiklassa säädettyjä tunnustetuksi data-altruismipohjaiseksi organisaatioksi rekisteröintiä koskevia edellytyksiä taikka 31 artiklassa säädettyjä muiden tietojen kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä sekä velvoittaa tämän korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä kohtuullisessa määräajassa.

334 a §

kumotaan

*Datan välityspalvelujen tarjoajan
seuraamusmaksu*

Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä seuraamusmaksun datanhallinta-asetuksen 10 artiklassa tarkoitetun datan välityspalvelun tarjoajalle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö velvoitetta, joka koskee mainitun asetuksen:

1) 11 artiklassa säädettyä datan välityspalvelun tarjoajan ilmoitusvelvollisuutta;

2) 12 artiklassa säädettyjä datan välityspalvelun tarjoamisen edellytyksiä; tai

3) 31 artiklassa säädettyjä muiden tietojen kuin henkilötietojen siirtoa kolmansiin maihin koskevia edellytyksiä.

Seuraamusmaksu on vähintään 1 000 euroa ja enintään 100 000 euroa.

Seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Seuraamusmaksua määrättäessä on otettava huomioon, mitä datanhallinta-asetuksen 34 artiklan 2 kohdassa säädetään.

Seuraamusmaksu jätetään määräämättä, jos:

1) datanhallinta-asetuksen 10 artiklassa tarkoitetun datan välityspalvelun tarjoaja on oma-aloitteisesti ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin 1 momentissa tarkoitetun rikkomuksen tai laiminlyönnin korjaamiseksi välittömästi sen havaitsemisen jälkeen ja ilmoittanut siitä viivytyksettä Liikenne- ja viestintävirastolle eikä rikkomus tai laiminlyönti ole vakava tai toistuva;

2) velvoitteen rikkomista tai laiminlyöntiä on pidettävä vähäisenä; tai

3) seuraamusmaksun määräämistä on muutoin kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetulla perusteella pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos on kulunut yli viisi vuotta siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on tapahtunut. Jos rikkomus tai laiminlyönti on ollut luonteeltaan jatkuvaa, viiden vuoden määräaika lasketaan siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt.

Seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

342 §

Oikaisuvaatimus

Liikenne- ja viestintäviraston päätökseen, joka koskee 39 §:ssä tarkoitettua radiolupaa, 44 §:ssä tarkoitettua radiotaajuuksien varausta koskevaa päätöstä, 100 §:ssä tarkoitettua numerointipäätöstä, 167 §:n 2 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen rekisteröinnin estämistä, 169 §:n 1 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen poistamista, 288 §:ssä tarkoitettua markkinaehtoista taajuusmaksua, 289 §:ssä tarkoitettua tietoyhteiskuntamaksua, 293 §:ssä tarkoitettua televisio- ja radiotoiminnan valvontamaksua tai datanhallinta-asetuksen 19 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua rekisteröintiä, saa vaatia oikaisua.

342 §

Oikaisuvaatimus

Liikenne- ja viestintäviraston päätökseen, joka koskee 39 §:ssä tarkoitettua radiolupaa, 44 §:ssä tarkoitettua radiotaajuuksien varausta koskevaa päätöstä, 100 §:ssä tarkoitettua numerointipäätöstä, 167 §:n 2 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen rekisteröinnin estämistä, 169 §:n 1 momentissa tarkoitettua verkkotunnuksen poistamista, 288 §:ssä tarkoitettua markkinaehtoista taajuusmaksua, 289 §:ssä tarkoitettua tietoyhteiskuntamaksua tai 293 §:ssä tarkoitettua televisio- ja radiotoiminnan valvontamaksua, saa vaatia oikaisua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain (566/2020) 2 §:n 2 momentin 3 kohta ja 3 momentin 2 kohta ja 16 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 89/2023 ja 16 §:n 2 momentti osaksi laissa 694/2022, sekä *lisätään* 17 §: ään uusi 2 momentti ja 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 533/2021, 694/2022 ja 19/2024, uusi 6 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Yhteistyöasetuksen mukaiset toimivaltaiset viranomaiset

Yhteistyöasetuksen mukaiset toimivaltaiset viranomaiset

Yhteistyöasetuksen mukaisia toimivaltaisia viranomaisia kuluttaja-asiamiehen lisäksi ovat:

Yhteistyöasetuksen mukaisia toimivaltaisia viranomaisia kuluttaja-asiamiehen lisäksi ovat:

3) Liikenne- ja viestintävirasto siltä osin kuin se valvoo sähköisestä kaupankäynnistä annetun direktiivin sekä audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) 9–11 artiklan ja 19–26 artiklan *noudattamista*, sellaisina kuin ne on kansallisesti pantu täytäntöön sovellettaviksi tulevilla laeilla, matkustajille heidän lennolle pääsyänsä epäämisen sekä lentojen peruuttamisen tai pitkäaikaisen viivästymisen johdosta annettavaa korvausta ja apua koskevista yhteisistä säännöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 295/91 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 261/2004, jäljempänä *lentomatkustajien oikeuksia koskeva asetus, noudattamista*, rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista

3) Liikenne- ja viestintävirasto siltä osin kuin se valvoo *seuraavien säädösten tai säännösten noudattamista*:

a) sähköisestä kaupankäynnistä *annettu direktiivi*;

b) audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) 9–11 ja 19–26 *artikla*, sellaisina kuin ne on kansallisesti pantu täytäntöön sovellettaviksi tulevilla laeilla;

c) matkustajille heidän lennolle pääsyänsä epäämisen sekä lentojen peruuttamisen tai pitkäaikaisen viivästymisen johdosta annettavaa korvausta ja apua koskevista yhteisistä säännöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 295/91 kumoamisesta *annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus* (EY) N:o 261/2004,

annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/782, jäljempänä *rautatievastuuasetus*, noudattamista, matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1177/2010, jäljempänä *merimatkustajien oikeuksia koskeva aset*us, noudattamista ja matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 181/2011, jäljempänä *linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskeva aset*us, noudattamista;

jäljempänä *lentomatkustajien oikeuksia koskeva aset*us;

d) rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista *annettu* Euroopan parlamentin ja neuvoston *asetus* (EU) 2021/782,

jäljempänä *rautatievastuuasetus*;

e) matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta *annettu* Euroopan parlamentin ja neuvoston *asetus* (EU) N:o 1177/2010, jäljempänä *merimatkustajien oikeuksia koskeva aset*us;

f) matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta *annettu* Euroopan parlamentin ja neuvoston *asetus* (EU) N:o 181/2011, jäljempänä *linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskeva aset*us;

g) datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2023/2854 (*datasäädös*), jäljempänä *data-asetus*, 3 artiklan 2 ja 3 kohta;

Yhteistyöasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimii vain:

2) Liikenne- ja viestintävirasto, kun kyse on vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeuksista lentoliikenteessä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1107/2006, rautatievastuuasetuksen V luvun, merimatkustajien oikeuksia koskevan asetuksen II luvun sekä linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskevan asetuksen III luvun noudattamisen valvonnasta;

Yhteistyöasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimii vain:

2) Liikenne- ja viestintävirasto, kun kyse on vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeuksista lentoliikenteessä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1107/2006, rautatievastuuasetuksen V luvun, merimatkustajien oikeuksia koskevan asetuksen II luvun, linja-autoliikenteen matkustajien oikeuksia koskevan asetuksen III luvun *sekä data-asetuksen noudattamisen valvonnasta lukuun ottamatta data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohtaa*;

16 §

Seuraamusmaksu tietojen antamista koskevien säännösten rikkomisesta

Seuraamusmaksu voidaan määrätä myös elinkeinonharjoittajalle, joka kuluttajien vahingoksi tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö:

1) maksupalvelulain 10–15 §:n säännöksiä tietojen antamisesta, 22 §:n säännöksiä erillistä maksutapahtumaa koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista tai 25 a §:ää erillisestä maksutoimeksiannon käynnistämistä koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista;

2) matkapalveluyhdistelmistä annetun lain 7 §:n ja sen nojalla annettuja säännöksiä ennen matkapakettisopimuksen tekemistä annettavista tiedoista taikka 36 §:n ja sen 2 momentin nojalla annettuja säännöksiä ennen yhdistetyn matkajärjestelyn syntymistä annettavista tiedoista.

17 §

Seuraamusmaksun määrääminen muulle henkilölle kuin 13–16 §:ssä tarkoitetulle elinkeinonharjoittajalle

uusi

18 §

Seuraamusmaksun suuruus

16 §

Seuraamusmaksu tietojen antamista koskevien säännösten rikkomisesta

Seuraamusmaksu voidaan määrätä myös elinkeinonharjoittajalle, joka kuluttajien vahingoksi tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö:

1) maksupalvelulain 10–15 §:n säännöksiä tietojen antamisesta, 22 §:n säännöksiä erillistä maksutapahtumaa koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista tai 25 a §:ää erillisestä maksutoimeksiannon käynnistämistä koskevasta sopimuksesta annettavista ennakkotiedoista;

2) matkapalveluyhdistelmistä annetun lain 7 §:n ja sen nojalla annettuja säännöksiä ennen matkapakettisopimuksen tekemistä annettavista tiedoista taikka 36 §:n ja sen 2 momentin nojalla annettuja säännöksiä ennen yhdistetyn matkajärjestelyn syntymistä annettavista tiedoista;

3) data-asetuksen 3 artiklan 2 ja 3 kohdan säännöksiä tietojen antamisesta käyttäjälle ennen sopimuksen tekemistä, jos kyse on tietojen antamisesta elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle.

17 §

Seuraamusmaksun määrääminen muulle henkilölle kuin 13–16 §:ssä tarkoitetulle elinkeinonharjoittajalle

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, tässä pykälässä tarkoitettua seuraamusmaksua ei voi määrätä 16 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettujen säännösten rikkomisesta.

18 §

Seuraamusmaksun suuruus

Voimassa oleva laki

uusi

Ehdotus

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, 16 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun seuraamusmaksun suuruudesta säädetään datan hallinnan ja jakamisen valvonnasta annetun lain (/) 20 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20